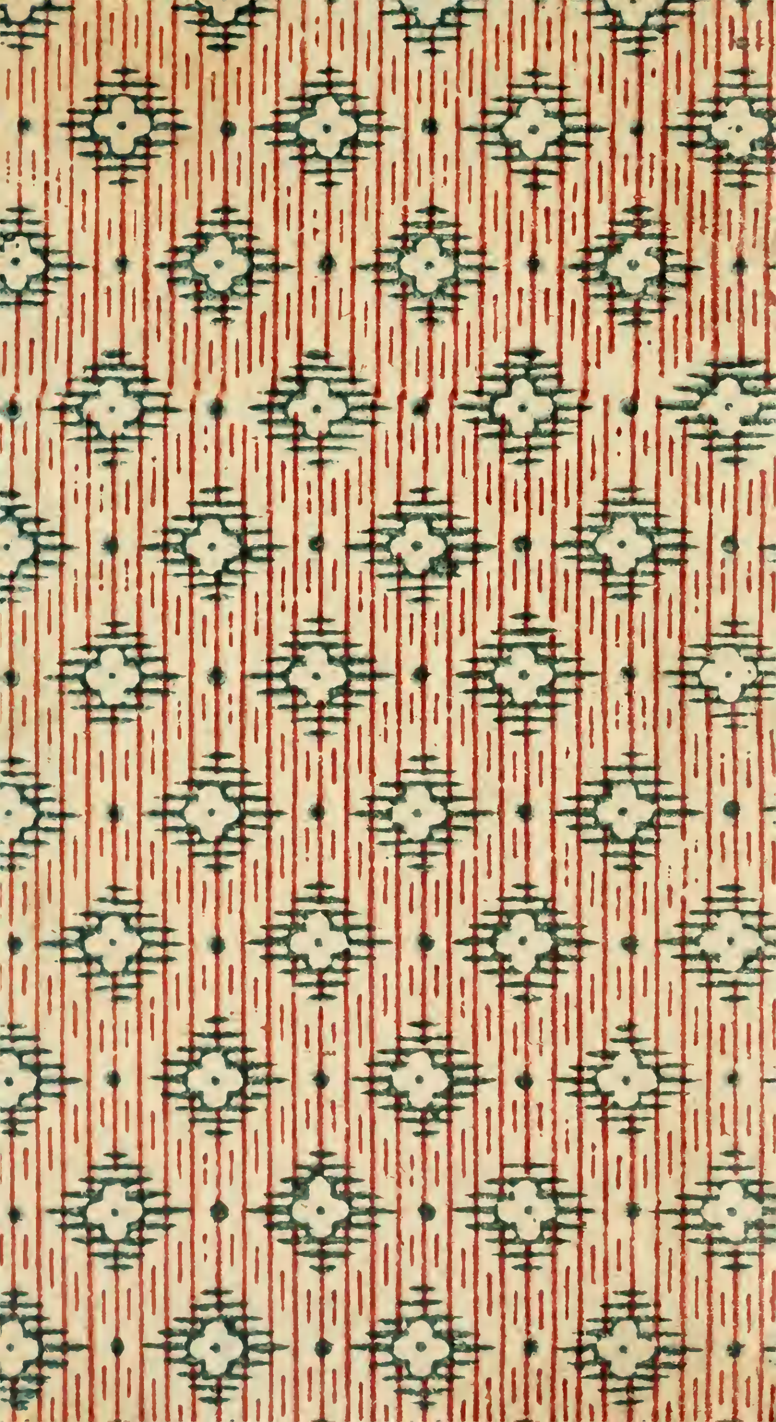

UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 00004229 1

3/4

T. LIVII PATAVINI
HISTORIARUM
LIBRI
QUI SUPERSUNT OMNES

CUM INTEGRIS

JOANNIS FREINSHEMII

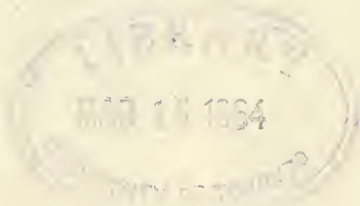
SUPPLEMENTIS

CLEOPATRA.

VOLUMEN DUODECIMUM

BIPONTI
Ex Typographia Societatis
CIƆIƆCCLXXXVI

JOANNIS FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM

LIBER XCIII.

IN LOCUM LIB. CXXVIII LIVIANI.

EPITOME

LIBRI CENTESIMI VICESIMI OCTAVI.

Cum Sex. Pompejus rurſus latrociniis mare infeſtum redderet, nec pacem, quam acceperat, præſtaret; Cæſar, neceſſario adverſus eum bello ſuſcepto, duobus navalibus prœliis dubio eventu pugnavit. P. Ventidius, legatus M. Antonii, Parthos in Syria prœlio vicit, regemque eorum occidit. Judæi quoque a legatis Antonii ſubacti ſunt. Præterea belli Siculi apparatum continet.

I. Appio Claudio C. F. Pulchro, C. Norbano C. F. Flacco conſulibus, qui primi binis quæſtoribus uſi ſunt, multa Romæ gravia ac terribilia inciderunt. Nam & plebs propter ſævitiam exactorum, cum iis eorumque militibus dimicavit; & ſexaginta ſeptem prætores numerati ſunt, aliis ſubinde ſuffectis in aliorum locum. Sed & puer quidam quæſtor creatus, poſtridie togam virilem ſumſit: &

ſenator, pugnare inter gladiatores cupiens, cauſam dedit edicto, quo *ſenatores muneribus gladiatoriis dimicare, ſervi lictores fieri, mortui propius ab urbe mille nongentos paſſus cremari* vetabantur. Sibyllini deinde libri ſunt aditi, prodigiorum cauſa.

II. Nam & paulo ante hoc tempus e taberna meritoria trans Tiberim oleum ſcaturiens, per totum diem largiſſimo rivo fluxit. tum autem & cella Romuli, ſacrificio, quod forte pontifices ibi faciebant, arſit: & ſimulacrum Virtutis, ante portam quandam poſitum, in faciem procubuit: & quidam, furore Cybeles correpti, *matrem Deûm iraſci populo Romano* canebant. Idque confirmarunt libris inſpectis quindecimviri, juſſeruntque *deportari Deam ad mare, atque unda marina luſtrari.* traditurque res mira dictu, niſi quod horum ſemel cognita cauſa, nihil inde provenientium mirabile eſt, *ſimulacrum longiſſime intraſſe in mare, vixque aliquando rediſſe ad litus.*

III. Major exinde metus Romæ fuit, majorque numinis averſi fides: neque mutarunt prius opinionem homines, quam circum ædem ejus, & in foro palmæ quatuor enatæ ſunt. Tum & Liviam ſibi matrimonio junxit Cæſar, Neronis uxorem, & uterum ferentem ex eo. quod quia ignominioſum jure Romano erat, conſuluit pontifices Cæſar, *an concepto, necdum edito partu, rite nuberetur?* Reſponſum eſt, *propter turbationem ſanguinis gravidarum nuptiis interdici. hic vero, quoniam ſextum menſem gravida ſit Livia, ſatis liquere, ex utro marito conceptus fœtus ſit: nihil ergo vetare, quin matrimonium coeat; quemadmodum nuper Octavia in manum Antonii conveniſſet.*

IV. Hæc illi reperta forte in majorum inſtitutis reſponderunt; ceterum non alia dicturi, etiamſi alia reperiſſent. His nuptiis prior maritus auctor exſtitit, quaſi patris vicem nuptum dans uxorem modo ſuam: diſcubueruntque Cæſar & Livia ſeorſim; & puerulus quidam nudus, quales

§ III. Sueton. in Aug. c. 62. Tacit. Dio.

tum habere nobiles matronæ ſolebant in deliciis, ad Liviam converſus, *Quid hic agis*, inquit, *domina? en maritus tuus iſto loco accubat*, digito demonſtrans Neronem. Poſtea Claudium Druſum Neronem eniſa eſt Livia in penatibus Cæſaris, qui *remiſſum eum a ſe patri* commentariis ſuis intulit. Neque diu ſupervixit pater Nero, liberorumque ſuorum tutorem Cæſarem reliquit. Hæc geſta largam præbuere materiam ſermonibus, & inter alia vulgatus eſt verſus, qui mox in proverbium abiit, *felicibus eſſe vel trimeſtres liberos.*

V. Iiſdem temporibus Mauritaniæ regno Bogud Bocchi F. excidit, qui, perſuaſus a L. Antonio ſub bellum Peruſinum, Carinatem, a Cæſare ulteriori Hiſpaniæ præfectum, armis petiverat. Nam deficientibus interea Tingitanis, cum & domi excluſus, & in Hiſpania Bocchi paterni hoſtis auxilio victus eſſet, exſul ad M. Antonium ſe recepit. A Cæſare Boccho regnum, quod occupaverat, confirmatum eſt; Tingitanis civitas data. Neque diu poſt male ſarta inter Pompejum & Cæſarem gratia reſciſſa eſt, haud dubie cauſas quærente potius, quam orto ex oblatis, odio. Sed Achajam Pompejus ægre ferebat ab Antonio detineri prætextu pecuniæ, quam ſibi deberi a provincialibus ille contendebat: contra Pompejus illa quoque debita, ſimul cum provincia, fœderis legibus ſibi conceſſa interpretabatur.

VI. Igitur ſive hac motus injuria, ſive, ut Cæſar dictitabat, *ingenio perfidus*, & Menodoro credens, *inducias eas potius, quam pacem habendam*, dictitanti, ſive ægre ferens, illis tantos eſſe exercitus; comparare novas naves, deligere remiges, & ad exercitum ita concionari cœpit, ut, *majore apparatu ſibi opus eſſe*, diceret. Inter hæc & piratæ ex inſidiis infeſtabant mare clanculum, ut vix ſentire levamen populus famis poſſet, vulgoque jactaretur, *non eſſe quæſitum ea pace laborum finem, ſed tantummodo tribus dominis*

§ IV. Vellej. 2, 79. Dio. Sueton. in Tib. c. 4. § V. Appian. Dio.

quartum accessisse. Sed correpti quidam piratæ, tortique, *auctorem Pompejum* ediderunt; atque indicavit eam rem populo Cæsar, & cum Pompejo per literas questus est. Ille purgans se de objecto crimine, vicissim, *Achajam sibi non restitui, & ab Antonio vexari*, exprobravit. Cum in eo res essent, magnum maturando bello momentum Menodorus attulit, repente ad Cæsarem transgressus his causis.

VII. Potentiam hominis ægerrime patiebantur, quotquot remanserant apud Pompejum nobiles; sed adolescentis aures solis libertis patere gnari, aliquos ex eo genere induxerunt, ut Menodorum veluti *patrono imperantem* criminarentur. Atque illi, quod ultro facere per invidiam cupiverant, cum assensu tantorum virorum & præmio facturos rati, occasionibus non defuerunt. forte & alioquin suspicionem patroni Menas incurrerat, Heleno dimisso, liberto Cæsaris, colloquioque deinceps cum ipso Cæsare habito. Idcirco missis quibusdam, Pompejus *adesse ad rationes frumenti pecuniæque administratæ reddendas*, jussit. Commodum e libertis Cæsaris Philadelphus ad frumentum e Sardinia deportandum venerat: cum hoc fidissimum amicorum Misylionem Menodorus Romam misit, *si receptus fidem obtinuisset, Sardiniam Corsicamque cum tribus legionibus, sexaginta navibus, & multis amicis suis* offerens.

VIII. Et dubitavit aliquamdiu Cæsar: sed ubi fidem ab eo datam Menas didicit, comprehensis, qui evocandi eum causa a Pompejo venerant, & interfectis, classem & exercitum Cæsari tradidit. Neque dedidit reposcenti Pompejo Cæsar, *ab ipso violata fœdera, fugitivis recipiendis, triremibus ædificandis, retinendis in Italia præsidiis*, arguens. Quin & magnis honoribus affecit Menam, asseruitque in ingenuitatem, & annulis aureis ornatum in equestrem ordinem recepit: neque enim tum adhuc cuiquam inferioris loci gestare annulum aureum licebat: cœnæ quoque suæ adhibuit, *quem honorem nulli nec antea, nec postea, libertino*

§ VI. Liv. Epit. Appian. Dio. § VII. Dio. Appian. Oros. 6, 18.

habuiſſe traditur. His cognitis, Pompejus Menecratem, & ipſum libertum ſuum, ad infeſtandam Italiæ oram miſit: a quo Vulturnum, & alia quædam Campaniæ loca, vaſtata ſunt. Idcirco Cæſar, velut neceſſarium bellum ſuſcepturus, tabulas Pompejani fœderis recepit a Veſtalibus, ex Africa Lepidum, ab Athenis Antonium *ad communicanda conſilia* ciens. Sed Lepidus ad trajiciendum fuit ſegnior.

IX. Antonius vere primo cultum animumque imperatoris reſumſerat, *naveſque deduci* juſſerat ad Parthicum bellum. Eo celerius Brundiſium venit. Sed ubi ſtatum ad diem non affuit Cæſar, qui tum in Etruſcis agens, Ravenna naves longas, ex Gallia copias cum apparatu Brundiſium & Puteolos mittebat, utrinque invaſurus Siciliam, ſi idem Antonio videretur; ille, ſive magnitudine Cæſariani apparatus commotus, (nam in ſocietate potentiæ collegarum opes ægris oculis adſpiciuntur) ſive prodigio territus, in Græciam rediit: quippe feræ militem, circa tabernaculum ejus excubantem, devoraverant, ſola facie quaſi in hoc relicta, ut agnoſci poſſet; augebatque religionem, quod neque clamor auditus eſſet pereuntis, neque ceterorum vigilum quiſquam quidquam ſenſiſſet.

X. Sed Brundiſini quidam retulerunt, *ſub orientem diem a ſe viſum eſſe lupum, curſu ſe proripientem ex tentoriis.* Ipſe, ſcriptis ad Cæſarem literis, *feſtinandum ſibi oſtendit ad Parthicum bellum:* auctorque ei fuit *non diſcedendi a fœderibus.* *Menodoro* quoque, cui *belli cauſam* imputabat, *ſervitutem* minatus eſt, *tanquam fugitivo ſuo*, *quod nimirum Pompeji Magni bona*, *in quibus & Menodorus tum fuerat*, *emta a dictatore Cæſare poſſideret.* Deſtitutus ab Antonio Cæſar, quamquam ideo hoc fieri exiſtimabat, ut ſuis unius opibus ſuſtinere Pompejum cogeretur; intentiore cura bellum apparabat, multis præſidiis per oram Italiæ munitis, naviburque Romæ & Ravennæ fabricari juſſis. Sed & ex Illyrico magnum exercitum evocavit. Menodorum, ſuæ claſ-

§ VIII. Appian. Dio. Sueton. in Aug. c. 72. Liv. Epit. § IX. Dio. Appian.

ſis ducem, Calviſio Sabino legatum dedit, quem univerſæ rei maritimæ præfecerat. L. Cornificium L. F. *deportare Tarentum partem Ravennatis apparatus* juſſit. hunc adorta tempeſtas, jactavit claſſem. Ceterum navis una tantum perfracta eſt, quæ prætoria parata Cæſari fuerat: eaque res in omen tracta futuri.

XI. Poſtquam omnia ſatis inſtructa Cæſar exiſtimavit, populo Romano per literas, exercitui coram belli cauſas expoſuit, *quod* aſſenſu plerorumque *contra fidem pactorum ſuſcipi* Pompejus teſtabatur: *idque etiam Antonio viſum, qui propterea ſocius eſſe impiorum armorum noluiſſet. Pompejum* igitur Cæſar *auctorem novarum injuriarum eſſe* demonſtravit, *piratarum & Menodori indicio: mentemque Antonii deprehendi ex eo poſſe, quod Achajam Pompejo non redderet.* Inde celeritate adhibita & ipſe navigavit in Siciliam a Tarento, Calviſius cum L. Statilio Tauro, & Menodorus ab Etruria: legiones terreſtri itinere Rhegium petierunt. Pompejus Cæſarianæ claſſi Menecratem oppoſuit, infeſtum inviſumque Menodoro, fortunæ & animorum ſimilitudine.

XII. Hic obviam factus hoſtibus ſub veſperam, coegit eos ex alto refugere in ſinum, qui ſupra Cumas eſt: ipſe applicuit Ænariam. Luce reddita, rurſum adeptus ſecundum litus navigantes lunata acie, cum aliud agere non poſſet, magno impetu invectus ad terram compulit. At illi inde repugnabant, impari quidem certamine, cum ejectæ in litus naves immobiles hærerent, neque vitandis hoſtibus, neque impetendis habiles. Ergo pro meliore Pompejanis erat pugna, qui libero incurſu fatigabant adverſarios, feſſoſque, ſubmiſſis in eorum locum recentibus, otioſe recipiebant. Sed inter hæc Menodorus & Menecrates, cum ſe forte conſpexiſſent invicem, omni alia re poſtpoſita, magno clamore concurrerunt. Neutra navis inde læta abiit: Menodori præfractum roſtrum eſt, Menecratis remi altero latere deterſi. ſed jam utrinque ferreæ manus

§ X. Dio. Appian. § XI. Oroſ. 6, 18. Appian. Dio.

injectæ, tam roſtra, quam remos inutiles effecerant: & tanquam pedeſtri prœlio viribus & manu certabatur.

XIII. Menodori navis erat aliquanto altior; ergo & commodius in adverſam injici pontes poterant, & miſſa inde tela majore violentia incidebant. Forte ſub idem tempus dux uterque vulnus accepit: Menodori brachium transfixum eſt, Menecratis femur. Sed verutum facilius evelli potuit; hamata ſoliferrea Hiſpanica Menecratem inutilem pugnæ reddebat. nec tamen ille deſiit hortari ſuos, donec capta jam nave, ne perveniret in manus inimici, medios in fluctus ſe præcipitem dedit. Dum hæc ad ſiniſtrum cornu geruntur, Calviſius a dextro eodem profectus, naves quaſdam Menecratis, abruptas a ſuis, perſecutus eſt. Interim Domochares ipſe quoque Pompejanus libertus, Menecrati legatus additus, Calviſianas reliquas naves in fugam, nonnullas in ſaxa compulit, relictaſque a claſſiariis incendit; donec revectus ex alto Calviſius & reduxit fugientes, & incendium navium reſtinxit.

XIV. His rebus geſtis, cum nox ſuperveniſſet, utrique ſuas in ſtationes redierunt, nec victi, neque pro victoribus. Sicut enim de claſſe Cæſaris longe plures amiſſæ naves fuerant; ita Menecratis interitu ſatis penſatum id detrimenti videbatur. Certe Demochares, eo caſu turbatus, ſimul ne tranſiret in Siciliam Cæſar timens, quem a Tarento Rhegium iſſe audierat, ſublatis ancoris abiit. & Calviſius reparata claſſe oram legens, paulatim inſecutus eſt. Sed Cæſar, a Rhegio cum magno militum & navium numero fretum ingreſſus, cum amicis placeret, pugnari cum Pompejo, quadraginta tantum naves ſecum ad Meſſanam habente; non paruit, feſtinationem temeritatemque ſemper damnare ſolitus, & *ſatis cito fieri* dictitans, *quæ ſatis fiant bene; neque ſuſcipiendum prœlium eſſe, niſi cum majora periculis commoda proponerentur. nam ob mediocria pugnantes aureo hamo piſcari.*

§ XII. Dio. Appian. § XIV. Dio. Appian. Sueton. in Aug. c. 25.

XV. Sed interim Demochares, Meſſanam reverſus, in locum Menecratis præfecturam claſſis accepit, collegamque Apollophanem, qui itidem Pompeji libertus erat. Et Cæſar, auditis, quæ ad Cumas erant acta, per fretum navigabat, ut Calviſium conjungeret: jamque Stylida prætervectus Scyllæum flectebat, promontorium Italiæ; cum a Meſſana Pompejus excurrens, aggrediendo proximas naves, inſequendo progreſſas, univerſam claſſem attinuit: neque tamen ad prætoriam ceteræ ſe receperunt, non ſinente Cæſare, ſive propter anguſtiam locorum, ſive ſecundum prius decretum vitante pugnam. At Demochares cum Apollophane, binis navibus aggreſſi ſingulas, tamen haud multum proficiebant; propugnantibus e contra legionariis, & magnitudine roſtratarum, quæ a minoribus vix tuto impetebantur.

XVI. Sed ubi Pompejani, receptis feſſis atque ſauciis, ſubinde in pugnam reducebant integros, neque roſtris tantum, ſed etiam jaculis ignitis ſæviebant; urgeri Cæſariani, pulſaque ad litus navigia, hoſtibus inſtantibus, inter ſe, aut ad ſaxa collidi, geminumque plane Cumano negotium eſſe. Ibi Cæſar, exſcenſione facta, ſuccurrebat periclitantibus, adnantes ſuſcipiens, deducenſque in editiora. Sed Cornificius ceterique duces, cohortati invicem, injuſſu imperatoris, abruptis ancoralibus, in altum evecti ſunt, ut potius auſi aliquid perirent, quam hoſtibus ſe obterendos darent immobiles. Nec male ceſſit audacia, prætoriamque Democharis Cornificius cepit, præfecto in aliam navem tranſiliente. Interim & nox appropinquabat, & cum Calviſio & Menodoro Cæſaris alia claſſis: qua conſpecta, Pompejani diſceſſerunt, iſque caſus ſervavit reliquas Cæſaris naves, ne prorſus omnes abſtraherentur ab hoſtibus, aut immiſſo igne deflagrarent.

XVII. Ea nocte plerique, relictis navibus, in montes ſe receperunt, accenſis ignibus fortunam ſignificantes. Ipſe Cæſar inter rerum omnium egenos circumcurſitans, *durare*

§ XVI. Appian. Dio.

jubebat, *donec dies redderetur.* Nec a navibus quidquam erat auxilii, quæ jam tempeſtate jactari cœperant; & Calviſium adeſſe neſciebant. Pompejanis enim ſolis viſus erat, qui, longius a terra disjuncti, proſpicere facilius in altum potuerant. In hoc articulo neceſſitatis bona quædam fortuna Cæſari tertiam decimam legionem adduxit, quæ, clade cognita, per aſpreta contendit ad ignes: imperatoremque ſuum, ab omnibus famulis derelictum, & commilitones feſſos atque famelicos recrearunt.

XVIII. Tum vero circumquaque nuntios dimiſit Cæſar incolumitatis ſuæ. & viciſſim audito Calviſii adventu exhilaratus, quieti ſe dedit. Poſtera lux miſerabile ſpectaculum aperuit crematarum aut fractarum navium: fluitabantque paſſim armamenta, navibus etiam, quæ ſupererant, valde quaſſatis atque laborantibus. Sed otium ab hoſtibus Calviſii præſentia præſtabat, ut ſubduci reficique poſſent; cum ſubito exortus Auſter vehementiori omnes diſcrimine involvit. Sed Pompejus intra portum Mamertinum deduxerat ſuas naves: at Cæſarianæ circa litus aſperum & importuoſum ingenti periculo jactabantur. neque reſiſti poterat, per abſentiam nauticæ turbæ, cujus pars major in litus evaſerat. Sabini tamen minus afflicta claſſis eſt, Menæ providentia: qui magno rei maritimæ uſu, longius in mare provectus, ubi mitius intumeſcebant undæ, jecit ancoras; remigioque contendens adverſus ventum, ne funes intenti rumperentur, effecit, ut eodem ſemper loco tenere ſe poſſet; tantundem ſpatii ſubinde remenſus remigio, quanto abreptus venti violentia fuerat.

XIX. Sed & alii quidam, induſtriam hujus imitati, peſtem intentatam repulerunt. At reliqua multitudo ventum, ut verno tempore cito poſiturum exiſtimans, utrinque revincta ancoris navigia, ne colliderentur, contis propulſabant; minime diuturna ope, cum flatus impetuoſior obſtantia omnia disjiceret. naveſque, diſruptis ancoralibus, in

§ XVII. Appian. § XVIII. Appian. Dio.

litus impingebantur. Sævum deinde diem triſtior nox excepit, intendente ſe vento, & tenebris conſpectum adimentibus. jam pridem enim aurium uſus perierat, nequidquam contento clamore petentibus opem, quorum voces ventorum fluctuumque ſtridor, & repercuſſu montium multiplicati fremitus obruebant. Etiam æſtus his acceſſerat malis, & ex navibus utcunque ſervatos, in terra quoque fluctus infeſti conſequebantur. Tandem appetente die remiſit ventus, & ſub ſolis ortum plane quievit, undis tamen adhuc diu ſævientibus; atrocior enim tempeſtas fuerat, quam vidiſſe locorum iſtorum accolæ unquam meminiſſent.

XX. Igitur Cæſar, majore hominum parte, & claſſe pæne univerſa mulctatus, depoſita ſpe potiundæ in præſens Siciliæ, eadem adhuc nocte Vibonem properavit, non ſuſtinens calamitatem intueri, cui remedium afferre non poterat: ſcriptiſque ad amicos & duces literis, *præſto eſſe* juſſit *omnes.* Interim quos ſecum habebat milites circum maritima præſidia dimiſit, ne Pompejus, victoria factus alacrior, in Italiam irrumperet. Sed ille ne reliquias quidem cladis impedire conatus eſt, quo minus, ut poterant, funibus colligantes navium rimas, Vibonem ſecundo vento defluerent; tantum abeſt, ut de continenti cogitaret, ſuorum ſatis acer defenſor, ad aliena invadenda ſegnis. Igitur Cæſar, deficientibus ad Pompejum vicinis, Liparenſes, ex inſula Neapolim translatos, ibi degere ad finem belli coegit. Ipſe, quia & pecunia opus erat & navibus, iiſque multis & celeriter, neque populus, fame iterum urgente, bellum ut contra fœdera ſuſceptum obterens, conferre quidquam volebat; Mæcenatem in Græciam miſit, pertrahendi ad bellum Antonii cauſa.

XXI. Ea ſpes ſi fefelliſſet, legiones onerariis trajicere, bellumque terra gerere, majorum exemplo cogitabat. Erat Antonius in procinctu, ut Parthis iret obviam. Idcirco Mæcenate cum bona ſpe dimiſſo, e ſacra olea Athenis

§ XIX. Appian. Dio. § XX. Oroſ. 6, 18. Dio. Appian.

coronam sibi sumsit; atque ex certo oraculo vasculum aqua e Clepsydra fonte impletum extulit secum. Sed jam totam belli molem P. Ventidii virtus & fortuna discusserat. Is, commissa aliis obsidione Aradi, quæ conscientia admissorum pertinacius repugnabat, adversus Pacorum, cum magnis copiis iterum irrumpentem in Syriam, contendit. Nondum ille transierat Euphratem: sed metuebat Ventidius, ne prius adventaret, quam ipse, quas in Cappadocia trans Taurum habebat, legiones contrahere posset. Idcirco non ignorans, ex iis, qui socii videbantur, quendam Channæum, Cyrrhesticæ nationis regulum, proditorem agere; cum illo intima sua consilia communicare simulans, *campos maxime timere*, dicebat; agebatque cum proditore, *induceret Parthos, ut ad Zeugma trajicerent exercitum, brevissimo itinere, & arctissimo Euphratis alveo. Tum enim se opportunitate collium facile elusurum sagittarios equites.*

XXII. Cum hæc ad Parthos relata essent, omnia se Ventidii consilia tenere putantes, ut, qua minime vellet ille, transgrederentur, infra Zeugma pontem struxerunt. Habebant & iter ad eum locum prolixius, & dum flumen ibi propter latitudinem operosius jungitur, amplius quadraginta dies consumti sunt. Ita Ventidius triduo antequam Pacorus adveniret, copiis receptis omnibus, in agro Cyrrhestico exspectavit hostem. At ille, contemnens Romanos pro imbellibus, quod transmittenti fluvium non occurrerant, castra Ventidii obsidere ausus est. At Ventidius partem legionum intra vallum ordinatam habebat, quæ prius non procurreret, quam hostes quingentis non amplius passibus abessent. Hoc ubi factum est, barbarisque & sagittarum usus ademtus, & fiduciæ Romanæ inopinata oblata facies, celeriter debellati terga verterunt, maxime glandium violento jactu eminus territi.

§ XXI. Appian. Plut. in Anton. c. 44. Vellej. 2, 77. Dio. Front, Strat. 1, 1. § XXII. Dio. Plut. Justin. 42, 8, Front. Strat. 2, 2.

XXIII. Ceterum, uti mos Parthis, in diverſa intenderunt fugam, inſequentibus Romanis. Idcirco Pacorus, caſtra Ventidii diſceſſu legionum ſine defenſoribus repertu-rum ſperans, eo impetum convertit. Enimvero Romanus, ceteris ſubito emiſſis legionibus, conſternatos & locis iniquis circumventos cecidit. Pacorus inter primos fortiſſime pugnans occubuit; reliquorum pauci pro corpore ejus propugnantes, magna multitudo, cum pontem peterent, occupati, totoque inter Euphratem & Orontem ſinu conciſi ſunt; nonnulli ad Antiochum Commagenes regem perfugerunt. Ventidius, quamquam tertio jam prœlio victor, in Mediam Meſopotamiamque Parthos compulerat, invidiæ vitandæ cauſa non amplius inſtitit; ſed ad perdomandos defectores arma circumferens, pleraque ex itinere recepit, viſo capite Pacori, quod circa civitates mittebat, ut, periſſe regulum, intelligerent. Namque Syri Pacorum, juſtitiæ ac clementiæ nomine, plus quam alium ullum regem diligentes, nequaquam deſerturi, niſi mortuum, videbantur.

XXIV. His receptis, in Commagenen ductus exercitus, Parthos, quos eo confugiſſe diximus, non tradente Antiocho. ſed plus celebratæ regis opes avaritiam Ventidii ſtimularant, ut Samoſata obſidione clauderet. Inde, quia nihil jam indigebat tot legionibus, duas cum equitibus mille, Machæra duce, ad Herodem miſit, cum Antigono bellantem. Sed Machæra plus damni amicis, quam hoſtibus, inferendo, movit Herodem, ut ad Antonium properaret, quem veniſſe Samoſata compererat. Quippe Ventidius offerenti mille talenta Commageno pacem dare non erat auſus; prohibente Antonio, qui jam haud longe ſemotus, ſuum hoc videri opus volebat, nec per Ventidium omnia fieri. Sed obſeſſi, pace deſperata, fortius repugnantes, eo tandem adegerunt obſeſſorem, ut, acceptis talentis trecentis, & duobus admodum obſidibus non valde illuſtribus, acquieſceret: conceſſo viciſſim, ut ab Antiocho quidam Alexander, qui transfugerat ad Romanos, occideretur.

Jam dimiserat Ventidium Antonius, tanquam ad triumphum, quem meruisset; ceterum felicitati ejus haud obscure invidebat. neque postmodum opera tam boni ducis usus est, quamquam ob ejus gesta supplicationes sibi triumphumque Romæ decretum noverat.

XXV. Sed eadem ipsi quoque decreta Ventidio erant. pensasse Crassianam cladem, Pacoro interfecto, videbatur; addebatque momentum aliquod admirationi, quod eodem die res utraque gesta dicebatur. Igitur primus hic omnium hoc de Parthis decus retulit, & suo quidem ævo solus, exstincto prius Antonio, quam decretum sibi triumphum duceret. Ita P. Ventidius P. F. proconsule ex Tauro monte & Parthis triumphavit a. d. V Kal. Decembres, magna admiratione pristinam hominis fortunam cum præsente comparantium; quod qui, sicut Massurius tradidit, iterum, semel certe triumpho Pompeji Strabonis ductus ipse fuerat, nunc de ferocissima gente splendidissime triumpharet. Eidem, cum postea fato concederet, is quoque honor est habitus, ut publico funere sepeliretur. Ceterum uti lætitiam summam populo Romano Pacori finis, ita patri Orodi luctum incredibilem attulerat.

XXVI. Denique amenti similis, sine cibo, sine voce, ut prorsus obmutuisse videretur, complures dies exegit. Postea ubi loqui rursus incepit, nihil aliud, quam *Pacorum*, in ore habuit, quasi cum præsente sermones conferens. hunc enim filiorum omnium haud dubie præstantissimum jam successorem suum declaraverat. Itaque luctu tandem remittente, nova exercuit hominem sollicitudo, quem ex triginta filiis faceret Pacori loco regem: cum senilis animus a tot pellicibus, pro suo quaque filio nitente, diversas in cogitationes distraheretur. Postremo Phraatem prætulit, suo totiusque domus malo. Mox enim sceleſtissimus

§ XXIV. Plut. Joseph. antiq. Jud. 14, 27, & de B. Jud. 1, 12. Appian. Oros. 6, 18. Dio. § XXV. Appian. Flor. Eutrop. Plut. Marmor. Capitol. Plin. 7, 3. Agell. 15, 4. Val. Max. 6, 9. Sueton. ap. Agell.

parricida patrem, quaſi cunctantem mori, fratreſque, primum Antiochi filia prognatos, quod materno genere nobiliores erant, deinde ceteros omnes interfecit. ſuum quoque filium mox adjecit, jam adultum, ne quis ſuperaret, qui contra ſe ab offenſis optimatibus rex nominaretur.

XXVII. Inter hæc Antonius obiter conſtituta Syria, in Ægyptum properans, C. Soſium in Ventidii locum Syriæ & Ciliciæ præpoſitum, *Herodi reſtituere regnum & ulciſci Antigonum* juſſit, qui per abſentiam Herodis, Joſephum, fratrem ejus, cum quinque cohortibus Romanis interfecerat. Igitur Soſius, præmiſſis duabus legionibus, cum reliquo exercitu ſubſequi ſtatuit, quantum per anni tempus, jam enim vergebat æſtas, liceret. Sed dum ſubigendis Aradiis, qui jam diu perpeſſi omnia, tamen deſperatione magis, quam viribus, reſiſtebant, Soſius detinetur; Herodes magno prœlio ducem Antigoni Pappum vicit, eoque timoris adegit hoſtes, ut recepturus caput gentis Hieroſolyma videretur, niſi propter vehemens frigus in hiberna deduci exercitum oportuiſſet. Per idem tempus Antonius Athenas rediit, auſpicio ſuo, quam ductu, geſtis rebus illuſtrior. Unde vulgo exiſtimabatur, commune hoc ei cum Cæſare fatum eſſe, ut per legatos, quam per ſe ipſum, eſſet uterque felicior.

XXVIII. Nam & Agrippa præclare ſe geſſit ubivis pro Cæſare: & a C. Soſio atque L. Canidio Gallo Antonianis ducibus incliti reges victi ſunt. Jam primum M. Agrippa conſulatu ſuo & Canidii, Galliam rebellantem compeſcuit, primuſque a dictatore Cæſare tranſiit Rhenum, ſed & Aquitanos inſigni prœlio vicit. Idcirco Cæſar evocatum, & triumphare juſſum, claſſi fabricandæ exercendiſque remigibus præfecit. Sed Agrippa, vir prudentiſſimus, ſcientiſſimus parendi, minime convenire putavit, ut mœrente Cæſare triumpharet, cujus beneficio tantus e tantulo fa-

§ XXVI. Juſtin. 42, 4. Vellej. Appian. Dio. § XXVII. Appian. Joſeph. de B. Jud. 1, 13, & antiq. Jud. 14, 27. Dio.

ctus eſſet. Nam humili loco ortus, ut etiam Vipſaniæ gentis, tanquam obſcuriſſimæ, nomen ipſe tolleret, *M. Agrippam L. F.* ubique præferens, ad maximos honores evectus amicitia Cæſaris fuerat.

XXIX. Igitur prætermiſſo triumpho; toto conatu in mandatum ſibi munus incumbens, naves per omnem Italiæ oram ædificabat. Maximus enim fiebat apparatus ad tam vicinum & formidabile bellum. nam & amici Cæſaris, & quædam civitates ultro promiſſas naves conſtruebant. Sed quoniam plerumque litus Italiæ importuoſum erat, & ſtationes tantæ claſſi non reperiebantur; Agrippa, præclarum opus orſus, quomodo ex Lucrino lacu portum faceret, excogitavit. Quippe in agro Cumano, Miſenum inter & Puteolos, locus in lunæ ſpeciem curvatus, Lucrinum Avernumque lacus habebat. Hoc Agrippa mirabili prorſus opere commiſit mari, *portum*que *Julium* appellavit, tum quidem recipiendis navibus aptiſſimum; hodie paludem cœnoſam ac tenuem, ex quo ſubterraneus ignis, facta per montes eruptione, vicina late cineribus altiſſimis opplevit. Nunc quidem *Mons novus* appellatur, anno factus centeſimo ſeptimo, priuſquam hæc ſcriberemus. Hujus operis multi ſcriptores confuſius, quam explicatius, fecerunt mentionem: res ita ferme habuit.

XXX. Lucrinum lacum ab externo mari dirimebat agger antiquus, octo ſtadiorum longitudine, nec latior, quam ut incedere per eum currus poſſet. Vetus erat fabula, *ſtructum ab Hercule, Geryonis armenta per regiones illas agente.* Hanc molem duabus anguſtis foſſis, per quas intrare naves poſſent, ſcidit Agrippa; deinde foſſis aliis ductis, Lucrinum Avernumque conjunxit: ſimul quo undique facilius ad portum iter eſſet, ſilvas circum denſiſſimas, nihil reveritus antiquas locorum cærimonias, exſcidit. Inde profectum exiſtimo rumorem, ſimulacrum antiquum, ſive Calypſus

§ XXVIII. Appian. Dio. Vellej. Tacit. Senec. de benef. Val. Max. 4, 7. Liv. Epit. § XXIX. Appian. Dio. Philargyr. ad Virg. Georg. 2, 161. Vellej. Sueton. in Aug. c. 16, Cluver. Ital. antiq.

illud fuit, five ipfius Averni, fudaffe: neque negligenda res vifa, pontificefque, licet natura loci, calidis aquis referti, miraculi fidem elevaret, locis iifdem piacularia facra fecerunt: maxime quia fub idem tempus tanta ibi facta tempeftas fuerat, ut prodigii loco haberetur. Sed Agrippa, portu ftrenue effecto, naves eo deductas confternere, remigefque tota hieme exercere inftituit. nam Cæfar viginti millia fervorum ad hos ufus manumiferat.

XXXI. Iifdem confulibus & Judæi fubacti. Vere novo rex Herodes, caftris ad Hierofolymam pofitis, tres aggeres excitari jufferat, eodem loco & exemplo, quo Pompejus olim ceperat urbem. Deinde ad nuptias cum Alexandri filia celebrandas Samariam profectus, confummato matrimonio, cum ingentibus copiis in caftra rediit. Venit mox eodem C. Sofius cum legionibus undecim, & fex equitum millibus, magnoque auxiliorum numero, ad Borealem oppidi murum oppofito vallo. At Judæi, gens pertinax, & odii femel concepti retinens, nihil omittebat, quo nocere obfefforibus poffet; nec audacia tantum, fed & patientia laboris formidabiles, cuniculis maxime molefti erant, unde fubito exfilientes, necopinantibus damnum inferebant. & priufquam ferme pars aliqua muri machinis impelli poffet, interiorem novum opponebant.

XXXII. Hac contumacia in quintum ufque menfem contra tantos exercitus locum tenuerunt, cum interim & fame premerentur, quod forte feptimanus iis annus erat, quo prætermitti folebat agricultura. Sed fiducia templi alebantur, *cui non defore divinum auxilium, &, fi quis in hujus defenfione occubuiffet, hunc vero præ ceteris felicem, Deoque amicum*, prædicabant. Nec nifi per partes capi Hierofolyma potuit: quadragefimo die viginti admodum delectorum Herodis exteriorem murum tranfcenderunt: quos ftatim fecuti funt Romani quidam centuriones a Sofio. Sed

§ XXX. Strab. l. 5. Diodor. Sueton. Dio. Philargyr. Vellej.
§ XXXI. Liv. Epit. Jofeph. antiq. Jud. 14, 27, & de B. Jud. Hegefipp. 1, 31. Dio.

adhuc refiftebat interior murus, nec fuperari ante quintum decimum diem potuit. Tum vero urbs inferior, cum veftibulo templi capta, porticibus quibufdam circa delubrum inflammatis: cujus rei invidiam Herodes in Antigonum detorquebat.

XXXIII. Interim Judæi, qui partim in templum interius, partim ad fuperiorem urbem confugerant, legatis ad Sofium miffis, *facræ rei faciundæ otium* petierunt. eundem exoraverunt, & qui capti apud Romanos erant, *ut intereffe facro finerentur*. Ille fperans, hæc effe figna deditionem agitantium, utrumque conceffit. Sed ubi nihilo fecius in rebellione perfiftebant, die quadam Saturni facta vis eft, templumque pugnando captum: nec urbs defendi diutius potuit. Magna omnis ætatis fexufque cædes fuit; Romanis propter obfidionis moram iratis, Judæos accendente factionum inter fe crudeliffimarum odio.

XXXIV. Antigonum, ad pedes fe abjicientem, immifericorditer accepit Sofius, complofis manibus *Antigonam* nominans, vinctumque in cuftodiam dedit. Sic iterum a Romanis capta eft Judæorum metropolis, eodem die, quo feptimo & vicefimo anno ante expugnata a magno Pompejo fuerat. Herodi curæ fuit prohibere alienigenarum turbam, arcana templi & facrorum fpectare contendentem. Idem vix impetravit a Sofio, prædam urbis militibus fuis afferente, ut a fe acceptis pecuniis direptionem remitteret. Inde Sofius, aurea corona in templo dedicata, captivum Antigonum Antonio adducens, difceffit, regno Judæorum Herodi tradito. Atque ille minime certam ejus poffeffionem fibi fpondens, quamdiu Antigonus fupereffet, maximis muneribus expugnavit Antonium, ut interfici juberet.

XXXV. Igitur Antiochiæ deligatus ad palum, flagrifque cæfus, & fecuri percuffus eft: quo fupplicio neminem adhuc regum quifquam Romanus affecerat. Cum hoc

§ XXXII. Jofeph. antiq. & de B. Jud.

exſtincta nobiliſſimæ ſtirpis dignitas, penes quam ſupra annos centum viginti ſacerdotium & principatus Judæorum fuerat, in Herodem, plebejæ gentis hominem, Idumæiſque parentibus ortum, conceſſit. Sequenti anno, qui L. Gellium L. F. L. N. Publicolam, M. Coccejum Nervam conſules prætulit, quietæ res in Syria fuerunt, abſente Antonio, metuente Antonium Soſio, ſi magnis gerendis rebus obſcurare gloriam imperatoris legatus videretur.

XXXVI. Sed Parthi bellum ingens inter ſe moverunt, ob Phraatis, novi regis, crudelitatem & vecordiam, qui poſt multa parricidia nemini jam parcere poterat, nobiliſſimo cuique infeſtior, quo magis ſibi ab hoc genere metuebat. Igitur multis quaquaverſum diffugientibus, ad Antonium Monæſes venit. Erat vir illuſtris ac potens, & prioribus adverſus Romanos bellis magna virtutis fama. Quapropter Antonius, eum Themiſtocli, ſe magno regi comparans, tres ei donavit urbes, Lariſſam, Arethuſam, Hierapolin, quam & Edeſſam, & prius Bambycen appellatam ſupra ſcripſimus.

XXXVII. Interim Roma multiplici prodigiorum denuntiatione eſt exterrita. Quippe *delphinas concurriſſe invicem cruenta pugna circa Clupeam ferebantur*: Romæ ſanguinem inter pluviam lapſum cœlo, varie diſtulerunt volucres: ludis Romanis, ſenatorum in Capitolio, ſicuti mos erat, epulatus eſt nemo. Liviæ quoque oblatum omen ſicut ipſi lætum, ita civibus formidabile habebatur. quippe circa tempus nuptiarum cum Auguſto, in Vejentanum ſuum eunti, prætervolans aquila gallinam albam, ramulum lauri cum baccis ſuis roſtro tenentem, in gremium abjecerat. *eam* cum *ali Livia*, *ſerique ramum* haruſpicum monitu juſſiſſet; tanta pullorum ſoboles provenit, ut ea villa diu poſtea *ad Gallinas* vocaretur, quæ via Flaminia juxta nonum ab urbe lapidem fluvio Tiberi inædificata fuerat.

XXXVIII. Ramus etiam, quamquam ita creſcere lau-

§ XXXVI. Plut. Appian. Dio. § XXXVII. Plin. 15, 30. Sueton. in Galb. c. 1.

rum Democritus & Theophraſtus ambigant, tale lauretum produxit, ut poſtea diutiſſime triumphis Cæſarum ad coronas ſufficeret. Ea res potentiam Cæſarianæ domui ſtabilem videbatur promittere. Percellebantur etiam homines crebra mutatione magiſtratuum, cum nonnulli eodem die inirent ejurarentque; nihil inde quærentes amplius, quam honorem nominis, & ſpem adipiſcendi provinciam, ac cetera non niſi magiſtratu functis tribui ſolita. Contra erant, qui magiſtratus capeſſere paupertate, aut alia cauſa vetabantur. Nam & qui apud Pompejum erant, quaſi merito arcebantur deſponſis honoribus; & quidam, bonis amiſſis, ſumtus tolerare non poterant.

XXXIX. Inter quos M. Oppius, propter pietatem in parentem gratus plebi, cum ædilitatem prætermittere ſtatuiſſet, ſtipe collata ſeque & impenſam munerum exhibuit: cum etiam in theatrum ingreſſi quidam, hiſtrionum ſpecie cum perſonis, pecuniam contulerunt; animorum ſuorum obſequentes judicio, periculum, ne *inimicis Triumvirorum faviſſe* dicerentur, hac cautione vitantes. Nec hic ſtetit in Oppium populi amor: quin & mortuum paulo poſt in campo Martio funeravit. Sed invidia nobilitatis oſſa ſepulti translata ſunt alio, pontificibus monentibus, *locum ſacrum eſſe, neque contaminandum mortuorum reliquiis*; cum tamen multos ibi ſepeliri & paſſi jam, & paſſuri eſſent. Eodem vere M. Antonius Athenis egreſſus, cum trecentis navibus, Brundiſii non receptus, Tarentum appulit, promiſſum Cæſari auxilium ferens.

XL. Sed Cæſar exſpectare, dum ſua claſſis præſto eſſet, maluit; licet ſemel iterumque invitatus, ut apparatu Antonii, ſuffecturo ad id bellum, uteretur. Apparebat, aliquid ſubeſſe querelæ ac ſuſpicionum. Idcirco Octavia, quæ comitata virum ex Græcia fuerat, exoravit eum, *ut ad fratrem mitteretur.* Alteram ea jam filiam apud Antonium pepererat, & tum etiam erat prægnans. Hæc in itinere oc-

§ XXXVIII. Theophr. de plant. 1, 3. § XXXIX. Appian, Plut. in Anton. c. 46.

currens Cæſari, primariis amicis ejus adjunctis, Mæcenate & Agrippa, multa precum humanitate contendit, *ne ſe miſerrimam omnium matronam ex omnium feliciſſima redigi paterentur.*

XLI. *Nunc enim*, inquit, *totus orbis me beatam prædicat; ſuſpicitque duorum imperatorum, alterius ſororem, alterius conjugem. Sin vero, (quod Dii ne ſirint!) prava conſilia vos in bellum egerint, uter veſtrûm ſit futurus ſuperior, in incerto erit: unum erit certiſſimum, me, utcunque res ceciderit, in perpetua ſollicitudine & luctu fore, cui in qualibet viri fratriſque fortuna, ſemper plus offeretur, quod cruciet, quam quod reficiat.* Cæſar ad hæc objicere, *ſe deſertum ab Antonio, maximum in diſcrimen incidiſſe: ſed & miſſum in Africam eſſe Calliam, ut fœdus contra ſe cum Lepido jungeret.*

XLII. Tum Octavia: *Calliam ad Lepidum non alia cauſa miſſum eſſe ſcio, quam ut de matrimonio ageret. Cupiebat enim Antonius deſponſam adoleſcenti Lepido filiam collocare, priuſquam Parthicum ad bellum proficiſceretur. Prius autem crimen ita diluit Antonius, ut tibi per Mæcenatem ſatisfactum eo nomine credam.* His obteſtationibus, & quia Calliam etiam miſerat Antonius, ut ex ejus quæſtione deprehenderetur veritas, ita Cæſar emollitus eſt, ut, non accepto Callia, *cum Antonio ſe collocuturum* diceret, *inter Tarentum & Metapontum, circa fluvium Evonymum, ſi & illi videretur.* Accepta conditione, cum eodem forte tempore ad flumen uterque veniſſet, Antonius, carpento deſiliens, in ſcapham forte ſtantem eo loco ſe conjecit ſolus, trajecturus ad Cæſarem: contendit & ille, viciſſim prævenire cupiens Antonium: & aliquamdiu occurrentium ſibi in amne certamen fuit, uter in alterius ripam fidemque ſe traderet prior; ſed vicit Cæſar, *ad duos unum ſe proficiſci* dicens, *non ad Antonium modo, ſed & ad ſororem ſuam.*

XLIII. Itaque conſcenſo Antonii carpento, cum eodem Tarentum profectus, ea nocte apud illum manſit ſine corporis cuſtodibus. Poſtridie rurſus apud Cæſarem eadem

§ XL. Dio. Appian. Plut. § XLI. Appian.

omnia Antonius fecit. Adeo duo illi summæ fortunæ competitores, ut rationibus suis conducere putabant, intimam familiaritatem levibus suspiciunculis, & professa odia summæ benevolentiæ significationibus vicissim obruebant. Ceterum quia Cæsar bellum Siculum sequentem in annum differebat, Antonius in Parthos properabat; ille navibus indigebat, hic legionibus: instituta est permutatio, uti Cæsar Antonio duas legiones Italicas daret, hic Cæsari rostratas cum remigio centum. Sic & classem adeptus est Cæsar, qua egebat; & sumtu liberatus Antonius, milites nactus, quos, Italiam obtinente Cæsare, licet ex prioribus pactis delectuum jus haberet, difficulter confecisset. Octavia quoque, præcipuum & instrumentum & vinculum instauratæ amicitiæ, viro mille delectos milites impetravit a fratre; fratri vicissim decem phaselos a viro: quod genus navium inter longas & onerarias ferme medium est.

XLIV. Accesserunt nova ex sponsalibus firmamenta, & Antyllo, quem Antonio Fulvia pepererat, filiolam suam despondit Cæsar; & Antonii Octaviæque filiola Cn. Domitio pacta est, qui modo hostis acerbissimus Triumviris, & proscriptus inter parricidas fuerat. Sed facile fuit quidvis polliceri, nihil servaturis, nisi quod postea quoque sibi profuturum censuissent. Sub idem tempus, opinor, etiam auctore Antonio, Pomponiam Agrippa duxit, T. Attici filiam, equitis Romani affinitatem generosarum nuptiis anteponens, cum propter summum in amicitia Cæsaris gradum, nullius non conditionis potestatem habere videretur. Præterea convenit, *uti Sex. Pompejo sacerdotium & consulatus, nuper pacta eriperentur: ipsi nihilominus, elapso tempore triumviratus, in aliud quinquennium potestatem retinerent.* His peractis, profectus Antonius, liberos suos ex utroque matrimonio & Octaviam conjugem ad Cæsarem remisit Corcyra, ne molestiarum ac periculorum, qualia bellum affert, haberet participes: nisi forte, quod even-

§ XLIII. Plut. Appian. Dio.

tus affirmat, plus de Cleopatræ amoribus, quam de bello ſollicitus, amoliendum hoc in tempore impedimentum judicavit.

XLV. At Cæſar, novis copiis navalibus auctus, quamquam prius quieſcere eo anno ſtatuerat, bellum incepit, non pœnitendis initiis; niſi quod Menas, ingenio levis, & cum fortuna mutans animos, præterea Sabino parere non ferens, impetrata fide, cum ſex aut ſeptem navibus iterum ad Sextum transfugit. Exiſtimatum etiam eſt, minis Antonii perterritum, & quotidianis ceterorum Pompeji libertorum exprobrationibus promiſſiſque præbuiſſe aures; præſertim ultione ſumta de Menecrate, quem præcipuum inter Pompejanos inimicum habuerat. Cæſar, offenſus hac perfidia, in Sabinum effudit iram, ablata tanquam indiligenti claſſis præfectura, quod fugam tot navium non ſenſerat. In ejus locum Agrippa maritimum imperium accepit: a quo interim nova confecta claſſis Romano more luſtrata eſt. Conſtitutis ad ipſas undas altaribus, naves inſtructæ circumſtabant magno omnium ſilentio: interea ſacerdotes, re divina juxta mare facta, ducibus aſſumtis piacularia exta navigio impoſita ter circum claſſem circumvehebant; invocabantur potentia maris numina, *uti, quæ detrimenta, quæque pericula deſtinata claſſi fuiſſent, ea in hoſtium caput expet. nt.*

XLVI. Poſtremo pars extorum, turba favente linguis, in mare projiciebatur; partem adolebant altaribus. Tum educta portu claſſis animi ſpeique Cæſarem implevit, undique cincturum navibus Siciliam. Quippe & Antonianæ naves jam ad fretum proceſſerant: & Lepidus, quantumlibet invitus, auxilia promiſerat. Sed maxime nova claſſe confidebat, mira firmitudine ſpecieque compactis navibus, quæ neque roſtrorum timerent impetum, & magnum numerum propugnatorum caperent, & turres portarent, unde tanquam e muro in ſubjecta hoſtium navigia pugnari

§ XLIV. Dio. Corn. Nep. in Attic. c. 12. Appian. Plut. § XLV. Appian. Dio. Oroſ. 6, 18.

possent. Ceterum omnes istas cogitationes momento quasi tempestas circa Palinurum promontorium adorta difflavit. Res hoc modo gesta est. Constitutum erat, uti a. d. Kal. Julias (quod ob patris memoriam sibi faustum fore ominabatur) tribus diversis classibus Pompejus oppugnaretur.

XLVII. Ille contra *Plennium* quendam *cum una legione, & magna multitudine velitum Lilybæum & vicina loca tueri* jussit: & præsidia ad Orientem & Occidentem disposuit, insulis etiam occupatis, Lipara præsertim & Cossura, ne harum opportunitate hostes juvarentur. Messanæ vero (hanc habebat arcem belli) quod roboris erat in classe secum habebat, inde quamlibet ad necessitatem occursurus. Interim die dicta Lepidus ex Africa solvit, mille ducens onerarias, septuaginta longas, in quibus erant semiplenæ legiones duodecim, equitum Numidarum quinque millia, magnusque apparatus alius. Interim & a Tarento Statilius Taurus cum navibus Antonianis centum duabus affuit: ceterarum enim remigium pestilentia nuper exhauserat.

XLVIII. Cæsar, Puteolis facto sacrificio, projectisque e prætoria in mare extis, profectus est, Ap. Claudio cum magna multitudine navium postremum agmen cogente. Ubi tertia dies venit, vehemens Auster aggressus est omnes, Lepidique multas onerarias depressit. Tenuit tamen ille Siciliam, conclusoque intra Lilybæum Plennio, multa circum oppida armis aut deditione cepit. Taurus, animadversa tempestate, mature Tarentum reduxit classem. Appianæ naves afflictæ circa Minervæ promontorium, & quædam in scopulos aut brevia compulsæ sunt, disjectis, nec sine gravi damno, ceteris. Cæsar in Velinum portum se & naves suas receperat, præter hexerem unam, quæ circa Palinuri promontorium vi tempestatis soluta est.

XLIX. Erat ea portus natura, ut ad cetera tutus versus Orientem pateret. Idcirco cum repente versus in Africum Auster esset, neque portu exire naves, prohibente vento,

§ XLVI. Dio. Plin. 7, 45. Vellej. 2, 79. Appian. § XLVII. Strab. l. 6. Appian. Vellej. 2, 80.

poterant, neque aut remis aut ancoris contineri, quo minus inter ſeſe, aut ad ſaxa comminuerentur. Ita naves majores ſex amiſſæ, minores ſex & viginti, cum aliquanto majore numero Liburnicarum. nam & ab hoſte damnum datum erat, Menaſque multas ex disjecta claſſe naves abſtraxerat aut exuſſerat. Tanta hæc erant incommoda, ut ante triceſimum diem emendari non poſſe viderentur; quo tempore pæne in exitu futura æſtas erat, ideoque rectius videbatur, venientem in annum expeditionem differri.

L. Sed Cæſar, *vel invito Neptuno victoriam ſe adepturum* jactans, ceterum populum timens, ſi diutius annonæ penuria premeretur, *continuo ſubduci reficique naves* juſſit: remiges ex naufragio receptos ad Taurum miſit, complendis navibus, quæ penes eum vacuæ remanſerant. Mæcenas in urbem ire juſſus eſt, ad plebem in officio continendam, quæ ob adverſa Cæſaris & memoriam Pompeji Magni tumultuabatur. Ipſe magna celeritate atque diligentia novos per Italiam colonos hortatus, ad viſendam Tauri claſſem Tarentum tranſcucurrit: mox Vibone allocutus legiones, navium apparatum feſtinavit, brevi tempore ſic confirmatis atque conſtitutis omnibus, ut iterum invadere Siciliam poſſet.

§ L. Sueton. in Aug. c. 16. Dio.

JOANNIS FREINSHEMII SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM

LIBER XCIV.

IN LOCUM LIB. CXXIX LIVIANI.

EPITOME

LIBRI CENTESIMI VICESIMI NONI.

Adverſus Sex. Pompejum vario eventu navalibus prœliis pugnatum eſt: ita ut ex duabus Cæſaris claſſibus altera, cui Agrippa præerat, vinceret; altera, quam Cæſar duxerat, deleta, expoſiti in terram milites in magno periculo eſſent. Victus deinde Pompejus in Siciliam profugit. M. Lepidus, qui ex Africa velut ad ſocietatem belli, contra Sex. Pompejum a Cæſare gerendi, trajecerat, cum bellum Cæſari quoque inferret, relictus ab exercitu, abrogato triumviratus honore, vitam impetravit. M. Agrippa navali corona a Cæſare donatus eſt: qui honos nulli ante eum habitus erat.

I. Ex diverſo Pompejus hac felicitate non ad induſtriam, ſed vanitatem & ineptias excitabatur, jam haud diſſimulanter *Neptuni filius* appellari volens; cujus ſpreto numini duplex naufragium Cæſaris, & alterum quidem per æſtatem immiſſum, imputabat. Idcirco & paludamentum induit cyaneum pro purpureo, & Neptuno Salaciæ

que, parentibus ſcilicet ſuis, bobus auratis & equo fecit. Sed & equos vivos, quidam *& viros* addunt, conjecit in fretum. Nec tamen ſecurus audiit, *iterum inſtare Cæſarem*, quam cum ſtrenuo & irrequieto res eſſet, conſiderans. Idcirco Menodorum *ire ſpeculatum*, *quid fieret in Italia*, juſſit.

II. Ille dolens, ſibi claſſis imperium non eſſe redditum, ſed ſolummodo paucarum navium, quas reduxerat, præfecturam relictam, ne contra Lepidum quidem opera ejus Pompejum uti voluiſſe, iterum agitare proditionem animo cœpit. Ceterum quo majoris apud Cæſarem fieret, ſi prius edidiſſet plura documenta, quantum in eo præſidii partibus eſſet, omne, quod ſecum habebat, aurum, inter ſuos diſtribuit, ut promtioribus ad omnia uteretur. Ergo duodeviginti paſſuum millibus tridui ſpatio emigratis, impreſſionem in naves Cæſaris ſæpe fecit, ad tuenda loca, ubi novæ aliæ fabricabantur, diſpoſitas. Ex his binas ternaſve ſubinde abripiens, ſimul onerarias in ſtationibus incurſu intercipiens, aut corrumpens, omnia pavoris atque conſternationis implebat. Non enim Cæſar modo, ſed etiam Agrippa petendæ materiæ cauſa tum aberat: quoque majus audaciæ ſimul & artis ſpecimen ederet, aliquando nave in mollius ſolum ſponte impacta, in luto ſe obhærere ſimulavit; donec decurrentibus velut ad certam prædam hoſtibus, inhibendo ſe expedivit, abiitque cum plauſu & cachinnis, non ſine ſtupore & verecundia Cæſarianorum.

III. Sed ubi maturum eſſe putavit, dimiſſo ſenatore, quem ceperat, Rebilo, præſtruxit ad novum conſilium viam. Deinde commentus apud ſuos, *Mindium Marcellum*, jam a tempore dictatoris familiarem Cæſaribus, *ad ſe tranſiturum*, cujus nuper amicitiam Romæ comparaverat; ſine ſuſpicione cum eo in quadam parva inſula congreſſus, mentem ſuam aperuit, *ſe coactum injuriis Calviſii*, *quas*

§ I. Plin. 9, 6. Appian. Oroſ. Sueton. Dio. Porphyr. ad Hor. Epod. 9. Auctor de vir. ill. c. 84. § II. Dio. Appian.

pati non potuisset, ad Pompejum refugisse. nunc amoto Calvisio, nihil obstare, quin redeat ad Cæsarem, non male de se meritum; modo fides a M. Messalla detur: nam hic per absentiam Agrippæ classi præerat. Nec diu dubitavit Messalla, Cæsari gratum se facturum admonitus aut conjiciens.

IV. Ergo ubi cum aliquot triremibus Mindius affuit: tanquam a Cæsaris partibus transiens, adjunxit ei se proditor, & suos partim volentes, alios repugnare validiori non ausos, transduxit. Postquam in conspectum Cæsaris admissus est, ad genua procidens oravit veniam, nihil excusans. Et eam quidem haud gravatim tribuit Cæsar: ceterum ingenio tam mutabili nihil postea majoris rei credidit; deditque negotium certis hominibus, dissimulanter eum custodiendi: præfectos triremium, qui manere nolebant, quo cuique visum est abire, dimisit. Jam refecta classis erat, & Cæsar Vibonem appulsus, Messallam cum duabus legionibus transmittere in Siciliam jussit, Lepidique copiis conjunctum stationem agere in Tauromenitano sinu. tres alias legiones ad Statuam (Stylida vocant Græci) excubare jussit; quod is locus, ad duodecimum a Rhegio milliare distans, brevissimum in Siciliam trajectum habebat.

V. Sed Taurus a Tarento Scylacium, obversum Tauromenitanæ regioni promontorium, petiit, itineri simul prœlioque paratus. Nam & mari speculatoria navigia præmittebat, & litora curabat exploranda per equites. Ideoque Cæsar a Vibone transgressus, probata Tauri diligentia securior, eodem rediit. Pompejus adversum hæc iisdem locis præsidia constituit, quibus per eandem æstatem habuerat. Interim quatuor Lepidanæ legiones, deceptæ specie occurrentium navium, nam a Lepido missas existimaverant, in Papiam, Pompeji ducem, inciderunt: maleque mulctatæ, ne Lepidi quidem navibus, quæ postea venerant obviam, ausæ confidere, vario & miserabili errore

§ III. Cic. ad familiar. Dio. Appian. § IV. Dio. Oros. 6, 18. Appian. Strab. l. 6.

multas onerarias amiſerunt. Sed & duæ ferme legiones deſideratæ; pleriſque in mari varia peſte conſumtis, & ſi qui enare potuerant, exceptis a Tiſieno Gallo, Pompejanarum partium duce. ceteri ſtatim aut poſtea pervenerunt ad Lepidum, cum ad Sextum Papias abnavigaſſet.

VI. Sed cum univerſa claſſe Cæſar explorato profectus ad Strongylen, quæ ſeptem Æolidum una eſt, cum ex magna ſpecie copiarum, quas circa Pelorum & Mylas & Tyndaridem agere videbat, ipſum adeſſe Pompejum conjectaret, relicto cum imperio Agrippa, Vibonem repetiit, pedeſtres copias adducturus. Inde ad caſtra Tauri citatis itineribus tranſgreſſus, cum tribus legionibus & M. Meſſalla fretum tranſire ſtatuit, ut per abſentiam Pompeji Tauromenio capto, duabus ex partibus illum angeret. Interim & Agrippa e Strongyle transjecit Hieram, eaque capta ſe paravit, ut poſtridie Mylas tranſvectus Democharem adoriretur, qui ſtationem ibi cum quadraginta navibus habebat. Sed ubi cum dimidia parte claſſis Hiera profectus, non exire Democharem vidit, contemta hoſtis ignavia rediit, ſequenti die claſſem univerſam adducturus. Viciſſim Demochares non alias Agrippæ naves eſſe ratus, & has ipſas tardas & graves, noctu evocavit Pompejum eo propoſito, ut conjuncti Agrippam aggrederentur.

VII. Igitur poſtridie ſub idem ferme tempus utrinque claſſibus eductis, cum Agrippa & Apollophanem cum quinque & quinquaginta navibus adeſſe, & cum aliis ſeptuaginta Pompejum ſequi cognoſſet, nuntio celeriter ad Cæſarem miſſo, in magnis animi fluctibus fuit: idemque & Demochari ſimilibus cauſis acciderat; &, niſi fuga præter turpitudinem haud minus periculi, quam prœlium, habuiſſet, non dubitabatur utrobique, quin præſtaret recedere. Sed quia digredienti ſecuturus hoſtis timebatur, pari aliquamdiu Marte concurſum eſt. Pro Pompejo celeritas navium, arteſque gubernatorum, & remigum erant; Agrip-

§ V. Appian. § VI. Plin. 3, 8. Appian. Dio.

pa plures & firmiores habebat: & robur Cæſariani militis adæquabat Pompejanorum deſperatio. fugitivi enim plerique erant, quibus, ſi caperentur, ne ſimplex quidem ſperari mors poterat.

VIII. Memorabilis in hoc prœlio caſus unius navis fuit, quam Agrippa præ ceteris petebat, quod ea Papiam invehi cognoverat; incurritque impetu tam violento, ut, prora diſcuſſa, carinam aperiret, & qui in turribus ejus conſtiterant, in mare excuterentur. Igitur & navem, aqua copioſa admiſſa, celeriter merſit, cum thalamitis, (ſic appellantur ordinis imi remiges:) ceteri, tabulato perfracto, enatarunt. Et Papias in proximam navem receptus, pugnam repetiit. Pompejanorum enim ſcaphæ paſſim oberrabant, quibus exciperentur nantes, fractis aut amiſſis navibus. Nam & integræ relinquebantur, quoties ferreis manibus comprehenſæ defendi adverſus tanto validiores non poterant.

IX. Idcirco Pompejus, ex edito loco conſpicatus, quæ fierent, ſignum receptui dedit, jam adveſperaſcente die. redieruntque, ſervatis ordinibus, ad litora non aſpera aut ſaxoſa, ſed quæ multo cœno limoſa erant, applicantes: Agrippa cum cuperet, inſequi non potuit, ne cum magnis ſuis navibus in brevia delaberetur. idcirco, jactis in alto ancoris, ſubſtitit, tanquam iterum invaſurus vel per noctem: ſed monentibus amicis, *ne militem nimiis vigiliis & laboribus debilitaret, neve nimium crederet infido mari*, vix tandem ſe recepit. Sunt, qui dicant, *Cæſaris invidiam veritum, abſolvere victoriam noluiſſe.* Sed & dicere ſolitum inter familiariſſimos, *ſecundum locum tenentibus magna prudentia opus eſſe; velle enim præpotentes laboribus & periculis eorum maxima conſequi, ſed hoc ſciri crediquc ab hominibus nolle; dandam igitur eſſe operam, ut perficiendis ingentibus operibus ſtrenue deſudent, perfectorum titulo cupide ſollerterque cedant.*

§ VII. Appian. Dio. § VIII. Appian. Dio. § IX. Appian. Dio.

X. Hoc prœlio Pompejus cum naves amisisset triginta; hostiles quinque corrupisset, laudavit tamen suos, donavitque, *pro victoribus sibi esse* præfatus, *qui cum tantis navibus æquo Marte dimicassent; non enim prœlium istud, sed hostilium murorum oppugnationem videri.* subjecit, *se quoque navium suarum altitudini nonnihil adstructurum esse.* Interim Cæsar, ubi Messana digressum Pompejum, fretumque sine idonea custodia relictum sensit, cum Antonianis navibus Tauromenium petere constituit. Ceterum Pompejus id ipsum conjectatus, parte navium Mylis relicta, quæ præsentis imperatoris speciem Agrippæ facerent, cum post prœlium leviter cœnasset, continuo Messanam redierat. Agrippa vero, pro præsenti copia milite refecto, Tyndaridem, quæ dedebatur, advectus, oppidum volentibus incolis recepit; sed mox a præsidiariis strenue pugnantibus ejectus est.

XI. Aliis tamen oppidis recepta sunt ejus præsidia: quibus rebus consumta die, sub tenebras pridianam stationem repetiit. Jam Cæsar, e Scylacio provectus, Leucopetram attigerat, ubi certioribus nuntiis, Pompejum ad Mylas Agrippæ concurrisse, doctus, statuit noctu transire fretum, & in agro Tauromenitano copias exponere: sed cognito prœlii eventu, haud satis decorum victori putans, per tenebras subrepere, exspectata luce, quantum capere militum naves potuerant, vacuo mari transjecit, ceteris cum Messalla relictis, quos remissis mox navibus arcesseret. Ceterum Tauromenii non receptus, prænavigato amnis Onobalæ ostio (Cantarum hodie vocari autumant) & fano Veneris, ad Archegetam appulit. Id loco nomen erat a parvo simulacro Apollinis, *quod ibi posuisse Chalcidenses* ferebantur, *hoc duce ad condendam coloniam ex Eubœa profecti; cum Naxum, quæ postea Tauromenium est appellata, occupassent.*

XII. Hic exscensione facta, simul terram Cæsar attigit,

§ X. Appian. Oros. 6, 18. Dio. § XI. Dio. Appian. Thucyd. 6, 1. Plin.

lapſante veſtigio procubuit. nec exterritus ſacra fecit Deo; caſtriſque ibi collocatis, oppidanorum tentare animos decrevit. Nondum abſolutum vallum erat, cum Pompeji magna claſſis cum ipſo imperatore affuit, in defeſſorum locum integris repoſitis remigibus: ſimul & equitatus ejus conſpectus eſt, pari celeritate per litora tranſcurrens: & alio loco pedeſtres copiæ apparuerunt. Ea repente res objecta magnopere Cæſarianos exterruit, qui victum prœlio Pompejum, nuſquam diſcedere poſſe per Agrippam putaverant. Neque abſurde creditum eſt, *ſi undique ſimul factus impetus eſſet, deleri Cæſaris exercitum potuiſſe.* tres omnino legiones erant, cum equitibus quingentis, quorum nondum advecti equi erant, velites mille, voluntarii ex novis coloniis duo millia, cum claſſiariis.

XIII. Sed equitatus, tantum impetu in munientes facto, interturbavit opus nequidquam; navibus, ne ſero diei prœlium inirent, ſub Coccyno capientibus ſtationem, peditatu in oppidum Phœnicen abducto. Cæſar, hac opportunitate uſus, non intermiſſo per noctem labore, caſtra permuniit. deinde traditis L. Cornificio copiis, ante lucem cum claſſe profectus eſt, occupaturus tranſitum, antequam præcluderetur, & minus timens Pompeji naves, ut paucas numero & recens victas. Igitur dextra acie Titinnio commiſſa, ſiniſtra Carcio, ſi modo recte traditum nomen eſt, vectus Liburnica claſſem circumiit, ſollicitus hortator: quo tempore, ne forte agnitus ab hoſtibus in periculo eſſet, imperatoria inſignia depoſuit. In eo curſu, cum obviam ſe Pompejus tuliſſet, bis congreſſi, ad noctem uſque depugnarunt.

XIV. Tum vero Cæſaris haud dubie inferior fortuna fuit, multiſque captis aut merſis navibus, pars ceterarum, ipſo fruſtra hortante, verſus Italiam fugit, quas Pompejani neutiquam longe inſecuti, ad reliquas oppugnandas redierunt. Et harum pleræque tum merſæ ſunt, aut in hoſtium devenerunt manus. & ſi quis enatare ex his potuit, ab equi-

§ XII. Appian. Dio. § XIII. Oroſ. 6, 18. Appian. Dio.

tatu Pompeji litus obeunte capti aut interemti ſunt. Pauci ad Cornificii caſtra penetrarunt, a velitibus ejus deducti: nam gravem armaturam educere adverſus legiones, victoria ſuorum alacres, minime tempeſtivum judicabat. Ipſe Cæſar, in multam noctem jactatus, & animi pendens, utrumne Cornificium, an vero Meſſallam peti oporteret, bona quadam fortuna ſub portum Abalam, cum uno tantum ſatellite delatus eſt. quem a montibus decurrentes quidam exceptum, & in acatium ex acatio translatum, quo minus deprehendi ab hoſtibus poſſet, animo & corpore ægrum, ad Meſſallæ caſtra deportarunt.

XV. Nec quidquam habuit antiquius, quam, miſſa ad Cornificium Liburnica, ſignificare *ſalutem ſuam, & maturum auxilium* polliceri; miſit etiam circum vicinos montes, *Cornificio* jubens *opitulari, quotquot poſſent.* Curato deinde corpore, poſt modicam quietem, ad Columnam Rheginam profectus eſt, deducente Meſſalla, ubi Carinas cum tribus legionibus conſtiterat, juſſu Cæſaris in Siciliam trajecturus. At tum Liparam præmiſſus eſt a Cæſare mox ſecuturo. Sed hanc animi agitationem conſolata eſt res parva dictu, niſi ſuperſtitione inflaretur: piſcis e mari exſiliens ad pedes ambulantis ſe abjecit. Hoc argumento ſpoponderunt vates, *ſub pedibus Cæſaris futuros, qui tum tenerent maria.* Idcirco jam tranquillior animo ſcripſit ad Agrippam, *ut, ad eximendum periculo Cornificium, expeditas copias duce Laronio mitteret.* Mæcenatem iterum ablegavit Romam: atque is correptos aliquot novarum rerum auctores ſupplicio affecit publice.

XVI. Meſſalla Puteolos navigavit, ut legionem primam a Vibone adduceret, præclaræ fidei ſpecimine edito: nec enim omni ope humana deſtitutum interficere arduum fuiſſet, ſi proſcriptorem ſuum potius, quam imperatorem, cogitare maluiſſet. Interim in magno periculo cum expoſitis militibus Cornificius verſabatur. Armis ca-

§ XIV. Liv. Epit. Dio. Appian. § XV. Dio. Plin. 6, 19. Appian.

ſtriſque tutum fames oppugnabat: nec ignarus ejus rei Pompejus, provocante Cornificio, detrectavit certamen. Idcirco navibus incenſis, quæ forte delatæ ad caſtra ejus e prœlio fuerant, Mylas inſtituit petere, laceſſentibus undique Pompejanis. Nam ſive per campeſtria loca pergebatur, equites aſſultabant; ſive per montana & aſpera, Maurus jaculator moleſtus erat. nec itineris facultas, nec pugnæ dabatur; cum levis & expeditus hoſtis ſubſiſtentes refugeret, abeuntes inſequeretur.

XVII. Et erant defendendis inermibus occupati, quos ex naufragiis ſervatos in medium agmen receperant: maximus erat in fluminibus tranſeundis metus, cum divulſi invicem, & cum aqua aut luto luctantes multi vulnerarentur. Triduum inter hæc pericula conſumtum eſt. quarta deinde dies certi interitus metum attulit. Deventum in ea loca erat, quæ profluvio quondam Ætnæorum ignium exuſta fuerant, uſque in mare decurrentibus rivis. Rhynca vocabant accolæ, non niſi noctu tranſire ea ſoliti, vitandi æſtus gratia. Sed Cornificiani nec inter tenebras ſuſcipere iter propter ignorantiam locorum audebant; neque ſuſtinere interdiu poterant vim pulveris, quo ſuffocabantur, & fervorem, plantas, nudis præſertim pedibus incedentium, perurentem. & tamen morari vetabat ſitis, & hoſtilium copiarum formidabilis conſpectus, ad anguſtias, quæ regionem illam ambuſtam finiunt, ab ipſo interim Pompejo adductarum.

XVIII. Magnus erat in agmine numerus ſauciorum, qui ad progrediendum invalidi, commilitonum humeris portabantur. Sed tum extrema deſperatio coegit, his depoſitis oneribus, ne ſui quidem ulla jam parſimonia in hoſtes irrumpere. Hoc impetu repulſi Pompejani primos aditus reliquerunt: nec ideo minus aliæ fauces haud procul inde cuſtodiebantur. Idcirco non labore tantum vulneribuſque & ſiti affectos, ſed etiam fruſtra niti autumantes, vix ex-

§ XVI. Liv. Epit. Dio. Appian. § XVII. Appian. Dio. Diodor. 4, 60.

citavit Cornificius, oſtenſo fonte propinquo, ut ſemel collectis viribus unicam ſalutis ſpem pugnando capeſſerent. Sed dum multa ſuorum jactura manum cum præſentibus conſerunt, fontem ab alio præſidio hoſtium occupari viderunt. Tum vero penitus omnis defluxit corporibus animiſque vigor: torpenteſque fatigatione & tædio, quod in ipſis erat, perierant; cum eminus conſpecta ſigna legionum, dubia primum, mox, ubi cognoſci potuere, certa ſpe deficientes erexerunt.

XIX. Laronius erat, ab Agrippa miſſus cum tribus legionibus & frumento, cujus egere Cornificianos ſciebat. Nam Agrippa, Democharem alio profectum ſentiens, Tyndaridem ceperat, refertam copiis, & opportuno ad mare ſitu. Idcirco Pompejus ipſum adeſſe Agrippam exiſtimans, tanta celeritate diſceſſit, ut etiam pars impedimentorum in caſtris relinqueretur. At Cornificiani milites, fonte potiti, quamquam monentibus de periculo ducibus, adeo biberunt itemperanter, ut multi præcluſo ſpiritu inter hauriendum exanimarentur. Ceteros ad Agrippæ caſtra perductos ſuperveniens paulo poſt Cæſar laudavit, donavitque ex merito; vim enim maximam, non hoſtium modo, ſed, quæ ſunt hominibus intolerabilia, famem, ſitim æſtum ſuſtinuerant. Cornificius quidem tantum ſibi, ſervatis hiſce copiis, tribuit, ut poſtea Romæ, quoties a cœna rediret domum, elephanto vectaretur.

XX. Interea Cæſar ingentem exercitum in Siciliam tranſduxerat, legiones unam & viginti, leviter armatorum plures quinque millibus, equitum viginti. Ceterum totum ferme litus Pompejana præſidia tenebant, continuos ignes alentia, ut metu incendii naves Agrippæ, quem maxime timebant, deterrerent. Tauromenitanas quoque fauces, & quæ ad Mylas ſunt, Pompejus occuparat; montanoſque calles muris eductis præcluſerat. Sed & profectum Tyndaride Cæſarem, oppoſitis apud Dianium caſtris, levibus equitum prœliis diſtinuit, pugnæ ſe nolentem committere;

§ XVIII. Dio. Appian. § XIX. Appian. Dio.

donec fama adventantis Agrippæ excitus, ad Pelorum transcucurrit. Sic relictas hostium discessu Mylensium fauces Cæsar occupavit, recepto etiam Dianio, parvo oppidulo, sed magnæ in fabulis famæ, propter *Solis armenta*, quæ *socii Ulyssis ibi mactasse* ferebantur.

XXI. His rebus cognitis, & comperto, adventum Agrippæ falso jactatum fuisse, Tisienum Gallum Pompejus accivit. ei Cæsar obviam iturus, aberravit a via circa Myconium: & quia cum expeditis copiis, ut ad prœlium processerat, noctem tempestatibus horridam sine tabernaculo exegit, scuto tantum Gallico, sustinentibus per vices militibus tectus. Emicabant inter præcipitatos imbres ex Ætna prorumpentes flammæ, cum terribili mugitu, adeo quidem, ut Germani, locorum imperiti, præ consternatione cubilibus exsilirent; nec amplius fabulosa crederentur, quæ de montis ejus incendiis igniumque torrentibus antiquitas tradiderat. Inde progressus ad vastandum agrum Palæstanum, Lepido forte per ea loca frumentanti occurrit.

XXII. Namque is, tempestatibus & insultu Democharis amissa parte navium, non ad Cæsarem continuo, sed Lilybæum contendit, necessitate incertum, an consilio, eoque ipso ancipiti, sive ut Cæsarem luctari solum cum Pompejo sineret, sive ut ab illo virium hostilium partem abstraheret in sese: Tisienum certe hactenus detinuerat. Igitur conjunctis ambo copiis Messanam obsidione clauserunt. Sed cito exortæ sunt suspiciones & discordiæ, cum Lepidus pari cum Cæsare potestate ageret; Cæsar eum legati potius loco habere destinasset. Ea causa festinationis Cæsari fuit, ne Lepido spatium daret cum hoste transigendi. absque hoc enim si fuisset, spes erat citra sanguinem debellari posse; quod & frumentaria res & pecuniaria incipiebat esse apud Pompejum angustior.

XXIII. Taurus enim, missus ad hoc a Cæsare, commeatus Pompeji frequenter intercipiebat, civitatesque occupa-

§ XX. Appian. Dio. § XXI. Oros. 6, 18. Appian. Dio. § XXII. Appian. Dio.

bat, unde alendus illi exercitus esset. Ergo cum alteri prœlio decernere lubitum, alteri necessum videretur; ad summam dimicationem haud ægre deducta res est. Continuis aliquot diebus Cæsar instructas legiones ante castra, naves in mari Agrippa ostentaverat, reformidante congressum Pompejo, quod erat utrobique infirmior. tum vero metuens, ne, si subterfugere prœlium pergeret, tanquam sua concessione victus, a sociis desereretur, misit ad Octavianum quæsituros, *utrum navali pugna velit decernere:* qua parte sibi plusculum confidebat.

XXIV. Cæsarem quoque, licet semel iterumque improspere tentato mari, conditionem recusare puduit. Dies ergo condicta est, in quam trecentis utrinque navibus concurreretur. Terra quoque instructæ sunt acies; sed spectaturæ tantum maritimo prœlio dimicantes. In eo labore sita utrisque summa rerum videbatur: nec ad instruendas classes quidquam reliqui fecerant. Igitur acriter & diu certatum est; quamquam Agrippæ recenti commento Pompejani graviter infestarentur. harpago erat, sed ea forma, ut & vis ejus robustior esset solito, & inevitabilis impetus. Tignum enim cubitorum quinque ferro coopertum, duobus in utroque capite ferreis annulis firmissimis instruxerat: ex horum altero pendebat uncus ferreus ad comprehendendas hostium naves; alter multos habebat funiculos, quibus harpago semel injecta navibus, aptabatur machinis, quarum opera violentissimo nisu attraheretur. Neque præcidi tignum ferro munitum poterat, neque propter ejus longitudinem ad funiculos pertingi. Victa igitur Pompeji classe, pedestris etiam exercitus timore correptus Messanam versus abivit.

XXV. Eodem & pauci ex navali prœlio se receperunt, septemdecim navibus: quos ipse quoque mox Pompejus comitatus est a Naulocho conscendens. ceteri varia clade deleti; cum ejectas in litora naves Cæsar incenderet, al-

§ XXIII. Appian. Dio.

tum tenentes Agrippa perſequeretur. Inter hæc relictus cum exercitu Tiſienus Gallus in poteſtatem Cæſaris ſe tranſdidit: exemplumque hoc præfecti equitum imitati ſunt. Hac pugna naves Cæſaris tres tantummodo merſæ referuntur, Pompejanæ duodetriginta: ceteræque omnes, præter ſeptemdecim, quas diximus, incenſæ fractæque ſunt, aut in manus hoſtium pervenerunt. Pompejus inter hanc calamitatem, exercitus quoque defectione cognita, protinus abjecto imperatorio cultu, Meſſanam certos homines præmiſit, qui filiam amicoſque & pecunias, & quidquid pretioſum erat, (jam enim hunc in caſum conſarcinata habebat) in naves ſervatas imponerent.

XXVI. Miſit etiam Lilybæum ad Plemmium inde arceſſendum, octo legiones ejus fugæ comites habiturus. Neque tamen exſpectavit ad ſe properantem, pavidus ducum ſuorum præſidiorumque nuntiis, frequenter ad victorem deficientium. Igitur cum reliquis navibus relicta Sicilia, curſum in Aſiam direxit, Antonium, ob ſervatam in ſimili periculo matrem, ſibi ſperans æquiorem fore. Nec inſecutus quiſquam eſt fugientem, alia per negotia impeditis victoribus, & inter ſe parum amicis. Quippe Cæſar, in caſtris ad Naulochum remanens, Agrippam ad obſidionem Meſſanæ miſerat; quod oppidum intraverat jam Plemmius, unaque ſecum hoſtem attraxerat Lepidum. Igitur a duobus exercitibus ſe videns obſideri, de pace oratores miſit. ibi tendente Agrippa, *ut in adventum Cæſaris res integra ſervaretur;* Lepidus & pacem Plemmio ſtatim dedit, & conciliandis ejus legionibus annuit, ut una cum ſuis militibus Meſſanam tota nocte diriperent.

XXVII. Acceſſit & incendium, ſtudio, an inter militarem licentiam temere ortum: & utraque audita clades excivit Cæſarem, ut ſequenti ſtatim die advolaret. At Lepidus, adventu Cæſaris cognito, reliquit oppidum, & in colle quodam munito caſtris poſitis, obterere Cæſarem in

§ XXV. Liv. Epit. Appian. Dio. § XXVI. Oroſ. 6, 18. Dio. Liv. Epit. Appian.

concione militum cœpit, acceptaſque ab eo injurias exponere. Animus enim ei creverat, tot circum ſe videnti ſigna legionum, quarum multitudinem, acceptis in fidem Pompejanis, uſque ad numerum viginti duarum adauxerat. Igitur & Siciliam retinere cogitabat, *jure facturum* dictitans, *quod & veniſſet in eam inſulam prior, & plures civitates in deditionem* accepiſſet. Cæſar, cum & hæc audiſſet fieri, & fauces contra ſe præſidiis inſeſſas videret, amicos de injuriis queſtum miſit. Remiſit alios Lepidus, ad diſceptationem provocans.

XXVIII. Venit Cæſar, & exprobrandis utrinque maleficiis eo proceſſum, ut ultro citroque minæ jacerentur. Ergo tanquam in vicinia hoſtilium caſtrorum excubiæ diligenter actæ ſunt: & eductæ portu naves ad ancoras ſteterunt, ne a Lepidanis incenderentur: iterumque civile bellum Romani exercitus horruerunt, nunquam concordi inter pares potentia. Lepidus tamen a ſuis quoque poſtponebatur Cæſari, ſegnitiem ejus cum induſtria & virtute adoleſcentis comparantibus. Hoc ubi Octaviano innotuit, ſperans promiſſis præmiiſque ad ſe pertrahi Lepidi copias poſſe, per idoneos homines cum ſingulis tribunis atque præfectis egit. ceſſeruntque haud pauci, præſertim qui Pompejum ſecuti, parum ſibi cautum pace cum Lepido facta credebant, niſi conſenſus Cæſaris acceſſiſſet. poſtquam ſatis parata omnia viſa ſunt, cum magno equitatu profectus ad caſtra Lepidi, ſed relictis extra vallum alis, cum paucis ſuggreſſus, quod videretur de pace acturus, intromiſſus eſt.

XXIX. Sed inter incedendum aſtute jactis vocibus, *invitum ſe cogi ad bellum*, modo ſingulos, modo univerſos teſtabatur: & *Imperatorem* appellantibus, quotquot viderant, Pompejani, quos corruptos fuiſſe diximus, accurrerunt, veniam orantes. ille, *mirari*, reſpondit, *veniam hos ab ſe petere, qui nihil dum ad promerendum eam feciſſent.* Intellecta

§ XXVII. Dio. Appian. Vellej. Sueton. in Aug. c. 16. § XXVIII. Appian. Ariſtot. polit. 3, 11. Dio.

vox eſt, & alii mox ſigna tranſtulerunt ad Cæſarem, alii facturi eadem, detendebant tabernacula; cum excitatus tumultu Lepidus ad arma proſiliit: telaque jaci cœpta, & armigero Cæſaris occiſo, ipſe quoque percuſſus innoxio ictu, quia thorax pectus defenderat, curſu ſe recepit ad equites. Id præſidiarii milites in proximo caſtello conſpicati, deriſerunt Cæſarem, & in fugam ejus jocati ſunt: nec mora, irritatus adoleſcens caſtellum oppugnavit equitum opera, nec ante quievit, quam illud expugnaſſet. Ceterorum quoque præſidiorum præfecti, ſtatim, aut nocte proxima ſe dediderunt, intacti plerique, pars in ſpeciem tantummodo pauliſper oppugnati ab equitibus.

XXX. Non defuerunt tamen, qui ſerio vim repellerent; donec, univerſo adducto exercitu, caſtra Cæſar obſedit. Tum vero deſcitum eſt vulgo; & quamquam, durante adhuc in Lepidum reverentia, communiter nihil moveretur, per partes tranſibatur: & auxilia, quæ ſubmittebantur a Lepido, plerumque transfugiebant cum illis, ad quos cuſtodiendos venerant. Jam & Pompejanorum reliqui, agminibus factis, deſeruerant: & apparebat, finem deficiendi nullum fore; cum ſigna abeuntium retinens imperator exclamavit, *hæc ego nunquam dimittam vivus.* abſceſſit tamen, territus violentiſſima voce ſigniferi, *dimittes ergo mortuus.* Poſtremi omnium equites, tanquam ad redimendum moræ crimen, miſerunt ad Cæſarem, *utrumne occidere deberent Lepidum* conſulentes, jam exutum imperio? ſed id quidem vetuit Cæſar. at Lepidus, repentina fortunæ mutatione dejectus, cum pullo amiculo ad Cæſarem venit: cui cum ad genua vellet accidere, ſublevatus eſt ab aſſurgente, vitaque conceſſa, & cum bonis Romam remiſſus, ut inde Circejos in perpetuum exſilium ablegaretur, triumvirali poteſtate adempta, pontificatum tamen maximum, Octaviano concedente, uſque ad finem vitæ obtinuit.

XXXI. Sublato in hunc modum Lepido, Cæſar ex ſua

§ XXIX. Appian. Vellej. 2, 80. Dio. Oroſ. 6, 18. § XXX. Oroſ. Dio. Appian. Vellej. Sueton. Liv. Epit.

unius ſententia ordinavit Siciliam: equites & ſenatores, qui fuiſſent in Sexti partibus, ſupplicio affecit, præter paucos: milites in ſuas legiones diſtribuit: urbium quoque penſata merita; pertinacioribuſque pœnæ conſtitutæ, ſponte deditis venia præbita. Rheginis deinde, paucitate incolarum laborantibus, ſupplementum Cæſar ex ſociis navalibus dedit. Antonio naves ab illo acceptas remiſit, ſubſtitutis aliis in locum earum, quæ perierant. Pompejum neque per ſe, neque per alios perſecutus eſt; ſive quod e numero patris interfectorum ille non fuerat, ſive ne querendi cauſam præberet Antonio, ſi videretur in partem illius cum armis tranſcendere. Donativum inde militibus dedit, coronaſque & honores diſtribuit; conceſſitque Pompejanis veniam, & plura promiſit in futurum, pollicitis quam præſente copia ad tantam exſaturandam multitudinem inſtructior.

XXXII. Conductis enim in unum copiis, legiones numerabat quinque & quadraginta, equitum millia quinque & viginti, levis armaturæ ſeptem & triginta circiter. Nec tulit miles differri ſpes ſuas, popoſcitque *miſſionem & præmia, quibus donati poſt Philippenſia arma victores fuerant.* Cæſar, quamquam hoc bellum illi minime conferendum videretur, tamen reſpondit, *accepturos digna præmia, ſimul Antonius cum ſuis exercitibus affuiſſet, quos participes ejuſdem liberalitatis haberi par eſſet: miſſionem non impetraturos, niſi finita more majorum militia*, minis additis, *ſi tumultuari tam iniquis cauſis pergerent.* Ne tamen horum contumacia recens dediti exercitus accenderentur, vocata concione lenius egit, *non abeſſe longe tempus, quo ſatisfieri poſtulatis eorum debeat. Scitis enim*, inquit, *mihi cum Antonio ſic eſſe diviſas partes, ut tamen, quæ ſummam reipublicæ, pacem bellumque, cogendoſque & dimittendos exercitus concernant, de communi ſententia ſtatui oporteat.*

XXXIII. *Igitur quamprimum erit occaſio, (erit autem propediem) ne dubitate, quin de commodis legionum ſim cum eo*

§ XXXI. Appian. Dio. § XXXII. Oroſ. Appian. Dio.

diligenter acturus. Interea sub signis neque otiosi reipublicæ, neque vobis inutiles manebitis. Quando enim beneficio Deorum civilia tandem arma quieverunt; ad externa bella vos ducam, ubi neque formidetis ullum scelus, neque hostes pari robore parique scientia armorum habeatis. Illyrios, Pannonios, Dalmatas, neque debita præstare stipendia, & ultro incursare fines nostros, dum internis discordiis distringimur, audistis. Eos ulcisci in animo est: & ad hæc bella, si parum esset imperatorem hæc jubere, ipsi operam vestram offerre, atque, ut ita dicam, obtrudere deberetis; quo Romani nominis ignominiam vindicaretis in illos, qui, nisi vestros animos vestrosque lacertos contemnerent, injuriis in populum Romanum abstinuissent. Adversus hos laudabilis erit ferocia, quam contra imperatorem vestrum turpiter & frustra consumitis. Ad lætitiam ulti doloris, ad gratulationem civium, ad defensæ reipublicæ gloriam, accedent & a me præmia, & in opulentis gentibus minime expers prædæ victoria erit.

XXXIV. Acclamatum est, *satis sibi exhaustum laboris, nec ad nova bella profecturos, nondum acceptis priorum præmiis ac honoribus.* Atque illo respondente, *se & honores dedisse multos, & additurum coronas alias legionibus, itidemque his, qui navali prœlio vicissent, oleaginas, præterea tribunis & centurionibus prætextas, jusque adipiscendi ordinis in sua cuique patria*: tribunus Ofilius nomine, *corollas & prætextas puerorum delinimenta esse*, exclamavit; *militibus agris opus esse & pecunia.* Ea vox assensu circumstantium excepta cum esset, Cæsar indignatus de tribunali descendit.

XXXV. At laudantibus Ofilium plerisque, & ceteros incusantibus, qui ad communem causam cunctabantur accedere; pari temeritate tribunus negavit, *opus aliis fore; se enim vel solum ad impetranda hæc tam justa sufficere.* Sed ille quidem tam ferociter locutus in præsentia, postridie nusquam comparuit; neque rescire vulgus potuit, quid eo factum esset. Admonuit hoc exemplum ceteros, ut ne-

§ XXXIV. Appian. Dio.

mo unus præcipue, ſed confertim uno ore acclamarent, *mitti velle.* Cæſar, ſatis intelligens, nondum militiæ pertæſos, ideo tantum poſtulare miſſionem, ut ſe paulo poſt cum Antonio dimicaturum (id enim fore olim apparebat) redimere operam eorum atque benevolentiam quoquo modo cogerent, minime cedendum judicavit; ſapienter exiſtimans, ſi ſemel vinci paſſus eſſet, nunquam militum licentiam avaritiamque ceſſuram, quin aliud ex alio flagitarent.

XXXVI. Igitur ſeveritatem liberalitate temperans, ut diverſa erant genera ætateſque militum, varie cum iis agere inſtituit. & Mutinenſis quidem militiæ ſociis, ut vetuſtiſſimæ legionum parti, miſſionem dedit; *nihilo ſecius exſoluturum præmia* pollicitus. cum hi diſceſſiſſent ex inſula, (ſtatim enim juſſerat avehi) ceterique in petenda miſſione perſiſterent, dimiſit omnes, qui dena ſtipendia expleviſſent; quo numero ferme erant, qui ad Philippos navarant operam. *hos quoque faceſſere* juſſit *ex inſula.* Sic dimiſſis circiter viginti millibus, ceteros pro concione adhortatus, *ne perfidiam ſponte imperatoris militiam deſerentium imitarentur*, laudavit, donavitque quingenis denariis, ſpe inſuper facta, *fore, ut brevi honore opibuſque cumulati dimitterentur.* Adjunxit, *nullius eorum opera deinceps uſurum, quos invitus dimiſiſſet, etiamſi inſtantiſſime deprecarentur; neque daturum præmia, niſi quos, cauſa cognita, dignos judicaſſet.*

XXXVII. Interim ut præſentibus promiſſum donativum repræſentaretur, quam ad rem pecunia deerat, ſtatim a concione Siculis tributum imperavit talenta mille ſexcenta. Sed Agrippæ coronam auream roſtratam, itemque vexillum cæruleum, virtutis cauſa dedit; qui honos nemini ante eum erat habitus. His ita geſtis, Statilium Taurum, cujus armis interim Sicilia tota ceſſerat, in Africam proconſule miſit: a quo ſtatim recepta vetere provincia, ne Numidia quidem moram fecit. Ita præmiſſa

§ XXXV. Dio. § XXXVI. Vellej. 2, 81. Appian. Dio. Oroſ. 6, 12.

parte exercituum, ceteros ipſe ſecum ex Sicilia deduxit. Hæc victoria Cæſari, non modo ad ingentem acceſſionem virium profecit, ſed etiam opportuna fuit ad motus Italiæ coercendos, incipiente jam tumultuari Etruria; ſed ad famam adventus ejus omnia confeſtim conquierunt. At Romæ, quo die parta, eodem etiam annuntiata victoria eſt. miles enim quidam, neſcio quo furore correptus, ut tum ſingula maxime gerebantur, ita vocibus ac geſtu expreſſit: poſtremo, curſu Capitolium petens, ad pedes Jovis enſem depoſuit, tanquam ceſſaturo poſthac ejus uſu, pacatiſque redituris temporibus.

XXXVIII. Tanto maturius meditari adulationem potuit ſenatus, qui olim aſſuefactus ſervire fortunæ, & quibus illa faveret, immodicos honores redeunti decrevit; ipſi delato arbitrio, partem eorum, quam delegiſſet, aut ſimul omnes accipiendi. Obviam etiam egreſſus eſt longiſſimo itinere, ſimul incedente maxima multitudine populi: ſalutantemque Deos, & e fanis domum ſe recipientem, proſecuti ſunt. Poſtridie tam in ſenatu, ut moris erat, extra urbem evocato, quam pro concione res ſuas atque conſilia expoſuit, idque, ſicut ſolemne fuit ei in omnibus majoris momenti negotiis, de ſcripto, quod mox edidit. Argumentum erat plenum amoris & benevolentiæ.

XXXIX. Geſtis ſuis enumeratis, gratias agebat Patribus, propter honores delatos. *laudationem* enim, *ſtatuas, primam ubique ſedem, triumphalem arcum, ovationem, coronam lauream perpetuo geſtandam, ferias anniverſarias quo die viciſſet, atque eo die ut in cella Jovis Capitolini cum uxore & liberis epularetur,* decreverant. Sed ex his tum quædam recuſavit Cæſar modeſta oratione: promiſitque, *conſuetis honoribus contentum fore, cum præclara civilis exſtincti belli conſcientia: quo ſublato nunc tranquillitatem atque pacem* jubebat *exſpectari, & quæ inde bona proficiſcuntur. Atque ut ea*

§ XXXVII. Sueton. in Aug. c. 24 & 25. Appian. Senec. de benef. Oroſ. Dio. § XXXVIII. Appian. Dio. Sueton. in Aug. c. 84.

jam inciperent persentiscere, se tributa, quotquot indicta, nec dum persoluta essent, debitoribus remittere, dixit: *itemque vectigalia nonnulla, & mercedes habitationum.*

XL. Accepit tamen ex honoribus, *ut ovans iniret urbem, & annua solemnia victoriæ suæ, cum aurata statua in foro, habitu triumphali, cingentibus columnam navium rostris, & inscriptionem hanc præferente basi:* OB PACEM DIU TURBATAM TERRA MARIQUE PARTAM. Ingressus est urbem iterum Triumvir reipublicæ constituendæ causa, ovans ex Sicilia, Idibus Novembr.

XLI. Sub eos dies, offerente maximum pontificatum populo, quod eum adimi vivo cuiquam inauditum erat, recusavit. & quibusdam *Lepidum pro hoste publico necari* jubentibus, constantissime renisus est. Nec deerant, qui hæc secus interpretarentur. facta hæc, ut Lepido atque Antonio, tanquam dispari præditis ingenio, conflarent invidiam: neque sponte fuisse liberalem, sed quod exigi a depauperatis civibus non potuerit, donare quam perdere maluisse. At Patres ob ejusmodi moderationem multa decreverunt: *uti sacrosanctus haberetur, & qui eum verbo, quive facto læsisset, eadem pœna teneretur, ac si tribunum plebis violavisset, quorum & potestatem, & in subselliis una considendi jus* ei dederant.

XLII. Additum etiam, *uti habitaret in publicis ædibus;* postquam destinatam domus aream Apollo vindicarat. *Plures* etiam *domos* per procuratores suos *in Palatio*, ubi habitare decreverat, jusserat *emi.* Sed fulmine tactus est locus, responderuntque haruspices, *eum a Deo desiderari.* Nec his contenti Patres, in Agrippam quoque, quem gratissimum Cæsari videbant, versa veneratione, decreverunt, *uti, quoties aliquis triumphans cum corona laurea inveheretur, ille acceptam a Cæsare navalem gestaret.* Inter hæc Valerium Messallam, propter navatam eo bello operam, augurem

§ XXXIX. Appian. Dio. § XL. Dio. Appian. Casaub. in Sueton. Aug. c. 22. Capitol. triumph. § XLI. Sueton. in Aug. c. 31. Appian. Dio. Oros. 6, 18.

fecit Cæſar, cum proſcriptus nuper fuiſſet, etiam aucto ſacerdotum numero.

XLIII. Sed & Uticenſes civitatem Romanam beneficio Cæſaris acceperunt: & militibus promiſſus ager dividi cœptus. & deficiente publico, *aliunde coemi* Cæſar juſſit. Paſſim enim per municipia & colonias deminuto capitum numero, agri ſupererant. in his Capua cum eſſet, magnum modum agrorum, quos publice poſſidebant Campani, ab his adeptus eſt, eoſque militibus in ſupplementum coloniæ adſcriptis diſtribuit: Cnoſia invicem his attributa regione Cretæ, unde duodecies redibat annuum, multo largiore fructu, quam quem ex agris ſuis perceperant; &, qua maxime poſtea gloriati ſunt, aqua Julia. Hæc enim profecto plurimum & ad ſalubritatem oppidi, & ad amœnitatem contulit. quorum aquæductuum etiamnum in ruinis antiquæ Capuæ veſtigia & fragmenta ſub terra reperiuntur.

XLIV. Inde circum exercitus literas miſit, una die ubique aperiendas. jubebantur *omnes fugitivi*, quamlibet his fœdere Pompejano conceſſam libertatem ſenatus confirmaverat, jamque ſe pro militibus illi gerebant, *comprehendi*. Hi poſteaquam adducti ſunt in urbem, interrogati, *unde & a quibus profugiſſent*, dominis ſunt reſtituti: quotquot reperire dominos non poterant, alii Romæ crucibus affixi ſunt, pars magna per Italiæ Siciliæque civitates, unde quiſque fugerat, pœnas dederunt. Et ut ampliſſimo ordini plus dignitatis accederet, vetuit *amiciri* Cæſar *purpura*, *niſi magiſtratus ſenatorios*; quoniam veſtis illa etiam ab humilioribus uſurpari cœperat.

XLV. Eiſdem conſulibus P. Canidius Craſſus legatus Antonii, relictus ab eo in Armenia, & hanc devicit, & in Iberos exercitu ducto, regem Pharnabazum, prœlio fuſum, ad ſocietatem belli contra vicinos Albanos adegit: & horum rege ſuperato Zobere, progreſſus ad Caucaſum

§ XLII. Dio. Vellej. 2, 2. Sueton. in Aug. c. 29. § XLIII. Vellej. Dio. § XLIV. Appian. Dio.

usque, Antonii nomen famamque iis locis celeberrimam effecit. Ceterum ea res fraudi potius Antonio, quam honori & lucro fuit: quatenus successus ille vanum animum ad bellum Parthicum, quod jam olim secum agitaverat, vehementius impulit.

XLVI. Etiam in Monæse ingentem spem collocaverat, quem peritum regionum, & de Parthorum erga se affectu multa & præclara pollicentem, ejus belli ducem habere decreverat, regno promisso. Sed hæc quidem tota destinatio mox evanuit, postquam Phraates, Parthis moleste ferentibus Monæsis exsilium, miserat ad eum nuntios, dextram daturos, integram ei apud regem gratiam, & magna ab isto commoda fore. Pupugit ea res Antonium: ceterum, ne alios forte ad sese transituros deterreret, dissimulavit offensam, simul oblatam occasionem decipiendi Phraatis existimans. Ut enim incautum imparatumque invaderet, *sibi gratum esse* prætulit, *redire ad suos Monæsem, pacis pararium:* unaque misit legatos, *amicitiam* promissuros, *si captivos & signa, Crassi calamitate amissa, Parthus reddidisset.*

XLVII. Ipse interim Syriæ appropinquans, Fontejum Capitonem misit, ut Cleopatram adduceret, cujus amore deperibat, super cetera irritamenta communium etiam liberorum recordatione devinctus. Geminos ex ea sustulerat: e quibus puellam appellari *Selenen* jusserat, puerum *Helium*, siderum nominibus. Venit illa, nec modicam postulans laboris mercedem: Herodi quidem Judæo maximi discriminis causa fuit, cujus regno inhiabat. Effecit enim, ut propter interfectum Aristobulum, affinem suum, capitis arcesseretur: quemadmodum & Lysaniam, Ptolemæi filium, quem Ituræis Antonius dederat regem, Parthis favere calumniata, perdiderat.

XLVIII. Nam inexplebilis avaritiæ femina cunctis Syrorum regulis struebat insidias, ut, his sublatis, eorum ditiones

§ XLV. Plut. Dio. Appian. § XLVI. Appian. Dio. Plut. in Anton. c. 49. § XLVII. Plut. Dio. Joseph. antiq. Jud. 15, 4.

dono Antonii obtineret. Igitur licet dimiſſum ſemel Herodem continuo infeſtavit, ut redimere pericula ſua ſæpius pecunia cogeretur. Neque minus iniqua Arabi Malcho, duorum regna ſibi flagitabat. Tandem Antonius, hinc muliebribus incitatus furiis, inde pudore retentus, ne aut daret omnia, aut negaret, Judæo Hierichunta & feracem balſami regionem ademit; Nabatæo maritimam: ſed & *Phœnicum urbes cis Eleutherum fluvium uſque ad Ægyptum, Cleopatram habere* juſſit, *Tyro & Sidone exceptis*, quas ab antiquo ſciens eſſe liberas, eam gratiam, quantumvis blandienti reginæ, noluit gratificari. ſed illa tamen ad Euphratem uſque proſecuta proficiſcentem, non ante dimiſit, quam aliquot Ciliciæ Cretæque partibus, ad hæc Cyrene & Cypro auctior diſcederet.

§ XLVIII. Joſeph. de B. Jud. 1, 13. & antiq. Jud. Plut.

JOANNIS FREINSHEMII SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM

LIBER XCV.

IN LOCUM LIB. CXXX LIVIANI.

EPITOME

LIBRI CENTESIMI TRICESIMI.

M. Antonius, dum cum Cleopatra luxuriatur, tarde Mediam ingreſſus, bellum cum legionibus octodecim & ſexdecim millibus equitum Parthis intulit: & cum, duabus legionibus amiſſis, nulla re proſpere cedente, retro rediret, inſecutis ſubinde Parthis, ingenti trepidatione, & magno totius exercitus periculo, in Armeniam reverſus eſt, viginti & uno diebus trecenta millia fuga emenſus. Circa octo millia hominum tempeſtatibus amiſit. tempeſtates quoque infeſtas, ſuper tam infeliciter ſuſceptum Parthicum bellum culpa ſua paſſus eſt: quia hiemare in Armenia nolebat, dum ad Cleopatram feſtinat.

1. AT M. Antonius, remiſſa in Ægyptum Cleopatra, cum Euphratis tranſitum diligentius, quam pro ſua opinione, cuſtodiri accepiſſet, in Armeniam iter flexit, a cujus rege, contra regem Medorum (Artavaſdes nomen utri-

que fuit) invocabatur. Ibi luſtrato exercitu, reperit legiones ſedecim validiſſimas, cum Gallorum & Hiſpanorum cohortibus millia decem implentibus. Equites legionarii ſimul cum auxiliis millia ſedecim: neque multo minor levis armaturæ multitudo. Sed hic tantus apparatus, cujus fama Bactrianos & Indiam perterrefecerat, poſtremo in ludibrium abiit, corrumpente occaſiones Antonio, dum amore Cleopatræ, velut inſania correptus, citius ſeriuſve juſto agit omnia, non ad occaſiones rerum, ſed ſuas libidines deliciaſque reſpiciens. Nam & magnam ejus anni partem, dum luxuriatur cum Cleopatra, perdiderat; & quamquam æſtas reliqua nequaquam par eſſet tantæ expeditioni, feſtinabat, ut apud illam hibernare poſſet.

II. Idcirco licet longe fuiſſet conſultius, in Armenia reficere militem, qui decies centena millia paſſuum raptim confecerat, atque hieme ibi tranſducta, primo vere, priuſquam ex hibernis Parthi moverent, occupare Mediam; ſine mora profectus eſt, nuntiis etiam inſtigantibus, qui, *Medum longe a ſuis finibus auxilium adduxiſſe Parthis*, attulerant. Sed nec indicere bellum curæ habuit, quo prorſus inopinus invaderet; non ante profeſſus hoſtem, quam Atropatenen attigit, quæ ab Armeniis Araxe fluvio disjungitur.

III. Progreſſus aliquantum, cum celeritatem, qua per Mediam irrumpere cogitabat in Parthos, mole impedimentorum tardari cerneret; relicto ad ea cum parte exercitus Oppio Statiano, majorem & firmiorem equitum peditumque numerum agens, ad Praaſpa contendit. Erat ea Medorum regia, ſita in munito & arduo colle, diſtans ab Araxe & finibus Armeniæ paſſuum millibus quadringentis. Hic primum ipſa res arguit imprudentiam conſilii, quo tormenta, quæ trecentis plauſtris vehebantur, & arietem pedum octoginta reliquerat. Nec enim idonea materies

§ I. Dio. Vellej. 2, 82. Plut. Juſtin. 42, 5. Flor. 4, 10. Liv. Epit. Appian. § II. Liv. Epit. Plut. Dio. Appian. Flor. Strab. l. 11.

aderat in regione, humiles tantum arbores & mollis ligni educante.

IV. Quod proximum erat, aggerem jecit, ut velut ex æquo loco confereret cum propugnatoribus manum. Interea Parthus Medusque reges implicitum validæ urbis oppugnatione hoftem finentes, in Statianum mittunt haud ita magnam manum, fed fatis validam adverfus ex itinere feffos, & tale nihil exfpectantes. Igitur & Statianus, & quos fecum habebat, (erant autem legiones duæ) irrumpentibus fub ferum diei barbaris, occidione cæfi funt: nec evafit quifquam, præter unum Polemonem, Ponti regem, quem ceperunt vivum, acceptoque mox pretio, dimiferunt. Direptis deinde impedimentis, & corruptis machinis. pleni fpiritus ac ferociæ. ad liberanda Praafpa contenderunt.

V. At Armenius Artavafdes, licet præcipuus fufcipiendi belli auctor, in regnum, defertis Romanis, abiit: non fine crimine proditionis, cum neque ad Antonium adduceret copias, neque Statiano (potuiffe enim creditur) fubveniffet. At periculo fuorum exterritus Antonius, licet ad primum Statiani nuntium propere figna moverat, nihil præter mortuos, & veftigia cladis reperit, ne hoftibus quidem ufquam comparentibus. quarum rerum ficut altera mœftitiam dubitationemque indidit animo; fic altera, quafi fugientibus ob metum barbaris, utrumque exemit. Sed ubi reditum ad Praafpa fuit, & annona, vicinis omnibus vaftatis, cœpit effe gravior; cum decem legionibus, tribus cohortibus prætoriis, & univerfo equitatu frumentatum iit; hoc maxime modo hoftes ad pugnam elici poffe fperans.

VI. Nec amplius unius diei progreffus iter, cum circumfundi Parthos undique, vimque minitantes cerneret, fignum pugnæ in caftris propofuit. Ceterum *detendi tabernacula* juffit, ut fpeciem non pugnaturi, fed proficifcen-

§ III. Vellej. Plut. Dio. Strab. Appian. § IV. Plut. Flor. Dio. Vellej. § V. Dio. Plut. Strab. l. 16. Appian.

tis, præberet: ita lunatam barbarorum aciem præteriens, imperavit equiti, *ſimul animadverteret, tam prope acceſſiſſe ſigna legionum, ut inferri in hoſtem poſſent, invectus faceret initum prœlio.* At Parthi, ſtupentes ſpectaculo, diſciplinam Romani militis conſiderabant, ſervatis exacte ordinibus prætereuntis, & cum ſilentio quatientis pila: cum ſubito cum clamore irrupit eques, & uſum arcuum propere ſuggreſſus abſtulit. Repugnabant tamen: ſed ubi & funditores, violentiore ictu & longius pertingente, quam Parthicæ ſagittæ poſſent, incubuerunt, & legiones clamore ſcutorumque ſtrepitu hoſtium exterruerunt equos; priuſquam ad manus venire miles poſſet, ſolutis ordinibus abierunt.

VII. Ibi magnam in ſpem Antonius venit, poſſe profligari bellum, ſi fugientibus initaretur. At ubi ad octingentos paſſus inſecutus pedes, & triplo ſpatio eques, non ultra triginta viros cepiſſe, nec occidiſſe plus, quam octoginta, cerneret; gravis inceſſit omnibus ſollicitudo, ſi quidem victores tantillum inferre detrimenti poſſent, victi tot amitterent armatorum millia. Dies inſequens Praaſpa repetentibus eoſdem labores attulit: & vix dimotis hoſtibus, ad caſtra ſua magno cum labore redierunt. Interim & obſeſſi, eruptione facta, relictos ad opera turbaverant, aggeremque incenderant. Igitur Antonius, rebus ubique parum ex voto fluentibus, triſtior, advocatos in concionem ſeveriſſima oratione caſtigavit. *Quid hoc eſt flagitii, milites,* inquit, *aut qua vecordia acti tantum militiæ dedecus admiſiſtis? ignaviane veſtra factum, an vero negligentia dicam, quod ex oppido pæne capto facta eruptio, opera incenſa, vos ipſi a molliſſimo genere hominum fuſi fugatique eſtis?*

VIII. *Medos enim, ſi neſcitis, a multis ætatibus, priuſquam Pompejum & Romana arma experirentur, non Græci modo, ſed etiam Syri Cappadoceſque, omnibus ferme prœliis vicerunt. Deſinamus Romani jactare Pacorum, & Parthicas lauros, ſi*

§ VI. Plut. Appian. Dio. § VII. Plut. Appian. Front. 5, 37.

ab his ſuperari patimur, quos ſervire Parthis non pudet. Scilicet ſi ſub Ventidio militares, timeri ab hoc hoſte poſtulares; cui nunc & auſpiciis & ductu M. Antonii par eſſe non potes! Hoc vulgari per provincias placet, hoc narrare hoſtes, audire ſocios, in Italiam, in urbem, ad ſenatum Cæſaremque perferri? Adeone tot legiones cum eſſetis, me unius diei itinere diſtante, tueri opera non potuiſtis? ecquid futurum erat, ſi me ratio belli longiorem aliquam in expeditionem abſtraxiſſet? In unius igitur oppidi obſidione mihi cum tanto exercitu hærendum erit: aut, ſi uſquam abſceſſero, metuendum, ne vos, tanquam relicta a paſtore pecora, diſſipemini?

IX. *At ego tribunos militum vobis, ego legatos reliqui, penes quos hærere culpæ veſtræ partem nolim, neque commiſiſſe quemquam, ut ſim ei aſperior, quam conſuetudo mea patiatur. Sed quemadmodum ingenio meo lenitas congruit; ita diſciplinæ, quæ tutelam imperii & exercituum continet, neceſſaria eſt ſeveritas. Nam hæc exempla ſi impunita patiaris, quid erit deinceps flagitii, quod animadverſione dignum eſſe quiſquam exiſtimet? ſpe corrupta celeriter expugnandi Praaſpa, utilitatem publicam, & armorum noſtrorum famam, & populi Romani formidatum prius his gentibus nomen prodidiſtis. Quantum nobis afferre potuerit moræ ſterilis arborum regio, & propterea multo labore ac tempore vix effectus agger, magno dolore noſtro ſenſimus: nunc ad eadem reficienda opera unde otium nobis, unde materia erit? Veſtrum hoc facinus erit, quicunque huic culpæ affines eſtis: per vos irriſi contemtique aut munitæ urbi ſine machinis & operibus aſſidebimus, aut infecto negotio diſcedemus.*

X. *Hoc ego niſi jam in auctores vindicavero, non recuſo, quin nullius uſus imperator habear. Erit tamen apud me non innocentiæ tantum ſecuritas, ſed etiam levioribus delictis venia. quos autem conſtabit gravius peccaviſſe, quam ut condonari iis debeat, cauſam non dicent, quo minus, quam exemplo ſuo labefecerunt diſciplinam, eam ſupplicio ſuo ſanciant.* Mox legioni, cujus eo tempore ſtatio fuerat, pro tritico hordeum admenſus eſt, legato cum ignominia dimiſſo, punitiſque duarum

cohortium centurionibus omnibus, & manipulis decimatis. Inter eas calamitates, cum & eruptionibus Medorum, & prœliis Parthorum Antonius fatigaretur; multique milites frumentandi causa progressi paulo longius interciperentur: sustinebatur tamen, donec præterito jam æquinoctio, subvereri Parthus cœpit, ut suos, omnia potius, quam hiemem sub pellibus laturos, continere in castris posset. suberat etiam metus, ne vel indignatione robur augente, vel accitis alicunde auxiliis, Romanus oppidum vi subigeret.

XI. Subornatis igitur notissimis quibusque Parthorum, *parcius incessi Romanos frumentatores, & nonnulla citra pugnam concedi*, jubebat: *præferrique benevolum animum in milites, in Antonium convicia jaci, qui tot egregios viros contumacia sua perderet. mittendis enim ad regem legatis, pacem haud dubiam impetrari posse. Nunc illum exspectare in aliena regione famem ac hiemem, duos atrocissimos hostes, etiamsi præterea nulli essent. quod si tum retrocedere conentur, quomodo tandem emensuros iter, satis difficile futurum vel amicis & deducentibus Parthis?* Hæc ubi per multos & sæpe ad Antonium relata sunt, jussit, *a barbaris, si forte eadem hæc iterarent, exquiri, utrumne illa sciente, ac probante Phraate dictitarent?* Tum demum ex amicis quendam misit, qui ad tegendam turpitudinem, ne contentus tuta fuga videretur, captivos & signa Crassi repeteret.

XII. Legationem hanc Phraates superbo excepit apparatu, aurea sella sedens, ac nervum arcus pulsans. Nec oratione, quam adspectu minus terribilis, longo sermone increpavit Romanos, *Antoniumque* jussit *satis habere, quod suos milites, suaque signa retineret; ac si cordi fœdus esset, primo quoque tempore Parthorum finibus excederet. sic tutum ei discessum, pacemque fidam fore.* Dura conditio erat, sed duriora timebantur. Idcirco paucis inde diebus vasa colligens, præ pudore milites alloqui non potuit, vir alioquin præstans facundia, & civilibus militaribusque concio-

§ X. Front. Strat. 4, 1. Dio. Plut. in Anton. Appian. § XI. Appian. Plut.

nibus exercitatiſſimus: vicemque ſuam hortandi milites Domitio Ahenobarbo demandavit. Ea res multis diſplicuiſſe dicitur, contemni ſe putantibus, poſt tot toleratas ærumnas. plerique rem, ut erat, conjicientes, æquioribus animis imperium ſecuti ſunt. Cum receſſiſſet a Praaſpis Antonius, Medi relicta ab eo opera, aggere disjecto, incendere.

XIII. Tum vero maxima exceperunt Antonium pericula, inſanique labores: & erat actum de univerſo exercitu, ni e mediis hoſtibus auctor ſalutis exſtitiſſet. Parthos in prœliis opera ſervorum uti conſueviſſe, ſupra etiam indicavimus: & inter equitum millia quinquaginta, quæ occurrerunt Antonio, *ſolos quadringentos liberos fuiſſe*, relatum eſt. Igitur & milites Craſſiani hoc in numero cum eſſent inventi; quidam eorum, natione Marſus, noctu acceſſit ad vallum, monuitque, ne itinere, quo venerant, reverterentur. Quippe per campeſtria & plana redituros inevitabilis manebat a Parthis equitibus pernicies: montanis & ſilveſtribus locis tutior Romanis receptus erat; hoſtibus impeditior perſecutio. *neque vero ſimulatæ paci fidendum*, idem Marſus admonuit; ſimul viarum offerens ducem, &, cum fides poſtularetur, vinciendum ſe præbens, donec Armeniam attigiſſent.

XIV. Ita vix itinere bidui progreſſum eſt per pacata in ſpeciem omnia: die tertio, cum, juxta fluvium incedente agmine, ruptum recens aggerem Marſus animadvertiſſet, effuſaſque in viam aquas, *haud procul abeſſe hoſtem* monuit. vixque ſpatium Antonio fuit diducendi ordines, ut procurrere levis armatura poſſet, cum Parthi ſe intulerunt: & a velitibus atque funditoribus, poſt multa utrinque vulnera, repulſi, denuo fecerunt impreſſionem. Tum vero Gallus eques emiſſus eſt, disjecitque atque diſſipavit Parthicas alas, ut eo die quidquam præterea tentare deſinerent.

§ XII. Dio. Plut. Appian. § XIII. Liv. Epit. Juſtin. 41, 26. Vellej. Appian. Plut. § XIV. Appian. Dio. Plut.

XV. Hoc documento admonitus imperator, quadrato deinceps agmine ſemper inceſſit, non a tergo tantum, ſed etiam in lateribus levi collocata armatura. equitibus injunctum, *ut, hoſtes repuliſſe contenti, longius ne perſequerentur.* cum eundo pugnandoque proximum quatriduum ita præteriſſet, ut Parthos, non minoribus acceptis, quam illatis detrimentis, tæderet incepti; ſimul inſtans hiems deſiderium repetendi domos faceret: rem probe reſtitutam Fabii Galli temeritas afflixit. Vir erat fortis & ſtrenuus: ideo facile perſuaſit Antonio, *ut ſibi ad tutelam poſtremi agminis majorem numerum levis armaturæ, ſimul aliquot equitum alas concederet: cum his ſe ſperare operæ pretium facturum.*

XVI. Incumbentibus deinde Parthis, cum ſubmoviſſet hoſtem, non ex priorum dierum inſtituto recepit ſe ad ſuos; ſed cupidius inſtitit pugnæ. Igitur qui in ea parte curabant, a ſe divelli Gallum videntes, revocabant hominem: & Titius quæſtor, manu ſignis injecta, *convertere* jubebat, increpans *Gallum, cujus ſtoliditate tot viri fortes in diſcrimen adducerentur.* Ille, *ſua curare quæſtorem* jubens, perſtitit in ſententia, donec ab hoſtibus circumventus, auxilium poſtulavit. Ibi vero magna tum ceterorum ducum imprudentia, tum P. Canidii, qui apud Antonium plurimi fiebat, paucæ cohortes alæque ſubſidio miſſæ; deinde, dum illæ vincuntur, aliæ aliæque. ita factum, ut priorum quorumque conſternatione etiam recens advenientes auferrentur. nec ſiſti potuit, donec fulſere ſigna legionum, quas a prima acie raptim Antonius adduxerat. Inprimis tertiæ legionis virtus, per medium fugientium agmen eniſa, barbaros ab inſequendo deterruit.

XVII. Ea pugna non pauciores tribus millibus amiſſi: ſauciorum ad quinque millia recepta, in quibus auctor cladis Gallus, quatuor transfixus ſagittis, haud diu ſuperfuit; ceteros Antonius obiens, multa commiſeratione, nec ſine lacrimis conſolatus eſt. Nec deerant Antonio artes, quibus militari vulgo probaretur. Nobilitas, facundia, ſimplici-

§ XV. Plut. Appian. § XVI. Plut. Appian.

tas, & quod in donando erat largiſſimus, in colloquendo comis, mirificum ei conciliabat favorem. Tum vero ſe curæ videntes eſſe imperatori, ſic affecit penitus, ut obliti vulnerum, *eum ſui ipſius curam agere* juberent: *eo ſalvo, ſalvos milites, ſalvum omnem exercitum fore.* Mox cum pulla veſte proditurus in concionem, vetantibus propter omen amicis, imperatoriam purpuram ſumſit: verbiſque factis, cum victores laudaſſet, pulſos incuſaret; adeo commoti ſunt, qui arguebantur, ut, cauſis fugæ indicatis, *tamen ſe vel decimandos, vel arbitratu ejus puniendos* offerrent, *modo triſtari imperator, & ægro eſſe animo deſineret.*

XVIII. Tum ille viciſſim tactus hoc animo obſequioque militum, ſublatis in cœlum palmis, *Vos vero*, inquit, *Dii Deæque omnes, precor, ut ſi quid iſthinc præterea impendit calamitatis, id omne meum in caput vertat: at vos tam bonis, tamque amantibus mei militibus parcite.* Sed hæc mutua inter imperatorem & exercitum benevolentia ſic confirmavit animos, ut hoſtes, qui poſt hanc victoriam nihil non ſibi pollicebantur, ſpe ſua judicioque magnopere fallerentur. Illi contra ſuam conſuetudinem prope caſtra Romana pernoctaverant; & affluentibus in horas aliis, (nam & ex perpetuo comitatu ſuo, tanquam ad paratam prædam, multos rex mittebat) ad numerum quadraginta millium equitum aucti, Romanos iter facientes invaſerunt. Sed alacriter ab his repugnatum eſt, donec per declivia euntibus rurſum acerrime inſtiterunt Parthi, tanta multitudine ſagittarum immiſſa, ut pæne obruerentur.

XIX. Ibi juſſu Antonii legionarius miles, receptis in medium velitibus & equitatu, teſtudinem fecit, in quam cadentibus ſagittis, hoſtium pharetræ ſine noxa militis exhaurirentur. Inuſitatum id ſpectaculum non uno errore decepit Parthos. Primo enim, cum in ſiniſtrum genu omnes procubuiſſent, eſſetque idem ab equis ad hoc exercitis factum, barbari vulneribus & fatigatione deficere Romanos ſimul omnes rati, omiſſis arcubus arripuerunt contos,

§ XVII. Plut. Appian. § XVIII. Plut. Appian.

ſic interfecturi jacentes. Sed ubi cominus ventum, conſurgens ſubito miles pilis conjectis complures interemit; reliquos, miraculo rei & ſuorum caſu attonitos, conjecit in fugam, eo terrore, ut deinceps aggredi legiones non auderent. Igitur denuo pacis in ſpeciem frumentum aut pabulum petentibus occurrebant, remiſſos oſtendentes arcuum nervos, *neque ſe ulterius infeſtos fore abeuntibus. paucos Medorum ſecuturos, unius alteriuſve diei itinere: nec inferendi periculi cauſa, ſed tutandis vicis ſuis paulo longius diſtantibus.*

XX. Sed ſuberat ingens dolus, & exitioſus omnibus, ſi declinaſſent in campos: quod ſpe Parthicæ pacis, & ob commoditatem aquandi factum eſſet; niſi nobilis Parthus in caſtra Romana veniſſet, *Monæſis ſe propinquum eſſe* dicens, *& ejus in gratiam ſalubre conſilium afferre.* Collibus deinde eminus oſtenſis, *ſub his*, inquit, *univerſæ Parthorum copiæ latent, excepturæ vos, ſiquidem in campos ſigna demiſeritis. Altera, qua inſtituiſtis pergere, via, moleſtias habet, quibus aſſueviſtis: hanc vero ſi prætuleritis, ſcitote, vos M. Craſſi fato perituros.* Cum eadem dux viæ Marſus diceret, *neque magnopere aliud timendum ſupereſſe, præter iter unius diei, per loca arida;* ſecutus conſilium Antonius, *aquam portari* juſſit *in utribus & galeis*, quod omnia vaſa defecerant. Sed Parthi, animadverſo ſuas inſidias non ſuccedere, præter morem ſuum noctu ſecuti agmen, ſub ortum ſolis extremis incubuerunt, vigilando & eundo defatigatis. quippe eadem nocte circiter ſeptem & viginti millia paſſuum confecerant.

XXI. Huic labori periculum additum, priuſquam exſpectabatur, (longius enim abeſſe hoſtem putaverant;) ad hæc ſitis non aquarum modo penuria, ſed etiam calore certaminis, accenſa, (pugnandum enim ſimul & incedendum erat) pæne ad deſperationem impulit univerſos: donec, *flumen eſſe in proximo, eoque jam primos perveniſſe ordines*, au-

§ XIX. Front. Strat. 2, 3. Plut. Dio. Appian. § XX. Plut. Appian. Flor.

ditum eſt. Sed ne ſic quidem miſeriarum finis, acceſſio quin immo fuit. Salinacidas enim aquas amnis vehebat, quæ potæ ſtomachum exulcerabant dolore, ſitimque ultro adaugebant. Nec ignorabat hæc Marſus, aut monere omittebat. Sed impatientia ſitis vicit: neque præſens moleſtia ſinebat curare, aut metuere futuram; donec Antonius rogando, docendoque, *non longe flumen abeſſe ſalubrius, atque ultra viam aſperam, ubi neceſſario finem inſequendi facere Parthos oporteret; ne igitur ob tantillam voluptatem tam in propinquo ſitam ſpem incolumitatis corrumperent;* permovit eos, ut, coercita potandi lubidine, caſtra ponerentur.

XXII. Jam & Parthi ex more receſſerant, cum iterum Mithridates affuit, *poſt modicam quietem properari* jubens *ad proximum trajiciendum amnem: nec longius Parthos ſecuturos.* Contra Antonius aurea illi vaſa quamplurima dono miſit: ex quibus ille, quotquot occultare veſte poterat, ſecum abſtulit. Ceterum iter ejus diei quietum fuit: ſed nox inſequens terrorem habuit maximum, ipſis militibus auctoribus, qui paſſim occidebant ſpoliabantque eos, penes quos aurum & argentum eſſe ſciebant; diripiebantque pecunias Antonii, & argentum ejus factum concidebant dolabris. Tum vero correptus ultima deſperatione, qui hoſtium eam irruptionem eſſe crediderat, Rhamnum libertum ſuum, qui fuerat gladiator, jurare coegit, *confeſtim mortem illaturum, ubi juſſus eſſet, ablaturumque caput,* ne aut vivus perveniret in poteſtatem hoſtium, aut mortuus agnoſceretur.

XXIII. Inter hæc amicis complorantibus, dux itineris, ſuaviorem & humidiorem auram ſentiens, *haud procul abeſſe miſeriarum finem* docuit, *flumine vicino:* ſimul allatum eſt, *tumultum e militari licentia natum eſſe.* Igitur ad hunc cohibendum caſtrametationis dari ſignum juſſit. Dum tentoria figuntur, ſimul cum oriente die Parthi affuerunt. Idcirco ſicut fuerat ſuperioribus diebus factum, iterum teſtudine ſe Romanus texit, donec vis major præteriſſet.

§ XXI. Appian. Plut. Flor. § XXII. Appian. Plut. Flor.

Tum iter & pugnam continuando primum agmen fluvium attigit: objectiſque ad arcendum hoſtem equitibus, quod vulneribus aut morbo debile erat in exercitu trajectum eſt. Ibi demum, remiſſis arcuum nervis, quieverunt Parthi, acclamante quodam ex ducibus: *Ite, & bene valete, Romani; merito virtutem veſtram in cœlum effert fama, qui Parthorum tela incolumes ſuſtinuiſtis.*

XXIV. Sed illi, promiſſis hoſtium minime fidentes, otio læti, tranſmiſerunt univerſi, curatiſque jam ex commodo corporibus, reliquum ad Araxem iter die ſexto peregerunt. Eo loco poſtremum timuerunt, ſparſo rumore, *Parthos inſidiari vorticoſum & profundum amnem tranſituris.* Sed vanus ille timor fuit: tranſgreſſique ſine noxa, cum tandem in pacatiora veniſſe intelligerent, præ gaudio procidentes oſculabantur amicum Armeniæ ſolum, & in mutuos complexus ruebant cum lacrimis, tanquam erepti ex inferorum faucibus, vitæque redditi. Nam profecto miſerrimus hic & patientiſſimus exercitus longo tempore ærumnas incredibiles pertulerat; per ignotas regiones, & hoſtilia omnia, viginti & uno diebus trecenta circiter millia paſſuum fugiendo emenſus.

XXV. Inter hæc fames etiam incubuerat, crebris prœliis impedientibus frumentationem, & inopia jumentorum, quorum pleraque variis modis interierant, reliqua ſauciorum corporibus & ſarcinis onerabantur. Reperio, *chœnicem frumenti veniſſe denariis quinquaginta: panes hordeaceos pari pondere argenti fuiſſe permutatos.* Et per ſe ſatis grande malum fames erat, & aliorum cauſa. quippe plerosque ad nefandos cibos adigente neceſſitate, radices herbæque vellebantur, nullo ſalubrium noxiorumque diſcrimine. Sed eminebat una peſtis, quæ in cibo ſumta mirum inſaniæ genus, & ex eo mortem inferebat. Inde qui guſtaſſent, omnium aliorum immemores, vertendis lapidibus tanquam re maxime ſeria occupabantur; donec

§ XXIII. Plut. Appian. Flor. § XXIV. Plut. Appian. Liv. Epit. Oroſ. 6, 18.

tranſmiſſo veneno ad vitalia, bilem evomentes conciderent. Et didicerant quidem adverſus hanc ægritudinem vinum eſſe remedio: ſed illud quoque jam defecerat.

XXVI. Super hæc inſtabant vi ac dolis barbari præoccupantes anguſtos tranſitus, foſſis & operibus obſtruentes viam, aqua pabuloque prohibentes. quod ſi forte per commodiorem aliquem locum proceſſurum agmen videbatur, ſpargebant Parthi famam, ibi maximum eſſe periculum ab inſidiis; ſubornatis, qui per ſpeciem benevolentiæ monerent loca peti, veris periculis minime caritura. Jam & perfugere quidam tot incommodorum tædio tentaverant: & niſi Parthorum ſagittis in conſpectu ceterorum cooperti fuiſſent, periculum erat, ne plerique ſequerentur.

XXVII. Idcirco *ſæpius exclamaſſe Antonium* ferunt, *o decem millia! Græcos aſſignificantem, qui, duce Xenophonte, longius iter, & a pluribus infeſtati, confecerant. Periſſe* dicuntur *militum viginti millia, quatuor equitum, calonum pars ferme tertia.* impedimentorum prope nihil ſuperfuit. Ceteros etiam, cum ſe jam omni moleſtia defunctos crederent, haud multo leviora prioribus mala exceperunt. primum ex longa inopia cibus potuſque immoderate ſumtus concitavit atroces morbos, ut multi colicis doloribus & hydrope exſtinguerentur. Deinde tempeſtatibus amiſſa ſunt octo circiter hominum millia, dum ex ardoribus Armeniæ Cappadocum frigora ſuccedunt, & ex ſubita mutatione cœli corpora, olim variis debilitata modis, concipiunt morbos.

XXVIII. Ferunt, *Antonium adeo tuliſſe hæc ægre, ut vetuerit referri ad ſe pereuntium numerum*: cum mederi, qua voluiſſet ratione, non poſſet; qua potuiſſet, nollet. Quippe in Syriam, atque inde Ægyptum properans, ut apud Cleopatram hiemaret; neque hiberna habere in Armenia voluit, nec gerere cum eo rege bellum: multis inſtiganti-

§ XXV. Appian. Plut. Oroſ. § XXVI. Appian. Plut. Dio. Oroſ. § XXVII. Plut. Appian. Vellej. 2, 83. Liv. Epit. Flor.

bus, ne perfidiam hominis inultam pateretur. Nec enim dubitabatur, quin ille victoriam Parthicam corrupiſſet: quando inter proficiſcendum profligaverant hoſtem decies octies, ſed levi cedentium damno, quos propter velocitatem equorum aſſequi Romani non potuerant: quod ſi Armenii equites, aſſueti Parthico hoſti, neque celeritate impares, affuiſſent, ingens periculum Parthis incubuerat, ne propulſantibus Romanis, perſequentibus Armeniis, grandi aliquo infortunio mactarentur.

XXIX. Sed Antonius, in alia tempora vindictam differens, pecuniam & commeatum ab rege tanquam ſocio & amico accepit: neque proditionem exprobrando, neque ullis aliis in rebus priorum temporum prætermiſſa aut imminuta comitate. Ex Armenia, licet jam adulta hiems eſſet, per continuas nives Cappadociam raptim tranſiens, Antiochiam pervenit: nec ibi commoratus, cum paucis ad mare deſcendit, & in caſtello quodam inter Berytum & Sidonem (*vicum album* vocabant) Cleopatram exſpectavit; ſæpe a poculis (quibus intemperanter delectabatur) exſiliens, ut ſpecularetur adventum ejus. Poſtquam illa affuit, veſtem & pecuniam exercitui diviſit, quinque & triginta denarios ſingulis, tanquam allatum a Cleopatra donativum.

XXX. Sed alii *veſtem a regina ſuppeditatam* ajunt, pecuniam negant: *ceterum illius nomine diſtributam, ab imperatore profectam eſſe.* Hic expeditionis Antonianæ exitus cum Romæ non ignoraretur, & fama nuntiante veritatem, & diligenter explorante cuncta Cæſare; tamen ſupplicationes in urbe, tanquam bene geſta republica, fuerunt. Quippe Marcus, occultatis cladibus, tantummodo ſi qua erant paulo meliora, inflatius perſcripſerat; quod vivus e tantis periculis evaſiſſet, victoriam vocans. Et ſuperſedebat arguere Cæſar, durante adhuc Sexti bello: dein ratus fore, ut Antonius ſua ſibi vecordia malum arceſſeret. Nec dee-

§ XXVIII. Dio. Liv. Epit. Flor. Plut. Appian. § XXIX. Dio. Plut. Oroſ.

rant, quæ domi curarentur, ubi quotidie multa ex antiquo more mutabantur. nam neque ædiles ullos iste annus habuit, quod civilibus bellis attritæ multorum facultates, insanis ludorum sumtibus terrebant petituros; neque præfectus urbis feriarum causa fuit.

XXXI. Sed illorum partibus prætores & tribuni plebis functi sunt; hujus, delecti quidam e collegio prætorum. Reliqua negotia publica tum in urbe, tum per universam Italiam, illo & sequentibus aliquammultis annis, C. Cilnius Mæcenas eques Romanus administravit. Eodem anno Cn. Domitius triumphavit ob res in Hispania gestas, a. d. XVI Kal. Sextil. Hic aurum coronarium non ab aliis, quam Hispaniæ civitatibus, acceptum, partim instruendo triumpho insumsit; reliquum contulit ad refectionem Palatii. Ejusdem operis ornamentis & mutuo sumtas ad triumphum a Cæsare tabulas & statuas immiscuit; repetentique Cæsari facete respondit, *mitteret ipse & juberet tolli: sibi enim ad hoc ministerium deesse famulos.* & Cæsar, ne res dedicatas Diis auferre videretur, acquievit. Huic victoriæ deberi rationem apud Hispanos computandi tempora, quam *æram* vocant, viri docti non male existimant; victa gente Romanis ritibus paulatim mutante patrios: quemadmodum & paulo post, Antonio superato, Ægyptii Julianum annum receperunt.

§ XXX. Vellej. 2, 82. Flor. Dio. § XXXI. Dio.

JOANNIS FREINSHEMII SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM

LIBER XCVI.

IN LOCUM LIB. CXXXI LIVIANI.

EPITOME

LIBRI CENTESIMI TRICESIMI PRIMI.

Sex. Pompejus, cum in fidem M. Antonii veniret, bellum adversus eum in Asia moliens, oppressus a legatis ejus, occisus est. Cæsar seditionem veteranorum, cum magna pernicie motam, inhibuit: Japydas, & Dalmatas, & Pannonios subegit: Antonius Artavasdem, Armeniæ regem, fide data perductum, in vincula conjici jussit, regnumque Armeniæ filio suo, ex Cleopatra nato, dedit; quam uxoris loco, jam pridem captus amore ejus, habere cœperat.

I. Cum deinde L. Cornificius L. F. Sex. Pompejus Sex. F. anno darent nomina; novam in spem opprimendi Parthorum regis Antonius venit, quod Polemon, Zenonis Laodiceni oratoris filius, quem Ciliciæ Pontique parte attributa regem appellaverat, venerat Alexandriam, *a Medo se mitti*, dictitans, *cui male cum Parthis conveniret, ob prædam inique divisam, & inde orta jurgia, ex quibus in amittendi*

regni timorem Medus incidiſſet. Is igitur Antonium exciri juſſerat, omnes opes ſuas in belli ſocietatem offerens. Idque facere tanto cupidius credebatur, ut Armeniæ regem ulciſceretur, iratumque ei Antonium attraheret, a quo contra ſe quoque nuper adductos eoſdem Romanos dolebat.

II. Igitur Antonius, nihil addubitans victoriam ſuam fore, ſi Medorum ſagittariis & equitibus, quæ ſuperiore bello ſola ipſi præſidia defuerant, adjuvaretur, novam expeditionem parabat, ut ad Araxem fluvium Medo conjunctus, impetum in Parthorum regionem faceret. Interim ut Artavaſdem Armenium dolo caperet, evocavit eum, quaſi de rationibus ſuſcepti belli deliberaturus. Sed illi fraus ſuboluit, nec ſe commiſit Antonio quapropter hic, diſſimulata ira, ſub ſpecie belli Parthici, oppreſſurus imparatam Armeniam ex Ægypto movit. Interim & Sex. Pompejus hoc maxime modo calamitatibus belliſque ſuis finem impoſuit. Cum Meſſanæ ſuorum fidei diffiſus, per altum vela facturum dixiſſet; exſtincto navis prætoriæ lumine, oram Italiæ legit: ſpoliatoque obiter Junonis Laciniæ fano, Corcyram atque Cephalleniam advectus, in quoſdam ſuorum, forte vi tempeſtatis eodem ejectos, incidit.

III. Nec tamen aſſumſit omnes; ſed, expoſito *periculo, ſi pauciores, quam ut ſe defendere, plures, quam ut latere poſſent, ſimul incederent*, pleroſque aliam alibi æquiorem quærere fortunam coegit. cum ceteris Mitylenæorum portum tenuit, qua in civitate bello civili pater Pompejus hunc puerum adhuc, cum noverca Cornelia depoſuerat, & Leſbiis eum ob patris memoriam cupide recipientibus, hiemem ibi exigere ſtatuit, quod Antonius, ad quem ibat, in Mediam proceſſiſſe nuntiabatur. Sed poſtquam præfectum Aſiæ C. Furnium ſibi parum amicum expertus, Antonii improſperam fuiſſe Parthicam expeditionem didicit; in ſpem adductus eſt, ſiquidem periiſſet Antonius, in

§ I. Dio. Strab. l. 12. Appian. Plut. in Anton. c. 68. § II. Plut. Dio. Appian.

ejus ſe potentiam ſuccedere poſſe; ſin ſupereſſet, ſaltem in imperii venire ſocietatem.

IV. Duabus præterea rebus animus ei augebatur: recenti memoria Labieni, qui Aſiam omnem celeriter ſubegerat; & quod ad eum quotidie multi confluebant ex Sicilia & aliis provinciis. Igitur imperatorio habitu reſumto, de Peræa occupanda conſilia agitabat; miſſis interim Alexandriam legatis, Antonio *ſocietatem & amicitiam* offerens: cum paulo ante jubenti *arma ponere* Antonio, & ſic promittenti veniam, *dicto audientem fore* reſcripſiſſet. Tum vero ſpeculandi cauſa ſuos per ſpeciem legationis miſit; & eodem tempore legatos in Thraciam Pontumque, legatos ad Parthorum regem: eo ſe recipere cogitans, hac ſpe, futurum, ut Romanus & Pompejus, exercitui Parthico dux, ut modo Labienus, præficeretur. Nec omittebat augere claſſem, exercere remiges; quoties argueretur, prætexens *a Cæſare metum*, aut *Antonio parari iſta* dictitans.

V. Legatorum Pompeji talis ad Antonium oratio fuiſſe traditur. *Miſſi ſumus a Pompejo, qui fortuna iniquiore coactus relinquere Siciliam, ad tuam dexteram confugit, non quaſi deeſſet, quo ſe reciperet, ſed quia magnitudinem animi tui, fidemque & ſimplicitatem morum, multis experimentis cognitam ſemper probavit. Nec enim longinquus erat aut difficilis in Hiſpaniam curſus, quæ patrem ejus, quæ fratrem conſtantiſſime dilexerat, quæ protexit ipſum poſt cladem fratris rerum omnium inopem, quæ mox adjuvit eniſiſſime, &, quam ſemper exhibuit, nunc quoque pollicetur operam. Ceterum ille ſic eſt affectus animo, ut tuam fortunam, atque adeo voluntatem ſequi malit; tecum, ſi pax placet, quieſcere, tecum, ſi bellum anteponis, adire pericula poſtulet. Neque vero recens hunc induit animum: jam olim, cum Siciliam adhuc firmiter obtineret, Italiam popularetur, amicitiam tuam ambiit, matre quoque tua, quam ſervatam ad te miſit, pararia pacis atque ſocietatis uſus,*

§ III. Appian. Dio. § IV. Dio. Liv. Epit. Appian.

VI. *Atque utinam eadem tibi mens fuisset! utriusque res longe nunc haberent commodius; neque Pompejus expulsus Sicilia foret, neque tu adversum Parthos expeditione irrita teque & exercitum fatigavisses. Nam sine tua classe nihil adversus Pompejum Cæsar potuisset; nec adversus te Parthi, si fuisses adjutus his copiis, quas tibi Cæsar promiserat. Sed præterita quoniam mutari nequeunt, ne vituperemus; documentum potius inde sumamus ad ea, quæ sunt in manibus. Ecce nunc iterum eadem illa Pompejus monet, quæ utinam illo tempore ad animum admisisses! toties deceptus, tot appetitus insidiis, aliquando dispar tuo Cæsaris ingenium, artes dissimillimas agnosce. Ita neque simulatis fœderibus ejus, neque subdola affinitate capieris. Nam ab hoc quidem homine fidum pacatumque nihil exspectaveris: simul ipsi vires placebunt suæ; frustra tot amicitiæ vincula jactabis, infestus implacabilisque fiet.*

VII. *Ecquid enim Pompeji fortuna mentem aperire Cæsaris potuit, quem sine causa bello petivit, neglecto fœdere? ecquid Lepidi, quem potestatis & victoriæ socium, imperio & dignitate spoliavit? idque te inconsulto, citra cujus assensum tantarum rerum nihil oportebat geri: te fraudato præmiis utriusque victoriæ, quem decebat commodorum omnium participem consortemque haberi. Sed ille unus imperare omnibus, unus obtinere, quidquid tot seculis rei Romanæ partum est, postulat. Ideoque, submotis jam ceteris hominibus, qui resistere ambitioni ejus poterant, te propediem, ne dubita, petiturus est, qui nunc cupiditatibus illius unus obstas.*

VIII. *Hæc quidem te quoque clare perspicueque videre existimat; sed tamen a se etiam moneri voluit, quo duo hæc penitus intelligeres: primum, neque moleste Pompejum ferre, quod naves Cæsari præbuisti, cujus ad bellum Parthicum tibi necessaria tum videbatur amicitia; alterum, spem esse Pompejo permagnam, te, considerata fraude Cæsaris, & perpetuo consiliorum ejus tenore, damnisque & periculis Parthici belli, quorum ille non mittendo promissos exercitus maxima causa exstitit, non esse commissurum, ut diutius injuriæ tuæ vindictam,*

amicis ſolatium, inimico ludibrium debeas. Denique ut compendio Pompeji mentem omnem ediſſeramus, ſic habe: Sextus cum tota claſſe, fideliſſimiſque copiis, quæ ne adverſa quidem fortuna uſum reliquerunt, in tuam ſe fidem tradit. Tu vero, ſive quietæ res manebunt, inſigne pacis ornamentum habebis, ſervatum magni Pompeji filium; ſive turbabuntur, juvenis acer, induſtrius, inviſus infeſtuſque Cæſari, tot una adductis navibus, tot fortiſſimis viris, minime pœnitenda partium tuarum erit acceſſio.

IX. Antonius ad hæc reſpondit: *ſe mandaſſe M. Titio, ut cum parte Syriacarum navium militumque deſcenderet in Aſiam, Sextumque, ſi ſe armis tueretur, invaderet: ſin vero, honorifice ad ſe deduceret. Jam igitur in manu Pompeji eſſe, utram experiri ſortem malit.*

X. Hæc cum maxime agerent, adducti ſunt, quos in Parthos Sextus miſerat, oſtenſique legatis, excuſantibus *tempora juvenis, in maximas anguſtias conjecti. nec indignari Antonium debere, ſi illi dubitatione quadam, ne plus apud Antonium veteres offenſæ, quam preces ſuæ valerent, ad barbaros reſpexiſſet. omnem certe eam cogitationem, quemadmodum ſit ex deſperatione nata, ita, ſimul cognoverit, ab Antonio ſe recipi, in nihilum abituram.* Et ſatisfieri ſibi paſſus eſt Antonius, placabilis ingenio, neque ſuſpicionum tenax. At Sextus, audito, contra ſe Titium mitti, quem ob defectionem a ſuis partibus oderat, Ahenobarbum in ſuam redigere poteſtatem conatus eſt, eo pignore ſuam ſalutem in tuto fore ratus.

XI. Cajus enim Furnius, Antonii nomine Aſiam obtinens, appellentem eo Pompejum arcere inſuper habuerat, neque ſatis ad hoc validus, neque comperta dum Antonii voluntate. Sed ubi eum bello ſe parare animadvertit, provincialium habito delectu, Domitium quoque Ahenobarbum accivit propinqui exercitus ducem, cum rege Amynta. & convenerant illi, cum amicorum quidam Ahenobarbi Curius prodere illum Pompejo conatus eſt: ſed

§ IX. Dio. Appian. Oroſ. 6, 19. § X. Dio. Appian.

proditus ipſe, convictuſque de conſilii ſententia, pœnas dedit. Pompejus, interfecto ſuo liberto Theodoro, quem unum arcani ejus conſcium indicaſſe rem rebatur, abjecit de cetero inutile fallendi conſilium, & proditione Lampſaco potitus, magnis ſtipendiis invitavit Italici generis homines, quos eo C. Cæſar dictator in coloniam deduxerat.

XII. Jamque ſub ſignis trium legionum inſtar habebat, cum equitibus ducentis. His copiis ſubito comparuit Cyzici, oppidum commodiſſimo ſitu proditione recepturus. Sed repulſus a militibus, qui cuſtodiæ gladiatorum, quos forte ibi habebat Antonius, erant additi, portum Achæorum repetiit. Venit eodem & Furnius, ſemper obſervans eum, ne quam urbem occuparet, & frumentationem impediens. Hunc quoniam allicere Pompejus ad pugnandum nequiverat, in caſtris ſuis adortus miſit aliam manum, quæ ſibi reſiſtentem a quæſtoria porta invaderet. Et ſucceſſit dolus: irrumpentibus Pompejanis a tergo, coactus caſtra relinquere Furnius, multos milites amiſit.

XIII. Per Scamandrios enim campos, imbribus madentes, perquam impedita fuga fuerat. Hujus victoriæ fama Sexto multorum conciliabat animos. & ex Furnii auxiliis pars magna egeni tributiſque exhauſti homines, gaudebant ſtipendia facere ſub Sexto, qui pecunioſus & liberalis habebatur. Satis jam belle procedere cetera videbantur: ſed equitatus deerat. Igitur comperto, alam equitum Italicorum ad Antonium pergere, quam Athenis Octavia miſerat, ablegavit ad eos corruptores cum auro: ſed deprehenſi ſunt ab his, qui ſub Antonio Macedoniæ præerant; aurumque inter equites proditionem abhorrentes diſtributum.

XIV. Interim Sextus, Nicæa atque Nicomedia, præclaris Bithyniæ urbibus, occupatis, pecunias colligebat, invalido ad prohibendum Furnio, qui propinquis locis caſtra muniverat: donec ei primum advenerunt e Sicilia

§ XI. Oroſ. Appian. § XII. Dio. Joſeph. antiq. Jud. 15, 10, & de B. Jud. 1, 15. Appian.

naves ſeptuaginta, reliquiæ claſſis, quam Antonius Cæſari commodaverat; neque multo poſt cum aliis centum & viginti e Syria Titius affuit. His ad Proconneſum appulſis, Sextus, claſſe deſperans, incendit naves, quas gravioribus ſarcinis oneraverat; remigeſque ad pedeſtrem militiam tranſtulit, ne tum quidem conſilio bellandi depoſito. Quapropter amicorum ejus principes, Caſſius Parmenſis, Naſidius, Saturninus, Thermus, Antiſtius, ceterique, & præcipuo apud eum honore habitus Fannius, poſtremo ſocer ipſe Scribonius Libo, pacta ſalute, ad Antonianos duces tranſierunt.

XV. Ille deſtitutus, caſtris nocte relictis, in mediterranea Bithyniæ contendit, Armeniam, ut exiſtimatum eſt, petens. Luce reddita, Titius Furniuſque, & cum his Amyntas, perſecuti fugientem, circa veſperam attigerunt: & quia omnes pariter ab nocturno prœlio abhorrebant, caſtra utrinque ſunt poſita. Tum quoque conſilium audax Pompejo ſuſceptum fuit, nec futurum inutile, ſi tam urgendis cœptis pertinax, quam ad tentandum promtus fuiſſet. Tribus enim cetratorum immiſſis millibus, hoſtes caſtris expulerat, poteratque fortaſſis abſolvere victoriam, ſi fuſis fugatiſque inſiſteret. Sed ille, contentus aliquid præripuiſſe itineris, brevem ejus lætitiæ inanemque fructum ſenſit. Mox enim collectis viribus hoſtes inſecuti, carpendo extremum agmen, confirmando provinciales, frumentum, aquam, pabulum eripiendo, in eas anguſtias redegerunt hominem, ut ſpretas antea conditiones repetere cogeretur.

XVI. Demum circa Midæum, haud incelebre Phrygiæ majoris oppidum, colloquium Furnii expopoſcit, quem ut paternum amicum, & majoris dignitatis, Titio præferebat. Cum utrinque ad ripas amnis Sangarii acceſſiſſent, Pompejus oſtendit, *ſe, legatis ad Antonium miſſis, cum interim alimentis egeret, nemine præbente, hæc ad conſilia*

§ XIV. Dio. Appian., § XV. Dio. Appian. Oroſ. 6, 19.

prolapsum. ceterum petere, ut ad Antonium deducatur, nec alteri, quam Furnio, cogatur se credere. Furnius ad hæc: *siquidem ipsi pacis studium cordi fuisset, aut statim ad Antonium proficisci, aut Mitylenis responsum ejus opperiri debuisse. id quoniam esset prætermissum, suadere se, ut veniat in fidem Titii, cui negotium istud permissum sit ab Antonio; neque duces ejusdem imperatoris tentet inter se committere.*

XVII. Parum hæc placebant Pompejo, qui Titium a se aliquando servatum, pro ingrato aversaretur. neque honorificum putabat, in potestatem hominis non nobilissimi se transdere; neque tutum, ne forte sive pro moribus suis, sive propter veterem aliquam offensam, fidei Titius vindictam anteponeret. Igitur iterum dedebat se Furnio, aut hoc abnuente, saltem Amyntæ. ceterum reponente Furnio, *nihil ante se facturum, aut Amyntam, quod esset conjunctum cum illius injuria, cui mandatorum suorum exsecutionem Antonius commisisset;* colloquium solutum est. Sequenti nocte, cum minime dubitaretur, quin venturus qualibet conditione in fidem Sextus esset, relictis ille per castra ignibus ad significandas ex more vigilias, cum expeditis profectus est; ne sociis quidem itineris indicans, quo ducerentur.

XVIII. Habebat autem in animo, redire ad mare, & incustoditam Titii classem incendere. Sed profugiens ab eo Scaurus, quamquam consilii ignarus, iter prodidit. insecutusque cum mille quingentis equitibus Amyntas, equitatu carentem celeriter deprehendit. Hujus ad conspectum, clam palamque deserto Pompejo, transierunt ejus milites: illumque, jam omnes metuentem, dedere se in manum Amyntæ sine conditione coegit, qui conditiones Titii respuerat. Titius, adactis ad sacramentum Antonii Pompejanis, ipsum in custodia habuit, donec imperatoris mandata venissent. Sed Antonius, his rebus auditis, primo iræ impetu scripserat, *ut interficeretur:* mox ductus pœnitentia, *servari* jussit *incolumem.* At forte fortuna interitum

§ XVI. Appian.

ferentes literæ posterius advenerunt. Idcirco Titius, sive recentiores has esse credens, sive propter veterem offensam simulans, jugulavit eum Mileti, ætatis ejus anno quadragesimo.

XIX. Quidam non ab Antonio, sed a Planco, missas literas crediderunt, qui esset solitus in gravioris momenti negotiis uti Antonii annulo, nomenque ejus subscribere. causam autem occidendi Sexti, sive Antonio, sive Planco fuisse, magnitudinem Pompejani nominis, & metum, ne paternæ fraternæque amicitiæ Cleopatra memor, hunc aliquando præferre Antonio inciperet; neve Cæsar hostem suum recipi causaretur. His rebus in urbem nuntiatis, Cæsar ob mortem Pompeji Circenses exhibuit, & Antonio currum pró Rostris, & in delubro Concordiæ statuas posuit: decernendumque curavit, *ut Antonio cum conjuge & liberis ibidem epulandi jus esset:* quales ipsi quoque Cæsari attributi honores erant. Adhuc enim pro amico se gerebat, literisque consolatus est eum de clade Parthica, *suam sortem* comparans, *cui ex invidia propter victoriam & honores, ea causa decretos, propemodum plus molestiæ, quam ex ipso bello extitisset.*

XX. Ipse deinde in Siciliam profectus est, inde petiturus Africam, ubi turbas quasdam enatas esse didicerat. Sed aliquamdiu tempestate detentus, neque tunc, neque postea provinciam illam adiit: mutataque sententia, & Statilio Tauro permissis Africæ rebus, in Illyricum prævertit, ubi cum Liburnis Japodes, & sub idem tempus in Alpibus Salassi Taurisci que tumultuabantur, jam a superioris Cæsaris temporibus inquieti. Sed hoc bellum apparantem ingens veteranorum seditio tenuit, ex eo genere, quos in Sicilia dimissos fuisse prædiximus. *Nulla se dum accepisse præmia* querebantur: *utque hæc vel novis laboribus mererentur, iterum adigi sacramento* petebant. Hos igitur Cæsar, ne permixti alios etiam seditiosos redderent, seorsim

§ XVIII. Dio. Vellej. 2, 79. Appian. Oros. 6, 19. § XIX. Plut. in Anton. c. 33. Appian. Dio.

habere ſub ſignis inſtituit. Hoc ipſum incitamento illis fuit, ut acrius moverentur, multiſque & diverſis artibus ad coercendum opus eſſet.

XXI. Nam initio paucos eorum, qui plurima habebant ſtipendia, circum Galliæ colonias diſtribuit; futurum ratus, ut ceteri, ſpe paulo poſt adipiſcendi eadem, quieſcerent. Ubi ne ſic quidem conſederunt animi, correptos quoſdam ex ſeditioſiſſimis affici ſupplicio juſſit; terrore quæſiturus obſequium, quod provocare per lenitatem nequiviſſet. Tum vero palam frementes, per ſimulationem concionis habendæ legionibus circumfudit; armiſque ademtis, cum ignominia omnes dimiſit. Hoc demum facto invictum Cæſaris animum, ſuamque imbecillitatem veris indiciis æſtimantes, ſeria pœnitentia exoraverunt imperatorem, ut milites fieri pateretur. Atque ille mitigatus precibus, & opus habens exercitu, prætereaque ſubveritus, ne ad Antonium, occaſione data, ſe conferrent, haud gravatim annuit; ſemperque poſtea militum eorum forte fidelique opera uſus eſt.

XXII. Duodetriceſimum ætatis annum Cæſar tum agebat, lætus ſucceſſibus, & ubique propter exſtincta bella magnis cultus honoribus. nam & paſſim a civitatibus inter tutelares Deos habebatur. Eo impatientius ferens, non alibi modo, ſed in ipſa Italia laceſſi pacem; dimiſſis adverſus alias gentes ducibus, ipſe ſtatuit Japydas aggredi, bellicoſiſſimos homines, adeoque firmis corporibus, ut laboribus vix ſub extremam ætatem cedant, & reperti ſint, qui ſub centeſimum vitæ annum, nulla militiæ munia detrectarent. Hi Aquilejam uſque excurrerant, etiam Tergeſte Romanam coloniam deprædati. Sed Avendeatæ quidem cum iis, qui Monetium incolebant, quod hodie Croatiæ oppidum eſt, haud procul Vanna flumine, advenienti ſe dediderunt. in ceteris, præſertim qui montana incolebant, perdomandis plurimus labor fuit. Horum Aru-

§ XX. Sueton. in Aug. c. 47. Appian. Oroſ. 6, 19. Dio. Liv. Epit. § XXI. Sueton. in Aug. c. 24. Dio.

pini, vicis incensis, nemoribusque succisis, qua parte venturus Cæsar credebatur, in oppidum se receperunt: deinde alias per silvas, abruptis torrentibus invias, iter molienti occurrentes, simulata fuga se subduxerunt, insidiis excepturi persequentem.

XXIII. Sed ille, præsentiens dolum, clam præmisit expeditos, qui summa montium juga occuparent. cum ceteris copiis instituto itinere suggrediens, dum excidit arbores, viaque munienda & struendis pontibus iter aperit, ab hostibus repente invaditur. Inter eam consternationem Cæsar cunctanti ascendere in arduum militi scutum ademit, & in primam aciem provolans, submovit hostem. Tum vero decurrentes ex superioribus locis, qui ad hoc erant præmissi, magnum Japydum numerum occiderunt. Igitur illi, relicto oppido, per silvas fuga dispersi, curam injecerunt Cæsari, ne reperiri possent; vetuitque incendi oppidum, hoc saltem pignore sperans attracturum eos. Nec frustra consilium fuit. ut patrias sedes, inque iis relicta reciperent, in fidem venerunt. Inde Metulum ductus exercitus, maximum ejus regionis oppidum, quod situ simul munitissimo, & egregia juventute defendebatur.

XXIV. In monte nemoroso duos colles murorum ambitus occupabat, modica intercedente valle; id spatium tria millia armatorum, viribus animisque præstantium tutabantur. Aggerem jacere Romanus instituerat. id opus nocturnis diurnisque eruptionibus impediebatur. neque subire muros tutum erat, quod machinas habebant barbari, relictas a D. Bruto, quo tempore circum ea loca congressus cum hoc Cæsare & Antonio fuerat. Neque de aggere perfecto proderat discussisse mœnia, quod interior subinde murus ab hoste ducebatur. At Cæsar, occupato exteriore, succensoque, ad novum murum binis aggeribus jactis, turres erigit, unde quatuor simul pontes in mœnia porrigerentur.

§ XXII. Strab. l. 7. Appian. Cluver. Ital. antiq. 119. Dio. Flor. 4, 12. § XXIII. Flor. Appian. § XXIV. Appian.

XXV. Paratis omnibus, a diverſa parte cieri tumultum jubet, ut a defenſione loci, unde periculum ſtruxerat, obſeſſi deducerentur. Cum ſucceſſiſſet conſilium, læti Romani protrudere incipiunt pontes; ſed dum inter feſtinationem minus caute res adminiſtratur, labare machinæ, ponteſque unus ſuper alium ruere cœperunt. Tribus ita perditis corruptiſque, ne quarto quidem fidere quiſquam audebat; cum accurrens Cæſar, qui ex loco edito ſpectaverat omnia, poſtquam verbis nihil profectum eſt, exemplo incitaturus ſuos, protinus exſilit in pontem, prætento ſcuto mœnia petens. Tum vero & Agrippa, & duo alii duces, cum uno armigero provolant primi: ivere horum imitatione milites ita certatim, ut præ multitudine pons ruptus, in præceps omnes effunderet, multis ſtatim exanimatis, maleque mulctatis compluribus: in quibus & Cæſar ipſe fuit, crus dextrum & utrumque brachium sauciatus. Sed animi firmitudine, debilitatem membrorum ſuſtinens, continuo iterum contendit in turrim, ſeque militibus & hoſti monſtravit, ne aut hic inani ſpe ferocior, aut illi ſegniores deſperatione fierent.

XXVI. Sed & *alium pontem ædificari* protinus juſſit, & multas inſuper copias arceſſi: eaque res Metulinos terruit, reputantes, quam cum invicto res eſſet, ut, miſſis legatis, *facturos imperata* pollicerentur. Cæſar *obſides quingentos* poſtulavit, *utque præſidium acciperent*. adductique ſunt obſides, & præſidio recipiendo duarum arcium excelſior tradita. Sed ubi *arma quoque tradere* juſſi ſunt, concluſis in curiam uxoribus liberiſque ſuis, præſidium Romanum noctu interfecerunt: inde curia incenſa, ne hoſtium arbitrio morerentur, ſibi conſciverunt necem.

XXVII. Etiam feminæ pleræque, liberis interemtis, aut in ignem conjectis, eodem modo finierunt. & incendium, nemine reſtinguente, ſic abſumſit ædificia omnia, ut tanti modo oppidi vix veſtigium ullum supereſſet. Cæſar ex

§ XXV. Flor. Appian. Plin. 7, 45. Sueton. in Aug. c. 20.
§ XXVI. Appian. Dio.

laborioſiſſimo bello ſpolia nulla retulit; ne captivis quidem abductis, quippe voluntaria morte conſumtis, qui comprehenſi fuerant. Metulinorum tamen exitus ceteros Japydas ita exterruit, ut, damnata ſpe armorum, in poteſtatem ſe traderent victoris. Inde in Pannonios, & ipſos antea Ròmani imperii exſortes, caſtra movit, nulla belli cauſa, niſi quod ita commodum videbatur, exercere ſimul & alere militem alienis impenſis.

XXVIII. Segeſticani tamen obtendebantur, qui ſemel iterumque Romanis armis petiti magis, quam domiti, cum nec obſides dare, nec aliud quidquam facere pro victis coacti eſſent, ferocius agebant. Nam Pannoniorum regio ab Japydia uſque in Dardanos porrigitur, fluminibus & ſilvis impedita. Cœlum & ſolum hodie ſatis clemens ac ferax, tempore Dionis, qui regionibus his præfuit, aſperum atque immite habebatur. Inde homines etiam, ut ſolet, ferociſſimos gignebat, cædiſque & pugnandi cupidos. Pæonas nonnulli Græcorum vocant: quorum tamen prope Rhodopen montem, ubi Macedoniæ regiones ad mare pertinent, ſedes fuit. Sed Pannonii & ab ſe ipſis, & ab Romanis dicebantur.

XXIX. Urbes tum nullas habebant: neque vicis eorum & villis injuriam inferri Cæſar patiebatur, quas in plano ſitas deſeruerant; hac clementia ſperans conciliaturum animos. At illi, cum ſe recepiſſent in ſilvas, ad Syſciam proficiſcente Cæſare, quæ haud procul abeſt Segeſtica, palantes ab agmine Romanos intercipiebant. Idcirco Cæſar per continuos octo dies, quibus ad Savum fluvium uſque proceſſit, omni clade vaſtavit eorum agros, & ædificiis immiſit ignem. Ubi Segeſticam perventum eſt, oppidum ad confluentes plurium amnium, ſed præcipue Colapis & Savi, quorum ille munimenta ipſa alluebat, legati ab oppidanis affuerunt, *ecquid veniſſet cum exercitu, quidque ſe facere vellet*, quæſitum.

§ XXVII. Appian. Dio. Nic. Damaſcen. Liv. Epit. § XXVIII. Appian. Dio. § XXIX. Appian. Dio. Strab. l. 6 & 7.

XXX. Ille, *præſidium ut acciperent*, imperabat, *obſideſque centum, cum certo frumenti modo.* Neque diſtulerunt primores, acceptis conditionibus, obſides tradere. Sed ubi, conſpectis militibus, qui ad præſidium ibidem agendum mittebantur, exhorreſcere vulgus ad ſpeciem præſentis ſervitutis cœpit; diſſenſione inter oppidanos nata, portæ clauſæ ſunt, & in mœnibus armati comparuerunt. Quando enim optimatum liberi obſides dati fuerant, diſcors populus horum periculo, quod ad ſe pertinere non putabat, nihil movebatur. Sed Cæſar, qui opportuniſſimum bello Dacio locum, quolibet pretio redigere in poteſtatem cupiebat; ponte facto, Savum tranſgreſſus, caſtris communitis, Segeſticenſes intra mœnia coegit.

XXXI. Et quamquam inter flumen & urbem omne ſpatium foſſis valliſque interſeptum erat, improbo labore bini aggeres erecti ſunt. Nec enim terra tantummodo res gerebatur, ſed navibus etiam, quas, a ſociis ad ſubvehendum exercitui commeatum paratas, adverſo Iſtro ſubigi in Savum amnem, atque inde in Colapim juſſerat. Neque ſegniter ſe defendebant obſeſſi, ſæpius eruptione cum facibus in aggeres facta: armatis etiam lintribus prœlia aliquot navalia fecerunt, in quibus præter alios Menas etiam occiſus eſt, qui a Sexto ad Cæſarem ſemel iterumque transfugerat. Et habebant in vicinis Pannoniis fiduciam haud ſine cauſa: gens enim prævalida erat, ſi unius imperio regerentur; poterantque ad bellum educere centum millia delectæ juventutis.

XXXII. Sed ſparſa in plures potentia nihil in commune conſuli patiebatur. Una tantum natio copias ſuas ſubſidio miſit: hiſque profligatis, obſeſſi ſe dediderunt; & reliqui mox Pannones exemplum ſecuti ſunt. Cæſar, triceſimo die poſt difficilem obſidionem recepta Segeſtica, ſive virtutem admiratus hominum, ſive precibus emollitus, clementer victoria uſus eſt: imperataque pecunia, commigrare omnes in ſemotam oppidi partem juſſit; ce-

§ XXX. Strab. l. 4 & 7. Appian. § XXXI. Dio. Appian.

teras attribuit quinque & viginti cohortibus ibi collocatis, quibus Fufius Geminus præfectus eſt. Reverſo deinde in urbem Cæſari triumphus decretus: quo commodius in tempus dilato, (nam ad cetera perdomanda redire in Illyricum ſtatuerat) ſorori uxorique ſtatuas decernendas curavit, atque rerum ſuarum adminiſtrationem liberam, parque tribunis jus, quo ab antiquo ſacroſancti habebantur.

XXXIII. His actis, in Galliam eſt profectus eo conſilio, ut ad patris exemplum bellum inferret Britanniæ: ſed Pannonum & Dalmatarum motibus revocatus eſt, cum modo M. Antonius M. F. Triumvir, L. Scribonius Libo conſulatum iniſſent. Fama enim atrox ſparſa erat, relictas in Pannoniis copias rebellione barbarorum eſſe deletas. idcirco nihil moratus hiemem, cum præcipiti itinere eo perveniſſet, audit, improviſa irruptione partem præſidii Segeſticæ deſideratam eſſe; ceterum poſtridie Geminum prœlio victorem, recuperaſſe & pacaſſe omnia. Verſis ergo in Dalmatas armis, qui, poſt ſigna quinque cohortium ademta Gabinio, nunquam arma depoſuerant, neque coerceri ab Agrippa potuerant, Priamonem duxit, quam Verſus quidam nomine, Dalmatarum ductor, rurſus occupatam vallo foſſaque clauſerat: occupatis & aliis circa locis, quæ natura & ſitu inexpugnabilia videbantur.

XXXIV. Regio enim montoſa omnis, frequentes ubique colles erigens, pinnarum in ſpeciem acuminatur. Supra millia duodecim erant pugnaciſſimi homines: itaque & oppidum & hos colles diſpoſitis opportune præſidiis retinebant. Cæſar igitur, inacceſſa loca videns, ſe circumvallare totum iſtum collium ambitum velle, ſimulat. interim clam emittit idoneam manum, quæ ſummos ad tumulos reperire viam conetur. Ii homines, ſilvis occultati, ſtationes Dalmatarum ſomno languentes noctu invadunt, ſternuntque; & occupatis ſuperioribus locis, ſignum, quod convenerat, edunt. Idcirco Cæſare vim inferente, barbari, clamo-

§ XXXII. Dio. Appian. § XXXIII. Appian. Dio. Liv. Epit.

re desuper incurrentium perterriti, aliis subinde aliisque collibus deturbantur: pars, quæ eminentissimos, sed aquarum inopes insederat, obsidionem & sitim verita, cursu se recepit Priamonem.

XXXV. Eodem & Cæsar exercitum adduxit, oppidoque cum duobus collibus proximis, qui adhuc ab hoste tenebantur, per spatium quinque ferme millium circumvallato, cum Teutino, alio duce Dalmatarum, obsessis succurrere auso, conflixit; duplici prœlio geminam victoriam consecutus. Nam & obsessi eodem tempore eruptionem in opera nondum commissa fecerunt. Sed & hi, tertia suorum amissa parte, dum in oppidum refugiunt, aditum persequentibus Romanis aperuerunt. Oppido capto, Dalmatis in arcem fuga delatis, opposita est cohors una, quæ portas observaret. Ea circa quartam vigiliam, eruptione subita turbata loco cessit: nec ultra profecerunt hostes, statim occurrente Cæsare; & omni ope defecti postridie se dediderunt. At Cæsar cohortem decimatam per eam deinceps æstatem hordeo pavit: ex centurionibus quintum quemque affecit supplicio.

XXXVI. Hunc ad modum capta Priamone, Teutinum haud longe prosecuti victores. nam & fuga sparserant copias, & locorum fraudes timebantur: eo vehementius, quod inter duos arduos montes longa vallis insidias, Cæsari structas, texerat, eodem loco, ubi & antea Gabinius vexatus fuerat. Idcirco Cæsar, incensis circum villis, aperuit viam: deinde per juga montium utrinque præmissa parte copiarum, quæ decurrere quandocunque ad auxilium laborantium posset, cum cetero exercitu incessit per vallem, obvia quæque diripiens, vicosque & oppida vastans incendio. Ceterum præter Priamonem, etiam Ninia oppidum, & Sinotium duplex, (veteris ac novi cognominibus distinguebantur) & ipsa caput olim gentis Salona, conflagrarunt.

§ XXXV. Sueton. in Aug. c. 14. Dio. § XXXVI. Appian. Hirt. de B. Alex. c. 43. Strab. l. 7.

XXXVII. Sed ad Setoviam, magna occurrente hoſtium manu, acriter pugnatum: & Cæſar, dextrum genu lapide ſaucius, per aliquot dies ægrotavit. Interea Salaſſi quoque ſub imperium accepti, gens Inalpina, ingenioque & loci natura ferox. Idcirco & vectigalia poſcebat a tranſeuntibus, & publicanis aquam vendebat ad aurarias. ipſi quoque Valerio Meſſallæ, dum vicinis locis agebat, non niſi pretio accepto, ligna ad focum, & ad exercitationes ulmea haſtilia præbuerunt. Sane non ita pridem Antiſtius Vetus, aggreſſus necopinantes, cum anguſtiis occupatis continuo biennio eos obſediſſet, ſalis maxime inopia fatigatos, ad deditionem perpulerat. Sed inſidiati occaſionibus, cum munimenta Romanorum expugnaſſent, omnem deinde Veteris conatum irriſui habuerunt.

XXXVIII. Sed & Cæſaris aliquando pecunias diripuerunt; & ſpecie reficiendarum viarum atque pontium, e ſummis montium jugis, in vallum Romanum ſaxa devolverunt. Sed tum quidem ob L. Antonii bellum, Cæſar his indulta libertate, veniam præteritorum dederat. At illi, temporum cauſa hoc factum ſuſpicati, neque manſurum, ubi plus otii nactus Cæſar eſſet, non omiſerunt alias adſciſcere civitates in ſocietatem, & abnuentes hoſtiliter invadere. Tum igitur Valerio mandatum id bellum eſt: iſque magno labore ad famem redactos in deditionem accepit.

XXXIX. Dum ita Cæſar cum variis gentibus decertat, Antonius expeditionem denuo ſuſcepit in Armeniam: initoque eodem die & poſito conſulatu, P. Sempronium Atratinum ſuffecit; unde quorundam annalibus eo anno non Antonius, ſed Atratinus, conſul præſcribitur. Ceterum ut dolo Artavaſdem caperet, viribus diffiſus, amicitiæ ſpecie offenſas tegens, Q. Dellium miſit, qui filiam ejus filio ſuo Alexandro conjugem peteret, multa & præclara pollicitus. Quin & ipſe reverſus in Armenios evocavit eum Nicopolin, nec deſtitit omnibus artibus ſollicitare, literis at-

§ XXXVII. Sueton. in Aug. c. 20 & 21. Appian. Strab. l. 4.
§ XXXVIII. Strab. Appian. Dio.

que fermonibus nihil nifi fummæ benevolentiæ fignum præferens. Nihil ad hæc moto Artavafde, quippe alia commeruiffe memor, fidere non properabat ei, quem offendiffet; iterum ab Antonio Dellius adeft cum blandiffimis mandatis; nec eo fegnius Antonius Artaxata tendit: ita rex, partim pollicitationibus adductus, partim metu legionum, quæ cum Antonio erant, in caftra ejus venit.

XL. Tum vero pecuniam fibi deeffe fimulans, neque libenter daturos Armenios, nifi pignoris loco regem retinenti, circumduxit eum circum caftella, quibus thefauros affervari noverat. Sed infructuofam ei hanc fraudem purpuratorum regis conftantia fecit; neque caftellis traditis, & vicem capti patris Artaxia regnare juffo, qui maximus natu filiorum erat. Tum vero, omiffa penitus fimulatione, catenæ funt Artavafdi additæ, fed argenteæ, quibus videlicet vinciri regem minus indignum haberetur. Ita bello contracto, cum fubitus rex Artaxias & patris infperato cafu perculfus, adverfus prævalidum hoftem, & in penetralia regni receptum, improfpere dimicaviffet, Armenia tota, cum conjuge & aliis liberis Artavafdis in poteftatem Antonii conceffit. Artaxias in Parthos exfulatum abiit.

XLI. His ita geftis, ut ad reliqua belli focium fibi Medorum regem adfcifceret, quem Armeniis antiquitus hoftem, cum Parthis nuper ex prædæ Romanæ divifione fimultatem contraxiffe, cognoverat; ejus filiam fuo filio defpondit. Relictis deinde legionibus, quot Armeniæ tuendæ fatis fore credebat, cum cetero exercitu Ægyptum repetiit, Alexandriamque triumphans Romano more invectus eft. Prælata fuit ingens præda, quam ex opulentiffimo regno rapuerat. Artavafdes ipfe cum uxore liberifque & purpuratis ante currum inceffit in catenis aureis. inde prorfus ad Cleopatram deducti, quæ magna populi multitudine circumfufa, in argenteo tribunali, fellaque aurea confederat.

§ XXXIX. Tacit. Plut. in Anton. c. 67. Vellej. 1, 82. Zonar. § XL. Dio. Orof. 6, 18. Zonar. Jofeph. antiq. Jud. 15, 5. Tacit. Vellej. § XLI. Zonar. Dio. Appian. Plut. Orof. Jofeph. Vellej.

XLII. Sed barbari, tametsi huic se dono dari cum omni regio instrumento intelligebant, non adorarunt eam, licet minis promissisque sollicitarentur; nec aliter, nisi nomine, salutare sustinuerunt, memores, magni se Tigranis progeniem esse: quæ res apud alios gloriam illis, odium apud Cleopatram, & ex eo magnas calamitates peperit. Nam in custodia sunt habiti, & sub Actiaci belli tempus Artavasdes interfectus est. Triumpho peracto, cum etiam epulum populo Alexandrino dedisset, in concione Græcorum, assumta in argenteum tribunal Cleopatra, liberisque ejus, hujusmodi orationem habuit.

XLIII. *Si nullum adhuc animi mei judiciique documentum habuissetis, Alexandrini, proximum certe spectaculum ducti in hanc urbem triumphi sufficere vobis potuisset. Decus enim atque lætitiam, uni hactenus populo Romano exhiberi solitam, ad vos transferri beneficio meo vidistis. Deinceps igitur Alexandria quoque, tanquam altera Roma, triumphantes imperatores accipiet, captivos videbit reges, tantarum rerum voluptate, commodis, gloria decorabitur. Neque vero me fecisse pœnitet, aut aliquid a me commissum arbitror, quod jure reprehendi debeat.*

XLIV. *Nec enim vel conditoris nomine, vel magnificentia oppidi, hoc honore indigna est Alexandria; &, quod omnium primum est, reginæ merito vel anteferenda omnibus. Hæc enim, hac orta domo, penes quam per trecentos fere annos, nusquam interrupta serie, regimen rei Ægyptiæ fuit, cum animi magnitudine, prudentia, industria nullo majorum inferior, pulchritudine vero ac venustate feminas omnes supergressa, complura virtutum suarum specimina edidisset; hoc inter alia maximum omnium atque palmarium opus confecit, ut Ægyptum imperio Romano indissolubili societate connecteret.*

XLV. *Atque etiam conatibus ejus atque consiliis Dii affuerunt: nisi forte humana industria tantam parari felicitatem putavistis, ut duobus Romanis imperatoribus, C. Cæsari prius,*

§ XLII. Joseph. Dio. Strab. l. 11. Tacit.

deinde mihi nuberet. Hanc enim mihi uxorem esse, Deos hominesque omnes testor; neque nobilitas ejus, neque virtutes patiantur, ut pellicis loco haberi cuiquam mortalium debeat. Sed neque Cæsari in deliciis magis, quam in matrimonio fuit: & ego, quem hoc scire propter familiaritatem Cæsaris maxime oportuit, tum ejus rei testis sum; tum etiam Cæsarionis hujus, ab ipso agniti. idque non ego solummodo, sed C. Matius, sed C. Oppius, aliique Cæsaris amici sciunt. Quod igitur felix faustumque sit senatui populoque Romano, totique adeo imperio, cujus & vos haud spernenda pars estis; Cleopatram tam pro dignitate sui generis, quam amplitudine virorum, honoribus afficere decrevi.

XLVI. *Hanc igitur in posterum* reginam regum, *& hunc filium ejus Ptolemæum Cæsarionem*, regem regum *appellari jubeo. neque vero hæc vocabula vel imperatoris Romani uxorem, vel hunc unicum superstitem & verum D. Julii sanguinem dedeceant. Hos igitur Ægyptum Cyprumque, semper a majoribus eorum possessas, Africam præterea, & Cœlen Syriam obtinere æquum est: at meis hisce liberis ego prospicere debeo. Te ergo, Ptolemæe, regem Syriæ, & quidquid regionum inter Euphratem atque Hellespontum mei juris est, constituo. Tibi, Cleopatra, Libyam dono, quæ Cyrenes finibus adjacet. Alexander Armeniam habeat, & quæ trans Euphratem occupata occupandave nostris armis ad Indiam usque porriguntur.*

XLVII. Tum vero novi reges ex humilioribus, quæ positæ ipsis fuerant, sedibus progressi, Antonium Cleopatramque aureis sedentes thronis, hanc etiam cum novæ Isidis nomine stolam Deæ gestantem, venerati sunt. Discedentes inde Alexandrum Armenii stipatores circumdedere, Medico cultu tiaraque recta & cidari conspicuum: Ptolemæo crepidas, causiam & chlamydem ac diadema habenti, Macedones apparuerunt. Hæc tam fatua non Alexandriæ modo dicere & facere illum, sed ne Romam quidem perscribere, puduit. Ceterum a consulibus occultatæ

§ XLV. Liv. Epit. Dio. Sueton. in Cæsar. c. 52. § XLVI. Dio. Plut. in Anton. c. 67. Liv. Epit.

ſunt literæ, quamquam produci eas Cæſar, vanitatemque æmuli ſui cunctis innoteſcere valde cuperet. Multis enim nominibus offendebatur. in ſuam invidiam attolli Cæſarionem ſentiebat; Artavaſdis quoque caſu, quocum adverſus Antonium conſilia miſcuerat, & Antonii triumpho, dolorem, & miſericordiam, & invidiam percipiebat.

XLVIII. Sed & literas ad eum contumelioſas Antonius ſcripſerat, adulteria objiciens, ſibique legitimam uxorem Cleopatram eſſe. Sed neque populus ereptum urbi honorem triumphi, communicatumque cum Alexandrinis, parum indignanter tulit: & ſuper tot alia immodica præmia, hanc etiam ſtupri mercedem Cleopatræ dari. Hæc cum ita ab ſe acta, ab ceteris accepta ignorare Antonius non poſſet: ſcribere ad ſenatum ſuſtinuit, *paratum ſe abire magiſtratu, graviorem diuturnioremque poteſtatem habenti, quam in libero populo eſſe oporteret, ſublata, quæ hæc expreſſiſſet, neceſſitate.* Neque vero hoc cum animo ſuo deſtinaverat; ſed invidiam Cæſari quærebat, quem exiſtimabat, quod ad urbem eſſet, primum de abdicando compellatum, aut obſequendo potentiam, aut obnitendo ſtudia civium amiſſurum eſſe. Ceterum hæc quidem conſilia vana fuerunt.

XLIX. At in urbe ludos Veneri Genitrici fecerunt ſuffecti conſules Paullus Æmilius Lepidus, C. Memmius, qui ex Kal. Juliis inierant. In eodem conſulatu ſuo Æmilius porticum Paulli appellatam privatis impenſis perfecit. Eodem anno conſulatum & M. Herennius geſſit ex Kalendis Novembribus. Multi per id tempus, cum in imperiis non ampliſſimis fuiſſent, triumphum a Cæſare, alii ab Antonio impetrarunt: eoque prætextu auri coronarii nomine provinciis fuerunt graves. Quorum C. Norbanus C. F. T. N. proconſule ex Hiſpania triumphavit a. d. IV Idus Octobr. de cujus geſtis prorſus nihil reperio. At vero T. Statilius T. F. Taurus, P. Soſius C. F. T. N. Africa & Judæa pacatis, ille a. d. pridie Kal. Jul. hic III Nonas Septembr.

§ XLVII. Zonar. Dio. Sueton. § XLVIII. Appian. Zonar. Dio.

non ſine cauſa triumpharunt. Inter alias antiqui moris ruinas annotatum eſt, ſub id tempus pueros impuberes a Cæſare præfectos urbi fuiſſe Latinis, ne ſenatorii quidem eos generis, ſed equitum Romanorum filios. Anno ſequenti Cæſar, ſecundum inito magiſtratu, quem collega Sex. Pompejo gerere debuerat, hoc interim occiſo, L. Volcatium Tullium adſcivit. Ipſe, cum mane pro æde Capitolini Jovis paululum curuli ſella præſediſſet, honore abiit, quem gratificari pluribus cupiebat. Eam veriorem cauſam eſſe arbitror, quam quod exemplum ſecutus Antonii fuerit. quippe convenerat, *ut hic & Sextus per amicos, quos vellent, magiſtratum gererent; quod abſuturi toto eo tempore videbantur.* Suffectus eſt in locum Cæſaris P. Autronius, ſtatimque magiſtratum occepit. Sed ædilitatem jam pæne neglectam M. Agrippa ſuſcepit ultro, quo Cæſari ſibique populum ludorum & operum magnificentia conciliaret.

L. Omnia enim ædificia publica, viaſque omnes ſua pecunia refecit: aquæductus Appiæ, Marciæ, Anienis, pæne dilapſos emendavit: Juliam a quindecim paſſuum millibus duxit, opere ſupra terram paſſum VII M. ſubſtructione paſſuum DXXVIII reliquo opere arcuato. Salientis centum quinque, caſtella centum triginta, complura etiam cultu magnifica; operibus iis ſigna trecenta ærea aut marmorea impoſuit, columnas ex marmore quadringentas. neque ulla ferme domus exinde Romæ fuit, quin ſufficientem haberet ad omnia aquam.

LI. Cloacarum etiam a Tarquinio Priſco ſtructarum maximum ac firmiſſimum opus, corrivatis atque per meatus immiſſis ſeptem amnibus, qui torrentium modo rumperent ac auferrent omnia, ſic expurgavit Agrippa, ut per eas ſuburbana navigatione in Tiberim pervehi non dubitaverit. In Circo ne multitudo metarum erroris cauſam ultra præberet hominibus, delphinas ac ova, quæ vocant, deſignandis curruum converſionibus poſuit, ludos omnis generis editurus.

§ XLIX. Vellej. Numm. ap. Pigh. Sueton. in Aug. c. 26. Dio, Appian. Plin. 36, 13. Strab. l. 7. § LI. Plin.

LII. Nam ut ipſe in ædilitatis ſuæ commemoratione ſcripſit, ludos fecit diebus undeſexaginta, gratuita præbuit balinea, centum ſeptuaginta toto anno, ludis etiam tonſores conduxit ſua pecunia, ne quis de populo ſumtus in eos faceret. Induxit & ſenatores largitionibus, ut Trojanis Circenſibus, quos pueri majores minoreſque ludere conſueverant, filios ſuos noteſcere paterentur. Teſſeras etiam in theatro ex ſuperiore loco miſit, quas referentibus pecunia, aut veſtis, aut aliud quid daretur. Sed & rerum variarum copiam, redemtam ab inſtitoribus, diripiendam populo propoſuit.

LIII. Mox ad ſeveriores curas converſus, Mathematicos (ſic vulgo tum Aſtrologos vocabant) & Magos urbe expulit: quos inter & Anaxilaus Lariſſæus Pythagoricus fuiſſe creditur; nullo maleficio, ſed quibuſdam ab arte medica miraculis, apud ignarum vulgus *Magi* appellationem meritus. Interea Cæſar, iterum profectus in Dalmatas, jam a Statilio Tauro, quem eo præmiſerat, fame fatigatos & propemodum domitos offendit. Nec diutius dilata deditio eſt. obſides ſeptingentos ex principum liberis dederunt: ſigna reſtituere, Gabinio Vatinioque olim ademta, & tributa perſolvere ab eo tempore, quo Cæſari patri promiſerant, coacti.

LIV. Traxit ea ruina Derbanos etiam, conterminam gentem; paribuſque conditionibus in poteſtatem illi venerunt. His manubiis Cæſar porticum Octaviæ, appellatam ſic a nomine ſororis, exſtruxit, ibique recepta ab hoſtibus Romana ſigna appendit. Mox etiam inſignis bibliotheca collocata ibidem eſt, ſive Auguſtus eam, ſive, quod Plutarchus ſcribit, memoriæ filii ſui Marcelli cauſa, Octavia dedicaverit. Sub idem tempus, cum ſenatores quidam latrocinii arguerentur, obrui potius tam fœdam ordinis notam, quam ſontium vindicari culpam, placuit; edicto propoſito, ne quis ſenator poſtea hoc crimine poſtularetur.

§ LII. Plin. Dio. Sueton. in Aug. c. 43. § LIII. Appian. Illyr. Liv. Epit. 132. § LIV. Dio. Appian. Sueton. Plut.

LV. Sic & qui tum erant rei exemti, & quibusdam aliis ostensa in posterum prædandi impunitas. In numerum patriciorum, qui frequentibus bellis exhaustus erat, plebeji quidam collecti sunt senatusconsulto. Magistratus etiam varie habiti mutatique. Ex Kal. Maj. L. Flavius consulatum iniit: ex Kal. Jul. C. Fontejus, M. Acilius. Kalendæ Septembres L. Vinicium consulem, Octobres L. Laronium produxerunt. L. Asyllius, (sive fortassis Asellio fuit) cum diuturno morbo vexatus præturam deponeret, filium suum successorem accepit: in alterius cujusdam locum, qui erat extremo anno mortuus, alius paucas in horas suffectus est. Dum ista Romæ geruntur, M. Antonius, nuntiis & literis Mediæ regis excitus, prolixe offerentis omnia, magnam in spem venerat conficiendi Parthici belli, si sagittariorum equitumque tantum numerum legionibus suis adjunxisset. Id enim præcipue defuisse nuperis conatibus intelligebat.

LVI. Interea nuntiatur, Octaviam ab urbe digressam ad virum navigare. id concesserat petenti frater, semper indulgens, & hunc etiam prætextum belli favorabilem in vulgus habiturus, si, quod rebatur, despecta ab Antonio & contumeliose tractata fuisset. Nec fefellit eum conjectura: vix Athenas appulerat mulier, cum Antonii literas accepit, ibidem jubentis exspectare, donec ab expeditione Parthica redisset. Illa, licet ægre ferens hæc mandata, misit tamen quendam ex familiaribus Antonii, Nigrum nomine, qui multam vestem militarem, jumentaque & pecunias, tum amicis atque ducibus imperatoris dona doceret deportasse: præterea lectorum virorum in prætoriam cohortem impetrata a fratre millia duo, cum insignibus armis, & equitum alam.

LVII. Hæc ubi Antonio exposuit Niger, multas identidem & meritas laudes præstantissimæ matronæ intermiscens; omnes artes adhibere Cleopatra cœpit, ne, quem

§ LV. Appian. Parth. Plut. in Anton. c. 68. § LVI. Dio.

occupaverat, loco depelleretur. Igitur amore Antonii deperire ſimulans, venientem velut ſtupente obtutu excipiebat; abeuntem liquentibus & languidulis ocellis proſequebatur. ſæpe flens videri affectabat; ſed tanquam abſcondere cupiens lacrimas, celeriter & furtim abſtergebat. Id maxime faciebat in Syria, unde in Armenios proficiſci Antonius conſtituerat.

LVIII. Hæc amatoria veneficia vocibus aſſentatorum ejus, familiarium Antonii, juvabantur, *hominem durum atque crudelem* appellitantium, *qui talem feminam ad mortem deſperatione adigeret. Nec enim ſine illo victuram, prorſus indignam eo fato, quæ, nomen conjugis Octavia retinente, vel pellicem Antonii ſe vocari, regina tot populorum non dedignaretur.* Faſcinatus his Antonius, in tantum animo relanguit, ut Medo nequidquam occaſionem urgente, donec Parthorum diſſidia faciles præberent invadentibus, protinus Alexandriam reverteretur, æſtatem opperiendam eſſe reſcribens. Tum quoque vix ad Araxem progreſſus eſt; cum irritatus Cæſaris actionibus, de bello adverſus ipſum ſuſcipiendo cœpit cogitare. Cujus hæ proximæ fuiſſe cauſæ feruntur. Ut Octavia, relicto in pellicis amplexibus marito, Romam irriſa rediit, Cæſar eam ad ſe commigrare juſſerat.

LIX. Illa tamen, non quotidiani exempli mulier, oravit, *ut ſe remanere in domo viri pateretur.* Eadem obteſtata fratrem eſt, *ne propter ſe bellum Antonio faceret, niſi majoribus cauſis impelleretur: decorum enim neutri fore, ſi mulierum cauſa bello civili rem Romanam involviſſe dicantur.* His dictis facta etiam laudabiliora adjecit. Antonii liberorum, non modo quos ipſa, ſed etiam quos ei Fulvia pepererat, curam egit: amicorum ejus deſideria, quos honorum petendorum, aut aliarum rerum gratia Romam mittebat, apud Cæſarem eniſe juvit: nullaque re optimæ uxoris officio deeſſe viſa eſt. At ſic invita nocebat Anto-

§ LVII. Appian. Plut. § LVIII. Appian. Plut. Dio.

nio, cui populus irafcebatur, talem feminam negligenti; jam ob cetera quoque facinora caufæ illius iniquior.

LX. Sæpius enim triumphum ejus Alexandrinum, divifionefque regnorum, & cetera incivilia Cæfar in fenatu, & apud populum traducere non omiferat. Nec Antonius recriminari oblitus eft; miffis, qui quererentur, *victo Pompejo, exacto Lepido, omnia unum retinere Cæfarem: eadem arrogantia fuis eum veteranis pæne totam Italiam divififfe, nullo refpectu eorum, qui cum Antonio militarent. Sed & ex delectibus, quos Cæfar in Italia habuiffet, dimidiam militum partem fibi deberi*, præferebat.

LXI. Cæfar ad ea cavillabatur, *Sextum & Lepidum jure a fe coercitos; nec tamen abnuere fe, partiri bello parta, fi Ægyptum fecum Antonius, fi Armeniam dividat. Nam quod militibus fuis colonias in Italia queratur non dari, habere eos Mediam & Parthos, fatis amplas regiones, fua nimirum & imperatoris fui virtute quæfitas.* Nec Pompeji mentione abftinebat, *quem, a fe dimiffum, Antonius crudeliter occidiffet. Ab eodem Artavafdem fraude captum in vinculis attineri, fumma cum Romani nominis infamia.* Præcipue *Cleopatra* exagitabatur, *liberifque ejus donatus Oriens, & infertus in Juliorum gentem Cæfario.*

LXII. His aliquoties ei per partes objectis invicem purgatifque, magis magifque accendebantur: neque jam legati concordiæ caufa, fed ut alter alterius exploraret confilia, mittebantur. Donec, Antonius, non ultra differendum putans, focietatem cum rege Medorum in has leges junxit, *ut ab eo contra Cæfarem acciperet auxilia, contra Parthum ei daret.* Sic abductis fecum Medis equitibus atque fagittariis, partem legionarii militis apud eum reliquit, parte etiam Armeniæ recens pacatæ eidem conceffa. Filiam quoque regis Jotapen, admodum puellam, Alexandro defponfam, una cum militaribus fignis, quæ Statiani pugna amiffa fuerant, deportavit. Polemoni, qui pararius pacis ejus fuerat, præmii loco minor Armenia

§ LX. Dio. Plut. § LXI. Dio. Plut.

concessa. Hæc amicitia exitiosa Medo fuit. quippe post felix contra Parthos & Artaxen prœlium, cum Romanos milites avocaret Antonius, regios non remitteret; vim hostium ferre non potuit: fususque & captus, occasionem Parthis, Armeniam simul Mediamque recipiendi, præbuit.

LXIII. At Romani maxima præda aucti discesserunt, Armeniorum opulentissimo regno spoliato, direptisque etiam fanorum opibus. Anaitidis delubrum erat, ceteris religiosius cultum, eoque donariis dives. Id diripuit Antonii miles, & inter cetera statuam auro solidam, etiam antiquitate venerabili, concidit. Nec omiserim referre stultam pietatem mendaciis tueri cupientium a numinibus proditam sacrorum suorum existimationem. *eum, qui primus violasset id simulacrum, oculis membrisque captum exspirasse*, vulgarunt. Sed veteranus quidam, cum paucis post annis Augustum excepisset convivio Bononiæ, essetque illata fabulæ hujus mentio, *se illum esse* respondit, *& de crure numinis cum maxime cœnare Cæsarem, sibique omnem ex ea rapina censum esse.*

§ LXII. Appian. Parth. Dio. Plut. § LXIII. Strab. l. 12. Plin.

JOANNIS FREINSHEMII SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM

LIBER XCVII.

IN LOCUM LIB. CXXXII LIVIANI.

EPITOME

LIBRI CENTESIMI TRICESIMI SECUNDI.

Cæſar in Illyrico Dalmatas domuit. Cum M. Antonius ob amorem Cleopatræ, ex qua duos filios habebat, Philadelphum & Alexandrum, neque in urbem venire vellet, neque, finito triumviratus tempore, imperium deponere, bellumque moliretur, quod urbi & Italiæ inferret, ingentibus tam navalibus quam terreſtribus copiis ob hoc contractis, remiſſoque Octaviæ ſorori Cæſaris repudio; Cæſar in Epirum cum exercitu trajecit. Pugnæ deinde navales & prœlia equeſtria ſecunda Cæſaris referuntur.

I. INTER hæc Antonius, Canidio cum ſedecim legionibus ad mare præmiſſo, occurrentem Cleopatram excipiens, Epheſum cum ea perrexit, ibi contracturus claſſem. Hæc audita Romæ Cæſarem Patreſque moverunt, ut, legatione miſſa, in urbem eum revocarent; inter præſentes facilius

difceptari controverfias rati : mox ire abnuentem, *finito jam triumviratus tempore*, *ficuti nuper promififfet*, *deponere magiftratum* juberent. Interim Kal. Januariis novi Romæ confules ineunt Cn. Domitius Cn. Dom. F. Ahenobarbus, C. Sofius C. F. quorum Domitius civilium certaminum experientia cautior, modeftius agebat : alter, nullis dum conflictatus infortuniis, primo ftatim fenatu multa cum laude Antonii Cæfarem arguit; tendebatque, ut fenatufconfultum rationibus ejus perquam adverfum fieret, ni Nonius Balbus præfcriptione tribunitii nominis interceffiffet.

II. Aberat tum confulto Cæfar, nolens fe præbere altercationibus, quibus neque cedere, fine dignitatis imminutione poffet; &, fi quidem imperium inhiberet, inchoare bellum videretur. Etiam ad omnia maturius penfitanda fpatium petiffe videbatur: quo prudenter ufus, fimul reverfus Romam eft, convocari fenatum juffit. *Eo tempore*, *præter militare præfidium*, *amicis etiam pugiones fub vefte geftantibus*, *in medio confulum curuli fella fedentem*, *multa pro fe fuifque actis modefte locutum* tradunt: *flexit fe deinde ad Antonii accufationem*, *præfentifque confulis*, *quibus plurima ac gravia contra fe & rempublicam commiffa objectabat.* Cum ad hæc filentium pertinax omnium effet, *eadem fe fcripto comprehenfurum* ait, *& certa die*, *in quem fenatum iterum habere volebat*, *recitaturum.* Tum confules, non exfpectata die, quod tacere ad talia tam indignum ipfis, quam obloqui intutum videbatur, ad Antonium profecti funt; multis Patrum hoc exemplum fequentibus.

III. Sed Cæfar, ne propter fuam aliquam injuriam ab his defertus putaretur, a fe fponte dimiffos credi maluit: quoque faceret fidem, *aliis etiam indulgere fe* dixit, *ad Antonium proficifci cupientibus.* Ita difcedentibus ex urbe propinquis ejus amicifque, C. Afinius Pollio, qui poft Brundifinam pacem rebus Antonii mifceri defierat, in Italia manfit. idem neque Cæfari deinceps, roganti, *ut fecum ad*

§ I. Plut. Dio.

bellum iret, obtemperavit, *mutua cum Antonio beneficia* excusans, *neque se interpositurum armis, & prædam futurum victoris.* At Domitius, cum Antonium Ephesi convenisset, hortari cœpit, *ut Cleopatram, nihil aliud quam impedimentum belli futuram, in Ægyptum remitteret.* nec aliis amicorum ea ratio displicebat. At Cleopatra, metuens, ne si usquam discederet, iterum pararia pacis pignusque Octavia fieret; Canidium induxit ingentibus præmiis, ut ab ea mente Antonium revocaret.

IV. Atque ille specioso obtentu negavit *æquum videri, quasi per ignominiam hanc removeri a bello, quæ ducentas naves, viginti millia talentorum, & præterea commeatum in omnes copias præbuisset. neque vero ex usu esse alienare animos Ægyptiorum, non contemnendam efficientium maritimarum virium partem. Sed & alioqui* negabat *videre, cuinam illa sociorum regum prudentia concedat, ingenio sollers, usu perita, quæ tantum regnum longo tempore sola gubernasset.* Hæc oratio apud mulierosum hominem, & vitiorum suorum advocatis faventem, valuit: unaque Samum profecti, coactis undique scenicis artificibus, & quicunque ludis operam præstare soliti erant, inter compotationes epulasque tam fœdo luxu solvebantur, ut vulgarentur sermones mirantium, *quales igitur hi post victoriam essent futuri, qui tam hilariter, & profuse, inter comparandam genio indulgerent?*

V. Sed Antonius, Bacchicis artificibus data ad habitandum Priene, Athenas instituit cursum. Ibi renovata ludorum atque conviviorum est intemperantia; & Cleopatra, ne minoribus ibi honoribus afficeretur, quam acceptam esse Octaviam audierat, Athenienses multis muneribus coluit. Idcirco jam a multis ætatibus summus potentiorum adulator populus, immodicos ei honores decrevit. id plebiscitum inter primores oppidi Antonius etiam, civis Atheniensis scilicet, ad reginam detulit, orationemque habuit nomine civitatis. Tum vero non diutius sustinere potuit,

§ III. Sueton. Dio. Vellej. 2, 86. Plut. in Anton. c. 73.

quin repudium Octaviæ mitteret, *eamque ſuis ædibus* juberet *excedere.* Illa plorans & lamentabunda, *ſe quoque inter cauſas belli eſſe*, exivit; ne tum quidem cura depoſita privignorum, quos una ſecum eduxit, præter maximum natu, qui profectus ad patrem fuerat.

VI. Triſte ſpectaculum id populo fuit: neque illam modo miſerabantur, ſed Antonium magis, qui talem uxorem amens dimitteret in Cleopatræ gratiam, quæ, ne forma quidem, qua una niteretur, aut ætatis flore Octaviam vinceret. At luxus & tarditas Antonii magno metu Cæſarem liberavit, ne imparatior ordiri bellum cogeretur. nam Antonii oſcitantia ſpatium ei dedit, & cogendi pecunias ab invitis, & placandi ſpoliatos, quorum dolor inter exigendum acerrimus, ubi dediſſent, modico interpoſito tempore mitigabatur. Dum hæc aguntur, velut in ſolatium urbe excedentium, fortuna Cæſari quoſdam illuſtres ex cohorte amicorum Antonii reſtituit. Inter quos L. Plancus, qui fuerat in turpiſſimis adulatoribus Cleopatræ, propter vocem Antonii jactam in convivio, qua ſibi rapinas exprobrari ſenſerat, ad Cæſarem transfugit: eumque paulo poſt M. Titius, ſorore Planci genitus, imitatus eſt.

VII. Sed ii cauſam defectionis hanc ediderunt: *Antonium actione Cæſaris, poſt diſceſſum conſulum de ſcripto recitantis ejus facinora, irritatum, amicorum concilium coegiſſe; ibique multis in utramque partem diſputatis, bellum, repudiata Octavia, decreſſe. Ejuſmodi conſultis, & Cleopatræ tædio, mutaſſe partes deteriores melioribus. Nam & ſugillatos a regina eſſe, quod Antonio conſilium remittendi eam in Ægyptum dediſſent.* Cæſaris non interfuit, quibus quiſque cauſis diſceſſiſſet: opportunitate hominum uſus eſt, qui acta ſecretiſſima & abſtruſa conſiliorum Antonii noverant. Iidem teſtamento adhibiti teſtes, judicium ejus Cæſari prodiderunt; nec ille conquievit, priuſquam repertum reſignaret, nec in ſenatu tantum, ſed etiam in concione populi recitaret.

VIII. Apud Veſtales, uti conſueverant, depoſitum fue-

§ V. Plut. § VI. Dio. Vellej. § VII. Plut. Dio.

rat: & negabant illæ *tradituras; ne veniens ipse auferret, non posse prohibere.* nec piguit ire, &, quo inimicum premeret, facinus committere plerisque culpandum. *Sed & tunc fuisse* ferunt, *quibus res prorsus indigna videretur, aliquem in vita cogi rationem reddere eorum, quæ post mortem fieri voluisset.* Ceterum ea scripserat Antonius, quæ Cæsari non modo conficerent apud plerosque inhumanissimi facti veniam, sed ipsum quoque inexpugnabilibus hominum odiis onerarent. Legebatur ibi justis Cæsaris & Cleopatræ nuptiis editus Cæsario: tum suis ex eadem liberis infinitas dabat opes: nec minus offendebat, quod, *etiamsi Romæ fuisset mortuus, corpus suum Alexandriæ, & in eodem cum illa conditorio, humari* jubebat.

IX. His infensi, ceteris etiam facilius adhibebant fidem: inter quæ C. Cluvius, *donatam Cleopatræ Pergamenam bibliothecam*, dabat crimini, *quæ ducenta millia simplicium voluminum habuisset. itemque amatorias nugas seriis negotiis immixtas, & sæpe prælatas: relictum in gravi causa C. Furnium, notæ dignitatis & eloquentiæ, ut lectica per forum delatam Cleopatram imperator Romanus satellitis instar deduceret.* Sed Antonii familiares hæc quidem pro fictis & falsis rejectabant, populum deprecantes, *ne quid immedicabile properanter statui paterentur.* Quin & Plancum, multa in senatu gravia objicientem Antonio, Coponius, vir prætorius, acri voce repressit, *multa scilicet perperam fecisse Antonium* dicens, *pridie quam a Planco relinqueretur.*

X. Miserunt etiam e numero suo Geminium in Græciam, qui rerum urbanarum statum Antonio, & imminens ei periculum exponeret. *id enim agi, ut, ademto imperio, hostis judicetur.* Geminius, ubi se propter Cleopatræ suspiciones, Octaviæ causa venisse putantis, rejici, atque etiam in convivio propterea sede minus honorata collocari, cavillisque subinde peti sensit; causam adventus super cœnam rogatus, *cetera quidem non nisi sobriis agenda* respon-

§ VIII. Tacit. Hist. 3, 76. Sueton. in Aug. c. 17. Plut. Dio.
§ IX. Dio. Plut. Cic. ad familiar. 10, 26. Vellej. 2, 83.

dit: *unum ſe etiam in vino præclare ſcire, omnia recte habitura, ſi remiſſa domum Cleopatra foret.* Excandeſcente ad hæc verba Antonio, *gratias ſe agere Geminio* Cleopatra dixit, *qui ſine fidiculis iſta eſſet confeſſus.* Hinc ille non ignarus, quanto cum periculo iſthic degeret, proxima arrepta opportunitate Romam refugit.

XI. Alios etiam Antonii amicos Cleopatra & ejus adulatores expulerunt: in his M. Silanum, quem poſtea Auguſtus conſulatus ſui collegam optavit. *Se quoque mox fuga vitaſſe inſidias, quas indicio Glauci medici cognoſſet,* Q. Dellius in hiſtoriis retulit; offenſa Cleopatra, quod Dellius *ſibi atque ceteris vappam miniſtrari* ſuper cœnam jecerat; *Sarmentum* (is propter facetias in deliciis erat Octaviani) *Romæ Falernum bibere.* His modis effectum eſt, ut etiam amicis Antonii diverſam in ſententiam tranſductis, omnium conſenſu conſulatus olim deſtinatus, ſimulque poteſtas omnis, quam videretur in mulierem tranſtuliſſe, abrogaretur. ne & hoſtis judicaretur, illuſtribus viris datum, quos tum adhuc apud ipſum commorantes pari ſententiæ aſperitate feriri oportuiſſet: quos allicere benignis atque blandis rationibus cupiebant. igitur & præmia decreverunt laudationeſque relicturis Antonium, & Cleopatræ bellum propalam indixerunt.

XII. Ad ſaga tum itum: & ſolemnes bello ſumendo cærimonias in æde Bellonæ fecialis Cæſar peregit. Tum, quo animus amplior omnibus eſſet, in hunc ſenſum verba feciſſe dicitur: *Quamquam miſerrima & ſit, & cenſeatur civilis belli conditio; tamen ea tempora inciderunt, ut dubitem, an non potius optandum illud fuerit, quam ut adverſus mulierem, &, ſi recte rem penſitamus, ne ipſam quidem, ſed viliſſima ejus mancipia, induere arma cogamur. Nam illi quidem, ſuum foventi Antonium, vix cogitatio præter hanc ulla libera erit. eunuchus Mardio & Pothinus exercitum ducent; ſignum pugnæ Ira dabunt, tonſtrix Cleopatræ, & Charmium. nam de Antonio*

§ X. Plut. § XI. Dio. Plut.

pudet! ſed tamen tam metuendum nihil, quam ſperandum eſt. olim ille mentis inops, & pharmacis potionatus, arbitrium ſui perdidit.

XIII. *Niſi forte putetis ſuæ poteſtatis fuiſſe, cum Alexandrinus ipſe Gymnaſiarcha, Cleopatram reginam ac dominam ſalutavit: cum eam in foro, inter ludos, in judiciis, in tranſvectionibus equitum ſecum perpetuo habuit: cum vino & amore ſaucius, inter eunuchos currum reginæ pedes ſecutus eſt: cum aureum baculum tenens, acinace cinctus, purpura gemmiſque externum in morem excultus, in aureo lecto, aureaque ſella curuli diadematus præſedit. Jam cetera quis pro rerum indignitate ſatis exſecretur? Romani milites Ægyptiæ apparent: mulieris hujus nomen inſcriptum ſcutis præferunt: & ſi quæritis, quis exercitui præſit, non prætorium in iis caſtris, ſed regia vocatur: nec Antonii, ne fallamini, ſed Cleopatræ imperium eſt. Si tamen Cleopatram vocari, non Lunam potius & Iſidem fas eſt: nam hæc nomina imponit ei furioſus amator, non mehercule ſtolidius, quam quod ſe Dionyſum, ſi Diis placet, & ne parum Ægyptius videatur, Oſiridem appellat.*

XIV. *Iiſdem veneficiis contactos amicos ejus putes: qui itidem ab hac Circe quælibet in monſtra mutari patiuntur; & cum in convivio ſaltatur, quos illa juſſerit, aut homines aut Dii fiunt. Hi non modo, rem noſtris moribus turpiſſimam, verſari in caſtris feminam, ſed imperare vident: hi tanta Romani nominis opprobria ſiccis oculis adſpiciunt: hi applaudunt, cum imperium noſtrum amentiſſimis donationibus concerpitur; cum alibi rapiuntur patrimonia regum, alibi prodiguntur; cum fœdiſſimum gulæ certamen, non profuſis tantum dapibus, ſed inaudito hactenus luxuriæ ingenio una ſorbitiuncula cenſus gentium mergit.*

XV. *Centies ſeſtertiûm fuiſſe margaritam, quam nuper illa vorago hauſiſſe in aceto dicitur, fama non dubitat. Inter hanc licentiam vitiorum, & hanc fœditatem adulantium, quid mirum*

§ XII. Plut. § XIII. Dio. Senec. ep. 83. Flor. Serv. ad Virg. Æneid. 8, 678. § XIV. Vellej. 2, 82. Serv. Macrob. Saturnal. 3, 17.

eſt, ſi eouſque muliebris exceſſit temeritas, ut pretium obſcœni conjugii Romanum imperium petat, & per jura, quæ ſit in Capitolio datura, jurare conſueverit? Hæc etiam auditu vobis gravia eſſe animadverto, ut mihi certe dictu ſunt. Sed quemadmodum omen iſtud procul a nobis patriaque abeſſe volumus; ita neceſſum eſt, ut armis atque manibus, ſummaque rerum ope, &, ſi aliter nequeat, vel nudi corporis objectu, hanc peſtem atque hoc nefas abarceamus. Hæc & ſimilia locutus, non tamen inſtitit, ut Antonio bellum indiceretur: præſtare credebat, ſi hominem Cleopatræ penitus addictum in eam invidiam conjiceret, ut externæ reginæ cauſa contra patriam civeſque, nulla re læſus, arma corripuiſſe videretur.

XVI. Maximum id civilium omnium, atque externorum etiam bellorum populo Romano fuit. Galliam omnem Hiſpaniamque, & excepta Cyrenaica Africam, Illyricum etiam & inſulas Occidentis Cæſar trahebat. Sed & Italia publice pro partibus ejus conjuraverat, quo tempore neceſſitatis ejus gratiam Bononienſibus fecit, propterea quod antiquitus in Antoniorum clientela fuerant. At Antonium, quidquid per Aſiam Romanæ ditionis erat, Thraciæque populi, & cum Græcis Macedones, ad Illyrios uſque & Jonium mare, Ægyptuſque & Cyrene, cum adjacentibus inſulis, ſequebantur. Reges quin immo atque tetrarchæ, ſocii Romanorum, aut finitimi ſaltem omnes auxilia mittebant. Igitur navium haud minus quingentis coegerat; in his multas, quæ octo, vel etiam decem remigum ordinibus agebantur, non ut in bellum magis, quam pompam & oſtentationem armatæ. Pedeſtres copiæ centum millia militum, duodecim equitum continebant.

XVII. Reges etiam ad commilitium venerant ex Africa Bogud, ex Aſia Tarcondimotus, Ciliciæ rex, Archelaus Cappadociæ, Paphlagoniæ Philadelphus, & Commagenes Mithridates. His Europa Sadalem a Thracia junxit. Amyntas & Polemon alios pro ſe duces ex Gallogræcis &

§ XV. Flor. Eutrop. Dio. § XVI. Plut. in Anton. c. 79. Sueton. in Aug. c. 17. Dio.

Ponto miſerunt. Sed neque Nabathæorum atque Judæorum auxilia defuerunt; quamquam dolo Cleopatræ commiſſis bello regibus. Tantaque fuit utriuſque contentio, ut jurejurando milites adſtringerent; atque Antonius ſuis viciſſim obſtringeretur, *in caput ſuum* exſecratus, *ſi aut pacem cum hoſte faceret, aut, confecto bello, amplius bimeſtri poteſtatem retineret, ſenatui populoque Romano cuncta traditurus.*

XVIII. Atque id licet ab ejus propoſito plurimum abhorrebat, tamen vix a ſe paſſus eſt multis precibus impetrari, *ne imperium ante ſextum a bello menſem deponeret.* Nam victoriæ quidem, æſtimatis Cæſaris ſuiſque viribus, maximam ſpem conceperat: numero militum, equitum, navium longe ſuperior; & pecuniis, quibus abundabat, corrupturum ſe ſperans Cæſaris præſidia. quarum rerum cauſa magnas ſummas circumquaque, ſed maxime in Italiam atque urbem ipſam mittebat. Unde Cæſar intentiores ubique cuſtodias diſpoſuit, militibuſque ſuis, ne alienam liberalitatem reſpicerent, nummos diviſit. Cum inter tantos utrinque apparatus imminentium malorum gravis exſpectatio, variis hominum indiciis atque ſermonibus, differretur, etiam prodigiorum atroces minæ metum auxerunt.

XIX. In urbe ſimius, fanum Cereris ingreſſus, inter ſacrificandum omnia confuderat; bubo ex Concordiæ templo, ad omnia præcipuæ religionis delubra circumvolans, cum undique expelleretur, poſtremo in æde Genii publici conſedit: neque captus eſt, & ſero ex conſpectu hominum diſceſſit. Tenſa Jovis ludis comminuta eſt. In Judæa terræ motus ingens infinitum animalium numerum & hominum triginta millia abſorbuit. Piſaurum, quam ad Adriaticum Antonius coloniam deduxerat, terræ motu hauſta eſt. Super Jonium fax per aliquot dies ſuſpenſa ſurſum in ætherem recurrit. Albæ ſtatua marmorea Antonii ſudorem, fruſtra detergentibus quibuſdam, ſanguinemque

§ XVII. Joſeph. antiq. Jud. 15, 6. Dio. § XVIII. Liv. Epit. Dio.

multum emiſit. Tempeſtatibus percuſſa pleraque. In his tropæum in Aventino, Victoria in ſcena, pons ſublicius in amne.

XX. Incendia quoque multis locis fuerunt, & mons Ætna finitimos gravi terrore detrimentoque mulctavit. Athenis ex Deorum & gigantum dimicatione, quam fecit in ſcuto Minervæ Phidias, Dionyſi ſimulacrum ventis excuſſum in theatro jacuit; cujus numinis habitum nomenque Antonius uſurpare conſueverat. Eadem tempeſtas Eumenis Attalique coloſſos, quos Antonio tranſcripſerat civitatis adulatio, ex multis ſolos evertit. Præſentibus curis adjecit præteritorum memoriam ſollicitudo, quod nuper in Etruria draco biceps, longus pedes octoginta quinque, ſubito conſpectus, poſt multa & varia damna data, fulmine ictus fuerat. Romæ pueri, partium nominibus aſſumtis, biduo concurrerunt, Antoniani victi ſunt.

XXI. Tot portentis pavefactæ mentes, cum in quotidiana belli exſpectatione eſſent, factum eſt, ut neuter eo anno quidquam inciperet. Cæſar, ab Antonio veniſſe pecunias audiens, non audebat, niſi diligenter omnibus proviſis, ab Italia diſcedere. Antonium, vix emerſum e luxu, & improviſo adventu hoſtes territare conantem, Cæſarianæ claſſis nuntius decepit, quam ad Ceraunios montes ſtare, ſpeculatoriis navigiis conſpectis quidam affirmaverant. Igitur in Peloponneſum directo curſu, paſſim diſpertitus copias, quo & plura loca tutaretur, & diviſis in expedito alimenta forent, Patris hiemare inſtituit. Ibi quoque eum prodigia impendentium malorum excepiſſe credita ſunt, quod interea dum illic agit, Herculis fanum, quem generis ſuis auctorem ferebat, conflagravit.

XXII. Inter has belli moras, ex omni ordine utrinque transfugerunt quidam: & L. Meſſium exploratorem deprehenſum Cæſar, oſtenſo ei prius omni ſuo apparatu, miſſum fecit; quamquam eundem etiam bello Peruſino ca-

§ XIX. Joſeph. de B. Jud. 1, 14. Plut. in Anton. c. 18. Dio. § XX. Plut. Plin. 36, 6. Dio. § XXI. Plut.

ptum dimisisse meminerat. Ad Antonium sub id tempus epistolam misit Cæsar, optionem offerens, *venire ipse in Italiam, an se in Græciam transjicere mallet, ea conditione, ut qui admissurus alterum esset, stationes securas portusque præberet adnaviganti, & a mari copias suas tanto intervallo reduceret, quantum expeditus eques conficere una die posset. intra quintum deinde diem de summa re cerneretur.* Hoc potius eo fiebat, ut animum suis augeret, quam quod Antonium tali conditione usurum credebat. irrisitque ille dictitans, *ecquis igitur judex noster erit, si forte neglexerit alteruter pactorum fidem?*

XXIII. Ne tamen timere hostem videretur, contra poposcit, *ut secum singulari pugna congrederetur. aut hoc si facere non esset ausus, ille Pharsalicis campis, ubi prius inter Cæsarem & Pompejum decretum armis esset, exitum totius belli committeret.* Hæc acta sunt C. Sosio, Cn. Domitio consulibus; cum interim ex Kal. Jul. L. Cornelius, ex Kal. Nov. M. Valerius suffecti consules magistratum gessissent. Hic annus cum inter apparatum minasque belli præterisset, matura omnia C. Cæsar tertium, M. Valerius Messalla Corvinus consules exceperant: hinc quoque capientibus omen hominibus, quod ademtus Antonio consulatus ad eum pervenerat, quem paucos ante annos ab eodem Antonio proscriptum meminerant.

XXIV. Nec temere factum existimarunt, quod ludis quidam mente captus in theatrum insiliens coronam D. Cæsaris suo capiti imposuerat, statimque discerptus a circumstantibus fuerat. Circa eosdam dies lupus in æde Fortunæ occisus, ludis equestribus canis a cane devoratus est. Incendium etiam inter prodigia propter magnitudinem damni (nam Cereris etiam & Spei ædes cum pulcherrimis donariis conflagrarant) computatum est: quamquam fraude libertorum excitatum esse constitisset. In furorem eos egerat tributorum acerbitas, quod ab omnibus hoc ge-

§ XXII. Plut. Dio. § XXIII. Plut. Vellej. 2, 84. Dio.

nus, qui quidem Italiam incolerent, quibus res quinquaginta millium denariorum, aut eo amplior esset, octava pars facultatum in præsente pecunia exigebatur.

XXV. Tantaque fuit hominum importunitas, tumultu cædibusque & incendio grassantium, ut armis eam coerceri oporteret. Illa demum severitas & hos compressit, & ingenuorum prævenit motus; ægre ferentibus plerisque, quod ex prædiis Italicis quartam annui proventus pendere cogebantur. At Cæsar, ut hostem inopinatus percelleret, nondum mari navigabili, Brundisio provectus, cum Corcyram usque venisset, tempestatibus coactus cedere, retro cursum flexit. Vere demum iterum educta classis, Epirum tenuit, expositisque legionibus ibi castra metaturis, ad Leucadem insulam, Ambraciique sinus cornua constitit. Nec occurrit statim Antonius remigum inopia, quæ variarum nationum colluvies, cum procul ab imperatore hiemem transegisset, neque exercuerat sese, & morbis atque transfugiis admodum decreverat.

XXVI. Igitur M. Agrippa, cum parte navium præmissus a Cæsare, minime negligendam occasionem ratus, observato onerariarum adventu, quæ ab Ægypto Syriaque & Asia cum armis atque commeatu ad Antonium tendebant, multas abripuit; & plerisque locis exscensiones faciundo, vehementer Antonianos perterruit. mox in Peloponnesum irrumpens, Methonen, Messeniæ non incelebre oppidum, quamquam validissimo præsidio munitum, in oculis adversæ classis, subito appulsu cepit, Bogudemque ibi, Mauritaniæ regem, deprehensum occidit.

XXVII. His auditis, Cæsar in spem erectus, contractis Brundisium senatus atque equestris ordinis primoribus, aliis, ut horum uteretur opera, ceteris, ne res interim novas domi molirentur, ad transjiciendum omnia comparabat; ostentans una, secum sentire, quidquid in urbe nobilitatis esset. Definito deinde, quantum eorum quisque

§ XXIV. Appian. Dio. Strab. l. 8. Zonar. § XXV. Flor. 4, 11. Dio. § XXVI. Dio. Strab. l. 8. Vellej. 2, 84.

ſervitii, quantum commeatuum portaret, univerſas copias trajecit. Forte pars major Antonianæ claſſis ad Actium (Epiri eſt locus) ſtabat; non firmiſſima remigio, quod inopia rerum neceſſariarum valde erat imminutum. Igitur conditionibus aut vi ſperans ſuam in poteſtatem hos venturos eſſe Cæſar, eo curſum direxit. Naves in univerſum ille ducentas quinquaginta paraverat modicæ altitudinis, ceterum expeditas & agiles; peditum octoginta millia, cum duodecim millibus equitum.

XXVIII. Antonius, tametſi legionum numero præſtabat, tamen ut Cleopatræ gratificaretur, in claſſe locaverat arcem ſpei ſuæ, quamquam penuria remigum vulgo e Græcia corriperentur a præfectis ejus quilibet; ita ut neque viatoribus abſtineretur, agaſonibuſque & meſſoribus, quo ex genere plerique erant, qui mare nunquam vidiſſent. nec ſic quidem ſuccurri poterat indigentiæ, quin magna pars claſſis peſſime navigaret. Ajunt, cum paulo poſt Antonius Actium veniſſet, trientemque fere nautarum abſumtum fame reperiſſet, crudelem ſane atque prorſus inhumanam vocem effudiſſe: *Remi modo ſalvi ſint. remiges non deerunt, quouſque Græcia homines habuerit.* Ergo Cæſar, pedeſtri exercitu ad Ceraunios montes expoſito, qui dehinc ad Actium procederet, obiter recepta, quæ relicta a fugiente præſidio fuerat, Corcyra, in Theſprotidis portu, quem propter Thyamin & Acheronta, fluvioſque alios in eum incidentes, aut ex ipſo mari ebullientes aquas, ob argumentum *dulcem* appellant, claſſem conſtituit. Interea Cæſaris adventum tumultoſi nuntii ad Antonium pertulerunt: *illumque jam apud Torynem* (Epiri oppidum fuit) *conſidere.* Quos eludens Cleopatra, *quid magni eſt*, inquit, *ſi in Toryne ſedet Cæſar*? ad culinariæ ſupellectilis inſtrumentum, quod hac appellatione Græci notant, ſignificationem detorquens.

XXIX. Sed hujuſcemodi dictis ſervari claſſis, ſuggrediente Cæſare, non potuiſſet. Antonius, cum præſentibus

§ XXVII. Eutrop. Vellej. 2, 84. Dio. Plut. in Anton. c. 79.
§ XXVIII. Thucyd. 1, 9. Strab. l. 7. Pauſan. Arcad.

copiis impigre profectus, veteris ducis sollertia subvenit, rostris tanquam ad procursum obversis, &, quo speciem instructarum ostentaret, remis ab lateribus navium demissis, & remigibus armatis per tabulata dispositis. Ita delusus Cæsar, abjecto pugnandi consilio, evocatos ad colloquium Antonianos corrumpere conatus, cum nihil succederet, neque propter aquarum penuriam, quas magnis operibus inaccessas hostis effecerat, commorari circum ea litora posset, ad locum, ubi mox Nicopolis exædificata est, secessit. Castris hic communitis, muroque alium ad portum (Comaro nomen est) perducto, terra simul marique gravis Actio vicinus imminebat. Adeoque nihil ab eo prætermissum est, ut trans eundem murum a mari in sinum Ambracium naves transvexisse sit creditus, coriis bubulis recentibus oleo inunctis, per quorum lubricitatem facilius tantæ moles provolverentur.

XXX. Ceterum is erat locorum situs, ut pro eo, qui prior occupasset, magnopere facturus videretur. Actium enim, circa quod ea gesta res est, Apollinis fano celebre promontorium Acarnaniæ, os Ambracii sinus efficit, portus, apud Nicopolim qui sunt, respiciens: totusque is sinus, & quidquid ante eum loci est, cum accipiendis, tum tutandis navibus eximiam commoditatem præstat. Sed totum hoc spatium operibus etiam Antoniani permuniverant, ad utraque sinus cornua inædificatis turribus, & mari, quod intererat, navibus præcincto. Castra juxta fanum posuerant spatio plano & aperto, pugnæque committendæ, quam stativis, aptiore. Ut enim depressis & palustribus locis consuevit, tam hieme, quam æstate insalubris ibi aer erat, & morbi per castra vulgabantur. Dum ita ex propinquo castra castris opposita sunt, nihil non expertus Cæsar, educendo instructos ordines, ut pugnæ faceret potestatem, adnavigando classe, & onerarias hostium ab-

§ XXIX. Dio, Plut.

ſtrahendo, non tamen elicere in aciem eos potuit, quin adventum ſuorum præſtolarentur.

XXXI. Tum vero propius admotus cum parte legionum Antonius, etiam equitatum ab utroque ſinus latere præſidio collocavit. Cæſar, nullum eo loco ſibi caſum ad tentandam prœlii fortunam cernens aperiri, in Græciam atque Macedoniam partem copiarum miſit, ut Antonium a præſentium rerum cura revocaret. At Agrippa Leucadem, & quotquot ibi naves erant, repentino incurſu cepit. Inde Patras, victo navali pugna, qui occurrerat, Q. Naſidio; neque diu poſt Corinthum in poteſtatem redegit. Quibus rebus, & quod a M. Titio & Statilio Tauro cæſi Antonii equites fuerant, inclinare multorum animi ad fortunæ momenta cœperunt. Transfugiebant ad Cæſarem quotidie aliqui; ſed inter notiſſimos, Paphlagoniæ rex Philadelphus Titio Tauroque ſe conjunxerat. Plus tamen affecit Antonium Cn. Domitii tranſitio. qui Cleopatræ inviſus, quam ſolus Antonianorum nunquam, niſi nomine, ſalutare voluerat, quamquam febre correptus, parvo acatio ad Cæſarem trajecit.

XXXII. Antonius tamen magnum animum præferens, contra ſententiam Cleopatræ, quidquid rerum Domitius reliquerat, ad eum remiſit. Nec diu ſuperfuit ille, non tam opera, quam exemplo, prælatis partibus utilis. nec enim tantus vir abjecturus priorem amicitiam fuiſſe, niſi deſperatione, credebatur. Ergo frequentibus jam transfugiis, Antonius metu cohibiturus, quos benevolentia non poſſet, cum aliis quibuſdam, etiam partis Arabiæ regem Jamblichum excruciatos occidit : & Q. Poſtumius ſenator juſſu imperatoris manibus quorundam diſcerptus eſt. Inde Q. Dellio & Amyntæ regi timens, quos in Thraciam & Macedoniam ad conducendos mercede milites miſerat, an ipſorum quoque perfidiam veritus, ipſe ſtatuit eo pro-

§ XXX. Strab. Thucyd. 1, 6. Dio. Flor. 4, 11. § XXXI. Vellej. 2, 84. Dio.

ficifci, ut præfentia fua, five metum eorum, five defectionem præveniret.

XXXIII. Male omnino hoc ei confilium vertit. nam & illi cum rege Thracio Rhymetalce & Dejotarus ad Cæfarianas partes fe tranftulerunt; & per abfentiam ejus navale prœlium aufus Sofius, iniquo Marte dimicavit. Quippe L. Tarefium, cum paucis navibus in ftatione relictum, oppreffurus, licet inter denfam nebulam aggreffus in fugam egiffet, affequi non potuit: & Agrippæ forte redeunti oblatus, cum multis aliis & Tarcondimotum regem perdidit. Hac pugna, fimul quod ipfe reverfus equeftri prœlio inferior difcefferat, vitare propinquitatem hoftium coactum, poft unius bidui moram majora caftra acceperunt. Ibi cum etiam inopiam timerent, de ratione gerendi porro belli confultatum eft. cum variatum fententiis effet; vicit, ut femper, apud Antonium Cleopatra, *præfidiis firmari* jubens *opportuniffima locorum, & in Ægyptum naves militefque reduci, ubi omnia pro ipfis effent habituri.* Ceterum ad hoc confilium non muliebri tantum timore delapfa erat; fed etiam injecta frequentium prodigiorum cura, quod in prætoria fua navi, quam vocabat Antoniada, cum hirundines nidum fub prora feciffent, aliæ fupervenientes & has expulerant, & pullos earum difcerpferant; & ftatuas Cleopatræ, Dearum infignibus adornatas, fulmen dejecerat.

XXXIV. Hinc illa, diffidens præfentibus, Antonium quoque fui terroris implevit. Nec tamen confeffo timore, ne fuorum animos defperatione abalienarent, aut fugientium fpecie abiri placuit; fed inftructa ad dimicandum claffe, fi quis propofitum iter interpellaffet. At Canidius, *remiffa in Ægyptum Cleopatra, pedeftri Marte decernendum* cenfuerat. *Neque enim turpe ad famam fore, fi Cæfari, Siculis bellis nautica certamina edocto, mari cederet: id immo, fi*

§ XXXII. Plut. in Anton. c. 81, & Romul. c. 29, & Apopht. Rom. c. 45. Vellej. Dio. § XXXIII. Liv. Epit. Dio. Plut. in Anton.

neglecta damnataque fortiſſimarum atque fideliſſimarum legionum opera, tot pedeſtrium prœliorum victor, in claſſe ſummæ rei ſpem reponeret. In Macedoniam igitur ac Thraciam jubebat *transferri bellum, regem Dicomen, maxima offerentem Getarum auxilia, ſocium diſcriminis habituros.* Sed hæc repudiata eſt, ut prædiximus, ſententia. Sub idem tempus Antonius propinquum periculum effugit, cum per longa brachia, quibus caſtrorum munitionem portui conjunxerat, pro more ſecurus incederet.

XXXV. Cæſar enim admonitus, *excipi eum poſſe*, clam miſerat ſubſeſſores: atque illi, paulo feſtinantius exſurgentes, anteambulonem imperatoris corripuerunt; ipſe celeri curſu vix ſe recepit ad ſuos. Interim delectis ex omni numero præſtantiſſimis quibuſque navibus centum ſeptuaginta, ceteras, quod imminuto transfugiis pugniſque exercitu compleri non poterant, igne conſumi placuit: præter Ægyptias ſexaginta, quas malo conſilio Cleopatræ relinquebat. Noctu deinde pretioſiſſimis rerum in naves comportatis, poſtquam omnia ſatis inſtructa parataque videbantur, Antonius adhortandos prius milites ratus, advocata concione, hunc in modum feciſſe verba dicitur: *Quæ a duce parari oportuit, præſto eſſe omnia, ne mihi credi poſtulem, ipſi noviſtis, atque adeo videtis, commilitones. ſive numerum copiarum reſpicitis, ſive cuilibet generi pugnæ idoneas manus, haud dubie ſuperiores ſumus. taceo, quod tam ſtrenui bellatores plerique eſtis, pugniſque clariſſimis nobilitati, ut vel ſingulorum celebratam virtutem hoſtes noſtri horreant.*

XXXVI. *Viribus igitur, in quibus ſunt omnia, potiores, etiam pecuniarum non magnitudine modo, ſed facilitate parandi, utendique libertate, vincimus. nam ex ubere copia deſumtis neque parcere cogimur, neque ſeditiones per vim ereptas querentium formidamus: qualia multa viſuri mox in Italia ſumus, ubi jam olim tumentibus animis metum, quo illi ſolo adhuc tenentur, arma noſtra detraxerint. Poſt iſta pæne ſuper-*

§ XXXIV. Plut. § XXXV. Dio. Plut.

vacaneum eſt de me dicere, niſi referre arbitrarer, hoc etiam ab omnibus intelligi, & vos eſſe ejuſmodi, ut quolibet imperatore vincere poſſitis, & me, ut quibuslibet militibus. Et ego non amplius juventa calidus; nondum ſenecta ſegnis, hos ipſos annos habeo, quibus & corporibus adhuc robur conſtat, & mentium longe acerrima vis eſt.

XXXVII. *De ingenio & uſu, quamquam in meis laudibus debeam eſſè reſtrictior, id tantummodo dicam, neutrum mihi defuiſſe, quo minus & utilia providere, & opportuna dicere, & domi bellique facere, quæ oporteret, poſſem. nec ferme particula ulla negotiorum utrobique offerri poteſt, quam non experiundo didicerim: ſæpe aliorum ductu, ſæpe meis auſpiciis res gerendo, parendi imperandique cognitas omnes rationes habeo. multa caute, haud pauca audaciſſime geſſi, ut temporibus recte uti aſſueſcerem. neque fortuna defuit, quin & victoriis me multis, & nonnunquam infortuniis, ad omnes bellorum caſus erudiret.*

XXXVIII. *Sed iſta cum apud conſcios dicam, non ero prolixior, ubi unum hoc addidero, cum adverſæ partes numero & robore militum, apparatuumque varietate multipliciter vincantur, a nulla tamen re imparatiores, quam ab imperatore, in certamen deſcendere. Unde enim ei in his annis neceſſaria huic loco experientia? quem & corpore invalidum eſſe ſcimus omnes, nec aut in continenti, aut in mari ullius prœlii victoriam per ſe obtinuiſſe. Certe in Philippicis campis, dum ego vinco, ille fuſus, fugatus, caſtris exutus eſt; nec quid interſit inter duos, aut brevius poſſem, aut verius exponere. Jam etiam victoriæ certiſſimum præſagium ſumi ex apparatibus ſolet.*

XXXIX. *Illis igitur, ſi quid roboris eſt, forte ſit in legionibus, & pedeſtribus copiis. at vero navibus, ut ipſi videtis, tanta differentia eſt, ut noſtris quidem noceri minime poſſet a tanto infirmioribus, ſi ſola mole ſua defenderentur. jam vero cum tantus ſagittariorum numerus e turribus telorum imbrem eminus ſparget, ecquis hoſtium ſuggredi ſuſtinebit? Neque vero Sicula victoria quemquam terreat, quæ & ipſa non Cæſaris decus, ſed Agrippæ miniſterium, immo claſſis meæ facinus fuit. cum mancipiis & libertis Pompeji decertatum eſt: & quid ejus*

copiæ ad noſtras? & ſic tamen ſemel iterumque fœde mulctatus eſt iſte Cæſar, cum unius Siciliæ vires oppoſitas haberet. at quota pars imperii noſtri eſt Sicilia? ut, ſi quis hanc ſubegerit, formidandus eſſe nobis videatur.

XL. *Ego vero tam parum iſtis eventis moveor, ut, cum poſſim & pedeſtri bello vincere, maritimo experiri maluerim, cujus victoriam ſecum tracturam omnia proſpicio. Nam hoſtium legiones, in anguſta concluſas inſula, ſedendo deinceps, & arcendo tantum commeatus, quod mare tenentibus facillimum erit, expugnabimus. Dixi, milites, quanta brevitate potui, quantis argumentis victoriam nobis certam deberi arbitrarer. Nunc etiam, quod omen Dii avertant! quid victis exſpectandum ſit, cogitate, quo fortius pugnam capeſſatis, hiſque animis ineatis prœlium, ut omnino victoribus inde diſcedendum exiſtimetis. Sicula illorum victoria nobis documento ſit, quæ in vos ſint exempla edituri, qui tam multos, etiam illuſtrium virorum, interemerunt: nec eorum tantum, qui apud Pompejum fuerant, ſed etiam ex Lepidanis, ſocios ſuos, conſorteſque periculorum, quibus haud minimam deberent partem ejus ipſius victoriæ, qua tam inſolenter abutebantur.*

XLI. *Quid jam de ipſo Lepido loquar? cujus cum injuriam nullam, beneficium magnum recens haberent, (nec enim ſine hujus auxilio evertere Pompejum potuiſſent) ingratiſſimi mortalium hominem innocentem, bene meritum, mitem, imperio exuerunt, & nunc quoque captivi modo habent in cuſtodia. Neque mitiores in ceteros, quos pecunias crudeliter exigendo cum in arma egiſſent, pro hoſtibus occiderunt. Qui ergo talia in amicos ſocioſque perpetrant, quid non audebunt in adverſarios? nobis ſcilicet parcent, quibus illi viles fuerunt? abſtinebunt noſtris, qui ſuorum facultatibus minime pepercerunt? tam impotentes manente bello, victoria moderate utentur? Sed quid ego in enarrandis, quæ adverſus alios deliquerunt, verba conſumo? quis enim indignius me ipſo acceptus eſt & habitus?*

XLII. *Triumvir conſtituendæ reipublicæ pari atque Cæſar jure creatus, tanto tempore ſic uſus poteſtate, ut pœnitere ejus non debeat; quantum in collega eſt, magiſtratu privor, deſtinato*

etiam consulatu careo : non de senatus sententia, cujus nomen frustra præscribi, tot primorum ejus ordinis, ipsorumque adeo consulum profectio ex urbe demonstravit. Satellites Cæsaris sunt, qui hæc molienti Patrum auctoritatem falso circumdant, in se quoque, non tantum in rempublicam injurii, quando sic se cervicibus suis regem imponere non sentiunt. Jam pro se quisque rationem ineat, quid sibi possit ab hoc monstro polliceri: cujus inhumana atque impia temeritate, testamentum M. Antonii e penetralibus Vestæ vi raptum est, vivi, valentis, Armeniæ tum maxime victoris, & tanta potentia subnixi; nec raptum modo, sed resignatum, lectumque publice?

XLIII. *Cujus quidem exemplum rei, ne feracissima quidem scelerum tempora produxisse memorantur. Hæc ergo designavit in collegam suum, cognatum, amicum etiam, si Diis placet. ecce enim negat arma adversus me induisse. quid ergo vobis fiet, commilitones, quibus aperte minatur, quorum honoratissimum quemque inter hostes judicatos nominatim retulit? Quod si non eodem decreto bellum indixit omnibus, ne ideo factum putetis, quod in aliquos futurus sit lenior. Discordiæ semina jacere voluit vafer adolescens, satis gnarus, conjunctis se parem esse non posse; sin dissentiamus, adversus omnes occasionem aperiri. Ergo & credulos nonnullos levesque spe ac promissis pellexit: non reputantes, hac se perfidia justum imperatorem, & reddendæ reipublicæ studium jurejurando professum, cum eo commutare, qui nihil aliud, quam servitutem simul omnium quærat.*

XLIV. *At ego cum ceteris illustribus viris, tametsi edicto Cæsaris omni metu vacare jubemur, rebus potius, quam verbis accredentes, neque vos deserere, neque ceteros, qui servituti libertatem anteponent, decrevimus. Rem igitur sane æquissimam postulamus, ut eodem in nos animo sitis, duo maxime ponentes ob oculos, & quantas exituri miserias bene pugnando, & quanta adepturi bona sitis. Nihil in vos hosti superbo, atque crudeli licebit: vos immo ad summa gloriæ potentiæque provecti, rerum arbitri eritis; neque vobis tantummodo in liberata patria, sed ipsis quoque, quos viceritis, ingentium commodorum auctores.*

Hanc in ſententiam locutus, principes amicorum, ne ſuperiorum exemplo profugerent, in naves impoſuit: juſſis una conſcendere ſagittariorum duobus, legionariorum viginti millibus. Quod enim Cæſarem Siculo bello victorem feciſſe magnitudo maxime navium, & multitudo propugnatorum credebatur; ipſe quoque utrumque imitari conſtituit. Ergo & triremes raras ædificarat, ceteras ab quaternis uſque ad denos ordines, cum præaltis turribus.

XLV. Ferunt, cum præter illum legiones in claſſe pugnaturæ incederent, veteranum centurionem magna & queribunda voce exclamaſſe, *Ergone his cicatricibus* (oſtendebat enim frequentes toto adverſo corpore) *gladioque diffiſus, imperator, ſpes tuas his nullius uſus lignis concredes? At iſta Phœnicibus & Ægyptiis digna eſt militia: nobis terram præbe, in qua aut vincere, aut occumbere didicimus.* Ille nihil ad hæc. Sed nutu tantum, manuque mota oſtendens, bonum animum ei habendum, præteriit. Sed ipſe triſtium potius, quam meliorum objecta imagine, *vela comportari* jubebat *in naves, ut* ſcilicet *perſequendi fugitivos hoſtes facultas foret.* At Cæſar, conſilio Antonii ex transfugis cognito, ſibi quoque ante diſcrimen agendum cum exercitu ratus, ejuſmodi orationem habuit.

XLVI. *Eventus bellorum pro bonitate cauſæ plerumque juſtitia numinum diſpenſari, non hodie demum herive credi cœpit; ſed omni temporum memoria conſtanti priorum obſervatione veluti per manus traditum eſt. Igitur licet ita parati ſimus, ut vel injuſtum bellum ſatis felix fore confidere debeamus; plus tamen fiduciæ in eo repono, vobiſque reponendi ſum auctor, quod non facturi injuriam, ſed intentatam repulſuri, hoc quidquid eſt periculi ſubibimus.*

XLVII. *Ecquid enim Romano populo, gentium omnium principi, plerarumque victori, accidere indignius potuiſſet, quam quod adverſus Cleopatram, quaſi hoſtem, tanto cum apparatu proficiſci cogimur? Sane ego hac nuntii fœditate non ſolum, ſi qui manium ſenſus eſt, valde permoveri Fabricios, Scipio-*

§ XLIV. Plut. in Anton. § XLV. Dio.

nesque & Æmilios putem; sed etiam Pyrrhum, & cum Philippo magnum Antiochum, & clarissimos Pœnorum principes erubescere, si mulierem Ægyptiam intelligant cum his contendere, quorum a majoribus tanti ipsi reges imperatoresque victi sunt. Neque vero meriti hanc ignominiam sumus, quibus Gallia subacta, quibus Pannones ad Istrum usque domiti, transitusque Rhenus, & in Britanniam trajecti exercitus, satis illustria testimonia sunt, nihil nos a priorum virtute defecisse.

XLVIII. *Proh Deos immortales! adeone nos a vilissimis hominibus despici, ut ab Ægyptiis & Alexandrinis provocemur? Quid enim ad exprimendam istorum mollitiem ignaviamque dici verius aut expressius potest? Hi igitur mortalium turpissimi simul atque inertissimi, qui tanta sunt vecordia, ut reptilia ferasque colere pro Diis possint; qui condiendis corporibus immortalitatis affectant inane ludibrium, quam ab animis suis gestisque sperare non audent; qui semper, ut ad res novandas levitate præcipites, ita ad gerendas præ timiditate ineptissimi fuerunt: hi, inquam, procedere in conspectum nostrum, ostendere arma sua, exspectare nostra sustinent. Quamquam quid ego horum amentiam reprehendo, quæ per se facile quietura, nostrorum fatali quodam furore stimulatur. Romanas illi, proh pudor! Romanas intuentur manus, commilitiones!*

XLIX. *Nostri generis homines reginæ suæ stipatores conspiciunt: hinc equites Romanos, hinc senatores spadonum eam vilitate adulari. Quid quod M. Antonium bis consulem, sæpius imperatorem, reipublicæ constituendæ mihi datum collegam, tot terras imperio, tot exercitus obtinentem a moribus nostris descivisse vident, omnemque & natalis soli caritatem, & patriorum numinum reverentiam abjurasse. Etenim si quis forte vestrûm est, qui aliis auctoribus parum credidit, scitote, M. Antonii jussu & exemplo pro Iside aut Diana adorari Cleopatram; Antonio imponente, natos ejus Solis atque Lunæ ferre nomina; Antonium his amplissimas insulas, magnam continentis partem, tanquam privatum patrimonium distribuisse.*

L. *Etiamsi certissima sunt hæc atque compertissima, credere cunctantibus ignosco. Sed eadem facinorum magnitudo, sicuti*

vix invenire fidem objecta potest, sic nota eadem & probata veniam enormibus peccatis negat. Qua in re plus aliquanto patriæ salutique omnium, quam affectui meo, deberi intelligo. Quid enim non feci tulique, ut hic a me servari possét, quem patrem appellare solitus, participem consiliorum, collegam potestatis habui: cui sororem carissimam junxi matrimonio: cui, ut alia taceam, totos exercitus dono dedi? Quam ergo cunctanter ad vindictam Romani nominis accesserim, inde manifestum esse cunctis credo, quod neque contumelia sororis, neque susceptorum ex ea liberorum neglectu, non Ægyptiæ mulieris, quam sorori meæ anteposuit, insolentia, non amentia ipsius, provincias populi Romani liberis istius feminæ distribuentis, in arma compelli potui.

LI. *Neque enim eodem mihi tum numero ducendi videbantur Antonius & Cleopatra: quod adversus externam arma potius expediri dignitas nostra jubebat; civi ad pœnitentiam spatium dari postulabat humanitas. Et indicto Cleopatræ bello, sperabam, hunc, si non ultro, coactum certe, ad meliorem mentem rediturum esse; ideoque nec hostem judicari passurum. Quando autem ille nec misericordia nostra, nec patientia utitur; sed sive impudentia, sive pharmacis, ut ferunt, istius veneficæ mota mente, beneficium nostrum repudiat, in mulieris gratiam nobis patriæque periculum intentans: quid superest, commilitiones, quam ut hunc Cleopatræ volonem, iisdem, quibus & dominam ejus, armis submoveamus? & quando ipse majorum suorum & Romani nominis, & honorum a patria acceptorum non meminit; nos quoque Romanum hunc & Antonium consulemque atque imperatorem fuisse obliviscamur, &, quod ipse omnibus his titulis prætulit, cum Canopico cymbalista negotium esse cogitemus.*

LII. *Unde neque cuiquam ea reputatio subeat, talem isthunc hominem aliquid ad partes corroborandas Cleopatræ sua præsentia momenti adjecturum. Qualis antea quoque bellator fuerit, multi vestrûm satis norunt, a quibus ad Mutinam victus ac fugatus est. Quod si forte, dum a nobis stetit, aliquid habuisse virtutis visus est; id omne olim jam voluptatibus mollitieque de-*

periit. Nam inter regias voluptates, inter muliercularum amores, quæ durare virtus, aut quid manere consilii unicuique virilis queat? Nec enim fieri potest, ut alius sit quisquam, atque se esse studet: delicias inertia atque negligentia sequitur; laboribus atque periculis virtus ali gaudet. Igitur & ille quondam non instrenuus Antonius, tanto jam tempore unica suscepta expeditione, multa millia civium pugnando ad Praaspa, plura deinde fugiendo perdidit. Nec mirum sane. Nam si quis vestrûm lascivam saltatiunculam aliquam, aut Bacchicæ choreæ ductorem desiderat, vix nancisci meliorem alium posset: illis enim rebus apprime est exercitus. at cui duce sit opus, si sapiat, alium quæsiturus est.

LIII. *In hoc enim quid est, quod placere cuiquam debeat? Ætas? at illa defloruit annis, emarcuit luxuria. Animi magnitudinem? tanquam illa cum stupris & mollitie consisteret. Pietatem ergo cultumque Deorum aliquis nominet? quasi vero hos non æque ac patriam oderit. Fidem? hujus enim egregium edidit specimen in Armeniæ rege. At benevolentiam erga amicos? laudetur sane illa atque prædicetur, si non intimos alios contumeliis a se pepulit, alios etiam crudelissime interfecit. Erant, qui apud milites magnam ejus esse caritatem existimarent. Sed his quoque, aut vehementer fallor, hunc errorem quotidiana ad nos transfugia exemerunt. Atque ego, ceteris quoque similem esse animum, non dubito; iterumque eventurum ei, quod Brundisio in Galliam proficiscenti contigit. Tum enim etiam, quamdiu emolumentum sine periculo sperabant, adhæserunt omnia profuse pollicenti: postquam prædam tenuem & laboriosam, vulnera & mortes nusquam non occurrere viderunt, sibi cœperunt consulere, neglectis illius rationibus.*

LIV. *Talis ergo militum animus erit: auxiliorum vero, quæ secum trahit, qualis sit, quid attinet dicere? Asiaticum id omne genus est, e qua parte terrarum toties triumphatum, quoties in conspectum venire signorum nostrorum sustinuerunt; reliquiæ eorum, quos Philippensi bello ad satietatem vestram cecidistis. Unum esse*

ſateor in hoſtilibus caſtris, cujus nec infitiari veritatem, nec elevare magnitudinem auſim. Ingens in illis navibus auri pondus eſt, maximæ divitiæ. Sed illa neminem vulnerant, &, ſi viri eſtis, veſtra ſunt. At quorſum ego hæc commemoro, quæ tantummodo excitare avaros poſſint? debentur quidem iſta vobis, atque ultro mox aderunt; ſed digniora vobis victor præmia eſſe reor, quod majeſtatem principis terrarum populi, quod veſtras injurias, veſtram gloriam, veſtrum imperium defendiſſe dicemini.

LV. *Huc igitur adeſtis, quotquot aut nuper mecum Illyricas Dalmaticaſque nationes, aut paulo ante Siciliam viciſtis; quippe Mutinam huic eidem latroni eripuiſtis: & quam pro caſtellis obſcuris capiendis, pro una aut urbe defendenda, aut recuperanda provincia, reipublicæ fortem fidelemque præſtitiſtis operam, eandem nunc in univerſo omnium diſcrimine adhibete. Nam ſi verum volumus, ut apud nos pro libertate populi Romani, & tantum non humani generis, ſic inde in ruinam utriuſque pugnabitur. Cum ea femina bellum eſt, quæ & concupiſcere Romanum imperium, & cupiditatem profiteri audet; cum eo homine, qui non minus ſtolide promiſit hæc omnia, quam illa nequiter poſtulaverat. Abſit vero, ut hæc tam dira dictuque etiam vix tolerabilia ulla dies videat, ut in tam impuris manibus populi Romani ſit reſpublica, ut ſcurris horum, quos digno ſane nomine copreas ipſi vocant, vos conjugeſque veſtræ, liberi, patrimonia divexanda dentur!*

LVI. *Sic animati neque multitudinem hoſtium timueritis; turba enim eſt, & vulgus, haud parum aptius ſarcinis, quam armis portandis genus: neque magnitudinem navium pueriliter ſuſpexeritis; inhabilis illa moles per ſe neminem oppugnat aut ſauciat, & ultro parum eſt ad impellendum inhibendumque, cum oporteat, idonea. Quid igitur facient in his concluſi magis, ne effugiant, quam impoſiti ad pugnandum cum ſpe victoriæ, ubi tanquam equeſtri agilitate omni a parte triremes noſtras Liburnaſque aſſultantes videbunt? ubi velut in immobiles & ictibus ſe præben-*

§ LV. Vellej. 2, 85. Dio.

tes hinc roſtra incurrent, inde tela ac faces injicientur? non expedient hercle conſilium ad effugiendum æque & inſequendum inepti, & velut in veſtigio hærentes. Atque hæc non quaſi divinans ante experimentum prædico, commilitones: duobus jam præliis comperta loquor, & nemini veſtrûm ignota. Sic igitur nos paremus, tanquam uno prœlio, quidquid ab imperio noſtro exerravit, ſub jugum revocaturi.

LVII. *Nec Aſia ſolum & Græcia noſtra erit; ſed Ægyptus etiam, veteribus opibus, & quas nuper ubi ubi rapere potuit Antonius, dives. Nec enim pedeſtris exercitus, ſua quoque confeſſione nobis impar, victoriæ præmia morabitur; neque vincere difficile eſt, quales diximus, nauticas copias, de quibus ipſa etiam cum marito Cleopatra deſperavit. Namque, ne quidquam vos celem eorum, quæ certis indiciis cognita teneo; fugæ potius, quam prœlii cauſa, naves conſcenderunt, certo ſane argumento, quod ex omni ſua ſupellectili, quidquid paulo pretioſius fuit, eodem importandum curaverunt. Idcirco qui fortaſſis nudos abire pateremur, nunc præmia victoriæ noſtræ ſecum ablaturos non dimittemus, donec & hæc & ipſos ſtrenue pugnando noſtram in poteſtatem redegerimus.* Sic dimiſſa concione, utrumne obſiſteret exituris, an vero viam aperiret fugæ, agitare cœpit. quod enim velociores habebat naves, facile ſe conſecuturum abeuntus rebatur; & ſi Antonium curſus abſtuliſſet, ceteros omnes, nullo amplius retinente, ad ſe tranſituros.

LVIII. Sed Agrippa ſubjiciente, *favore ventorum eripi ſibi claſſem velis uſuram poſſe*, prœlium committere ſtatuit, majore aliquanto ſpe vincendi, poſtquam illo die tempeſtas oborta, & proximo deinde triduo deſæviens, effuſis imbribus & multa grandine navibus Antonianis moleſta incubuit. Quinto demum die cum reddita ſerenitas eſſet, Cæſar & ipſe, poſtquam in hoſtia reperto felle duplici egregie litarat, magnam vim militum in navibus collocat: auxiliares in ſcaphas imponit, ut celeriter diſcurſando monerent pugnantes, quid fieri vellet, & ad ſe, quid ubivis rerum gereretur, referrent. His ita paratis, cum dextro

cornu M. Lurium, ſiniſtro L. Arruntium præfeciſſet, Agrippa univerſæ claſſi præpoſito; ipſe cum Valerio Meſſalla, & aliis illuſtribus, futurus ubi res poſtulaſſet, egreſſum hoſtis exſpectabat.

§ LVIII. Plut. in Anton. c. 81, & Brut. c. 77. Dio. Plin. 7, 81. Vellej. 2, 83. Appian.

JOANNIS FREINSHEMII SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM

LIBER XCVIII.

IN LOCUM LIB. CXXXIII LIVIANI.

EPITOME

LIBRI CENTESIMI TRICESIMI TERTII.

M. Antonius, ad Actium classe victus, Alexandriam profugit; obsessusque a Cæsare, in ultima rerum desperatione, præcipue occisæ Cleopatræ falso rumore impulsus, se ipse interfecit. Cæsar, Alexandria in potestatem redacta, Cleopatra, ne in arbitrium victoris veniret, voluntaria morte defuncta, in urbem reversus, tres triumphos egit: unum ex Illyrico, alterum ex Actiaca victoria, tertium de Cleopatra; imposito fine civilibus bellis altero & vicesimo anno. M. Lepidus, Lepidi, qui triumvir fuerat, filius, conjuratione contra Cæsarem facta, bellum moliens, oppressus & occisus est.

I. DUM apud Cæsarem hi apparatus fiunt, ex diversa parte Antonius, classis suæ dextro cornu cum L. Gellio Publicola præfuturus, lævum C. Sosio, mediorum regimen M. Octavio & M. Instejo tradiderat: pauloque extra portum provectus, pro faucibus ejus instructa acie stabat.

Tradunt etiam, quaſi in perniciem ejus omnia conſpiraſſent, *ab Echeneide piſciculo retentam prætoriam fuiſſe, qua circumire ad exhortandos ſuos cœperat, donec in aliam navem tranſiret.* Evectus igitur Cæſar, ubi nuſquam progredi hoſtem animadvertit, incertus conſilii, tamen expediri remos præcepit. deinde, ubi nemo ex adverſo procedebat, (nam ſcapha circumvectus Antonius gubernatores *tenere locum circa anguſtias portus, tanquam ancoris jactis immobiles*, juſſerat, hortatus milites, *ut propter gravitatem navium, inde velut ſtataria pugna aggredientes exciperent*) ſignum datum, uti cornua inveherentur. In alterum jam Agrippa tranſierat: quem porrigere videns aciem Publicola, dum ſuos etiam ordines expandit, a mediis divellebatur.

II. Tum Antonius, ne multitudine hoſtilium navium circumveniri ſuam claſſem, aut diduci pateretur, invito propior in advenientes Cæſarianos movit. Ibi vero L. Arruntio occurrente, atrox & obſtinatum certamen ortum, ducibus utrinque atque gubernatoribus ex ſua alacritate aut arte ſpem pugnantium intendentibus, & animos inſtigante conſpectu atque acclamationibus pedeſtrium copiarum, quarum regimen hinc P. Canidius, inde Statilius Taurus obtinebant. Sed erat ſicuti navium utrinque, ſic etiam pugnæ ratio diſpar. Cæſariani minoribus & levibus navigiis hoſtilium moles impetu ſubibant, tectique & ſub ipſa eorum magnitudine latentes, impune detrimentum inferebant: aut ſi fruſtra conatus fuiſſet, priuſquam manibus ferreis comprehenderentur, ſe recipiebant, mox eandem iterum navem, aut ſi qua alia opportunior videretur, libero incurſu tentaturi.

III. Adverſus hæc Antonianis curæ erat, ex præaltis navibus (decem pedes aliquæ a mari aberant) catapultis haſtas, aut ſaxa jacere, ſuccedentem hoſtem miſſilibus inceſſere, harpagines injicere navibus. ea res quoties procedebat, haud dubie vincebantur Cæſariani: ubi ſubducendibus ſe his, atque celeritate ſua eripientibus, aberra-

§ I. Plut. Vellej. Plin. 32, 1. § II. Dio. Plut. Vellej.

verant machinæ; aut roſtris hoſtilibus perforabantur Antonii naves, aut ſingulas a pluribus circumventas amittebat. Erant in altera parte gubernatores periti, remex alacer, dux intentus; in altera præter milites nihil: ſic igitur pugnabatur, ut hinc ſola legionariorum virtute res ſuſtineretur, inde plurimus nautarum atque remigum labor eſſet. Cum ab hora quinta diei uſque in ſeptimam multa utrinque cæde dimicatum, neutro inclinante victoria, eſſet; Cleopatra, quæ poſt aciem, ancoris in ſalo jactis, naves ſuas conſtituerat, haud ultra ferens ſpei terroriſque ancipites motus, cum ſexaginta ſuis navibus, in medio pugnantium ſubito conſpecta, exterruit Cæſarianos, donec eam, minime pugnandi animo progreſſam, Peloponneſum verſus ſublatis dolonibus fugere animadverterunt.

IV. Forte propitius ventus ſubortus longe has ſtatim a loco, ubi pugnabatur, abripiebat. Igitur ſive deceptus Antonius, & ſuos excedere prœlio ratus, ſive Cleopatram anteponens omnibus, ipſe quoque, detracto inſigni prætoriæ navis, Alexandro Syro & Scollio quodam ſolis familiarium comitantibus, intendit fugam. Neque ſegnius reſiſtebatur, nolente imperatorem relinquere milite, a quo relictus atque proditus ipſe erat. Tandem ſub horam decimam, clamante atque rogitante Cæſare, *cujus igitur auſpiciis, cujus in gratiam pugnarent poſt imperatoris fugam?* vix inducti ſunt, ut oblatam ultro veniam accipere faterentur. Pars tamen, ad ſublevandas naves projectis in mare turribus atque armamentis, abierunt: quibus omiſſis, Cæſariani carentes velis, & tantum ad pugnam parati, ceterarum fugam impedire ſatis rati, jam audacius & apertius, multitudine navium & vento favente freti, oppugnabant.

V. Ergo crudelior, quam antea, pugna eſſe cœperat; nec jam gubernatorum artibus & ſuarum celeritate navium contentus Cæſaris miles, conſcendere hoſtiles, &, tractis in præceps aut repulſis propugnatoribus, evadere in ta-

§ III. Plut. Dio. Flor. 4, 10. § IV. Vellej. Plut. Dio.

bulata nitebatur. Sed peribant inter hæc multi, dum contis protrusa navigia, aut securibus cæsa, præterea conjectis in has ex ante parato ponderibus prægravatæ fatiscunt: alii, dum præaltas naves scandunt, dejecti, pars collato pede trucidantur. Igitur Cæsar, ut minore suorum periculo rem conficeret, ignem afferri jussit e castris, quo auxilio antea abstinere, ne præda corrumperetur, cogitaverat. Tum vero passim a Cæsarianis ignes variis ingeniis jacti: nam præter jacula ignita facesque manu jactas, vascula quoque pice referta ac carbone tormentis vibrabantur.

VI. Et quamquam dulci prius aqua consumta, deinde marinam infunderent exstincturi, plus augebatur incendium, vires ex salsa aqua capientibus flammis. Tum vero, cum omnia experiri necessitas cogeret, centonibus atque adeo corporibus occisorum injectis suffocari visus est ignis; sed mox victis, quæ obstiterant, vento quoque exsuscitante, importunior eluxit. Igitur multiplicato metu mortis exsternati, donec quidem pars aliqua navis ardebat, repugnabant incendio, quasi corporum objectu arceri posset, cædendo tabulas, transferendo onera, aut in mare, interdum in ipsos etiam hostes immittendo, ut vel sic læderentur. Erant, qui semper se recipientes in ea loca, quo nondum ignis penetraverat, manibus ferreis, contorumque uncis hostiles retinere naves summa contentione laborarent; ut in has insilientes aut salutem consequerentur ex victoria, aut, si una perdere inimicos potuissent, solatium mortis.

VII. Ut autem leves Cæsaris naves periculum facile effugerunt, & ardentium tabulata ac latera ad ipsam usque carinam depasta flamma, locum, quo concederent ultra non habentes, afflabat; miserrimis hominibus gravissimæ calamitates incubuerunt. Multos, & præcipue nautas, intactos adhuc igni fumus enecat: alii medium inter incendium tanquam in camino assantur: videres etiam, quos ipsa, quæ tuendo corpori sumserant, arma, conceptis igni-

bus torrerent. quæ qui abjecerunt, eminus hoſtium telis convulnerabantur. Ne quidem in mare deſiluiſſe proderat: cum alios hauriret unda, vel incidentia tela inter ipſas aquas conficerent; pars a marinis belluis intercepta laceraretur.

VIII. Soli, ut tali tempore, mitiore fato perierunt, qui, priuſquam iſta paterentur, mutuis vulneribus, aut ſua manu peremti, ſimplicem mortem, & in ipſis navibus ſuis buſtum invenerunt. Tum demum, poſtquam eum in ſtatum deducta res erat, tuto ſuggredi ſe poſſe rati victores, ut pecuniam, quam ſciebant eſſe in navibus, diriperent, ſtudioſe adnavigarunt. Nec aliunde major ea die clades his partibus exſtitit: non modo milites plurimi, dum exſtinguere ignem parant, ambuſti; ſed & totæ naves, hoſtilibus correptæ harpaginibus, conflagrarunt. Hæc pugna a. d. IV Non. Septembr. commiſſa, hujuſmodi exitum habuit, per noctem etiam obſtinatione pereuntium continuata, donec illuceſcente die, qui in navi pernoctaverat Cæſar, jam ſine exceptione victor, adeoque ſolus reliquus Romanæ rei rector intelligeretur.

IX. Nam illa dies ſalutaris eſt habita reipublicæ, & inde tempus imperii ejus præciſe computatur. Cæſa fuerunt hoſtium millia quinque, naves omnis generis captæ trecentæ, ſicut ipſe Cæſar in commentariis ſuis retuliſſe traditur. Nam alii, cecidiſſe millia duodecim ex victis, prodiderunt, ſex vulnerata, ex his inter curandum mille mortuos. At Cæſar, miſſo cum Liburnis Mæcenate, qui longius inſequeretur fugientes, ad honores Deorum, a quibus adjutus credi volebat, ſe contulit. & ante ceteros Apollinem colere ſolitus, a quo & genitus gaudebat exiſtimari, tanquam præſenti numini (nam apud Actium ædem habebat antiquitus) decem naves ex præda dedicavit, ab uno remorum ordine ad decem: quæ poſtea cum ipſis navalibus deflagrarant. Templum deinde ejuſdem Dei amplian-

§ VIII. Dio. Sueton. in Aug. c. 17. Vellej. 2, 88. Plut.

do nobilitavit; & pro vetere triennali agone, ludos gymnicos muſicoſque inſtituit, & certamen equeſtre, quod ſingulis quinquenniis in ſuburbio Nicopolis, loco ad hoc parato, ageretur, Actiacos vocari ludos jubens, eorumque cura Lacedæmoniis demandata.

X. Dedit etiam deinceps urbi condendæ operam, *Nicopolin* ex argumento vocans: quam in loco caſtrorum poſitam, migrare eo juſſis vicinorum Ambraciæ & Anactoriæ regionis caſtellorum habitatoribus, quibuſdam etiam longius a Calydone & Ætolia arceſſitis, frequentavit. ubi vero tabernaculum imperatoris fuerat, Apollinis ſacellum faciundum curavit ſub dio, quod roſtris captarum navium exornatum eſt. Eodem loco hominis & aſini ſignum ex ære poſuit, qui ad prœlium procedenti omen fecerant, alter *Eutychi* nomen habens, alter *Niconis*: quæ ſtatuæ, poſtea Conſtantinopolin tranſvectæ, in theatro Circi ſteterunt.

XI. Ipſam quoque urbem non manubiis tantum, ſed etiam convectis in eam oppidorum ornamentis, quorum & incolas eo tranſtulerat, conſpicuam reddidit. & quo majorem novo populo dignationem circumdaret, inter Amphictyonas locum ei dedit, ſuffragiis Dolopum, quæ gens pridem interierat, in Nicopolitanos collatis; & quæ Magnetes Maleenſeſque, & cum Ænianibus Achæi Phthiotæ habuiſſent; quas civitates communi Theſſalorum contribuebat. Patras etiam, quæ magno partibus adjumento fuerant, immigrare coegit ex finitimis oppidulis homines; ſed & Rhypis everſis, multitudinem deduxit Patras: oppidum commodo appellentibus ſitu interire, ut cœperat, minime paſſus.

XII. Igitur & ſolis Achæorum libertatem, cum jure coloniæ Romanæ tribuit, & de ſpoliis Calydoniorum, tum alia ornamenta, tum Dianæ Laphriæ ſimulacrum, dono dedit. Verum hæc ad ſequentia tempora pertinuerunt. At

§ IX. Dio. Sueton. in Aug. c. 70 & 94. Strab. l. 7. Plin. 4, 1. Pauſan. Plut. in Anton. c. 88. § X. Sueton. in Aug. c. 96. Zonar. § XI. Strab. Pauſan.

Antonium, ex prœlio profugum, ſigno navis eminus conſpecto, Cleopatra noſcens, inhibuit curſum; donec regia prætoria venientem acciperet. tranſcenditque ille, nec videre reginam ſuſtinens, nec ab ea videri. tacitus & cogitabundus, ſuffulto manibus capite, in prora ſedebat; donec ad tumultum perſequentium navibus circumagi juſſis, ceteros haud ægre ſubmovit: navis una perſeveranter inſtabat, cujus in tabulato quidam minitabundo geſtu lanceam vibrans eminebat. is interroganti Antonio, *tu quis es*, *Antonium qui perſequeris? Eurycles*, inquit, *Lacharis filius*, *Laco*, *Cæſaris fortuna mortem patris mei perſequor.* eum enim Antonius latrocinii crimine ſecuri percuſſerat.

XIII. Neque tamen prætoriam, in qua tum Antonius erat, ſed alteram (binas habebat) invaſit: eaque, & alia quadam, quæ pretioſam ſupellectilem vehebat, abrepta receſſit. Tum iterum priori triſtitiæ redditus Antonius, triduum ſolus exegit in prora, ſive offenſus Cleopatræ, ſive pudore viſum ſubterfugiens; donec ad Tænarum proceſſum eſt. Ibi demum opera mulierum colloquio, & mox menſæ lectoque communi admoti ſunt. Jam amicorum nonnulli cum onerariis multis ad eum pervenerant, *mari res perditas*, *pedeſtrem exercitum in officio eſſe*, nuntiantes. Miſſis igitur, qui *Canidium cum legionibus & equitatu per Macedoniam in Aſiam properare* juberent, *navem* multa pecunia regioque inſtrumento onuſtam *inter ſe dividere* amicos juſſit, *ſalutique ſuæ proſpicere.*

XIV. Nec deſiit reſtitantes ac flentes, ſolatia & preces miſcens, urgere, donec diſcederent: eoſque Theophilo procuratori ſuo, qui Corinthi remanſerat, commendavit, ut eos tantiſper abſconderet, donec placandi Cæſaris reperiſſent viam. Pauci, fugiſſe Antonium, ſenſerant: neque facile erat credere, veterem imperatorem, & vices fortunæ haud ſemel expertum, relictis integris legionibus undeviginti, millibus equitum duodecim, in fuga præſidium

§ XII. Dio. Plut. in Anton. c. 86. § XIII. Dio.

arcemque salutis collocasse. Milites certe desiderio, & exspectatione ejus etiam, postquam abisse eum pernotuit, per septem dies conditiones a Cæsare oblatas recusarunt: donec pro Antonio, quos diximus ad eum missos, affuerunt, maturari fugam præcipientes. Tum quidem mœstus & subiratus imperatori miles efferentem signa Canidium aliquantisper secutus; ubi castra sua, in quibus pauci remanserant, in potestate Cæsaris esse didicit, & Canidius suos haud minus, quam hostem, metuens, nocturna fuga se proripuit: inops omnium, sine imperio, sine commeatu victori se citra prœlium permisit.

XV. Neque major moles in recipiendis Antonii sociis fuit. domum ab infelice prœlio regressi, nihil moverunt postea, sed in fidem potestatemque Cæsaris, alii statim, quidam haud multo inde tempore se dediderunt. Cæsar victoria perquam clementer usus est, ingenione suo, an ut Antonium oneraret invidia eorum, quæ duo post Mutinensem atque Philippicam victoriam peccaverant. Civitatibus tamen Græciæ, dein Asiæ, pecunias tantum imperavit, gentiumque concilia sustulit. Thuriatas Messeniæ populum, Lacedæmoniis, quorum odio secuti Antonium fuerant, subjecit. Tetrarchis atque regibus, præter Amyntam, & Archelaum, quidquid oppidorum ab Antonio acceperant, ademit. Philopatora Tarcondimoti filium exuit regno. idemque fatum Lycomedis fuit, Ponti Cappadocii partem obtinentis: & Alexandri, quem, accusato fratre Jamblicho, præmium accepisse cognoverat ab Antonio, quem & mox in triumpho ductum interemit.

XVI. Sed quæ sub Lycomede fuerant, Medio cuidam tribuit Cæsar, qui, priusquam res prœlio permitteretur, Mysis concitatis, bellum contra Antonianos susceperat. Cleoni quoque Gordiucomensi ob simile meritum Mysiæ concessæ partes, ut ex latrone regulus fieret, & Jovis Abretteni sacerdos, a quo aucta mox patria *Juliopolis* ap-

§ XIV. Dio. Vellej. 2, 85. Plut. § XV. Vellej. Dio. Pausan.

pellationem accepit. Cydonios atque Lampæos, Cretæ populos, quorum auxiliis erat usus, liberos esse jussit, etiam restituta Lampe, quam belli turbo everterat. Adversus Romanos varie se gessit, alios pecunia, haud paucos etiam vita mulctando. Tamen & quibusdam ignovit, a quibus sæpe graviter læsus fuerat. Horum facile princeps C. Sosius, cum L. Arruntii fide interim latuisset, postea enisis ejus precibus, & clementia Cæsaris iram vincente, servatus est. M. Scaurum, Sex. Pompeji fratrem uterinum, destinatæ neci Mucia mater eripuit. C. Furnius, patris impetrata salute, memorabili voce gratias egit: *Hanc unam, Cæsar, habeo injuriam tuam. effecisti, ut viverem & morerer ingratus.*

XVII. Hæc exempla lenitatis Murco (nam nomen ejus, quæ Græcorum scriptorum negligentia est, aliud non reperi) fiduciam dedit, pro Barbula, qui inter duces Antonii militaverat, deprecandi. Quam rem cum admodum anxie ac diligenter ageret, miratus Cæsar hominis sollicitudinem, *ecquod igitur ei tantum cum Barbula amicitiæ jus esset*, interrogavit. Ibi Murcus, *Quod inter homines sanctissime conservari interest, tuque probare etiam in hostibus consuevesti, fides me incitat, & referendæ pro meritis gratiæ desiderium. Tres sunt, quibus omnia me debere arbitror, tibi, qui me numero proscriptorum exemisti: M. Agrippæ, cujus precibus exoratus es: & huic, cujus pro salute nunc sollicitus sum. nam is mihi patronum Agrippam paravit, & antea quoque fuit in me liberalis. Quippe clade Bruti captus, cum agnosci timerem, pro servo venii. Emit me Barbula, & industrium esse cernens, dispensatorem constituit: deinde cum aliam in me indolem deprehendisset, id quod erat suspicatus, ut verum faterer, salute promissa, monuit.*

XVIII. *Contra ego, latere adhuc sub hac persona cupiens, negare, obtestari, nomen, genus & priores dominos fingere. nec exemta Barbulæ suspicio est, Romamque proficiscens se-*

§ XVI. Strab. l. 12. Dio. Vellej. Senec. de benef. § XVII. Appian.

cum ire jussit, siquidem proscriptus essem, haudquaquam promte secuturum arbitratus. Ceterum bona mea fortuna factum est, ut quidam amicorum Barbulæ, qui salutandi eum causa ad portam processerant, me cognosceret, idque ei clam indicaret. Tum ille non prius acquievit, quam securitatem mihi tuo beneficio redderet. Ejusdem benignitatis occasio en iterum offertur tibi, Cæsar. Barbulæ, inter Antonii præsidia deprehenso, meam imitari sollertiam placuit; servum finxit. a me, dissimulante notitiam ejus, emtus est. Per te, Cæsar, fortunam tuam, tamque faventes ad omnia Deos, oro, aut salutem unius hujus capitis concede mihi, aut me una interfici jube. Tolerare dolorem non potero, si tam fuero infelix, ut, cui vitam debeo, servare nequeam. At vero tua me consolatur humanitas, quam sæpe alias, & modo adversus inimicissimos demonstrasti. Macte hac clementia, quæ te in cœlum aliquando feret, & interim æquitate Deûm præstabit, ut tam misericors victor, nec offendi debeas a quoquam, &, cum fueris offensus, semper possis ignoscere.

XIX. Non repulit tam honestas preces Cæsar, favitque exemplo, quod his etiam annalibus ab oblivione vindicandum existimavi. Additur apud Appianum, solum hujus gesti reliquum auctorem, *id par amicorum una quoque consules majores fuisse.* ceterum inter magistratus eorum temporum, nullum, quod huc accommodari possit, collegium reperio. inter hæc documenta mansuetudinis, etiam vindicta partes suas obiit, occiso inter clarissimos Curione, cujus pater pro Cæsare dictatore pugnans in Africa occubuit. Sed & alii quidam interfecti, excusantibus Cæsaris amicis, *perisse bis meritos, qui, hostilia ausi, ne deprecari quidem voluissent.* Sed inter omnes maxime miserabilis Aquilliorum exitus, quibus cognomen Floris, fuit. pater & filius erant, nec nisi uni Cæsar, sortiri jubens, vitam indulserat. Sed pietate filii se statim ad supplicium offerentis, & occisus ipse, nec servatus pater est. namque suis manibus, præ dolore orbitatis, sibi conscivit necem.

§ XIX. Dio. Vellej. 2, 86.

XX. Cæſar inter hæc Antonianis militibus, qui nondum expleta ſtipendia habebant, ſuas in legiones diſtributis, &, disjunctis per varia caſtra legionibus, veteranos Brundiſium præmiſit. Admonitus erat Sicula ſeditione, ne tantam vim militum eodem loco haberet. Etiam ad libertinorum motus penitus ſedandos, quartam iis penſionem, quæ adhuc ex imperata pecunia debebatur, remiſit. Et hi quidem datorum haud ultra memores, retentam partem in lucro hilares computabant. Militum vero qui adhuc ſub ſignis agebant, diligentia tribunorum, & ſpe Ægyptiæ prædæ quieſcebant: dimiſſi poſt victoriam ſine præmio ſtomachabantur. quæ indignatio cum non multo poſt in ſeditionem erupiſſet, non tamen imparatum Cæſarem nacta eſt. Nam is proviſu futurorum Agrippam, per cauſam aliorum negotiorum, in Italiam miſerat; veritus, ne Mæcenas urbis Italiæque præfectus, quoniam manebat in equeſtri loco, contemneretur.

XXI. Ex omni cohorte amicorum duo hi præcipua apud eum gratia erant: his ſecreta ejus innitebantur; horum fidei tantum credebat, ut, cum duas indiſcretæ magnitudinis gemmas, inſculpta ſphyngis imagine, haberet, altera ſignaret ipſe, alteram penes hos relinqueret, ut per abſentiam ſuam, quæ poſtulaſſent tempora, epiſtolæ & edicta ejus nomine proponenda ſignarentur. Ad hos aut alios ſi quid occultiorum literarum daret, ridenda nunc pueris calliditate, pro unaquaque litera, quam volebat legi, ſequentem ponere ſolebat. ipſius autem epiſtolas ad ſenatum ſcriptas aperiebant illi, & mutatis, quæ volebant, iterum obſignatas reddebant. Unde cum pro diverſitate temporum ſæpe variaret oratio, communiter jactari cœpit, *Sphyngem afferre ænigmata.*

XXII. Neque minus aut nota per Italiam, aut propter collationem pecuniarum, quam frequenter imperabat, terribilis erat Mæcenatis rana: nec tam quomodo ſignata

§ XX. Sueton. in Aug. Dio. § XXI. Tacit. Plin. 37, 1. Dio. Sueton. in Aug. c. 88.

edicta essent, quam quid juberent, referebat. Tamen Cæsar, cavillationes non ferens, postmodum imagine sua signare instituit. quod & sequentes imperatores fecerunt, Galba excepto, qui gentilitium insigne retinuit, e prora navis prospectantem canem. Dimisso in Italiam Agrippa, Cæsar, velut ista cura exsolutus, Græciam obiens civitates ordinabat; frumentum, quod bello supererat, afflictis exhaustisque distribuebat; sacra fanaque visebat. etiam initiatus est Cereris & Proserpinæ Eleusiniis.

XXIII. Inde cum in Asiam transmisisset, certiora de Antonio cogniturus, audito veteranorum tumultu, & crebris Agrippæ literis revocatus, ne se procul amoto, si forte ducem idoneum essent adepti, magnas turbas darent, in Italiam redire, quamquam hiemante mari, constituit. Sed exacto interim anno, qui suffectos etiam consules, ex Kal. Maji M. Titium, ex Kal. Octobris Cn. Pompejum habuit; imperator Cæsar quartum consulatum iniit in Asia, cujus M. Licinium M. F. Crassum collegam habuit, quamquam ille Pompejanis, dein Antonianis in partibus, nec dum prætor fuisset. Illa quoque peregrinatio Cæsaris dignum relatu pietatis ac clementiæ exemplum habuit.

XXIV. Forte Sami, dum captivos cognoscit Cæsar, Metellus adesse jussus, senex squalidus sordidatusque processit, qui inter duces Antonianos in potestatem venerat. Ad id nomen exsiliens filius ejus, qui tum in consilio sedebat, vix in ista illuvie agnitum patrem complexus, *hic*, inquit, *Cæsar, hostis tibi paulo ante, ego miles fui. non magis ille pœnam, quam ego præmium meriti sumus. aut igitur me propter illum occidi jube; aut illum propter me vivere. loquere tecum, oro quæsoque, &, utrum moribus tuis sit convenientius, judica.* Motis ad commiserationem omnibus, Cæsar, cum paulum addubitasset, infensissimum hominem, & nullis pollicitationibus ab Antonio abduci quitum, in filii gratiam venia prosecutus est.

§ XXII. Plin. Dio. Plut. Sueton. in Aug. c. 93. § XXIII. Dio, Plut. Sueton. in Aug. Appian. § XXIV. Strab. l. 14.

XXV. Antiquitus tres coloſſicæ ſtatuæ in eadem baſi Sami fuerant, quas abreptas nuper ab Antonio Cæſar inter ſpolia erat nactus. Ex his Herculem ac Minervam in eadem ſede curavit reponendos, Jovem, qui poſtea in Capitolio ſtetit, imponi in navigium juſſit. Idem & aliis civitatibus ademta ab Antonio ſigna reddenda curavit: & Epheſiis Apollinem, Myronis opus, ſomnio monitus. Adulta jam hiems erat: ſed nihil territus anni tempore Cæſar, quamquam bis inter trajiciendum tempeſtate conflictatus, ſemel inter Ætoliæ & Peloponneſi promontoria, iterum ad Ceraunios montes, amiſſis aliquot Liburnicis, fracto navis ſuæ gubernaculo, fuſiſque armamentis, litus Italiæ tenuit. Jam præceſſerat venientis fama. Idcirco Brundiſii totum ferme ſenatum, totum equeſtrem ordinem, majorem partem plebis reperit. neque magiſtratus remanſerant domi, præter duos tribunos plebis, totidemque prætores, retentos ſenatuſconſulto. magnum quoque ex aliis urbibus agmen aderat, legatione fungentium, aut ſponte accurrentes.

XXVI. His igitur ſtudiis omnium, & præſentia Cæſaris, turbæ ſtatim conticuerunt: ipſique adeo milites, alii vultu ac ſermone imperatoris exterriti, quidam ſpe, pars evocati, ad eum profecti ſunt. Igitur levius exſpectatione negotium fuit. Pecunia, & omnium bellorum ſociis agro inſuper promiſſo, deſideriis militum ſatisfactum. pauci Italorum cum Antonio ſenſerant. horum ager & oppida militi diſtributa: ipſi Dyrrhachium & Philippos, & alias urbes tranſmarinas trajecti. Nec omnibus repræſentari nummi potuerunt. quamquam enim magnus pecuniæ modus poſtrema partus erat victoria, majoribus impenſis exhauriebatur. Idcirco Cæſar ſuas & amicorum poſſeſſiones ſubhaſtavit, facta etiam poteſtate militibus ex his accipiendi, quod deberetur. Nec emtum quidquam ab ullo, nec inſolutum acceptum eſt. quis enim eſſet auſus? tamen iſta

§ XXV. Strab. l. 13. Plin. 36, 8, Dio, Sueton. in Aug.

ſpecies prætextum honeſtum differendæ ſolutioni præbuit, donec paulo poſt ex Ægyptia præda promiſſa præſtarentur. Sed & legiones deinde, alias aliis imperii partibus præſidio futuras, dicto audientes habuit.

XXVII. His ita ordinatis, & his, quos venia data extra Italiam manere juſſerat, hoc interdicto exſolutis, urbanos, qui ad ipſum non veniſſent, negligens, intra triceſimum diem, quam ex Græcia ſolverat, eodem rediit. Et, ne iterum flectendis promontoriis hiemem adverſam experiretur, translatis per Iſthmum navibus, tam rapido curſu vectus eſt, ut Cleopatræ ac Antonio ſimul *diſceſſiſſe ex Aſia, & rediſſe* nuntiaretur. Illi (quippe quæ fuerit horum interim fortuna, quæve conſilia, exponi maturum eſt) cum ad Parætonium perveniſſent, quamquam invitis animis, in diverſa curſum intenderant. Antonius in Libyam delatus, in ſolitudinem quandam ſe condidit, duobus ſtipantibus amicis, Lucilio, de cujus in Brutum eximia fide ſupra narravimus, & rhetore Græco Ariſtrocrate.

XXVIII. Sed Cleopatra, ne res novas allatus de clade rumor apud populos notæ levitatis excitaret, protinus in Ægyptum contendit, cum aurea puppe veloque purpureo, ſicut exierat, coronatis etiam navibus, ac perſtrepentibus, ut lætis rebus ſolebat, tibiis, mentita victoriam. Aſt ubi ſe iterum tenere regni habenas rata eſt, multos principum olim infenſos ſibi, & nunc cognitis, quæ geſta ad Actium erant, ferociores interfecit; bona occiſorum publicavit; viventium rapuit; ne Deorum quidem donariis abſtinuit ſacrilegas manus, olim aſſueta per Antonium ex fanis omnibus convaſare, quidquid pretio aut opere æſtimari audiverat. Inter hæc Antonius, miſſis ad Pinarium Scarpum, qui adventum ſuum nuntiarent, poſtquam neque ſe recipi, & a Pinario cum nuntios ſuos interfectos, tum quoſdam militum ægre rem ferentium, co-

§ XXVI. Tacit. Dio. Sueton. § XXVII. Dio. Sueton.

gnovit; vix prohiberi per amicos potuit, ne ſibi violentas inferret manus.

XXIX. Ab his raptus, & in navem impoſitus, Alexandriam pervenit. Pinarius Cyrenen, quam tenebat, cum legionibus quatuor Cn. Cornelio Gallo (hic erat a Cæſare præmiſſus) contradidit. At Cleopatra, quo Medi regis amicitiam grato pignore obligaret, Artavaſdis ei caput miſit, qui nuper in Armenia diſcors Medo regnaverat. Deinde ingens opus aggreſſa, per Iſthmum, quo mare rubrum ab Ægyptio diſcriminatur, tranſportare naves cœperat, ut, impoſitis militibus & pecunia, ſedem quietam alio in orbe quæreret. Sed incenſæ a Petræis Arabibus naves, Antoniuſque, talia molienti ſuperveniens cum ſpe ſalvas adhuc ſibi pedeſtres copias eſſe, conſilium mutare coegerunt: Nilique potius oſtia firmis communiri præſidiis placuit. Jam ad bellum terra marique gerendum apparatibus ſtrepebant omnia, vicini quoque populi & reges in auxilium ſollicitabantur; neque penitus interquieſcebant fugæ conſilia, quo minus nunc de rubro mari, nunc de Hiſpania cogitaretur, quam partim vi, partim pecunia ſuperabilem imaginabantur.

XXX. Hæc conſilia quo diutiſſime laterent, ſimul etiam periculum ſtrueretur Cæſari, miſerunt, qui per cauſam tentandarum conditionum, copias ejus corrumperent. Dum hi redeunt, Antonius minime præſentibus lætus, & ex crimine deſciſcentium amicorum, etiam manentibus iniquior, urbe atque frequentia relicta, jacto juxta Pharum in mare aggeri domunculam impoſuit, *ibi ſe Timonis actuum vitam* profeſſus, cui omnes homines odio fuiſſe dicuntur. Ideo Cleopatra per abſentiam ejus, aurea ſella ſceptroque & corona, tanquam ſeque regnumque dedens, ad Cæſarem miſſis, ab hoc ſibi veniam clam Antonio comparabat. Sed ille, donis reginæ ominis cauſa retentis, palam minatus, *armaque & regnum deponere* jubens, occul-

§ XXVIII. Dio. Flor. 4, 10. Plin. 19, 1. Strab. l. 13. § XXIX, Plut. Dio. Strab. l. 11.

tis promiſſis ſpem faciebat mulieri, *fore, ut integrum ei regnum relinqueretur, ſi quidem Antonium occidiſſet.* Inter hæc Canidius ipſe, certiſſimus actorum nuntius, ad Antonium venit: ſimul *& Herodem deficere, & alias omnes civitates reguloſque auxilia negare*, allatum eſt.

XXXI. Hæc Q. Didio ſatagente fiebant, qui Syriam obtinens Antonii beneficio, nunc fortunam ſequebatur. Idem & Arabibus incendendi regias naves auctor fuerat. His rebus ſic immutatus eſt Antonii animus, ut magis hoc nuntio recreatus eſſe, quam perculſus videretur. Projectis enim cum ſpe ſimul curis, relicto Timonio ſuo, (ſic enim appellaverat) a Cleopatra in regiam receptus, civitatem in convivia & epulas, ſe in liberalitatem, intemperanter effudit. Cauſa utrique relatus in numerum virorum Cæſario, & virilis toga Antyllo data, quem ex Fulvia genuerat. Plus animi futurum Ægyptiis Romaniſque putabant, ſi etiam poſt Antonium & Cleopatram ducibus non cariturі viderentur. Id conſilium rebus inutile, adoleſcentibus perniciofum fuit, tanquam viros objiciendo iræ odioque victoris, quos melius puerilis prætexta defendiſſet. Hoc tempore regina & Antonius collegium, quod inſtituerant *Inimitabilis* vitæ, in aliud verterunt, quod *Commorientium* vocavere, manente luxu: quem, ductis in orbem conviviis, cum amicis exercebant, in hoc, ut commorerentur, nomina dantibus.

XXXII. At hic torpor, nova ſubinde blandiente ſpe, excuſſus eſt. Inter defectionem fere omnium, qui per amicitiam Antonii Cleopatræve creverant, gladiatores deſtinatum voluptati ſpectaculorum ſanguinem ad uſum belli obtulerunt. Cyzici diſcebant, ad ludos triumphales, ſi vinceret Antonius, præparati. Sed ejus calamitate cognita, manu facta Ægyptum petere inſtituerunt, opem feſſis rebus allaturi. Per omnia circum hoſtilia (nam & Amyntas, & Tarcondimoti liberi, quos ex conjunctiſſimis amicis acerbiſſimos hoſtes Antonio & Cleopatræ fortuna

§ XXX. Plut. Dio. § XXXI. Plut. Dio.

fecerat, transeuntes infestaverunt) tamen non sine hostium damno, repulsis omnibus, in Syriam enisi sunt. Ibi Didius eos excepit, intercluso Ægypti aditu arma simul pertinacibus, & præmia transituris ostentans. Illi neque minis pellici, nec promissis passi, Antonio assignificandum curant, *si venire eo placeret, haud difficillimum conjunctis in Syria bellum fore.*

XXXIII. Diu præstolati responsum, cum nec Antonius, nec ab eo quidquam compareret, perisse rati, sic quoque cunctanter Didio se permiserunt; pacti, *ne postmodum in arena pugnarent*, *atque*, *dum eis de rebus certior fieret Cæsar*, *Daphne* (suburbium est Antiochiæ) *ad habitandum sibi concederetur.* Sed hi deinde decepti a Valerio Messalla, cum se putarent militatum ad legiones mitti, dispersi varie, atque per occasionem interfecti sunt. Antonius, ne in Syriam iret, sicuti constituerat, alia suscepta expeditione præpeditus, & illos perdidit, nec ad Parætonium fuit felicior. Ea prima Ægypti civitas occurrit a Cyrenaica venientibus, quo se cum legionibus Pinarii contulisse Cornelium Gallum audierat. ratus igitur, suos modo milites, ad conspectum noti imperatoris novum sacramentum abjecturos, præsertim ubi validis instructum viribus vidissent, opinione sua difficiliora omnia invenit.

XXXIV. Colloqui enim cupiens, obstrepentibus tubis exaudiri non potuit, & improvisa hostium eruptione detrimentum accepit: & cum ad Parætonium, victoribus deditum, classem admoveret, arte Galli superatus est. Ille, proviso Antonii consilio, catenis noctu per angustias portus sub aqua tensis, de cetero incustoditum reliquerat. Igitur invecti sine metu Antoniani, attractis per instrumenta præparata catenis conclusas naves, & undique simul a terra marique & imminentibus ædificiis oppugnatas, tueri nequiverunt; cum incendio perirent aliæ, aliæ undis mergerentur. Interim nec a legationibus cessatum, postquam sine fructu prima reverterat. Aliquamdiu consultatio te-

§ XXXII. Appian. Dio. § XXXIII. Dio.

nuit, quis mitteretur, quando pauci ſupererant amicorum, & horum ſuſpectam fidem perfidia transfugientium effecerat.

XXXV. Euphronius igitur delectus, filiorum Antonii præceptor. per hunc, *magna pecuniæ vi oblata, regnum liberis ſuis* Cleopatra orabat: Antonius, dedito ad ſupplicium Turullio ſenatore, qui inter percuſſores ſuperioris Cæſaris fuerat, eum *neceſſitudinis & amicitiæ priſtinæ* admonuit; & *mutuum amorem, ſeriaque & luſus communicata* referens, *ut ſibi ſaltem Athenis, ſi in Ægypto nollet Cæſar, privatam agere vitam liceret*, poſtulabat. Magis tamen pro Cleopatra, quam de ſemetipſo ſollicitus, non recuſabat mori, dum illi parceretur. Huic quoque legationi nihil reſpondit Cæſar. ſero tentari conditiones viſæ. Turullium interfici juſſit. Turullii mortem locus, ubi periit, inſigniorem fecit, quod ira Æſculapii tractus ad ſupplicium videretur.

XXXVI. Quippe Actiaco bello præfectus Antonii ad naves fabricandas lucum Æſculapii in Co inſula ſucciderat. Igitur eodem in luco occiſus, pœnas dediſſe violato numini credebatur. Cum duæ jam legationes irritæ fuiſſent, Antyllum filium cum multo auro Antonius miſit. aurum acceptum, Antyllo non plus, quam prioribus, reſponſi datum. At Cleopatram quemadmodum ſemel iterumque minis atque pollicitationibus verſaverat, ita tum quoque iiſdem artibus aggreſſus Cæſar, Thyrſum ex libertis, hominem non ineptum, ablegavit, qui *correptum ejus amore Cæſarem* mentitus, ad Antonii cædem impelleret mulierem impudicam, fiducia formæ, multiplicibuſque experimentis ſatis perſuaſam, ſe ab omnibus hominibus amari.

XXXVII. Quippe ſi vera fama eſt, tantæ libidinis hæc regina fuit, ut ſæpe proſtiterit; tantæ pulchritudinis, ut multi noctem ejus morte propoſita emerint. Ceterum Cæſari major erat ſollicitudo, ne per deſperationem ſeque &

§ XXXIV. Dio. Plut. § XXXV. Dio. Plut. Sueton. in Aug. c. 17. § XXXVI. Val. Max. 1, 1. Dio. Plut.

pretiosissima rerum triumpho suo eriperet. Quippe jam a multis eam diebus nihil majore cura agere cognorat, quam ut omnis generis venena experiretur. *inter quæ* ferunt *aspidem placuisse præ ceteris, quod, aliis celerem mortem cum cruciatu afferentibus, aliis haud satis præsentibus, hujus serpentis morsu, citra contractionem vultus, aut membrorum jactationem, torporem ictis obrepere viderat; eosque deficientibus placide sensibus si commoverentur, non minus ægre ferre, ac si ex profundo sopore essent excitati.*

XXXVIII. Jam in regia conditorium sibi struxerat, eoque inferri ex opibus suis jusserat carissima, aurum, argentum, smaragdos, uniones, ebenum, ebur, odores, *secum omnia crematura* præferens, *si vel minimum fortuna titubasset.* Id ne fieret, *spem mulieris alere Thyrsus, & procul ab his cogitationibus abducere* jussus erat. Hoc dum sedulo magis, quam caute agit, longis ejus cum Cleopatra sermonibus, & hinc testificatione benevolentiæ, irritatus Antonius, arripi hominem jussit, & quæ gravissima injuria haberetur, si cujus eam patronus intulisset, flagris cædi imperavit. Remisit eum deinde cum literis factum excusantibus, *non mirum esse, si malis prope amentem insolentia & insultatio hominis liberti, ad iram compulisset. id si gravate ferat Cæsar, esse penes illum Hipparchum, suspensumque posse ad satietatem flagellari.*

XXXIX. Hic inter Antonii libertos in maxima gratia patroni fuerat: atque idem rebus inclinatis, primus omnium transierat ad Cæsarem. Dum ista geruntur, Herodes Rhodum, ubi tum Cæsarem agere didicerat, trajecit, rerum suarum anxius. Igitur, licet reliquo retento cultu, diadema sepofuerat. Ubi vero convenire Cæsarem datum, & dicendi copia facta, non pro magnitudine rerum, quæ tum in discrimen veniebant, humiliter supplex, sed vultu ac voce intrepidus: *si non modo cum Antonio bellum gerere decresti, Cæsar, sed etiam cum his, qui amicitiam Antonii cum-*

§ XXXVII. Dio. Auctor de Vir. ill. c. 80. Joseph. antiq. Jud. 15, 5. Plut. §. XXXVIII. Dio. Plut.

fide colentes, nihil inexpertum reliquerunt, quo ille rerum potiretur; abſolvi me vix poſſe ſatis intelligo.

XL. *Quamquam enim, Arabum impediente motu, ad bellum cum eo profectus non ſum, votis tamen pro eo ſteti: & cum pecuniæ & commeatuum, quem maximum modum poteram, mitterem, pauciora me facere, quam meritis ejus deberetur, exiſtimavi. Unum inprimis non pro quolibet amico feciſſe videor; quod etiam poſt Actiacam pugnam in illo tranſitu rerum immobilis ſteti, ſi non firmiſſimum ſocium, fidelem certe conſiliarium Antonio ſervans. cui ſi ille paruiſſet, ſublata Cleopatra, & geſſiſſet omnia melius, & facilius rediſſet tecum in gratiam. Hæc ego & fruſtra negem, multis argumentis atque teſtibus facillime deprehendi: & ſi exitioſa mihi erunt, non erubeſcam adeo præclaram culpam, viroque bono dignam, apertiſſime confiteri. Sin vero me prius experiri cupis, jam non ignarus, quo ſim erga bene meritos animo; nihil vetat, quin eandem fidem, quam hactenus Antonio præſtiti, tibi poſthac, quem fata dominum terris oſtenderunt, conſtanter approbem.*

XLI. Plus apud grandem & magnificum Cæſaris animum hæc erectæ indolis index oratio valuit, quam ſi cauſam ſuam abjectiſſimis precibus egiſſet. Igitur licet non novum eſſet Cæſari, reges ipſi quotidiana officia togatos, ac ſine regio inſigni, clientium more præſtare; reſumere diadema juſſus, eundem mox honoris gradum apud Cæſarem habuit, quem apud Antonium habuiſſet. Adjecit Cæſar, *etiam ab Didio perſcriptum eſſe, ſibi adverſus gladiatores auxilia Herodis uſui fuiſſe.*

XLII. Alexandro tamen Laodiceno, ex familiaribus Antonii, veniam impetrare non potuit, *jusjurandum* obtendente Cæſare, *quo ſe obſtrinxerat, vindicaturum in Cleopatræ lenonem.* nam hic Alexander maxima reginæ machina ad ejiciendam Antonii animo ſororem Cæſaris fuerat. Is nuper ab Antonio miſſus ad Herodis retinendum animum, ipſe quoque exuerat fidem, Cæſaremque adie-

§ XXXIX. Plut. in Anton. c. 87. Joſeph. antiq. Jud. 15, 5.
§ XLI. Sueton. in Aug. c. 60.

rat, Herode deprecatore confiſus. At Herodes, multa Cæſari ejuſque amicis dilargitus, ad Ægyptiacum bellum proficiſcenti comes fuit, donec in Syriam perventum: inde ad res domi ordinandas in regnum recurrit. Cæſar interim per Syriam ducens exercitum, Alexandrum, quem in vinculis adduxerat, in patria ipſius ſupplicio juſſit affici.

XLIII. Inde contendenti in Ægyptum circa Ptolemaidem Herodes occurrit cum ampliſſimis muneribus, etiam militibus neceſſaria hoſpitaliter præbens. Ipſum quoque Cæſarem cum amicis centum quinquaginta magnifico convivio excepit. & quia per loca arida ducendum erat, ita providit, ut neque vinum, neque, qua magis erat opus, aqua exercitum deficeret. diſcedens deinde Cæſari talenta octingenta dono dedit: omnibuſque rebus ita ſe geſſit, ut *eum opes regni, quod tenebat, animi magnitudine multum exſuperare*, æqui iniquique faterentur. Cæſar, ad Peluſium adducto exercitu, deditione Seleuci, quem præſidio regina præfecerat, oppidum cepit. Inde cum Alexandriam peteret, equitatus itinere fatigatus eruptione pulſus eſt Antonii, qui ad famam iſtarum rerum, motis a Parætonio caſtris, urbem intraverat.

XLIV. Ergo uno hoc inter tot adverſa proſpere decertato certamine lætior, quam pro magnitudine geſtæ rei, Cleopatram in armis complexus, commendavit ei quendam, qui præ ceteris fortiſſime illo die pugnaverat. Sed ille, dono Cleopatræ loricam auream, & ex eodem metallo galeam nactus, cum his nocte proxima ad Cæſarem transfugit. Contra ſuis adeo fidebat Cæſar, ut libellos in caſtra conjectos, quibus *ad ſe tranſituris denarios mille quingentos viritim* Antonius pollicebatur, ipſe recitaverit palam: & tempori congruentia locutus, etiam promtiores ab ira ſollicitatæ fidei habuerit. Ideoque Antonius, poſtquam omnia tentanti nihil ſatis procedebat, ad ſingulare

§ XLII. Plut. in Anton. Joſeph. § XLIII. Joſeph. Plut. Dio. Oroſ. 6, 19.

certamen Cæſarem provocavit. Ille, deridens hominem, *multas patere ad exitium vias morituro*, reſpondit.

XLV. Sub hæc tempora, ſemper obverſante cogitatione extremorum, pridie quam terra marique Cæſarem adoriri ſtatuerat, *ſuper cœnam juſſiſſe ſervos* fertur, *invitarent ſe hilarius; perincertum enim eſſe, utrumne poſtridie eidem domino ſint miniſtraturi.* Eadem nocte inter mœſtitiam ſuſpenſorum & triſtiſſima opperientium, ſubito cantus ſtrepituſque per mediam urbem bacchantium auditus, deinde per obverſam hoſti portam magno tumultu exeuntium, curioſis talium conjectoribus perſuaſit, *excedere Deum, & ad hoſtes tranſire, quem præ ceteris Antonius vitæ habituſque affectata ſimilitudine coluiſſet.* prima deinde luce, Kalendis Sextilibus, cum eductis in collem quendam copiis, naves ſuas hoſtilibus obviam procedere vidiſſet, prœlium futurum exiſtimans, ſpectandi cauſa ſubſtitit.

XLVI. At illæ, poſtquam Cæſarianis appropinquarunt, ſalutantes ac reſalutatæ illis ſe conjunxerunt, converſiſque proris protinus una facta claſſis oppidum infeſta petere viſa eſt. Dum in his oculos animumque defixa habet, ecce autem & equites ab eo transfugerant. properans igitur confligere, donec aliquid militum ſupereſſet, hic etiam adverſante fortuna, ſe recepit in urbem, *proditum ſe a Cleopatra iis ipſis* clamitans, *contra quos bellum illius cauſa ſuſcepiſſet.* Sane mulierem, amari a Cæſare ratam, iterumque per imperatoris Romani connubium ſumma quæque ſperantem, & Peluſium prodidiſſe creditum eſt, & Alexandrinos palam ad reſiſtendum hortatam, occultis mandatis deterruiſſe, & claſſi auctorem exſtitiſſe transfugiendi. Ceterum priores ſuſpiciones apud hominem credulum ſummi amoris demonſtratione facile diluerat.

XLVII. Namque ſuo natali, pro præſenti magis tempore, quam ex priſtina conſuetudine acto, natalem Antonii magnificentiſſime celebravit, ut *multi*, *qui ad cœnam in-*

§ XLIV. Dio. Plut. § XLV. Oroſ. 6, 19. Plut. § XLVI. Oroſ. Plut. Dio.

vitati pauperes accesserant, *discessisse divites* referantur. Seleuci etiam uxore & liberis ad supplicium Antonio deditis, Pelusiacum crimen exstinxerat. Tum vero desperantem, & propinqua mortis exspectatione nulli parsurum metuens, in monumento suo se conclusit, uno tantum eunucho duabusque ancillis comitata: nec mora, perferendum ad Antonium curat, *reginam vixisse.* Hoc ictus ille nuntio, *quid ergo est*, inquit, *cur moreris in vita miser*, *causa vivendi sublata?* loricæque resolvens nexus, *non id mihi dolet*, ait, *quod amisi te*, *Cleopatra; ecce enim sequor: sed quod in morte consciscenda tantus imperator a muliere prævenior.* Tunc conversus ad fidissimum servum, quem pridem jurare sibi coegerat, *mortem ei*, *simulatque jussus esset*, *acceleraturum*, promissa exegit. Ille gladium eductum alte vibrans, ictum, quem Antonius exspectabat, suo corpori intulit.

XLVIII. Tum Antonius, *macte*, inquit, *Eros*, *qui dominum ferire non sustinens*, *nihilo minus quid fieri oporteat admonuisti.* cum his dictis ventre percusso, lectulo se excipit: & quia se nondum mori sentiebat, orat *præsentes*, *ut sibi commodarent manus.* at illi protinus omnes diffugerunt. Dum ita se torquet & lamentatur, a Cleopatra scriba Diomedes affuit, deportaturus eum in Mausoleum, ubi illa se incluserat. Quippe audito tumultu, quem Antonii desperatio exciverat, id quod erat conjiciens, ex fastigio sepulcri, quod nondum erat absolutum, prospexerat; sic comparata janua, ut semel clausa, non posset iterum aperiri.

XLIX. Antonius, *audito Cleopatram vivere*, nam prospicientem ingenti clamore populus exceperat, ipse quoque colligere animum cœpit: & multo sanguine profuso deficiens, tamen ardenter expetivit ad reginam deferri. Sublatus manibus servorum, deinde ab ipsa Cleopatra & ancillis per funes, qui attrahendis saxis ibi defixi erant, in monumentum subductus est. *Nihil eo spectaculo se vidisse*

§ XLVII. Dio. Plut. § XLVIII. Dio. Plut. Oros.

miserabilius, testati sunt, qui interfuerunt; cum tantæ modo vir majestatis, oppletus sanguine, semianimis attolleretur ab infirmis & pavidis mulierculis, manus tendens ad Cleopatram, & sublevando ejus labori frustra nisus assurgere. At illa manibus incumbens, & prono vultu correptos funes vix ad se pertraxit; cohortante turba, quæ ante monumentum concurrerat, & vicem amborum sollicita.

L. Ubi tandem deponi in stratum potuit, illa vestem dilanians, faciemque & pectus percutiens, cruorem abstergebat, *virum*, *dominum*, *imperatorem* appellando: tam verisimili dolore, ut suorum oblita malorum illius miseratione videretur. Sunt, qui tradant, *ipsam, non ignaram quantopere amaretur*, *ideo commentum de morte sua excogitasse*, *ut Antonium ad necem sibi inferendam compelleret.* Sed quia postea quoque, licet multis Cæsaris amicorum promissis lactata, perseveravit mori; probabilior ea visa est narratio, quam sum exsecutus. Antonio certe luctus iste solatium in extremis attulisse dicitur; postulatoque mero, sive urgente siti, sive quo celerius exspiraret, hortatus est, *uti quantum citra turpitudinem posset*, *rationem haberet salutis suæ; atque ex omnibus amicis Cæsaris C. Proculejo maxime confideret. se vero ne magis ob novissimum casum putaret deflendum esse*, *quam pro fortunato habendum*, *qui tanto tempore maximi imperii compos*, *postremo Romanus a Romano superatus esset.*

LI. Jam in sinu Cleopatræ efflabat animam, cum idem ille Proculejus missu Cæsaris affuit. Nam inter trepidationem vulnerati exportatique Antonii, Dercetæus quidam ex satellitum numero pugionem cruentum ad Cæsarem detulerat, exposito, quid accidisset. Ajunt, *Cæsarem ad nuntium non tenuisse lacrimas*, *recordatione priorum*, *& quot quantasque res hoc collega atque socio peregisset; amicis deinde convocatis recitasse literas*, *quibus ostensum*, *quam ad æqua sua postu-*

§ XLIX. Plut. § L. Dio. Plut.

lata benignasque conditiones, *semper ille contumaciter & absurde respondisset.* Proculejo mandarat Cæsar, *daret operam, ut viva in potestatem veniret Cleopatra*, thesauris timens, *quos* illa *secum crematuram* jactaverat; & ipsam cupiens in triumpho ducere. Igitur nihil ei promittere statuerat, ne sibi faciundi, quod voluisset, adimeret potestatem servando pollicita, aut fide posthabita merito reprehenderetur.

LII. At illa, diffidens omnibus, cum Proculejo per ostium firmiter occlusum, ut tamen percipi sermo posset, collocuta, *regnum liberis suis* petebat: ille *bonum habere* jubens *animum*, *& omnia Cæsaris humanitati permittere*, locum interim diligenter contemplatus, imperatori renuntiavit. Ab hoc continuo missus est Cornelius Gallus: quo de industria producente sermonem, Proculejus cum duobus ministris, per fastigium ædificii, qua parte paulo ante receptus Antonius fuerat, scalis admotis ingressus, ad ostium, ubi cum Gallo colloquebatur Cleopatra, properavit. Sed ad vocem ancillæ, *o te miseram*, *Cleopatra! viva ecce, viva deprehenderis!* sicam illa, qua cincta erat, haud impigre stringens, deferebat in pectus; cum complexus eam ambobus brachiis Proculejus, *bis*, inquit, *iniqua es*, *Cleopatra*, *tibique & Cæsari*, *lætioris fortunæ vices tibi*, *mansuetudinis & clementiæ gloriam illi auferens.*

LIII. Erepta deinde sica, vestibusque excussis, ne quid ad mortem sibi consciscendam aptum relinquerent, Epaphrodito eam tradiderunt, qui missus ad hoc a patrono fuerat, ut mollissime & blandissime habitam, summa diligentia custodiret. Dum ad hunc modum regina corripitur, eunuchus ejus aspidis irritatæ morsu fatum citans, in foveam ante ad hoc præparatam se demisit. Post hæc ingressus est Alexandriam Cæsar, Areum philosophum indidem manu tenens, sermonesque cum eo serens; quo majorem illi apud cives suos auctoritatem statim ab hoc conspectu conciliaret. In gymnasio tribunal erigi jusserat.

§ LI. Dio. Plut.

eo conſcenſo, Græca oratione, quo intelligi ab omnibus poſſet, Alexandrinos humi ſtratos, & veniam ſuppliciter orantes, exſurgere juſſit: *ſe enim univerſos noxa liberare tres ob cauſas: quod Alexandrum conditorem urbs habuiſſet; quod eſſet ipſa maxima ac pulcherrima; poſtrema, quod Areum tam carum ſibi caput produxiſſet.*

LIV. Antyllus deinde juſſu Cæſaris ſtatim interfectus: nec profuit, quod filiam ejus deſponderat olim, & in delubrum *Cæſaris* confugerat. Id Cæſari priori, tanquam Heroi, a Cleopatra ſtructum, ſub *Cæſarei* nomine diu poſtea ſuperfuit, donec poſt octingenteſimum a Chriſto nato annum fortuito incendio conflagraret. Theodorus pædagogus ejus, idemque proditor, cum detractam occiſo pretioſam gemmam veſti ſuæ inſuiſſe, poſt infitiationem convictus eſſet, in crucem actus pœnas perfidi avarique animi dedit. Neque amantior Cæſarioni pædagogus contigerat Rhodon, qui eum, ut Cæſari traderet, revocari ab eo ad regnum fingens, ex Æthiopia, per quam a matre cum magno auri pondere in Indiam mittebatur, retraxit. Antonium interea multis regibus atque ducibus funerare cupientibus, non permiſit Cæſar, Cleopatræ qualecunque ſolatium ſervans. illaque ſuis eum manibus regali ſumtu, nihil prohibente Cæſare, ſepeliit.

LV. Tot doloribus confecta luctuque, & exulcerato contuſoque frequentibus plagis pectore, cum in febrim incidiſſet, per cauſam ejus morbi cibo abſtinere cœpit; inedia mori cupiens, ſicut familiaris ejus, medicus Olympius, qui tum ægrotanti affuit, ſcriptum reliquit in commentario, quem poſtea de rebus iſtis edidit. Sed interpellata ſollicitudine Cæſaris, iramque ejus, ne forte in liberos expeteret, metuens; curam corporis intermiſſam aliquamdiu reſumſit. Cum deinde Cæſaris colloquium expoſceret, quo magis inciperet confidere, *ad illam ſe*, dixit, *iturum.* Ad conſpectum ingredientis erubeſcens, e thoro minime

§ LIII. Dio. Plut. § LIV. Dio. Sueton. in Aug. c. 17 & 63. Plut. in Anton.

comto, in ſimplici tunica exſiluit, projecitque ſe ad pedes ejus, *dominum* ſalutando, *quod ei nomen Dii tribuiſſent.* Ille, *reponere ſe in lectulum* jubens, juxta aſſedit, excuſationemque tentanti, & in *vim & metum Antonii* factorum culpam conjicienti, ſic reſpondit, ut, omiſſa defenſione, tota ſe ad preces converteret.

LVI. Multas variaſque prioris Cæſaris imagines eodem in cubiculo diſpoſitas habebat. ad has manus tendens, patris memoria propitiare victorem conabatur: voces etiam interjiciens, ad miſericordiam provocandam, &, ſi poſſet, amorem comparatas. Quamquam enim, ut in profundo luctu, neglecto capillo, facie ſordidata, corpore vibicibus deformi, rubentibus tumidiſque multo fletu oculis erat; attamen nativa ejus gratia, non pauca ſui veſtigia, tanquam inter nubem radios emittebat. Inter hæc & voces jaciebat fractas perplexaſque, Cæſaris etiam literis adhibitis, e quibus multas amatorum delicias legens, exoſculabatur tabellas, imagines adorabat, ſemetipſam modo defiebat, *quod non ante illum eſſet mortua;* modo reſpiciens ad adoleſcentem ſibi gratulabatur, *quod in hoc ſaltem redivivum Cæſarem contueretur.* Adverſum artes minime improviſas certum Cæſari erat tenere affectum, & animum firmiter occludere.

LVII. Igitur dejectis in terram oculis, nihil de amore jam, nihil de regno, ſed tantum, *ut bono eſſet animo*, reſpondit, *nihil paſſura.* Tum illa commentarium ei porrexit, theſaurorum pecuniæque deſcriptionem & ſummas continentem. Forte Seleucus aderat, unus procuratorum ejus. Hunc occultari quædam arguentem, in capillum involans, cum multis plagis contudiſſet; ſubridenti Cæſari & intercedenti, *quid mirum eſt*, ait, *indigne me ferre, quando hic contemtui habet, quam tu tali in tempore dignatus es inviſere? Si quid de muliebri mundo ſepoſui, non mihi ſervabam, ſed ut munera inde Liviæ Octaviæque darem, pro me*

§ LV. Plut, Dio. § LVI. Dio. Flor. 4, 10. Plut.

deprecaturis. Non offenſus his Cæſar, in quibus elucere cupiditatem vitæ exiſtimabat, *& hæc ſe conceſſurum ei, & alia quam plurima*, confirmavit. magnopere enim timebat, ne ſe interficeret illa, ſibique maximum triumphi ornamentum eriperet. At illam ſe decepiſſe putans, deceptus ipſe eſt.

LVIII. Inter nobiliſſimos amicorum Cornelium Dolabellam adduxerat Cæſar. is reginæ ſtudioſus, hoc ab ſe roganti officium clam ſignificandum curavit, *imperatorem per Syriam reverti conſtituiſſe: ipſam cum liberis proximo triduo mari præmiſſurum in Italiam.* Hinc plane conjiciens triumpho ſe deſtinari, quod vel multis mortibus intolerabilius credebat, decrevit antevertere. Igitur conſtituto ſecum tempore ac modo exitus, & occultiſſime præparatis miniſtris, oravit Cæſarem, *ut bona cum ejus gratia parentare Antonio ſineretur:* acceptaque venia, ad tumulum cum domeſticis mulieribus perrexit. Ibi proſtrata ſuper ſepulcrum, *paucis ante diebus*, ait, *captiva his te manibus tumulavi, care Antoni: nunc etiam parento, ne luctu quidem & planctu ſatis libero, quando cuſtodibus appoſitis alieno jam corpori detrimentum inferre prohibeor.*

LIX. *Nec ultra quid exſpectaveris a Cleopatra tua, quæ mox imperio victoris abducetur. Ergo quos in vita diſtrahere nulla vis potuit, iis in morte disjungi placuit Diis, & ſic permutari ſepulcra, ut tu Romanus in Ægypto jaceas, me infelicem Itala tellus contegat! At tu, ſiquidem iſta numina placatiora noſtratibus habes, ne deſere conjugem tuam, neque in his calamitatibus vivere, aut in illa te triumphari patere: quin ereptam his malis etiam ſepulcro junge tecum. Nunquam enim acerbiorem vitam egi, quam poſt iſtos dies, quibus te careo.* His editis lamentis, poſtquam coronas & oſcula tulit tumulo, *balneum parari* juſſit, lotaque magnifice epulata eſt. Sub id tempus quidam ex agris cophinum afferens, percontantibus, quid portaret, dimotis foliis

§ LVII. Plut. Dio. § LVIII. Dio. Plut.

ficus oſtendit: quorum magnitudinem & elegantiam mirantes, *ſumere ille, ſi quid placeret,* jubens, citra ſuſpicionem intromiſſus eſt.

LX. Tum Cleopatra, quo Epaphroditum amoveret, vigilantiſſimum vitæ ſuæ cuſtodem, literas ei dedit obſignatas, perferendas ad Cæſarem, quibus eniſiſſime rogabat, *ut ſe juberet cum Antonio ſepeliri.* His inſpectis ſtatim intellecto, quid ageretur, Cæſar ipſe ſtatuit accurrere: mox, mutato conſilio, propere viſuros mittit. Illi, reſeratis foribus, tranſacta omnia repererunt. Jacebat in pretioſiſſima veſte regioque cultu Cleopatra, in aureo differtoque odoribus ſolio: juxta pedes humi ſtratum corpus erat Iradis, alterius ancillarum, (nam ceteram omnem multitudinem expulerat) altera jam vicina morte titubans, tamen adhuc diadema dominæ componebat. Ibi per iram dicenti cuidam, *pulchrane tibi hæc videntur, Charmium? Pulchra,* inquit illa, *profecto, ac tot regum ſanguine digna.* neque plura locuta, juxta lectum heræ concidit.

LXI. *Aſpidis morſu periiſſe Cleopatram, quæ inter ficus illata fuerit*, conſtantior fama tenuit: & crediiſſe hoc Cæſarem, monſtravit in triumpho prælata reginæ effigies cum admota ad brachium aſpide: alii, *venenum in acu habuiſſe*, putarunt. maculam vero in corpore nullam, aut aliud veneni ſignum comparuiſſe, ſatis conſtat. Cæſarem nuntiata mors tam velox perculit, ivitque ipſe, & adhiberi a medicis remedia imperavit. Pſyllos quin etiam admovit, qui venenum exſugerent. Cum nihil proficeretur, miratus animum mulieris, *uti petierat, juxta ſuum collocari Antonium, & faſtigium, quod Mauſoleo deerat, perfici* juſſit. Etiam ancillis honorifica ſepultura data. Sic illa magnis & virtutibus & vitiis celebrata Cleopatra, ſucceſſorum Alexandri potentiam ſuo caſu finiit undequadrageſimo ætatis anno, regnavit domi duos & viginti: ex quibus amplius qua-

§ LIX. Dio. Plut. Flor. 4, 10.

tuordecim per Antonium in reges ipſos plurimaſque nationes imperium tenuit.

LXII. Antonio nonnulli tres & quinquaginta tribuunt annos vitæ: alii triennium ad numerum adjecerunt. cujus de ingenio fortunaque, quarum rerum neſcias utra fuerit mutabilior, poſt tot utriuſque documenta relata differere quid attinet? Imagines ejus ſtatuæque detractæ ſunt & abolitæ; Cleopatræ manſerunt, redemtæ, ut ferunt, ab Archibio quodam mille talentis. is inter amicos reginæ fuerat, caritatemque bene de ſe meritæ, quod bonis ingeniis ſolitum, poſt mortem ejus retinebat. Ceterum mors Cleopatræ Cæſarioni quoque exitio fuit. ajunt, *ab Areo impulſum eſſe Cæſarem, qui notam principis poetæ ſententiam adducendo, minime utilem eſſe Polycæſariem dixerit.* Ego monitore nihil indiguiſſe crediderim, ad tollendum, qui Cæſare dictatore genitus eſſe prædicaretur. Ceteris autem Antonii liberis, etiam quos ex Cleopatra ſuſtulerat, non pepercit modo, ſed omnem benevolentiam favoremque præſtitit, ut felicior in poſteris fuiſſe Antonius, quam in vita, videatur.

LXIII. Nam præter alios ſummæ potentiæ gloriæque viros, etiam pronepos ejus, deinde nepos, imperium populi Romani obtinuerunt. Sed omnem ſuam felicitatem Octaviæ præcipue debuerunt: quæ ingratiſſimi viri liberos non educavit modo materna cura, ſed etiam apud fratrem fovit atque promovit. Fuit enim egregium matronalis virtutis exemplum Octavia: unde & fratri cariſſima fuit, & apud externos etiam in tanto honore, ut Corinthii quidem ei templum exædificaſſe legantur. Hac igitur faciente, Cæſar Cleopatram, ex Ægyptia regina genitam Antonio, in matrimonium elegantiſſimo regum omnium Jubæ tradidit; quem educatum in Italia, ſuamque militiam ſecutum, patrio regno donavit: eique fratrum Cleopatræ, Ptolemæi atque Alexandri, conceſſit in-

§ LXI. Vellej. 2, 87. Dio. Sueton. in Aug. c. 17. Plut. Appian. § LXII. Sueton. Plut.

columitatem. At puellis duabus, quas ex Octavia susceperat Antonius, paternorum bonorum partem attribuit.

LXIV. Filio Fulviæ Julo Antonio libertos patris repræsentare coegit, quantum quisque relinquere ei moriens, secundum leges debuisset. Sed horum pleraque, postquam Ægypto decesserat, facta sunt. Tum vero ex adversarum partium ducibus P. Canidium infestissimum sibi, sed nec Antonio satis fidum, interfici jussit: qui timidius excepisse mortem traditur, quam viro militari conveniret. Cassius etiam Parmensis, elegantis homo ingenii, qui solus percussorum Cæsaris superabat, pœnas dedit. Alii post Actiacum prœlium Athenis, quo confugerit, interfectum tradiderunt. In Ægypto etiam Q. Ovinius supplicio affectus, quod senator populi Romani, lanificio reginæ præfici sustinuerat. Ex magna deinde multitudine regiorum liberorum, quos obsidum loco missos a parentibus, aut libidinis causa evocatos ab Antonio reperit, alios remisit domum; Jotapen patri, Medorum regi, qui post Antonium victum ad se transfugerat, ultro reddidit; quosdam inter se junxit matrimonio; nonnullos retinuit. In quibus Artaxiæ fratres, quamquam petenti, non remisit, quod ille Romanos, qui post Antonii expeditionem remanserant in Armenia, jugularat.

LXV. Corpus Alexandri Magni videre inter hæc concupivit, idque contrectatum, ita ut particulam nasi frangeret, corona imposita, floribusque adspersis honoravit. Nec prætermittendum, ejus regis monumentum, tot seculis venerabile, hodie etiam exstare inter medias oppidi ruinas, & a Muhammedanæ superstitionis cultoribus, magna religione, non solum ut regis, sed & prophetæ maximi sepulcrum visitari. Digressus ab hoc Cæsar, Alexandrinis, ad invisenda Ptolemaicorum regum conditoria studiose invitantibus, respondisse traditur, *regem videre vo-*

§ LXIII. Plut. Pausan. Dio. § LXIV. Vellej. 2, 78. Val. Max. 3, 7. Joseph. antiq. Jud. 15, 1. Dio.

luisse, non mortuos. Apin etiam adſpicere ſuperſedit, *Deos a ſe, non vero boves, adorari* ſolere dicens.

LXVI. Converſus deinde ad res Ægypti ordinandas, quam impoſito ſtipendio in provinciæ formam redigere decrerat, Cn. Cornelium Gallum ex infima fortuna productum, præfecti nomine, ſed ad ſimilitudinem imperii proconſularis, impoſuit, equeſtris loci virum: quia propter multitudinem hominum ac oppidorum, fertilitatemque ſoli & ſitus opportunitatem, metuebat eam majoris dignitatis homini credere. Unde & ſenatores equiteſque Romanos illuſtres Ægyptum intrare, niſi permiſſu, vetuit. Sub hoc præfecto juridicus Alexandriæ conventus fuit, apud quem pleraque judicia agebantur. itemque rationalis Cæſaris, qui bona vacantia, & quidquid in fiſcum imperatoris oporteret redigi, curabat. His omnibus liberti Cæſaris, atque procuratores diverſis officiorum titulis apparebant.

LXVII. Præſidium militare unam in urbe legionem, duas in agris collocavit. Præterea tres Romanæ cohortes ſeorſim Alexandriæ excubabant, tres ad Syenen & Æthiopiæ fines: totidem per alias regiones. erant & equitum alæ tres, idoneis locis & ipſæ diſpoſitæ. Et quo magis mobilitas gentis conſtringeretur, non modo in ſenatum Romæ legere Alexandrinos, ſed ne Alexandriæ quidem ſenatum eſſe voluit; cum ceteras urbes more patrio adminiſtrari pateretur. Sed erat quidam appellatus *Exegetes*, cui neceſſitates urbis curandæ mandabantur, & inter alios honores geſtare purpuram permiſſum erat. poſt hunc erat vir a commentariis, (*Hypomnematographum* ipſi vocabant) & Archidicaſtes; quartuſque prætor nocturnus. Sed hi magiſtratus etiam ſub regibus fuerant. Romani præterea per provinciam & duces quoſdam nomarchaſque & ethnarchas conſtituerunt, ſed non maxima hos omnes poteſtate.

LXVIII. Hanc mutationem rerum Ægyptii portendiſſe

§ LXV. Dio. Sueton. § LXVI. Sueton. in Aug. c. 66. Dio. Strab. l. 12. § LXVII. Dio. Strab.

Deos credebant, pluvia ſanguinis effuſa his locis, quibus ne gutta quidem aquæ cecidiſſe cœlo exiſtimaretur. Acceſſerunt arma ſimul conſpecta in navibus, exauditusque tympanorum & cymbalorum ſonus, & qualis fiſtularum ac tubarum concentu excitatur. Draco etiam ſubito apparuit immane ſibilans: & cometæ in cœlo, humi mortuorum ſpectra viſa. Statuarum etiam & imaginum mœſtus aſpectus eſt notatus; & Apis cum lamentabili mugitu lacrimas fundens. Ceterum hæc victoria non opulentiſſimum modo regnum Romano adjecit imperio, cujus e vectigalibus tantundem ferme rediret ad ærarium, quantum a patre Cæſare devicta Gallia præſtabat; verum etiam in præſentia copioſiſſimis ſpoliis locupletavit Cæſarem.

LXIX. Nam præter vetuſtas divitias, quidquid nuper Cleopatra corraſerat, in theſauris repertum. Præterea quibus objici quidquam potuerat, bonis exuti: etiam ceteri conferre beſſem juſſi omnium facultatum, ita ditavere victorem, ut, quidquid omnibus uſquam militibus debebat, inde perſolveret; & his inſuper, quorum hoc bello uſus opera erat, ducenos quinquagenos denarios divideret, quo direptio urbis averteretur. Grandes etiam ſummas acceperat mutuo. ea omnia hinc expuncta debita: & ſenatoribus ac equitibus victoriæ ſociis ingentia dona data; ſuperfuitque, unde & ærarium augeretur, & multa paſſim delubra novis donariis niteſcerent. Quo autem hujus etiam victoriæ celebratior in poſterum memoria foret, & in Ægypto Nicopolin Cæſar in loco pugnæ ſtruxit, ludis etiam ad ſimilitudinem Actiacorum conſtitutis.

LXX. Et quo habilior uberiorque ad annonam urbis ſuſtentandam Ægyptus fieret, foſſas Nili, quas ad irrigandos agros antiquiſſimi reges duxerant, vetuſtate oblimatas labore militum aperuit; novaſque locis quibuſdam adjecit. Hac cura effectum, ut urbi annua ducenties centena millia modiorum frumenti inferrentur: quæ ſumma ferme

§ LXVIII. Dio. Vellej. 2, 39. § LXIX. Sueton. Dio.

populum Romanum alere quatuor anni menſibus poterat. Sed nullo magis Ægyptiacarum opum Romanis infuſa rebus magnitudo patuit, quam quod fœnus ad trientem recidit, poſſeſſionum aliarumque rerum venalium pretium, propter abundantiam pecuniæ, duplicatum eſt. Conſtitutis hunc ad modum Ægypti rebus, Cæſar per Syriam, Herode Antiochiam deducente, profectus, Aſiæ hiberna petiit, provinciæ negotia componendo, ſimul & Parthicis rebus intendens animum.

LXXI. Nam illud etiam imperium civilibus bellis lacerabatur. his cauſis Phraates, crudeliſſimus ingenio, & poſt victoriam Romanam ferocior, a popularibus in exſilium actus; auxilio Scytharum cum Tiridate, quem Parthi regem conſtituerant, bellum gerebat. Utrique ſocia Cæſaris arma optarunt: ſed excuſatione rerum Ægypticarum uſus, præpotentem gentem atteri civilibus armis malebat. Interea Phraates, miſſis ad Cæſarem legatis, *in Syriam profugiſſe cum magna manu Teridaten ſervum ſuum, abrepto ſimul filio ſuo minimo natu, quem negligentius cuſtoditum rapuiſſet*, ſignificat, *remitti utrumque* poſtulans. Cæſar, benigne exceptis barbaris, Teridaten nullo auxilio juvit: ceterum neque dedidit eum; & filium Phraatis, ab illo muneris loco acceptum, Romam ſecum deportare conſtituit, obſidis loco habiturus.

LXXII. Inter hæc, unde minime timeri debuiſſet, gravis orta conſpiratio quieta Mæcenatis induſtria Romæ opprimitur. M. Lepidus juvenis multis irarum in Cæſarem cauſis, a quo remotum a republica patrem, everſum avunculum Brutum, nunc etiam ſocerum Antonium ſublatum dolebat, perniciem ei, ſimul in urbem rediſſet, machinabatur. Hujus conſilia diſſimulanter ſpeculatus Mæcenas, qui tum ad cuſtodiam urbis redierat, tam tempeſtive, tamque nulla reipublicæ perturbatione oppreſſit, ut ca-

§ LXX. Sueton. Juſtin. 1, 2. Joſeph. de B. Jud. 2, 16. § LXXI. Oroſ. 6, 19. Sueton. in Aug. c. 41. Joſeph. antiq. Jud. 15, 12. Juſtin. 42, 5. Dio.

pite conjurationis ſublato, maximi belli ſemina in ipſo ortu ſuffocarentur. Servilia Lepidi uxor cum ſupereſſe viro non ſuſtineret, & diligenti familiarium cuſtodia nihil adipiſci mortiferum poſſet, prunis ardentibus devoratis vita abiit.

LXXIII. Neque reticendum, ſuffectos hoc anno conſules fuiſſe, ex Kal. Jul. C. Antiſtium, ex Id. Sept. M. Tullium, ex Kal. Nov. L. Sænium, non hiſtoriæ tantum cauſa, ſed ut mira quædam his temporibus converſio fortunæ notetur. Tullio conſule, cujus patrem Ciceronem Antonius proſcripſerat, cum Antonii nuntiata mors eſſet, iiſdem Idibus, quibus Cicero magiſtratum iniit, ſenatuſconſulta facta ſunt, *ut Antonii ſtatuæ detraherentur, honores abolerentur, dies natalis nefaſtus eſſet, nemo poſtea gentis Antoniæ Marci prænomen ferret.* Balbinus (id Sænio cognomen fuerat) eadem proſcriptione adductus in rerum omnium diſcrimen, tum in conſulatu ſuo M. Lepidum ad pedes ſuos ſupplicem vidit, deſperantem de filio, pro ſalute conjugis anxium.

LXXIV. Nam eam quoque, tanquam conſiliorum filii conſciam, Mæcenas ream agebat. & cum juvenem ad Cæſarem mittere conſtituiſſet, *ſexum imbecilliorem non eſſe vexaturum itinerum moleſtia* dicebat, *modo vades Junia conſuli dediſſet, Cæſari eam, quandocunque poſtulaſſet, exhibitum iri.* Cum nemo reperiretur, Lepidus ſenex, quem nota ſegnities ſcelere excuſabat, ſæpius circa fores, deinde tribunal conſulis excubans, cum ab apparitoribus repelleretur, vix ad hæc verba ſpatium aliquando nactus eſt: *meæ quidem innocentiæ teſtes qui dare poſſem locupletiores his, a quibus uxor & filius accuſantur? nec ego te proſcripſi, & quibuſdam, qui tum ſunt proſcripti, ſum humilior. Tu vero inſtabilitatem humanæ ſortis reſpice, conſul, meque coram tribunali tuo ſtantem: & aut me vadem accipe pro uxore, aut una cum illa vinctum ad Cæſarem mitte.* Nec reticenda con-

§ LXXII. Vellej. 2, 83. Sueton. in Aug. c. 19. Dio. Liv. Epit.
§ LXXIII. Plut. in Cic. Plin. 22, 6. Dio. Appian.

ſulis humanitas. tantæ mutationis miſertus, vadimonium mulieri remiſit.

LXXV. Sub hæc tempora, atque adeo jam ab Actiacæ victoriæ nuntio, ſicut acerbe in Antonium, ſic in Cæſarem honorifice multa decreta ſunt: *triumphus de Cleopatra: arcus triumphalis Brundiſii, & in foro Romano. Divi Julii quoque ſanum exornari roſtris captarum navium* placuit, *aut columnis ex illo ære fuſis: quinquennales haberi ludos in honorem imperatoris: diem natalis ejus, itemque nuntiatæ victoriæ, inter feriatos haberi.* Additum, *ut in urbem ingredienti virgines Veſtales ſenatuſque & populus Romanus cum conjugibus ac liberis occurrerent.* Jam ſupplicationes, & ſtatuæ, aliaque hoc genus, prius etiam uſurpata, referre putidum fuerit. Titulum inſcriptum baſi, non ita pridem repertum Romæ, annotare non pigeat: SENATUS. POPULUSVE. ROMANUS. IMP. CÆSARI. DIVI. JULI. F. COS. QUINCT. COS. DESIG. SEXT. IMP. SEPT. REPUBLICA. CONSERVATA.

LXXVI. Hæc poſt Actiacum prœlium decreta. poſtquam autem obiſſe Antonium innotuit, *alius quoque de Ægyptiis triumphus* decretus eſt, quia, ne de illo triumpharet, nomini Romano parcebatur. Dies etiam Alexandriæ captæ relatus inter feſtos, & *ab hoc deinceps Ægyptii tempora ſua computare* juſſi. Data inſuper poteſtas ei tribunitia perpetua, ſic ampliato jure, *ut ad mille paſſus extra pomœrium appellari poſſet*; juſſique ſacerdotes & Veſtales, *quoties vota pro ſenatu & populo ſuſciperent, etiam pro Cæſare facere.* Et ne tempus ullum aut locus honorum ejus expers eſſet, inter alia, quæ prætereo, *ut in conviviis, nec publicis modo, ſed privatis, ei libaretur*, ſenatus cenſuit. Maxime delectabat homines, quod *in ſcriniis Antonii repertas literas combuſſiſſe* dicebatur. quamquam plures callide ſervarat: quibus etiam poſtmodum, ubi opus putaret, uti non dubitavit.

§ LXXIV. Flor. Appian. § LXXV. Appian. Dio. § LXXVI. Dio.

LXXVII. Eodem anno L. Statilius Taurus amphitheatrum in Campo ſuis impenſis perfecit, & in ejus dedicatione munus gladiatorium exhibuit: novum inde honorem plebiſcito adeptus, *ut quotannis præturæ candidatum unum, ſine repulſa creandum, commendaret.* Kalendis deinde Januariis, quibus Cæſar Sami quintum conſul, Romæ Sex. Apulejus Sex. F. inierunt, in ejus acta juratum: & quoniam de rebus Parthicis literæ ab eo venerant, decretum, *ut inter nomina Deorum Saliari carmine celebraretur: tribus ex ejus vocabulo fieret Julia: coronatus ſpectaret ludos: ſenatores, quibus adjutoribus bellum confeciſſet, currum triumphantis prætextati ſequerentur: die introitus ejus populus Romanus ſacrificaret, eaque deinceps quotannis feſta eſſet: ſacerdotum omnia collegia, quem ad numerum ei videretur, augeret.*

LXXVIII. Hæc paucis exceptis admiſit Cæſar, ſacerdotiis quidem intemperanter dandis eo provectus, ut de numero illorum quidquam exinde certi nequeat reperiri: unum palam remiſit, ut univerſi ſibi obviam exirent. Omnium autem maximam lætitiam ei duo haec attulerunt, *quod de Jano claudendo, & ſalutis augurio repetendo*, decretum erat. hoc enim propter continua bella intermiſſum per annos quatuor & quadraginta fuerat: Janus tantummodo bis antea clauſus, Numa rege, deinde Punico primo perfecto bello. Tum vero imperator Cæſar tertium clauſit, pace terra marique parta, conditiſque civilibus armis, viceſimo poſtquam mota fuerant anno. Sane tum etiam in armis Treviri cum Germanis quibuſdam erant, & in Hiſpania cum Cantabris Vaccæiſque Aſtures: ſed hos Statilius Taurus, illos Nonius Gallus haud ſane memorabilibus prœliis domuerunt. alibi quoque ſecundum ſingulas nationes tumultuatum eſt: ſed quia mediocres motus erant, neque Patribus eorum cauſa bellum decernere viſum fuit, etiam hiſtoriis hæc parum argumenti dederunt.

§ LXXVII. Dio. Sueton. in Aug. c. 26. Tacit. § LXXVIII. Ariſtot. polit. 4, 15. Sueton. in Aug. c. 31. Dio. Plut.

LXXIX. At Cæsar Romæ patrisque sui commune templum (*Divum Julium* appellabant) ab Asiæ populis apud Ephesum, a Bithynis Nicææ, clarissimis utrobique urbibus, poni passus, *ea numina etiam ab Romanis, qui regiones illas habitabant, coli* jussit. Se ipsum a civibus divino honore coli noluit. peregrinis permissum, *ut illi & Romæ templa statuerent, Asiatici quidem Pergami, Bithyni Nicomediæ.* quo dato exemplo, sicut nihil est ad imitandum adulatione velocius, toto mox orbe cœlestes ei sunt honores habiti, passimque per urbes celeberrimas vivo mortuoque sacerdotes & collegia sacrata, erecta fana, quæ veterum Deorum delubra ferme structura ornatuque superarent. Alexandrini quoque Sebastium exstruxerunt templum Cæsaris navigantium præsidis, (*Epibaterium* ipsi cognominabant) cujus aliud nusquam par fuit, celeberrimo loco situm, magnitudine & sublimitate conspicuum, refertum donariis, auro atque argento ornatum circumquaque, porticus habens, & bibliothecas, aulas, lucos, vestibula, ambulacra, spatiosissima omnia, & sumtuosissima.

LXXX. Etiam ludi quinquennales, quos tum permittente Cæsare Pergameni fecerant, provinciarum pleræque propemodum oppidatim constituerunt. *Nec tamen ista, tanquam homine se putaret augustiorem, recepisse* creditur, *sed ut tam late imperanti utilis regendis rebus veneratio quæreretur.* Alioquin *Domini* etiam, nedum *Dei*, appellationem constantissime repulit: & quamquam etiam proconsulibus decerni templa solere sciret, in urbe nullum, in provinciis nonnisi communi suo Romæque nomine, recepit. Sed imperatoribus secutis passim non modo Græci, sed etiam quælibet provinciæ templa posuerunt: de urbe & Italia Dio hactenus negat, ut quisquam ullius pretii fuerit hujusce rei auctor; sed quoniam ipse statim subjicit, *imperatoribus cœlestes honores, atque etiam Heroa decerta fuisse*, mirari subit, quid igitur interesse putet, ne, qui hæc facere

§ LXXIX. Liv. Epit. Vellej. 2, 89. Dio.

potuerunt, illud etiam fecerint; præſertim, cum & in urbe fuiſſe templa Auguſti, haud contemnendi auctores, a quibus viſa ſunt, prodiderint.

LXXXI. Per hæc exacta hieme, Cæſar in Græciam, atque inde a Corintho Brundiſium tranſmiſit. Cum urbem intraret, inter occurſum omnis ordinis, ætatis, ſexuſque, paſſim ſacrificia ex ſenatuſconſulto facta: & Valerius Potitus, qui tum in anni parte conſulatum gerebat, nomine ſenatus populique Romani majoribus hoſtiis fecit, novo ad hæc uſque tempora honore. Magna per eos dies omnium ordinum lætitia fuit, aucta liberalitate Cæſaris, cui tum pares animo divitiæ obtigerant. Ergo munifice donavit duces ſuos, &, ut ſolitus erat, collaudavit, honoribuſque exquiſitis extulit; Agrippam hoc eximio, quod cæruleum ei vexillum dono dedit, navalis victoriæ teſtimonio. Nec militibus modo diviſit pecuniam, ſed & populo nummos quadringenos ex bellorum manubiis dedit: adultis primum, deinde & pueris *Marcelli* nomine, quem ſorore ſua natum, ſi nullos ipſe filios ſuſciperet, jam tum ad gratiam civium producebat.

LXXXII. Municipiis etiam, ſed & provincialibus, quorum in agros deductæ nuper coloniæ erant, ingentem pecuniam numeravit: *quod* quidem *ſolum & unum omnium feciſſe, qui deduxiſſent*, haud falſo gloriatus eſt. His de cauſis, & quia nec auri coronarii nomine quidquam accipiebat ab Italis, quin & ſua debita reddens, quæ ſibi adhuc ex impoſito tributo debebantur, remittebat: præteritorum malorum oblivio cepit omnes, triumphique ejus, tanquam de peregrinis ducerentur, hilariter ſpectati. Tres autem, tribus continuis diebus, duxit. Dalmaticum & Illyricum, deque Pannoniis, Japydibus & finitimis eorum, itemque de Gallorum atque Germanorum populis, quos auſpiciis ejus C. Carrinas vicerat.

§ LXXX. Sueton. in Aug. c. 59. Philo. Ariſtot. polit. 5, 11. § LXXXI. Dio. Strab. l. 10. Vellej. 2, 89. § LXXXII. Dio, Sueton. in Aug. c. 22. Appian. Illyr.

LXXXIII. Poſtridie Actiacus triumphus actus, quo Tiberius, Liviæ filius, jam pubeſcens currum comitatus eſt ſiniſteriore funali equo; cum Marcellus, Octavia natus, dexteriore veheretur. Tertia dies Alexandrinam & Ægyptiam pompam vidit, priores, licet ſumtuoſiſſime inſtructas, apparatuum impenſa & pulchritudine ſuperantem. Inter hujus fercula Cleopatræ quoque imago, in lecto ad ſimilitudinem morientis translata eſt: ductique liberi ejus, Alexander & Cleopatra, quibus Solis ac Lunæ nomina indiderat. His in triumphis nihil ex antiquo mutatum annotatur; niſi quod ex nupero decreto currum ſecuti ſunt primum ſenatores, quotquot eo bello navarant óperam; deinde conſul cum magiſtratibus: cum alias hi præcedere inter hujuſmodi pompas ſolerent, ceteri ſenatores ſubſequi.

LXXXIV. *Militibus triumphale congiarium ex manubiis viritim millia nummûm ſingula dediſſe* ipſe tradit: *accepiſſe id hominum circiter centum & viginti millia.* Idem deinde menſis & Carrinatem & Autronium triumphantes vidit. Carrinas, Morinis ſociiſque eorum ad patientiam imperii bello revocatis, etiam trans Rhenum aliquoties victos repulerat. Ideoque & Cæſar, uti diximus, ex his gentibus triumphavit, & Carrinatem triumphare juſſit, magno iterum documento, ne quis ob res adverſas nimium flacceſcat animis. Hujus enim pater a Sulla fuit occiſus inter proſcriptos: quorum liberis lege lata tum quidem aditus ad honores præcludebatur. Mox a. d. XVII Kal. Septembr. ex Africa L. Autronius P. F. L. N. Pætus proconſule triumphavit.

LXXXV. At e regulis ducibuſque triumphatis ſupplicio quidam affecti ſunt: in his Adiatorix cum filio, qui, ab Antonio partem Heracleæ Ponticæ nacti, Romanos colonos occiderant. Inde verſa ad honorem Deorum cura, Minervæ templum, & quod Chalicidicum vocatur, tum

§ LXXXIII. Sueton. in Tib. c. 6. Dio. Euſeb.

curiam ex patris nomine Juliam, hanc quidem a. d. V Kal. Septembr. dedicavit. In ea Victoriæ reposuit simulacrum, spoliisque Ægyptiis exornavit, quod olim a Tarento advectum fuerat; huic numini se debere imperium assignificans. Etiam D. Julii fanum multis ex eadem præda donariis excoluit. Sed longe maximæ opes in Capitolium illatæ. Nam ex senatusconsulto e tribus cellis, quidquid Jovi, Junonique & Minervæ dicatum olim fuerat, pro polluto efferendum curavit: ipse una donatione sedecim millia pondo auri, gemmasque ac margaritas quingenties sestertiûm contulit.

LXXXVI. Hæc omnia ex thesauris Cleopatræ desumta, cujus etiam alter unio, vix luxuriantis feminæ faucibus ereptus, propter magnitudinem dissectus, ex utraque aure Veneris, quæ in Pantheo deinceps culta est, pependit. Ceterum in dedicando Julii templo ludi varii generis editi: Trojam patricii pueri luserunt: viri equos desultorios bigasque & quadrigas agitarunt: & senator quidam in arena depugnavit. Venatio quoque insignis edita, & inter alias feras rhinoceros & hippopotamus occisi, quæ genera animalium nunquam ante Roma viderat. Turmæ quoque Suevorum, quos in triumpho Carrinas duxerat, Dacorumque captorum Actiaco bello, infestis armis in voluptatem victoris populi concurrerunt. Dacos & Getas non sanguinis diversitas, sed regionum situs distinguit; Dacis ad Danubium & Germaniæ finem, Getis versus Pontum & Orientem habitantibus.

LXXXVII. Partis harum gentium rex Cotiso non amicitiam modo pactus cum Cæsare, sed etiam geminam affinitatem fuerat, sibi desponsa Julia, vicissimque sua filia Cæsari. Ceterum cum deludi se postea sentiens legatos frustra misisset, ad Antonii partes popularium inclinavit animos. Sed nec illi multum profuit istarum gentium societas, & ipsis tantummodo causam Romani belli præbuit.

§ LXXXV. Frag. Capitol. Strab. l. 12. Dio. Pigh. annal. Sueton. in Aug. c. 30. § LXXXVI. Dio. Sueton. in Aug. c. 43.

Mediam ſpectaculorum hilaritatem delibavit magis, quam abrupit, Cæſaris ægritudo; per quam nihilo minus eo jubente curati ab aliis ludi ſunt: interque id tempus ſenatores præ ſuis quiſque foribus in propatulo epulati ſunt: ut alias quoque, invitandorum prætereuntium cauſa, factitatum in publica lætitia fuerat.

§ LXXXVII. Strab. l. 7. Dio. Cluv. Germ. antiq. 3, 34. Sueton. in Aug. c. 63.

JOANNIS FREINSHEMII SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM

LIBER XCIX.

IN LOCUM LIB. CXXXIV LIVIANI.

EPITOME

LIBRI CENTESIMI TRICESIMI QUARTI.

Cæſar, rebus compoſitis, & omnibus provinciis in certam formam redactis, Auguſtus *quoque cognominatus eſt: & menſis Sextilis in honorem ejus appellatus eſt. Cum ille conventum Narbone ageret, cenſus a tribus Galliis, quas Cæſar pater vicerat, actus. Bellum adverſus Baſtarnas, & Mœſos, & alias gentes, a M. Craſſo geſtum, refertur.*

I. DUM ita populus Romanus poſt ſæviſſimas bellorum tempeſtates præſentis otii lætitia futurique ſpe perfruitur, etiam foris per M. Licinium Craſſum bene geſta reſpublica felicitatem temporum auxit. Præter Dacos in armis etiam Baſtarnæ fuerant: finibuſque ſuis egreſſi, ſuperato Iſtro, juxta colentes Triballos atque Dardanos ſubegerant. Tum vero tranſcenſis montis Æmi jugis Dentheletarum nationi inferebant bellum. Thraciæ hæc gens erat, Romanis fœdere conjuncta: regem tum Sitam habebant, propter cæ-

citatem minus aptum arcendis hostibus. Igitur Crassus, qui ex consulatu Macedoniam obtinebat, non magis socii regis, quam provinciæ Romanæ periculo excitatus, adventus sui terrore excedere Dentheletarum regione Bastarnas coegit.

II. Sed ipse non contentus hac gloria, sequi recedentes instituit. Segesticaque redacta in potestatem, etiam in Mœsorum fines impetu facto, munitum quoddam oppidum oppugnavit. Interea longius præmissarum copiarum partem adorta gens insigni feritate, Crasso necessitatem imposuit, ni hos amittere vellet penitus, toto cum exercitu succurrendi. Dum acies instruuntur, unus ducum, postulato silentio, *qui vos*, inquit, *estis?* Responsum, *Romanos esse, gentium dominos. Ita*, inquit *ille*, *si nos viceritis.* Accepit omen Romanus: & cum ante aciem immolato equo votum barbari concepissent, *ut Romanorum ducum extis & litarent & vescerentur*, vix tubam sustinentes disjecit: reversusque ad obsidionem, oppidum cepit.

III. Et quo lectores admoneantur, quanti sit inanibus non moveri, quamque id beneficium non ferociæ, sed ingenio concesserit Deus, *tam præcipitis Mœsorum fugæ nulla fuisse certior causa* traditur, *quam quod centurio quidam Romanus, foculum gerens super cassidem, excitata motu corporis flamma, tanquam vomente incendium capite stolidos mortales exterruit.* Averso in Mœsos exercitu, Bastarnæ exitum speculantes ad Hebrum fluvium substiterant. Tum igitur devictis illis, ad se veniri cernentes, legatione missa denuntiarunt, *injuste facere Romanos, se persequendo, a quibus nullam injuriam accepissent.*

IV. Crassus oratores humaniter acceptos, gnarus eas nationes vini cupidissimas esse, tanquam postridie responsurus adhibuit mensæ, & ab ebriis omnia Bastarnarum consilia expiscatus est. Eadem autem nocte, dum illi poculis vacant, ad silvam proximam exercitu promoto, in ulte-

§ I. Liv. Epit. Dio. § II. Liv. Epit. Dio. Flor. 4, 12. § III. Flor. Dio.

riora profpeculatum expeditos præmifit. His vifis, hoftes, cum longe abeffe robur legionum arbitrarentur, proruunt; refugientefque intra filvas fecuti, ab inftructis ordinibus excipiuntur. Magna ibi ftatim, magna deinceps fugientium cædes fuit: carris maxime, quibus caftra fua a tergo fepferant, receptum impedientibus, & quod his impofitos cum conjugibus liberos haudquaquam æquis animis deferebant.

V. Nobilis eo loco Romani ducis pugna fuit, occifo Craffi manibus hoftium rege Deldone; & fi fuis aufpiciis rem gefliffet, opimorum fpoliorum decus meruerat. Quod hoftium illud prœlium non confumferat, partim in filva incenfa concrematum; alii, expugnato, in quod confugerant, oppido, interierunt. Fluvius etiam Ifter, & fparfa per agros fuga, multis exitium attulerunt. Maxima moles in fuperandis iis fuit, qui munito ex loco per aliquot dies vim Romanam repulerunt, donec Rolis adventu, Getarum reguli, hæc quoque deleta manus tum quidem ei bello finem impofuit. *Rolem illum Dicomæ filium fuiffe*, quamquam tradi videam, affenfum fuftineo: quando nullum ejus neque teftimonium idoneum, neque argumentum affertur. ad Cæfarem inde profectum effe fatis conftat, amicumque ac focium difceffiffe.

VI. His ita geftis, Craffus Mœforum regionem repetens, cum nonnullos fuadendo, ceteros minis, pertinaciffimum quemque armis fubegiffet, neque magna pars domanda fupereffet, hiemem iis locis nimiam veritus, exercitum in pacatiora reduxit. Sic quoque, priufquam Macedoniæ fines attingeret, á frigore nonnihil, fed atrociora a Thracibus, quamquam fociis, perpeffus, propofitum ulterius has gentes adeundi depofuit. Ob hanc victoriam Cæfar *Imperator* appellatus eft, eique fupplicatio triumphufque decreti: idem honor & Craffo habitus, nifi quod, *Imperatoris* nomen da-

§ V. Dio.

tum, Dio negat; ab aliis hoc quoque traditum, haud dissimulans.

VII. Igitur his potius crediderim, cum causam Dio nullam attulerit, & sub Augusto ac Tiberio quoque nominis ejus decus concessum quibusdam ducibus fuisse non ambigatur. Sub idem tempus Cæsar, sive frequentibus morbis iratus, sive ut objectam ab Antonio cupiditatem dominandi rebus refelleret, de reddenda republica cum amicis deliberavit. Duo ipsi erant arcanorum omnium participes: M. Agrippa, quem amplissimis honoribus extulerat; & C. Mæcenas, non minus carus, Agrippa, sed minus honoratus, quia manere suo in ordine Romanus eques maluerat. His in secretum advocatis, ubi consilium suum exposuit Cæsar, *fidem*que testatus *amicitiæ, ut rectum verumque consilium promerent*, oravit; in tam exiguo numero tamen variatum sententiis fuit.

VIII. Prior Agrippa his fere argumentis Cæsarem ab imperio continuando dehortatus esse traditur: *Si tantis a te opibus honoribusque cumulatus insistere cœptis juberem, Cæsar, tametsi mens forsitan integra foret, oratio posset esse suspectior, tanquam ea, quæ mihi privatim crederem profutura, suadentis. Nunc quia diversa mihi rectior videtur via ac salubrior, laborare non debeo, ne parum explere partes amici benevolique consultoris videar. Ego sane semper hanc indixi mihi legem, ex quo me penitiorem in amicitiam assumsisti, ut tantæ benignitati, quando meritis non poteram, fide responderem; neque mihi retinendum quidquam esse crederem, ex quo tibi periculum, aut invidia nasceretur.*

IX. *Igitur in hac etiam summa deliberatione, propriorum commodorum immemor, ea tantum in consilio habiturus sum, quæ tuam atque publicam ad salutem pertinere judicavero. Age igitur, omnia, quæ summo imperio insunt, non præcipiti cogitatione expendamus, ut eam sequi partem liceat, quam ratio nobis meliorem atque feliciorem fore ostenderit. Nec enim ita*

§ VI. Vellej. 2, 88. Dio. § VII. Vellej. 2, 88. Dio.

nos potentiæ cupido occæcaverit, ut incubandum esse imperio, tametsi nobis malo futurum appareat, existimemus. Esset hoc male sustinentium fortunam suam, ejusque convulsorum obsequio; nisi malimus pietatem in patrem & reliqua obtentui sumta, ceterum imperandi lubidine egisse omnia videri. Utrumvis horum crimen, ac periculum habet: nec aut laudare talia quisquam bonus, aut perferre liber potest. qui vero patriam suam nec aliis servire, nec sibi patietur, ad justam æqualitatem omnia referens; is profecto, tanquam maximorum bonorum auctor, semper apud cives in honore ac pretio erit.

X. *Idque ex utriusque comparatione facillime intelligi potest. Quippe juris æqualitas naturæ consentanea, sicut oportuit iisdem legibus natos, educatos, institutos, paremque corporum atque animorum præstantes usum reipublicæ, pari omnes jure atque potestate esse sancit, neque quemquam cuiquam, nisi virtutis causa, anteponi. Ergo quoties unius potentia ceteri deprimuntur; tanquam in re, quæ contra naturam acciderit, anguntur, nequaquam æquis animis passi, penes se majorem sumtuum laborumque ac periculorum partem, penes unum aliquem pleraque commodorum esse. At quia carere magistratibus respublica nulla potest, vicissim regere & regi æquissimum putant: nec contemtui futuri imperantibus, cum & his imperare aliquando possint; nec efferendi potestate, quam mox in se accepturos alios sciant.*

XI. *Sic & meritis honores invidia nulla tribuent, sibi quoque idem ad hos per virtutem iter patere memores; & onera promte sustinebunt, quæ non a dominis imponi, sed æqua justaque lege sentiant. Necessum igitur est, tali populo prospera atque adversa transire in omnes: neque sibi privatim quemquam esse quidquam procuraturum, quod dissentire a publicis rationibus intelligat. Tum & odia tollentur civium, & prava æmulatio. nemo gaudebit malis alterius, nemo aut alienæ virtutis obtrectatorem aget, aut alium timebit suæ: querelæ, suspiciones, insidiæ aberunt: nihil appetetur contra morem, nihil recusabitur: imperabitur sine superbia, parebitur sine murmure: tam pro unoquoque stabunt omnes, quam unusquisque pro omnibus.*

XII. *Hæc tanta commoda popularem statum sequuntur: at*

in unius imperio vix poteſt obtineri, quin diverſa his omnibus exeant & contraria. Jam primum, omnibus in unum intuentibus, ille fit morum atque vitæ regula, ſic tamen, ut ejus vitia exprimantur vulgo; ſi quæ ſint virtutes, eas imitari nec poſſint multi, nec fere, qui poſſunt, audeant, ne videantur animi magnitudine, artibus imperatoriis, prudentia, liberalitate cum principe contendere. Inde fit, ut ad publica munia ſegnes, voluptatibus, aut quæſtu omnem indolis ingenuæ vigorem deterant; atque ſic condiſcant, rempublicam nullam putando domeſtica ſpectare lucra, & felicitatem alienam ægris oculis intueri, tanquam ſibi decedat, quidquid apud alios conſpicitur. Quæ ſi privatos tantummodo inceſſerent moleſtiæ, quamquam ſane iniquum eſſet conflictari populos, ut unus aliquis ſuaviter ac delicate vivat; fortaſſis auctor eſſem, non amittendi e manibus, quod propitia tibi fortuna contuliſſet. ceterum ad ipſum imperantem curas infinitas, labores incredibiles, invidiam, odia, pericula ſine numero, ſine modo, pertinere video.

XIII. *Mittamus præterita, quæ ſi tibi ſatis felicia viderentur, non deliberares in præſentia: quid exſpectare paulo poſt debeamus, apparet. Urbanæ res parum adhuc compoſitæ: Italia varie turbata: provinciæ aliæ exhauſtæ, aliæ dubiæ, nationes circa validæ armis. his occurſuro multa deerunt, quæ non facillime comparaveris. A re nummaria ordiar, quæ tibi extraordinariis quærenda remediis erit: nec enim ad tot alendos exercitus, aliaſque neceſſitates, vectigalia populi Romani ſufficient. Eadem igitur neceſſitas fuerit, inquies, & reſtituta republica. Immo vero longe diſpar eſt ratio. tum enim non defuturi eſſent divites, qui laude liberalitatis, aut honoribus, quales liberæ civitates pro meritis hoc genus rependunt, contenti, pecuniam conferrent in publicum: &, ſi tributa populo indicerentur, haud gravatim quilibet a ſe abire nummos pateretur, quos in re communi ſibi quoque putaret impendere.*

XIV. *At in regno rarus oſtentator opum eſt, quarum magnitudine ſtimulari poſſe avaritiam potentioris exiſtimet: nec ferre*

§ XII. Ariſtot. polit. 5, 10. § XIII. Ariſtot. polit. 2, 9.

tales largitores principi facile foret, quos favore populi crederet ad res novandas incitari: tributa vero quoties indicuntur, publica ferme querela est; æquum enim putant, suis eum facultatibus tolerare sumtus quoslibet, ad quem ex toto imperio fructus omnis pervenit. Adde, quod iniqui plerumque acceptorum expensorumque putatores sunt: reditus enim ferme norunt & diligenter numerant: at impensas alias in totum nesciunt, alias multo, quam sint, leviores temere credunt. Hæc una difficultas est, quæ rerum habenas tenentem, si quid prospicio, magnis curis, iisque frequentibus exercebit. hac nihilo jam erit mitior de judiciorum ordine sollicitudo.

XV. *Facinorosos enim puniri, sicut ubivis necessarium, ita nunc perdifficile est: rara inter nos innocentia, & præpotentibus reis. At horum causas si ipse cognoveris, pro crudeli traduceris & iniquo, & magis ex suo commodo odiisve, quam legibus decernente. Sin alios constituis judices, damnatos afflixisse dicentur a te jussi: absolutos populus æquitati judicum imputabit, aut etiam gloriæ; maxime si quos dimiserint, quibus tu infensus esse existimeris. At in populari statu cum suffragiis civium, aut forte lecti judicent, qui, neminis unius in manu positas fortunas suas esse, norunt: integra religione, nec potentiæ cujusquam, nec gratiæ jus dare creduntur.*

XVI. *Sed ludus hic & jocus fuerit præ his æstibus, in quos te conjectura est ista dubitatio, quemadmodum his oporteat uti, qui, cetera boni ac honesti viri, principatum unius pati nequeunt. Hos equidem & si relinquis, imprudens; & si tollis, iniquus haberis. neque mediam ingredi viam tutum erit. Namque nobilitatem si contemnere videbere, si circumscribere divitias, & coercere magnos spiritus, populi benevolentiam amiseris. Ecquis enim hunc amet, per quem unum omnibus carendum existimet his vitæ bonis, quæ præ ceteris & æstimantur, & expetuntur? Certe si uno corpore posses ad cuncta simul agenda occurrere, nec adjutoribus haberes opus, minus laboraremus: nunc in tam amplo diffusoque imperio, cum plurimis indigeas; quos adhibebis, unde nec aut securitati tuæ, aut existimationi metuas? Gnavis enim*

& induſtriis cum gloria ſpiritus creſcunt, efficiuntque ineptos obſequio, cum ſe dignos imperio cenſere cœperunt.

XVII. *Socordes igitur & timidos præficies rebus? tum vero negotium hoſtium egeris, ſocios alienaris, civibus fueris odio; his præcipue, qui ſe poſtpoſitos deterioribus nunquam ſine dolore recordabuntur. Hic iterum melior eſt rerumpublicarum conſtitutio, quibus ornatui atque uſui eſt fortium ac opulentorum civium frequentia, quorum virtute augeri, quorum gloria illuſtrari ſentiunt; nec quemquam ex his amiſſum imminutumve cupiant, niſi forte quis ad tyrannidem animum adjecerit; cujus præcipue criminis acerrimi conſueverunt eſſe vindices. Horum omnium aſſiduos producere teſtes poſſem, cunctos ferme Græcarum aliarumve nationum populos, quibus in libertate, quam ſub dominis, ſemper omnia felicius atque glorioſius evenerunt.*

XVIII. *Sed externis abſtineo, cum ſatis ad hæc docenda locuples ſit Romanæ rei diverſe habita gubernatio. Sub regibus multa paſſi, anguſtiſſimiſque coerciti finibus, in libertate crevimus: illa Romanum extulit nomen, illa ſenatus auſpiciis populique ſuffragiis caput orbi terrarum impoſuit. Hæc tam inextricabilis malorum ſeries, jam deprehenſa nobis eſt; & nondum ad te reſpexi, Cæſar. Tua vero quam intolerabilis erit conditio, diebus atque noctibus tantam ſollicitudinem ſuſtinentis? quis ad omnes iſtas cogitationes animus, quod ad hos labores corpus ſufficiet? taceo, quod ab adoleſcentia uſque parum firma valetudine uteris. His igitur circumdatus obſeſſuſque moleſtiis, ecquando quidquam eorum deguſtabis, propter quæ mortales amant vivere? aut his carere coactus, quam eris inter falſam felicitatis imaginem vel ſine exemplo miſer? Quis enim præter te erit alius, qui nullo tempore aut minime voluptatem percipere poſſit, aut maximis carere moleſtiis?*

XIX. *Magnum enim imperium regenti nulli æque ſatellites, ac cura & metus, præſto ſunt: raro lætius aliquid, quo vere afficiatur animus; indigna, pudenda, gravia nunquam non & videt, & audit, & ſentit. Quæ quoties mecum expendo, mirari deſino, quod a quibuſdam cum offerrentur regna, recuſata ſunt. Hæc igitur te cum animo tuo conſiderare prius verum eſt, quam*

eo te conjicias, unde non ſit poſtea receptus. Neque vero parum perſpicio, quam in aliam ſententiam proferri ſpecioſa poſſint, quantoſque ſtimulos habeant, potentia, opes, hominumque ſalutantium ac proſequentium turbæ, & omnium in unum obverſa ora. præſertim ſi hæc ſola conſpiciantur, comiteſque ſuos tegant ac diſſimulent. quippe potentiam ſollicitudo, divitias impenſæ, honorem livor ſequitur. & in multitudine circumfuſa, ſæpe inſidiæ inſunt, ſemper adulatio, vix minus iſtis malum. Quod ſi vero quis ideo expetendam eſſe dominationem arbitretur, ut beneficiorum & injuriæ in quoslibet arbitrium habeat, is profecto magnopere fallitur.

XX. *Certe quam fœdum, quam Diis ac hominibus inviſum ſit, libidinibus ac flagitiis ſe tradere, apud te dicere ſuperſedeo, quem ſcio neque his moribus præditum eſſe, neque propter hæc imperium cupere: præſertim quia non ea referre conſtitui, quæ peſſimi principes faciant, ſed quæ caveri nequeant etiam a probatiſſimis. Beneficia autem hominibus tribuere digniſſimum eſſe magna indole, non equidem negaverim. ſed id quoque privata fortuna, ſi non æque abundanter, verius tamen ac meliori fide præſtet, & ſi pauciora faciat, plura non exigentur. In principatu ſæpe deeſt, unde cupiditas omnium expleatur, cum etiam in levi merito nemo ſuam operam parvi æſtimet; non poſſunt effugere reges, quin multos prætereant, etiam munificentiſſimi. Quid enim eſt, quod dare queant? honores, magiſtratus, pecuniæ. ceterum illi in paucos cadunt; & ærarium largitionibus exhauſtum per rapinas ſupplendum erit. majuſque orietur odium a plurimis, quibus & datum nihil & aliquid ablatum fuerit, quam a paucis, quos locupletaveris, gratia; cum alioquin etiam natura ſit hominibus ad beneficia ſenſus, quam ad injurias, hebetior.*

XXI. *Adde, quod principes & cum reſtrictiores ſunt, avari judicantur; & cum liberalius utuntur opibus, diſſipare patrimonium publicum, &, plura indignis tribuendo, neſcire veram dandi rationem modumque differuntur. Atqui ſæpe his uti judicio ſuo non licet. multa neſcire, multa credere familiaribus coguntur: aliquando donant, quia dignos intelligunt; aliquandò, ut intellexiſſe videantur. ſæpe affectum magis, quam merita, ſe-*

quuntur, & ſibi verius dant beneficia, quam his, ad quos eorum fructus pervenit. Quidquid horum ſit, plerumque cum aliqua ſollicitudine conjunctum eſt. Ut ita neque hoc ſatis ſincerum ſit, ac expetendum, quod unum omnium commendare poſſe homini non peſſimo principatum videretur. Cetera talia omnino ſunt, ut, qui ſecum iſta perpenderit, regis cujuſdam dictum valde probet, diadema nobilem magis, quam felicem, pannum, ſi penitus intelligeretur, neminem reperturum, qui vellet humo tollere.

XXII. *Et quo certius omnem regnandi libidinem exturbes animo, pauca me dictis, ſed quantum opinor, valida hercle adjungere ſinito. In re populi rarius exſiſtere poſſe reor peſſimos magiſtratus, quam in regnis optimos principes. & illorum imperium breve tempus finit: deinde leges ſunt & judicia, quorum ultio non modo peccata ſuppliciis ſontium vindicat, ſed etiam exemplum deterret eos, qui peccaturi poſtea fuiſſent. Præterea ſicuti proviſum eſt, ne malorum diuturna ſit potentia; ſic in bonorum locum, quoties aliquis quolibet caſu ſubducitur, alium aut deteriorem reperire, plerumque non eſt arduum. Nec enim, excepto univerſo interitu, qui res humanas omnes inevitabili fato premit, ingruere tanta calamitas ulla poteſt, quin ſeminarium aliquod magiſtratuum relinquat. ſed regnis minime tam beata ſors eſt: in quibus & mali principes nonniſi cum vita imperium ponunt; & boni, magnitudine ac diuturnitate poteſtatis, perſæpe convelluntur. Te quidem, quidquid acturus es, optima mente ſuſcepturum eſſe, certiſſimum habeo. Ceterum ſi cogitas, quorundam te pœnitere, quæ tum etiam admiſſa ſunt, cum reſpicere collegas cogebare; cum adverſus potentiſſimos viros dimicanti virtutis ac juſtitiæ opinione benevolentia retinenda civium eſſet: quid futurum arbitraris, ſi, remoto metu æmulorum, ſupremæ tibi poteſtatis conſcius, a deſtinato laudis itinere violentis affectibus abripieris?*

XXIII. *Sed eſto, (quod equidem, ſi ſperandum in ullo eſt, in te minime deſperandum eſſe largior) hanc imperii negotiorumque molem citra tuam civiumque querelam ſuſtineas; quanta ſollicitudine de ſucceſſore laborabis? Scio enim, te non alium ma-*

jorem ex laboribus tuis fructum petere, quam ut optimi status auctor dicaris, & moriens spem feras tecum, mansura in vestigio suo fundamenta reipublicæ, quæ jeceris. Id vero consequi, quam non dicam homini, sed propemodum Deo cuidam sit improbum, haud difficulter intelliges, ubi ad ea, quæ dicam, animum adverteris. Filium adhuc non habes: fac habiturum, quis tibi sponsor erit, tuum illi animum, tuam prudentiam, moresque fore? Nihil ab natura ei, ab ingenio, a fortuna negabitur; non saltem ipsa hæc reputatio, se principe natum esse, lubricam ætatem, adulatione præsertim omnium impulsam, in præceps trahet? Scis, quid in vicina Sicilia Dionysii filius reprehendenti mores suos patri, & qualis ipse in adolescentia fuerit jactantia, responderit; illi enim non fuisse patrem regem, sibi esse.

XXIV. *Itaque si destinatum successioni tradere se ignaviæ, contaminari flagitiis, lascivire, sævire, furere cerneres, quantus inde pudor tibi, quantus dolor esset? Sed quid ista refero? patribus omnibus optare quam præstantissimos liberos licet, iique ornamento, gloriæ, lætitiæ sunt adeptis: solis principibus ea denegata felicitas est, quibus, ut ignavi liberi verecundiam, sic egregii quique timorem afferunt. Vera me dicere, omnes, opinor, toto orbe terrarum regiæ fatebuntur: quota enim quæque tristissimorum malorum exemplo caret, ut inter perpetuos motus atque suspiciones insidiæ nullæ intervenerint, ut non aliquando filius occupato patre, aut pater filio, ne pateretur parricidium, fecerit? Scilicet, exprimere conditionem imperantium, posito ob oculos exemplo, voluisse videntur, quorum instituto Nemorense regnum armis ac cæde paratur. omnibus hoc regibus propositum a fortuna certamen est, ut summi fastigii gratia alii ab aliis interficiantur.*

XXV. *Quid vero futurum censes, si plures educaveris? An non, ut in te pietas constet omnibus, suopte ingenio, & aliorum instinctu, qui tali loco deesse nunquam possunt, inter sese æmulationes ac discordiam exercebunt? Sed finge, quantalibet bonitate naturæ, tuique reverentia interim quieturos: an evi-*

§ XXIII. Sueton. in Aug. c. 28.

tari poterit, ne ſaltem poſt mortem tuam de regno digladientur? Sin vero filium non reliqueris, ecquem ſperare poteris tibi ſucceſſorem? Nam ſi ex primorum numero quemlibet nomines, reliqui rebus omnibus pares uni alicui, quem ſe nihilo præſtantiorem aut potentiorem judicabunt, parere dedignabuntur. Efferes igitur illum vivus adhuc, extolles opibus, regimen provinciarum ac exercituum dabis, materiam locumque concedes, quo explicare virtutem animi, comparare gloriam, comparare favorem hominum queat? at quorum modeſtiæ credas, etiam atque etiam vide. Multi ab aliis acceptas opes in auctores beneficii verterunt.

XXVI. *Plures ergo veluti paribus momentis attolles, quo ſpes alicujus improbiores ceterorum metu coerceantur? timendi igitur plures erunt; maxime ſi conſentiant. quod ſi pugnent; neque te quietum eſſe unquam, neque ſub te quidquam patientur. &, ſi fato concedas, iterum in eadem illa, quæ ſupra diximus, diſcordias, ſeditiones, arma civilia, difficultate quadam conſiliorum inexplicabili relabemur. Nihil ergo melius fuerit, quam te ſimul atque rempublicam omnibus hiſce moleſtiis ac diſcriminibus uno facto exſolviſſe. Nunc ut arma, provincias, magiſtratus, ærarium populo reddas, in tua manu eſt. eaque ratione glorioſam ſecuramque ſenectutem in patria beneficiorum memori ſperare poteris. Quod ſi forte reddere rempublicam, donec potes, non vis; timeo, ne aliquando, cum voles, nequeas, neque tuum tempus exſpectet populus, ſed cum dedecore tuo damnoque res repetat, quas putaverit a te per injuriam retineri.*

XXVII. *Nec enim divinare futura magnum eſt, ubi præteritorum eventus, hoc ingenium eſſe populi Romani, hanc fortunam docuit, ut diuturnos dominos pati nequeat, imperium deponentes non oderit, cedere garvatos opprimat. Sulla, acerbiſſime acta dictatura, poſt ejuratam poteſtatem ſecurus ac honoratus vixit: Pompejus, quamdiu reſtituere ſolitus eſt acceptam potentiam, amore civium floruit: idem, poſtquam ſo-*

§ XXV. Ariſtot. polit. 5, 11.

lus voluit omnibus esse potentior, cum tota domo interiit. nec alii Carbonis, aut Cinnæ, Mariique ac Sertorii exitus fuerunt. Nec enim populi Romani genio res ulla tam cordi est, quam libertatis custodia. Ecquos, ut improbos cives taceam, aut majores aut meliores viros respublica nostra Camillo ac Scipione tulit, ac patre tuo Cæsare? sed illos etiam civilem egressos modum exsilio aut morte vel amici ac propinqui depulerunt. Nequaquam tamen auctor ego tibi fuerim abjiciendæ potentiæ, priusquam ex usu patriæ ac dignitate tua rempublicam constitueris. Qua in re tibi Sullam imitandum censeo; cujus tametsi leges quædam abrogatæ sunt postea, pleræque tamen manent.

XXVIII. *Sic occurri potest motibus omnino orituris: si velut orbam rempublicam relinqueres, antequam se sustinere ac regere ipsa nosset, repente destitueres. Certe popularis etiam status discordiæ ac seditionibus obnoxius est: nec mortalibus tam licet esse felicibus, ut quidquam omni periculo vacuum comminiscantur. Sed hæc incommoda quantula videri necessum est, si cum tyrannide, ad quam proclivis ab unius imperio transitus, contendantur? Sed ego de hac nihil in præsentia dicere constitui, cujus mala nemo est, quin possit coarguere: hoc ostendere conatus sum, eam esse naturam principatus, ut, etiamsi bonos in viros ceciderit, non diu tales esse patiatur, quin celeriter aut licentia mutet, aut molestiis curisque ac periculis opprimat. Tam anceps igitur, Cæsar, ac horribile discrimen, dum licet, exi. Hoc M. Agrippa suadeo, qui, te principe, adeptus atque retenturus, quidquid summo loco minus est; in libera republica, inter tot illustres viros & antiquissima gloria majorum præfulgentes, vix æqualitatem tutari potero. ceterum indignus his ipsis essem, nisi ea possem amittere pro salute ac tranquillitate illius, a quo accepi.*

XXIX. Hæc Agrippæ sententia fuit. at Mæcenas, postulante vocem ejus Cæsare, hunc in modum disseruit: *Siquidem in militari consilio quæsitum esset, terrane, an vero mari gerendum bellum, idque maturandum, an trahendum videretur;*

§ XXVIII. Aristot. polit. 5, 1.

quæ loca prœliis aptiora, quæ præsidiis, ubi ponenda castra; aut conferenda pugna, aut quomodo instruendæ acies forent: post tam peritum omnis militiæ ducem sententiam meam promere, mihi quoque ineptum atque supervacuum videretur. Nunc, quando his de negotiis deliberatio est, quorum ego omnibus istis annis, quibus tu cum Cæsaris hostibus pugnas, usum aliquem comparare debui; non verebor, bona cum pace tua, ab his, quæ tibi visa sunt, discedere, M. Agrippa. Nec aliud magnopere proferam, quam cujus ipsa me experientia admonuit, multa subinde tentantem, quomodo homines nec ad libertatem integram, nec ad servitutem nati regerentur.

XXX. *Non autem metuo, ut mihi des libere loquendi veniam, quam uterque nisi nobis a Cæsare polliceremur, neque tu verba hunc in modum fecisses, neque facturus ego essem. Plane locus ille, qui tibi tuendus est, Cæsar, præceps est & lubricus, & cuivis impari futurus ignominiæ ac exitii causa; neque postulandus cuiquam, cui secure degere in bene constituta republica permitteretur. Ceterum non ea sunt urbis nostræ tempora, ut hoc sperare liceat: & quemadmodum parentibus, quoties senio desipiunt, necessaria tutela liberorum est; sic etiam patria, vetustate debilis, moribus ægra, tumultibus bellisque civilibus concussa, custodem desiderat, cujus pia prudentique cura gubernetur. Nam ea, quæ de rerumpublicarum bonis M. Agrippa proposuit, in nostra locum habitura, non existimo. De rebus hominibusque non ignotis loquimur. antiqua illa magnitudo animi, integritas, modestia olim amissa sunt: pro innocentia priorum temporum, pro paupertate, patientia laboris, frugalitate, ambitio, luxuria, voluptates invaluerunt. his pro se quisque omnibus viribus servit; dum hæc salva sibi maneant, nihil curaturus, quidquid respublica durum indignumque patiatur.*

XXXI. *Neque tantummodo tales ipsi sunt; sed melioribus indociles, & optimæ cuique sententiæ, si vires dentur, adversaturi. At hoc ingenio qui sunt, nisi prudentiorum auctoritate contineantur, seque & alios celeriter maximas in calamitates conjecerint. Hæc igitur maxime res cogere te, Cæsar, debet,*

ut perituros, si sibi relinquantur, & te quoque secum & republica perdituros, tuis vigiliis tuaque providentia serves. Hic si quis a me ad voluptates fruitionemque deliciarum, quas præstare summa fortuna videtur, vocari te existimet, magnopere aberrat. aspera sunt laboribus, anxia curis, ad quæ posceris: nisi quod laborare, quam perire, satius est; retinere potentiam, quam abusuris tradere, tutius; servare rempublicam, quam prodere, gloriosius. Igitur si tuum tibi decus ac tutela, si reipublicæ salus cordi est, quibus pro rebus tot & tanta bella depugnasti, tot exsudasti labores, suscipe curam patriæ, nec dimitte, donec eam meliorem beatioremque in statum reduxeris. Atqui hoc etiam M. Agrippa volebat. Sed inter illius & meam sententiam hoc interest, quod ille putabat legibus ferendis id te consequi posse; ego neque leges accommodari necessitatibus omnibus sciam, neque diu futuras usui arbitrer, nisi tu vivæ legis instar omnibus locis accurras, illarumque reverentiam præsentis imperii majestate tuearis.

XXXII. *Hoc nimirum illud est, quod notissimæ sapientiæ homines sciverunt, viros bonos pœnæ vitandæ causa imperium expetere; quemadmodum peritus gubernator in se pariter aliosque valde peccaturus esset, si formidabilem inter tempestatem ipse discursans inter vilioris ministerii nautas, imperitum aliquem sedere ad clavum pateretur. Nam qui viro sapienti rerum summam permittit, communis omnibus salutis auctor est; qui fatuo, communis perniciei. alter, velut infanti aut furioso gladium permitteret, in quorumvis exitium eum armat; alter facultatem prudenti præstat, etiam amentes invitosque conservandi. Utrum horum sit præstabilius, neminem puto dubitaturum esse, etiamsi, quod deterius esse constat, fortassis honestiore vocabulo donaretur. Ad res enim magis, quam ad nomina respiciendum est decipi nolentibus; & quemadmodum fideli medico non attendendum, quid insanientibus & mente captis verborum inter curationem excidat. Igitur neglecto imperitorum murmure, tibi dandam esse operam, autumo, ut, plebis temeraria cohibita ferocia, sic omnia disponas, ne cujusquam otiosum & inutile reipublicæ bonum sit, sed sapien-*

tes consulant, boni duces imperent, pauperes ac robusti stipendium mereant. Sic mutua omnium opera communis felicitas parabitur, stabitque cum libertate, quantam esse in republica nostra expedit.

XXXIII. *Absit enim, ut nimiæ meræque dominationis tibi sim auctor: id neque sentire meum, neque facere tuum est. hoc volo, ut cum optimatibus regimen obtineas in omnia: multitudo, sicut opus est non perituræ, juste ac utiliter imperantibus pareat. Hac enim ratione foris tuta, domi tranquilla respublica erit, cum operam dabis, ut neque faciat injuriam vulgus, neque patiatur. Nam ut in partem imperii veniat, neque ipsi utile, & reipublicæ indecorum est. indecorum dixi! exitiosum poteram. & ob hoc vitium, nisi te patriæ vindicem Dii commodassent, aut nulli essemus; aut hoc tempore, non dicam Antonio, sed externæ mulieri, sed regiis spadonibus, Roma serviret. Hoc fieri non potuisset, nisi propter nimiam potentiam vulgi, magistratus, imperia, sacerdotia mercede prostitissent, venalisque tota facta esset respublica. Hic igitur tot seditionum bellorumque fons, hic fomes fuit, quæ tot per annos imperium exederunt. Donec enim modica plebs, operique rustico, ac bello intenta, tractari res civitatis senatus arbitrio tulit; & domi status optimus fuit, & omnis fere Italia sub ditionem jusque nostrum concessit.*

XXXIV. *Postquam autem passim & emisimus colonias & recepimus, atque hæc urbs quasi communis omnium gentium effecta est habitatio; factiones domi natæ eo processerunt, ut totus ferme terrarum orbis armorum nostrorum seditionumque tumultu conquassaretur. Unde mihi similis esse magnæ navi Roma videtur, quæ varia repleta colluvie, nec idoneum habens gubernatorem, fluctuat, & modo aquis conflictatur, modo cautibus alliditur, interdum in syrtibus obhæret. Hanc tu datus divinitus rector, si, quod absit omen, deserere decreris, actum est: neque procul a naufragio sumus. Quod igitur tibi gloriosum, reipublicæ salutare sit, suscipe supremum populi Romani regimen, aut potius olim susceptum tene. Nec enim opus est, ut quemadmodum hoc adipiscare deliberemus; nec, si me audis, an*

retinere debeas: quin id potius, quanam optima ratione præstantissimaque constituas imperium, atque tuearis. Nisi forte credis utile fore, deponi potentiam, quam ego rem ne tuto quidem fieri posse arbitror. Iis temporibus ad rempublicam accessisti, ut necessum tibi fuerit multos offendere: ea nunc quoque sunt tempora, ut multi cupidissime sint affectaturi, quem relique-ris, locum; & quia, te incolumi, hoc se perficere posse, desperabunt, nihil prius, quam de tuo interitu deliberabitur.

XXXV. *Igitur illorum odiis, horum cupiditatibus, nudum te exarmatumque objecturus es? tanquam aut Pompejo bene cesserit relicta, quam habebat in manibus, potestas, aut Sullæ alia futura fortuna fuisset, nisi maturum fatum, vel etiam, ut nonnulli crediderunt, maturatum, huic eum periculo exemisset. Attamen & vivus adhuc multa a se constituta negligi vidit, quædam & antiquari. Sed judicabunt homines, te cupidine imperii actum, quidquid ausus es, suscepisse. Judicent autem! id ego malim, quam tuo publicoque periculo suspicionem eam redimi. Quid enim? an non commune tibi hoc cum magnis viris, & propius honesto crimen erit? plurisne fiat apud te, quod homines imperiti aut maligni judicabunt, quam cujus ipse tibi es conscius, cujus testes nos habes, & alios consiliorum tuorum a principio participes? Certe enim, nisi fuisset a conjuratis occisus pater tuus, nisique deinceps Lepidi atque Antonii fuisses intemperie coactus; aut nunquam sumsisses arma, aut maturius posuisses.*

XXXVI. *His igitur difficillimis bellis, & virtute industriaque tua per tot discrimina rerum eluctatus, adversarios tuos omnes oppressisti, ceteros audientes dicto habes. ecquid satis approbatum est, unum te esse dignissimum, penes quem imperium populi Romani sit, quod & a malis civibus, & a pugnacissimis hostibus summo consilio summaque constantia vindicasti? Sin vero Deorum magis eam gloriam, quam tuam esse volumus; illos tibi mentem illam inspirasse, illos prudentiam, animum, denique fortunam dedisse, quibus hæc tanta perficeres: ecquem judicabimus principatu digniorem, quam cui Deos tam esse propitios faventesque tot documentis compertum est?*

Neque ad magnitudinem imperii expaveris: tanto plus ex sese tibi adjutorum, plus virium opumque dabit: neque novus ad ejusmodi regendam molem accingeris. a multis annis urbem Italiamque cum maximis provinciis obtinuisti, quibus temporibus inter infesta ac turbata omnia plus in his tuendis laboris ac curarum fuit, quam esse possit in universo gubernando imperio, postquam munere Deûm, ac virtute tua, terras aliquando pax tamdiu desiderata respexit.

XXXVII. *Atque ut ista non me dicere magis, quam demonstrare paratum putes, en etiam per partes præcipuas exsequar, qua potissimum ratione singula sic constituas, ut appareat, virum, qualis tu es, citra maximas difficultates imperium recte ac salubriter administrare posse. Igitur ante omnia senatum tibi repurgandum esse censeam, atque eliminanda dehonestamenta illa curiæ, quæ superiorum annorum calamitatibus irrepserunt. Quotquot autem bonos viros idoneosque repereris, eorum ne quem propter inopiam removeto, pecunias potius largitor, ut senatorium censum habeat. In vacantia vero loca optimum quemque ac nobilissimum non ex urbe tantum aut Italia, sed etiam e provinciis leges: sic enim paucioribus extra ordinem adjutoribus egebis, & omnium ferme gentium præstantissimos viros in uno velut theatro repositos habebis. Iidem tanquam fidei popularium obsides erunt; neque, his amotis, civitates eorum facile res novas agitabunt: & earum principes, tanquam communicata cum his republica, præcipua te fide ac benevolentia prosequentur.*

XXXVIII. *Idem in equitibus faciundum reor, ut, quidquid ubique genere, virtute ac opibus gradu isto dignum repereris, recipias. Neque numerum utrobique certum tibi præstitueris. modo viros nanciscare locum ornaturos. plurium ministeriis & facilius effeceris placita, & hanc excitabis apud omnes populos plenam humanitatis opinionem, non servorum loco provinciales a nobis, aut velut secundum hominum genus haberi, sed his quoque aditum ad rempublicam dari: quæ res plurimum afferet momenti, ut eam amare pro communi, ac tueri summo studio incipiant. Et ne parum meditata temere effudisse videar,*

auctor etiam tibi fuero, omnibus, qui sunt in orbe Romano, civitatem communicandi, ut hanc sibi urbem veram atque unicam omnium patriam existiment, sua oppida tanquam agros vicosque hujus habeant. Qui tamen hujus liberalitatis modus, quodque tempus esse debeat, ne discrimina rerum omnium tollere videamur, paulo post accuratius exponam.

XXXIX. *Illud moneri interest, neque minores octodecim annis inter equites adscribendos, neque inter senatores ante vicesimum quintum videri. nam prior illa ætas ad corporis robur, ingeniique vigorem ostendendum apta est; altera jam habere nonnihil prudentiæ debet: junioribus autem cum suarum rerum administrationem jura nostra non concedant, quam deforme esset & ineptum, his rempublicam credi? Prætorem ante tricesimum annum fieri non placet, nec, nisi post quæsturæ & ædilitatis honorem, potestatemque tribunitiam gestam, in quibus animi sui morumque specimina edant. Præturam autem atque consulatum solis Romanis dari æquum arbitror, ut aliqua supersit veteris reipublicæ species, nec omnia prorsus flectere ad præsentem usum videamur. Horum comitia in tua unius potestate sunto, ne factionibus aut ambitu turbentur.*

XL. *Ceterum in vetustis nominibus ne potestatem eandem relinquas, summa tibi cautio erit. honore servato, potentiam hactenus accides, ut, quantum ad dignitatem tuendam satis est, maneat; quod ad res novandas animos facere posset, tollatur. Hoc ita maxime consequeris, si magistratum omnem in urbe gerere præcipias: neque aut inter illud tempus, aut brevi deinceps intervallo, sed quantum cuique congruere videbitur, exercitus eis committas. Sic enim interposito inter honorem & provinciam spatio, privatos agere condiscent; neque continuandis magistratibus atque imperiis ad audendum majora sollicitabuntur. Hi, donec in magistratu agent, & ludos ex more curabunt, & causas quaslibet decident, excepto cædis judicio. tunc enim ex senatoribus legendi judices erunt, equitibus etiam admixtis, ut tamen penes illos summa sit potestatis.*

§ XXXIX. Tacit. Dio.

XLI. *Præfectus enim urbis ex primariis viris creabitur, & tanto muneri longa rerum huc pertinentium experientia par. nec enim, sicuti nomen ei vetus, sic etiam potestatem dabimus, ut per absentiam tantummodo magistratuum, sed perpetua sollicitudine tum ceteris urbanis negotiis præsit, tum etiam causas potiores quasque dijudicet. Nam & ad hunc a magistratibus erit provocatio, & capitales causæ, tam intra urbem, quam ad centena millia passuum ad hujus animadversionem pertinebunt. Alius itidem ex summatibus deligatur, huic honore proximus, qui senatorum atque equitum genus, substantiam moresque observet, nec ipsorum modo, sed conjugum quoque liberorumque ac familiæ. huic corrigendi potestas dabitur, quæcunque erunt ita comparata, ut neque gravi animadversione digna sint, & tamen neglecta magnorum malorum materiam gignant. idem, si quid majoris inciderit rei, ad te referat.*

XLII. *Hunc, a tua censura (censura enim ad te pertinere omnino debebit) nomine deducto, fortassis haud inepte subcensorem appellaverimus. Hos duos nihil vetabit perpetuam habere potestatem: nec enim timendi erunt, inermis alter prorsus, alter parva militum instructus manu, & plerumque sub oculis tuis agens. De provinciis porro ita constituendum arbitror. Quidquid Italiæ plus centum milliaribus ab urbe disjungitur, ceteramque omnem imperii molem, secundum nationes divide in ejusmodi particulas, quibus vir unus præesse commode queat. In unaquaque portione militum, quem volueris, numerum colloca. Consularis unus, prætorii duo præficiantur. Horum junior & tum primum ab urbe ad hujusmodi negotia missus, desideria privatorum audiat, rebusque necessariis parandis occupetur: alter hoc jam officio alicubi functus civitatum rempublicam procuret, & in milites potestatem obtineat, exceptis causis, ex quibus infamiam irrogari, aut mortem oporteat.*

XLIII. *Nam istas quidem ad consularem referri consultius erit. ne has quidem promiscue prætorio permiseris. centurionum atque adeo etiam ex provincialibus honestiorum pœnas tibi reserva, ut nemini præterea concessum in se jus cernentes, te unum & diligant tanto impensius, & metuant. Ce-*

terum quæ de dividendo inter prætorios officio propoſui, iis tantum locis eſſe rata velim, ubi non magna ſimul manus militum in hibernis erit: at ſi forte duæ legiones civium una habebuntur, (plures enim nemini uni conſularium credideris) tum vero ſuæ quiſque legioni præſit; & ceterarum quoque rerum adminiſtrationem ex æquo partiantur. Ab ipſis autem ad conſularem erit provocatio. Neque miratus fueris, cur Italiam tot in partes dividendam exiſtimem. Ampliſſima regio, urbibuſque & hominibus referta, per hos magiſtratus, qui Romæ degent, coerceri nequit. convenit enim, præſentem eſſe, quiſquis regit, ut, quæ tempus poſtulet, præcipiat. Omnibus autem his, quos extra urbem præficies, mercedem conſtitues pro modo dignitatis. Nec enim degere peregre ex ſuis facultatibus poterunt; nec infinitos illis concedi ſumtus e provinciis, ut nunc fit, æquum eſt.

XLIV. *Earum curationum nulla vel brevior ſit triennio, vel quinquennio longior. qui citius removentur, vix addiſcere partes officii ſui poſſunt: & ſucceſſores ferme priorum inſtituta commutant, conſilia neſciunt, mores ac ingenium hominum atque regionum ignorant. At diuturniora imperia ſuperbiam multis ingenerant, & impatientiam æqui loci: & quidam hinc pluſquam civilia cogitare didicerunt. Unde neque majora imperia eidem continua duo permittenda eſſe cenſeam, etiamſi diverſis in provinciis fiat; præſtat enim, tempus aliquod interponi, quo reverſis in urbem detumeat animus, & inter æquales verſando loci ſui admoneantur. Hæc de ſenatoribus animadverſa mihi ſunt. Ex equeſtri ordine duos tibi viros ſtrenuos deliges, prætoriis cohortibus præficiendos. Nam uni tantum armatorum committere, periculo non vacat: pluribus importunum eſſet & obnoxium rixæ. Duo igitur ſunto, hanc etiam ob utilitatem, ut, ſi alter forte morbo attineatur, non deſit tamen idoneus corporis tui cuſtos.*

XLV. *Sint autem multorum ſtipendiorum, atque rerum etiam aliarum curationibus exerciti. His & prætoriani pareant, &*

§ XLIV. Ariſtot. polit. 2, 10.

quidquid præterea militum per Italiam erit; suppliciorum etiam jure permisso, præterquam in centuriones. Ab eorum etiam potestate eximetur, quidquid militum senatoriis magistratibus tributum est: quibus in suos liberum pœnarum præmiorumque arbitrium concesseris. In ceteros igitur milites præfectorum imperium erit, atque etiam in procuratores tuos, atque alios paulo honestiores. Vicarios his addi necessum erit, ne mole negotiorum prægraventur. Præfecturam autem illam perpetuam esse oportebit. Nec enim tantis opibus quisquam ejus loci esse poterit, ut inter tot nobiles imperium speret; & quia perpetuo sub oculis tuis aget, ne cogitare quidem aliquid tale tuto queat. Ex eodem ordine splendidissimum post priores duos equitem, præfectum vigilum constitues: ei deinde proximum, annonæ. atque hæ curationes iisdem finibus temporum, quibus senatoriæ cohibebuntur.

XLVI. *Ærarii quoque fiscique præfectos equester ordo tibi dabit, qui rei pecuniariæ in urbe & per Italiam præsint. His etiam congruum functioni cujusque stipendium numerari conveniet. Cum enim minor sit his senatorio census, ne in urbe quidem publicæ alicui functioni vacare familiaribus impensis poterunt. neque, hos facere sumtus, te pigeat, alias enim eisdem & exercitus & pecunias committi opus esset; rem nec facilem factu, nec ex utilitate tua futuram: & pauciores haberes negotiorum peritos; nunc ubi inciderit usus, ex affluente copia deligere magis idoneos licebit. Accedit, quod inde pluribus eris carior, tanquam multa commentus, per quæ publica opulentia in majorem partem civium uberioribus rivis profluat. Ceterum sicut Romæ nec ærarium, nec fiscus plures singulis præfectos desiderabit; sic etiam in unaquaque provincia unus ex equestri ordine fiat: sed ut his deinde adjungantur ex equitibus ac libertis tuis, quot opus esse existimabitur. Nam & libertos his functionibus adhiberi proderit: quo & fidei suæ operæque præmium auferant, & habeas, ex quibus vel invitis, si quid peccatum fuerit, liceat tibi cognoscere.*

XLVII. *Qui autem equitum per multa ministeria publice dignos se curia probarint, in senatum legantur. Etiam ex his,*

qui ordines duxerint in legionibus, si mereantur, in amplissimum ordinem recipi utile fuerit: modo ne inter manipulares stipendia fecerint: id enim probrosum summo imperii consilio videbitur. Sed qui primo statim stipendio centuriones facti sunt, eorum præstantissimum quemque Patribus inseri nihil prohibebit. Porro tam senatorum, quam equitum liberos in pueritia frequentare ludum literarium coges: dein adolescentiam egressos equis armisque docendos curabis: & utrumque genus magistri publico stipendio conducentur. Sic a teneris annis ea discentes ac exercentes, quæ viris erunt tractanda, tibi ad omnes usus aptiores atque paratiores erunt.

XLVIII. *Magnum enim & salutarem civitati principem, non operam modo dare convenit, ut ipse sit optimus; sed etiam providere, ut cives optimos efficiat. Hoc autem prospiciendo potius, ne peccetur, & officium eos suum ante edocendo, quam puniendo, quos peccare siveris, obtineas: neque patiaris, quemquam generis, opum, aliusve cujuslibet præstantiæ obtentu se huic disciplinæ subducere. Continuo enim in socordiam mollitiemque fluent; aut ad parum liberales artes otium ingeniumque conferent. Id vero ne eveniat, etiam atque etiam tibi adlaborandum est. nam illos quidem misericordia sequetur, tanquam invidiam aut periculum fugientes ex bonis artibus, ignaviam pro scuto arripuerint; at tibi cum impedimentum inde bonorum virorum copia carituro, tum etiam infamia proveniet, tanquam ignaro, quemadmodum præesse liberis hominibus oporteat, & (quæ tyrannorum amentia est) cives magis, quam hostes, timenti. Nam etsi quid metuendum in civitate erit, ab his potius proficiscetur, qui rudes bonarum artium & intemperantiæ dediti, nec sui, nec aliorum habere rationem ullam didicerunt.*

XLIX. *At bene atque liberaliter educati edoctique neminem afficere injuria velint: omnium autem minime illum, quem sibi tam præclaræ institutionis auctorem exstitisse norint. Quod si forte naturæ pravitas in quibusdam educationis curam vicerit; his nihil earum rerum, quibus abuti ad scelus possint, committetur. qui vero ne sic quidem quieverit, ferociam, quam*

disciplina noluit, supplicio ponat: quod citra tuam invidiam intrepide irrogabis. Nec enim principi, ut medico, vitio vertitur, si recidat, quidquid insanabile, & corpus contagio infecturum deprehenderit. Illum potius onerabit omnium indignatio, qui similiter atque ceteri educatus, tantum & a bona mente, & a modestia ceterorum desciverit. Sed de senatoribus & equitibus hactenus. Ad milites transeo. quos tibi perpetuo retinendos esse sub signis autumo, per provincias æstivis hibernisque constitutis, ut cujusque loci conditio hortabitur. His certum stipendiorum numerum definies, ut eis aliqua pars ætatis vacua labore post missionem supersit. Sed ex sociis etiam ac provinciis auxilia delecta nostris legionibus adjunges, quæ parata sint ad quoslibet usus.

L. *Nec enim in ipso bellorum discrimine facile nobis erit auxilia contrahere, qui & provincias longe distantes, & vicinos hostes habeamus; neque consultum sit, armorum usum omnibus promiscue concedere, ne ad seditiones atque intestina bella abutantur. sin autem armorum tractatione simul omnibus interdicitur, imbelle atque imperitum vulgus auxilia imperantibus mittent. Utilissimum igitur erit, ex omni numero deligi robore corporis validos, facultatum inopes: atque hos exerceri in armis, reliquis omnibus militiæ vacationem dari. Ita & belli & pacis artes melius excolentur, divisis inter cives officiis, & quam quisque spartam nactus fuerit, continenter ornaturo. Hinc eveniet, ut pars hominum ferocior, & latrociniis propter audaciam & inopiam dedita, citra cujusquam injuriam alatur: & ceteris non ab his securitas modo fit, sed etiam adversus externos hostes præsidium.*

LI. *Jam pridem sentio te exspectare, quos sim ostensurus reditus, immanibus expensis pares. Idcirco mihi præfandum hoc loco est, nullam reipublicæ formam carere pecunia posse, quin ad omnia, quæ agenda sunt, his veluti nervis moveatur, ne principatus unius hæc esse putetur, aut præcipua invidia. Ceterum hic quoque partim fortuna tua providit, partim providebitur industria. Multæ sunt ex omnibus superioribus bellis possessiones publicæ: ex his sepone paucas maximi usus futu-*

ras, ceteras venire jube. pecuniam æquo fœnore crede his, qui cavere populo poterunt. Sic & terra gnaviter exculta dominis prædiorum præsentibus, abundantiores ac perennes reipublicæ fructus afferet; & ex fœnore non aspernanda summa proveniet. Ante omnia vero tum horum redituum, tum eorum etiam, qui ex metallis, aut unde percipi constanter solent, ineunda ratio est: pari deinde subtilitate indagandum, quid in omnis generis erogationes atque necessitates expendi, aut ad incertos subitosque casus præparari oporteat.

LII. *Sic enim sciri ferme poterit, quantum adhuc super ordinarios proventus ex tributis atque vectigalibus conficiendum sit pecuniæ. Atque id quidem contrahere nec operis magni, nec criminis fuerit, si simpliciter in omnes patrimonii partes, quæ fructum possessoribus afferunt, pensionem imponamus omnibus hominibus. Quæ enim invidia est, omnes & privatos & populos conferre, unde rediturus ad omnes salutis atque incolumitatis fructus est? Ubivis autem constituentur, qui statis temporibus debita per partes exigant: ea res & his faciliorem officii sui functionem efficiet, & debitoribus proderit, ne aliquamdiu non compellati, simul multa tempore alieno cogantur exsolvere. neque me fugit, omnino futurum, ut principio moleste multi tributa ferant. ceterum cum se nullo alio onere gravari, & hac impensa pacem publicam, ceterorumque bonorum suorum tantam fruitionem redimi sentient, sine murmure hæc præstabunt, & insuper gratias agent: præcipue quoniam honestissimi quique per varias præfecturas aut magistratus militiamve, stipendii nomine pecunias a te accipient.*

LIII. *Ubi vero te temperanter etiam vivere, privatimque parcum, publice liberalem videbunt; nemo tam erit bonæ mentis inops, quin lubenti animo tali principi tributa pendat, cujus in opibus suam sitam esse securitatem, suam copiam intelliget. Sic igitur coacta, quanta opus erit, pecunia, non omnia necessitatibus tantum publicis, sed etiam ornamentis decorique insumes. Urbis tibi præcipue cum ædificiorum magnificentia, tum*

§ LI. Tacit. Dio. § LII. Aristot. polit. 2, 9.

ludorum celebrabitur. Nam dominos tot gentium, omnibus rebus exſuperare ceteros convenit, atque hæc quoque in ſpeciem inania habent aliquid, quod in mentibus ſociorum reverentiam, apud hoſtes terrorem excitet. Ita domi conſtituta republica, ceteris nationibus optime moderaberis, ſi nulla populorum concilia, nullos conventus publicos eſſe patiaris. Hinc enim neque boni quidquam exſpectandum erit uſquam: & ſubinde turbarum aliquid ac motus orietur. Id minus ægre ferent, ſi ne Romanum quidem populum ad ullum conſultationem publicam vocari cognoverint. Prohibenda etiam erit ædificandi cupiditas, ne plura aut ſumtuoſiora, quam ſit opus, excitent: neque in ludorum impenſas ferri debebit apud hos ulla profuſio, ne per inanium rerum ſtudia & futilem ambitionem in rixas aut paupertatem incidant.

LIV. *Celebrent ſane ludos quoſdam ac ſpectacula, exceptis in noſtrum morem equeſtribus: ſed hactenus, ne aut reſpublica, aut privata domus, detrimentum ſentiant; aut peregrinus aliquis apud eos quidquam hoc nomine ſumtuum faciat; ut omnibus ludis victores promiſcue perpetua alimenta accipiant. Nam locupletes extra patriam ſuam aliquid impendere cogi iniquum eſt: & certantibus ſufficere debent præmia, quæ ubivis locorum conſtituta ſunt: præterquam ſi qui Olympia, aut Pythia, aut hoc genus celebre certamen vicerit. Hos enim ſolos alimenta capere fas eſto, ne civitates fruſtra ſumtibus onerentur, neque homines, niſi præſtantiſſimi quique, exerceantur; ceteris in alia ſibi & publico utiliora tempus impenſuris. Circenſes autem nulli aliorum urbium permittendos cenſeo, ne magna vis pecuniæ nequidquam inſumatur, & aurigarum ſtudiis homines inſaniant: maxime vero, ne optimi quique equi uſibus bellicis ſubducantur. Numiſma, menſuraſque & pondera, ſeorſim habere neminem, ſinito. Romanis utuntor.*

LV. *Ad te legationes, niſi res cognitione tua digna inciderit, ne mittant: aut ad proconſulem aut legatum deſideria ſua deferant, atque is æſtimet, de quibus rebus ad te referre debeat. Hac ratione ſimul & ſumtibus parcetur, & malis artibus ibitur obviam; reſponſaque gratis & citra ambitum auferentur. In re-*

liquis ita mihi videberis optime consulturus, si regum nationumque legatos primum in curiam introducas, (nam & alioquin magnificum erit, senatum rerum omnium arbitrum videri, & inique agentibus multos resistere) deinde, quidquid agendum erit, secundum leges, ex senatus auctoritate fiat. Sic enim & dignitas imperii servabitur, & planum erit omnibus certumque, te, quidquid statueris, ex præscripto legum statuisse. Sed & senatores conjugesque eorum aut liberos, qui majore quadam animadversione digna commisisse dicentur, ad senatus cognitionem adduces: eique rem integram committes. Nec enim verendum erit, ne cujusquam gratiam tuæ anteferant Patres; & ipsis in noxios vindicantibus, hi citra tuam invidiam punientur; & alii, ne & ipsi publico senatus judicio exponantur, tanto diligentius flagitio abstinebunt.

LVI. *Hæc autem de his criminibus me sentire memineris, de quibus introducta legibus judicia exerceri consueverunt. Nam si quis in te forsitan aliquid inclementius dixisse aut contumeliosius arguatur; id, neque si deferatur, audiendum, neque ullo modo vindicandum ajo. Hæc talia ad animum admittere, male imperantium est, qui dicta possunt credere, quæ dici in se merito posse sentiunt. Conscium bene gestæ reipublicæ magno esse animo decet, nec aut credere falsis horum criminum indiciis, aut veris commoveri. nam & qui hæc impatienter ferunt, nudum præbent maledicis latus, efficiuntque, ut hos delectet rumusculos spargere, quos tibi dolori futuros esse confidant. Te vero sublimiorem omni verborum contumelia videri refert. ne itaque aut in animo tuo concipias hanc opinionem, aut aliis concipiendi causam præbeas, ullius te immodestia peti posse; ut assuescant homines idem de te sentire, quod de Diis immortalibus sentiunt, augustum te atque venerandum esse.*

LVII. *Sin vero tibi quis insidias struxisse dicatur, (nam & hoc evenire potest) in tua causa judex idem & accusator esse noli, hoc enim recta ratio repudiat; sed in senatu cognosci jube, convictumque puni, sed quam poteris mansuetissime. Sic enim persuaseris omnibus, non ab ira aut odio in hoste animadvertere, si cunctanter & invito simillimus ad vindictam prodeas: neque cu-*

pide in quemquam, aut crudeliter confulas. Fictum enim alias crimen putabunt propter occultas caufas; nec enim probabile eft, quemquam inermem armato infidias ftruere. Diverfa erit exercitus obtinentium caufa: horum enim quifquis infurgere in te conabitur, non judicio, fed armis, profeffi hoftis inftar percellendus eft. Hæc igitur, & ceterorum plurima & maxima publicorum negotiorum fenatui trade. Communia enim communiter tractari eft æquius: & multiplicem humanitas ea tibi fructum afferet. Jam primum magna parte moleftiæ, quæ propter multitudinem rerum imperantes premit, te exoneraveris. deinde magnam ab his inibis gratiam: infitum enim hoc eft homini, fi faftigio potentioris fpecie quadam æquali juris fe videat admoveri. poftremo, quod ita ftatuetur, tanquam fua decreta tuebuntur ac defendent.

LVIII. *De his igitur omnibus referendum ad fenatum arbitror, fententiæque dicendæ fieri poteftatem omnibus, qui unoquoque tempore aderunt: præterquam fi caufam dicat ædilitius aliquis, aut eo majoribus honoribus functus; tum enim inferioris dignitatis nemini de hoc fententiam ferre liceat, fed his tantummodo, qui eundem atque reus, aut hoc ampliorem magiftratum gefferit. Ab omnibus autem majoribus magiftratibus præfectifque, ubi ubi erunt, ad te provocatio efto: neque eorum quifquam fumma & abfoluta cum poteftate judicet. Sed nec quibuslibet appellare liceat, nec ob quælibet; verum ea tantummodo, quæ ad vitam famamve Romanorum equitum, aut centurionum, & ex paganis atque provincialibus honeftiffimi cujufque pertinebunt. Affeffores autem adhibebis ex Patribus & equite præcipuos. Confulares etiam ac prætorios: nec eofdem femper, fed alios aliofque: nam hoc pacto multorum ingenio moribufque cognitis, rectius deinceps, cui quifque adminiftrationi fit idoneus, æftimabis: & illi viciffim, tua confilia atque inftituta nofcentes, ad impofitas fibi functiones inftructiores erunt. Sententias autem non palam, in caufis utique difficilioribus, perroga, ne fortaffis antecedentium placita fequenda putent, qui poftea rogabuntur; fed tabellis infcribi jube, quas folus legas, lectafque continuo delendas cures.*

§ LVII. Ariftot. polit. 5, 11.

Sic enim nemo ſententiam ſuam ſimpliciter aperire verebitur, ſi videat nullius eam taxationi obnoxiam fore.

LIX. *Ceterum ad judicia, ad epiſtolas, ad urbium decreta, ad deſideria ſingulorum, ad reliqua deinceps, quorum imperanti ſuſtinenda ſollicitudo eſt, equitum Romanorum operam atque miniſterium adhibebis. Id ad negotiorum celeriorem expeditionem plurimum proderit: præterea multorum memoria & attentione ſubnixus, & falleris minus, & fatigaberis. Inprimis autem cura, ut, quicunque tibi conſilium dare cupit, id ſibi licere ſecure atque libere facere, intelligat. Nam ſive recta ſuadere videatur, maximam hinc utilitatem ceperis; ſive ſecus, nihil tamen perveniet ad te detrimenti. Bonis conſiliis apud te honos & gratia eſto: ineptis contra & fatuis, modo prava mens abſuerit, offenſa etiam & ignominia abſit; nec, quid ſuaſerint magis, quam quo animo ſuaſerint, reſpicito. Eadem etiam in ducibus moderatione erit opus, ne fortunæ eorum iraſci, ne virtuti invidere videaris. valde enim infringi animos, & titubare conſilia, neceſſum eſt, ex adverſis rebus pœnam timentium, ex proſperis invidiam. Quod autem ab his, quos magnis rebus præficies, verbo factoque præferri volueris, id tu prior dictitare atque factitare conſueſce.*

LX. *Deterior enim officii magiſter metus legum, quam exemplum imperantis eſt: neque ſatis credunt homines vitari debere, quæ fieri ab his videant, qui prohibuerunt. Hanc igitur tibi legem dicito, nihil inconſulto neque loquendum tibi, neque agendum eſſe: nullius delicti veniam tibi dato, memor, vivere te in clariſſima luce ſummi imperii, ac velut in communi terrarum orbis theatro, ut impetrari nequeat, quin facta dictaque tua omnia excipiantur producanturque, nec tuum quidquam, ſive ſit laudabile, ſive reprehendendum, lateat. Quidquid enim ages, magna circum erit hominum frequentia: quin & ſecretiora principum, ac interiorem vitam, rimari curioſa mortalium ſatagit indoles. Ergo ubi ſemel, alia te præcipere, alia facere, ſentient; jam haud perinde præcepta tua metuent, quam facta imitabuntur. Aliorum autem vitam introſpicere tibi conveniet: ne tamen moleſtius inquiras, neve quid, te ſolo teſte, aut quæſitore, vindices: diſſimula*

potius, nisi ad periculum reipublicæ spectet. hæc enim talia omnino tibi eruenda atque coercenda sunt.

LXI. *Privata autem cujusque peccata te quidem non ignorare intererit, ne deceptus ineptum aliquem cuivis administrationi admoveas: produci autem atque coargui, non attinebit. Neque vero in hac imbecillitate naturæ quemquam ferme carentem vitio repereris: quæ nec puniri propter multitudinem delinquentium poterunt, & æquitatem jusque bene temperando multi fortassis meliores ad mores revocabuntur. Lex enim, utcunque graves constituat pœnas, emendare naturam non ubique potest: & tollere malos ei, quam efficere bonos, multo est proclivius. At illa, quam præcipio, lenitas incidere in talia ingenia potest, quæ latere vitia sua existimando, aut etiam moderate castigata sentiendo, iterum peccare pudeat: eadem, publicatis delictis suis, aut acerbius punitis, verecundiam metumque abjiciant, & tanquam gravius nihil passura, frenum cupiditatibus laxent.*

LXII. *Hac ego te moderatione circa delicta hominum versari: at eundem in ornandis recte factis immodicum profusumque volo. Nam ut ibi mansuetudine tua quosdam a peccando avocabis, ita hic omnes ad officii virtutisque curam beneficiorum magnitudine pertrahes. Neque vereare, ne quando te pecuniæ deficiant, aut alia, unde benefacias; (qui enim possit tot terrarum atque marium imperatorem?) & ego ante timuerim, ne desint digni, quibus des: neque ut malam tibi gratiam sic habiti referant. nullum enim tam agreste ac ferum est ingenium, quod non, ut alia vincula spreverit, duobus his sit domabile, si nempe nec injuriam patiatur, & beneficia sentiat. Propemodum exegisse videor, qualem adversus varia ceterorum genera te gerere debeas: reliquum est, ut edisseram, quemadmodum versandum in his, quæ ad te pertinent, sentiam. In universum recipere nullos honores a senatu aut quibuscunque delatos debes, qui verbis aut rebus aliquid habeant insolitæ arrogantiæ. Nam ceteris quidem a te profecti honores ornamento sunt: tibi vero quid dari potest iis, quæ habes, augustius? Quin & adulationis suspicionem vix effugit, quidquid imperanti decernitur. nec enim ali-*

ter decreturos fuiſſe creditur; eodemque rem redire, atque ſi ſibi ipſi princeps iſta gratificetur, non modo nullum inde relaturus decus, ſed ludibrium ultro debiturus.

LXIII. *Tu vero egregiis factis augere famam memento: ſtatuas vel aureas vel argenteas poni, veta. magnum enim illæ impenſam poſtulant; & ubi vixeris, avaritia aut neceſſitate ſuperſtitum conflabuntur: tuum opus ſit, benefaciendo tibi in animis tuorum pulcherrimas fabricare imagines, quas nulla aut hominum, aut temporum injuria corrumpat. Sed neque templum exſtrui tibi ſine: præſtat in res neceſſarias ejuſmodi ſumtus comparcere. magnas enim divitias rectius pauca erogando, quam multa accipiendo, paraveris. Sed neque divitiæ gloriam hominibus, quin immo virtus conciliat: quæ multos in par Diis faſtigium repoſuit. at ſuffragiis mortalium Deus nemo factus eſt. Igitur recte atque ordine imperanti totus orbis ſacer erit, omnes urbes templa, omnes homines ſimulacra. nam ipſorum in mentibus cum gloria collocaberis. ſecus autem utentes potentia, nec honeſtant talia, licet omnibus in populis ponantur, ſed eorum augent crimina, quod tanquam tropæa quædam improbitatis eorum & monumenta injuſtitiæ adſpiciuntur, & quanto diutius exſtant, tanto longiorem ipſorum efficiunt infamiam.*

LXIV. *Ergo ſi tibi veram immortalitatem proponis animo, & quæ dicta ſunt, hunc ad modum perfice: divinumque numen ſemper & ubique ſecundum patrios mores cole, alioſque, ut ita colant, adige: novatores autem odio habe, ac puni, non ſolum propter Deos, quos qui ſpernunt, aliorum etiam contemtores eſſe neceſſum eſt, ſed quia nova introducentes, multis ad peregrinos deſciſcendi ritus occaſionem præbent. Atqui ea licentia conjurationes, coitioneſque & ſodalitia procreat, res unius imperio mirum quantum inimicas. Sed neque Deos eſſe negantem ullum, neque præſtigiatorem toleraveris. Nam neque divinatio tollenda eſt; immo conſtituendi augures & haruſpices, qui a volentibus conſulantur. Magos autem penitus exeſſe oportebit. Id enim genus, aliquando vera, ſæpius falſa reſpondentes, ad rerum novarum cupidinem multorum animos erigunt. quin & philoſophos ſimulantium haud pauci eadem tentant: unde & illos*

quoque tibi cavendos eſſe judico. Nam ſi Areum & Athenodorum bonos ac honeſtos viros comperiſti, ne ideo ſimiles his credas, quotquot ſapientiæ ſtudium profitentur, multorum ſæpe malorum & privatis & civitatibus auctores.

LXV. *Externos quod attinet, pacis te cupidiſſimum eſſe volo, contentumque præſentibus, ſed eundem ad bella paratiſſimum. ita neque temere tibi quiſquam auſit inferre injuriam: & inferentem ſine moleſtia tua & mora ulciſceris. At quoniam habere tibi neceſſum eſt emiſſarios atque indices omnium, quæ ulla in parte imperii tui remedium poſtulant, ne ignorata neglectaque damnum dent, aut accipiant; his non eſſe credenda omnia, memento. odiis, amicitiis, gratia, pecunia, aut, ſi negetur hæc petentibus, offenſa, ſæpe innocentes deferent, aut indignis patrocinabuntur. Adverſus horum inſidias nullum erit telum cunctatione utilius. nam etiam vera tarde credenti nullum inſigne detrimentum eveniet: feſtinantem ea facere continget, quibus deinde, quantumvis optes, mederi nequeas. In pretio equidem apud te eſſe libertorum tuorum ceterorumque domeſticorum optimum, & fas, & opus eſt; eaque res tibi cum ornatui, tum emolumento erit. Ceterum nemini tam prægravis potentia eſto, ut per ejus licentiam aut luxuriem tu reprehenſionibus obnoxius vivas.*

LXVI. *Omnium enim, quæ illi fecerint, penes te aut laus, aut culpa reſidebit: quod nihil ab his fieri exiſtimabitur, quam quod tibi probari intellexerint. Potentiſſimos igitur eorum, neque injuriam facere cuiquam, neque calumniam, ſine: ac eos hoc etiam crimine libera, ne, tametſi non noceant, nocere tamen poſſe exiſtimentur. Tenuiorum injurias ſummis viribus defende: querelis tamen eorum fidem adhibere ne propera; ſed rem ipſam attentius ſcrutare, neque ſuſpicionibus indulgens in potentiorem, neque in humilem miſericordiæ. Ex omni autem hominum genere, bono atque utili operi intentos honora: inertes, aut pravam induſtriam exercentes, odio habe: ſic ad illa præmio invitati, ab his pœna deterriti, & rem familiarem curabunt melius, & tibi publicis in neceſſitatibus utiliores erunt. Pulchrum etiam erit, privatorum minui lites, eaſque quam celerrime componi. Honeſtiſſimum autem, populorum*

compescere impetum, &, quoties forte pro imperii salute ac fortuna suscipiendis votis, aliquos facere quid aut impendere præter vires cogunt, id inhibere.

LXVII. *Simultates autem eorum, & æmulationes prorsus exscindendæ sunt, neque sinendum, aut cognomina nova, aut aliud quid ad discordias commovendas idoneum. Facillime vero in his & aliis obsequium tibi privatim publiceque præstabitur ab omnibus, modo nemini veniam constituta tua transgrediendi unquam dederis. nihil enim æque dissolvere natum est, etiam bene apta atque coalita, atque hæc inæqualitas. Immo ne rogari quidem patere, quod concedere nolis. Sed hoc ipsum gnaviter tenere pugna, ne quisquam quidquam rogare ausit eorum, quæ prohibueris. In omnibus autem negotiis tibi consulo, non abuti potestate; nec imminutionem putare imperii, nisi semel omnia simpliciter quæ possis & facias; sed quo tibi expeditius est agere, quidquid velis, eo diligentius expende, quid fieri deceat, semperque rationem a te factorum repete, recte, an secus egeris, & qualia facta hominum amor, qualia reprehensio sequatur, ut ista facias, hæc vites.*

LXVIII. *Non enim, quia nemo te ad judicium vocat, idcirco existimabis licere tibi, quidquid libeat; nec exspectes, donec ita aliquis insaniat, ut palam tua tibi vitia exprobret. Id enim vix quisquam, etiam intolerabili affectus injuria, fecerit. contra enim est, & plerique post injuriam gratias agunt potentiori, nihil æque caventes, quam ne succensere videantur. Sed principem animos suorum non tam ex verbis cujusque æstimare convenit, quam ex reputatione eorum, quæ penitus eum sentire sit probabile. Hæc agere te pervelim nimirum, Cæsar, atque his similia. multa enim præterii, quod cuncta simul uno sermone comprehendi non poterant. At unum, in quo censeas esse omnia, quæque dicta, quæque prætermissa sunt, subjiciam, si qualia ab aliis fieri velis, ipse sponte facias. neque peccabis in ulla re, & omnia recte ac prospere geres. Hæc erit jucundissima eadem atque tutissima regnandi ratio. Qui enim fieri possit, quin te omnes ut patrem & servatorem intueantur ac diligant, si te viderint modestum, inte-*

grum, bellicosum, pacificum: non contumeliosum, non avarum, & in tanta potentia civiliter viventem?

LXIX. *Quis enim ferat incubantem divitiis, atque ab aliis exigentem tributa, voluptatibus deditum, at aliis labores injungentem ac molestias? Hæc si præstiteris, in tua innocentia maximum habebis præsidium securitatis: nec succensebit tibi quisquam, crede mihi, nec insidiabitur. Hæc autem ubi obtinueris, beate ut vivas, necessum erit. quid enim suavius, quam per virtutem omnium humanorum bonorum fruitionem adeptum, ea dilargiri aliis etiam posse? Hæc igitur, & quæ dixi cetera, tecum ruminatus, sequere sententiam meam; neque fortunam, quæ te ex omnibus delectum summæ rerum imposuit, abaliena. Si vero tibi regis appellatio, Romanis odiosa, displicet, vim amplexus, sub nomine Cæsaris eadem omnia ages. aut si aliud mavis, id quoque dabitur, sive imperatoris, quod prius est delatum patri tuo, sive quodlibet aliud ita comparatum, ut aliquo vocabulo ceteras potestates præmineas, regni omnibus bonis, citra invidiosum ejus nomen potiaris.*

LXX. Ubi finem dicendi Mæcenas fecit, actis utrique gratiis Cæsar, *quod accurate libereque dixissent sententiam, se consideraturum* ostendit. Eo tempore, P. Maronem poetam, per Mæcenatis commendationem inter familiares Cæsaris receptum, interrogatum ab eo, inter diversas sententias fluctuante, *expediatne privato rempublicam occupare, si cujus detur?* ajunt hunc in sensum respondisse: *Quicunque hactenus Romæ rerum potiti sunt, ita se gesserunt, ut seque & cives magno in timore vivere, perpetuisque suspicionibus cogerent. At si quis exoriretur & gratus a principio civibus, & quem sibi juste præfuturum confiderent; ejus imperium ipsi populoque perinde jucundum ac salubre fuerit. Tu igitur, si, quemadmodum instituisti, justitiam atque liberalitatem constanter amplecteris, te dominari & tibi conducet & orbi.*

LXXI. Sane sunt, qui tum propter auctoris obscuritatem ista rejiciant, tum quia nimis absurdum putant, de

§ LXX. Dio. Virgilii vita.

tantis rebus requifitam poetæ fententiam credi. Sed ille, quifquis eft, Virgilianæ vitæ fcriptor, non finxiffe hæc, verum ab antiquioribus tradita narrare videtur. & qui magno Alexandro tam affidui confiliarii vicem Homeri opera circumgefta meminerunt, non admodum mirabuntur, Virgilium Augufto, qui neque fe infra Alexandrum forte, neque Romanum vatem infra Homeri gloriam poneret, idoneum vifum, cujus fententiam in re difficili exquireret: fœcundo ingenio virum, & acri perpetuaque meditatione rerum humanarum exacti judicii; quod ufus etiam, multa videndo ac audiendo quotidie, multa legendo confirmaret.

LXXII. Ex quibus hiftoriarum maxime lectio quantum valeat, imperatoris Alexandri confuetudo declaravit, qui ad deliberationem de re militari literatos etiam, inprimis qui hiftoriam norant, utiliter adhibere confuevit. Non tempero mihi, quin fide minime incerti auctoris, non abhorrens præfentibus exemplum ex recentiori ætate adfcribam. Avorum memoria Briffacus, Gallicæ militiæ magifter, præceptorem liberorum Buchananum poetam habuit. Accidit, ut confilium de rebus bellicis agente Briffaco, Buchananus in contiguum ei loco cœnaculum, nefcio quid imperaturus famulis, defcenderet. Ibi forte verbis aliquot exceptis, nutu atque murmure fententiam repudiabat, quæ tum communi omnium confenfu erat comprobata.

LXXIII. Rifus eorum, qui hoc viderant, Briffacum movit, ut caufam ejus inquireret; intellectaque re, vocari Buchananum, & *expromere* juberet *intrepide, quid igitur fibi videretur.* Tum vero inter multorum ftipendiorum duces *ita differuiffe eum* ferunt, *caufafque arguendæ prioris fententiæ protuliffe tam efficaces, ut, ea rejecta, confilium ejus univerfi fequerentur.* Sed ad hiftoriam redeo. Cæfar, probata Mæcenatis fententia, non tamen tanta fimul movenda ratus, quædam ftatim inftituit agere; plura fucceffu temporis in-

§ LXXI. Macrob. § LXXII. Henr. Steph. in orat. de bello Turc. perfeq.

troduxit: nonnulla & ad ſequentium imperatorum curas tranſmiſſa ſunt. Quibus in rebus omnibus Agrippa perſtrenuum & fidum adminiſtrum exhibuit, quamquam in alia ipſe ſententia fuiſſet.

LXXIV. Ab hoc igitur tempore res Romana ſub unius arbitrium, firmo & in multas inde ætates duraturo inſtituto rediit: quam ſub *Imperatoris* vocabulo regendam ſibi Cæſar cenſuit. Erat ea vetus etiam appellatio; ſed nuper occultari ſub ea regii imperii titulus cœperat, cum id prænomen dictatori Cæſari, liberiſque ejus dercerneretur. Neque omiſerunt propterea Romani mox principes, ob victorias etiam priſco more imperatorum accipere appellationem: quemadmodum & hic Cæſar, qui mox cognominatus *Auguſtus* eſt, *Imperatoris nomen ſemel & vicies recepiſſe* legitur. Cenſuram deinde, ſed ſine magiſtratus honore, collega M. Agrippa, exercuit; ſenatum ex conſilio Mæcenatis ordinaturus.

LXXV. Multi enim equites, atque etiam ex inferiori plebe, civilium armorum turbulentia intruſi in ſenatum erant, adeo, ut ſupra mille numerarentur. Complures poſt necem Cæſaris, tanquam ex commentariis ejus, per gratiam aut præmium Antonius allegerat. hos contumelioſa appellatione vulgus *Orcinos* vocabat; quod iis nomen fuerat, qui dominorum teſtamentis manumittebantur. Hæc depelli dedecora publicæ dignitatis intererat: ſed tam multos offendere audaces homines, ac injuriam haudquaquam æquo animo laturos, periculoſum habebatur. Media excogitata ratio eſt, monuitque Cæſar univerſos, *ut ſuæ quiſque conditionis atque vitæ judicem agens, ubi ſe hoc loco indignum reperiſſet, ſponte abeundo cenſoriam notam lucrifaceret.*

LXXVI. Iis diebus lorica ſub veſte tectus, accinctuſque pugione præſediſſe creditur, decem robuſtiſſimis ex amicorum cohorte ſenatoribus ſellam ejus circumſtantibus.

§ LXXIII. Dio. § LXXIV. Dio. Tacit. Sueton. in Aug. § LXXV. Sueton. in Aug. c. 35. Plut. in Anton. c. 20. Vellej. 2, 89. Dio.

& ne ſic quidem admiſſum quemquam ſenatorum, niſi ſimul, & excuſſa veſte, ne ferrum occultaretur. Quinquaginta viris perſuaſum eſt, ut ſemet ipſos excuſarent; idque exemplum animos Cæſari defenſionemque dedit, alios etiam centum quadraginta parem ad modeſtiam adigendi. Neutros notari viſum eſt: poſteriorum tamen nomina publice propoſita; prioribus, quia non repugnaverant, hic quoque pudor remiſſus; indultumque, ut, lato clavo retento, ſpectandi in orcheſtra, publiceque inter ſenatores epulandi jus haberent.

LXXVII. At Q. Statilium, tribunum plebis deſignatum, a gerendo magiſtratu, licet invitiſſimum, Cæſar arcuit. In ſenatu deinde recenſendo, probatiſſimi cujuſque arbitrio rem commiſit, ut vir virum legeret: nec offenſum ſe oſtendit, cum Antiſtius Labeo M. Lepidum, hoſtem olim Cæſaris, tunc exſulem nominans, interrogatuſque a Cæſare, *an eſſent alii digniores? ſuum quemque judicium habere*, reſpondiſſet. Duos in conſularium numerum retulit, C. Cluvium, C. Furnium, quia deſignati, quod ab aliis præveniebantur, conſulatum gerere nequiverant. Patricios etiam juſſu populi & ſenatus, ex lege L. Sævii, qui parte ſuperioris anni conſul fuerat, allegit: quod civilibus bellis, quæ nobilitatem maxime petunt, multæ primariæ familiæ defecerant. nec tamen carere patriciis reſpublica poterat, quod more majorum multi ritus, niſi per hos, obiri recte nequibant.

LXXVIII. Sic recenſito conſtitutoque ſenatu, peregre abire quemquam injuſſu ſuo vetuit, idque diu poſtea ſervatum: niſi quod in Siciliam prius, deinde Galliam Narbonenſem, ad res ſuas inviſendas libera conceſſa eſt profectio, his ſaltem, qui oriundi indidem prædia in illis provinciis haberent; donec omnibus id promiſcue Theodoſii & Valentiniani lege permiſſum eſt. Inter hæc revolventi patris commentarios oblatum eſt conſilium Carthaginem de-

§ LXXVI. Sueton. Dio. § LXXVII. Sueton. in Aug. c. 54; Monum. Ancyr. Dio. Tacit.

ducendæ coloniæ. Id tum quoque ratus opportunum fore, propterea quod violentis Lepidi ludibriis, magna parte priorum colonorum abducta, sublatum jus coloniæ videbatur. Igitur Statilio Tauro, iterum Africæ proconsuli, scripsit, ut *mœnia instauraret, frequentaretque habitatoribus.*

LXXIX. Igitur ad tria ferme millia colonorum Romanorum, quæ missa ex Sicilia fuerant, aliam ex vicinis oppidis coactam multitudinem adjecit. Sub hæc tempora Commagenæ rex Antiochus, evocatus a Cæsare, atque in senatu causam dicere jussus, supplicio interiit, quod legatum a fratre Mithridate, quocum lis erat Antiocho, per fraudem occiderat. Et ne quid ex traditis prætermittatur, tunc etiam Capreæ patrimonio Cæsaris, instituta cum Neapolitanis permutatione, accesserunt, quam insulam haud maximi pretii, postea secessus Tiberii Cæsaris nobilitavit. Ab iisdem Neapolitanis Leucogæum collem redemit, assignatis ex fisco suo vicenis millibus annuis; deditque colonis, quos Capuam deduxerat, alicam se conficere posse sine creta, cujus ille collis vim maximam habet, negantibus. Hæc ferme quinto Cæsaris consulatu gesta reperi.

LXXX. Sexto deinde, cujus collegam M. Agrippam esse voluit, ad pristinæ reipublicæ speciem cum alia multa redegit, tum etiam, divisis cum Agrippa fascibus, cum abiret magistratu, solemne jusjurandum adhibuit. Agrippam autem aliis etiam honoribus æquare sibi solitus, sororis elocata filia affinitate junxit; & quoties una ad exercitum esset, simili secum tabernaculo uti, unaque secum dare signum jussit. Tum autem temporis censum una peregerunt populi, lustrumque post annum alterum & quadragesimum a L. Gellio, Cn. Lentulo censoribus, censoria potestate fecit: quo lustro censa sunt civium Romanorum quadragies centena sexaginta tria millia.

§ LXXVIII. Tacit. Dio. Appian. § LXXIX. Appian. Dio. Plin. 15, 11. LXXX. Dio. Eutrop. Casaubon. Exercit. 1, 33. Lips. Elect. 1, 27.

LXXXI. Princeps ſenatus ipſe lectus eſt, ut formam antiquæ reipublicæ oſtentaret: id enim contentiſſimo ſtudio affectabat ſenatus. Tum etiam templum Apollinis olim inchoatum, ex Lunenſi candido marmore perfectum eſt, multis gradibus ſublime. Ipſius numinis ſimulacrum Scopas, olim celebris artifex, fecerat: id in eo templo poſitum. lucus inſuper additus, & porticus cum bibliotheca Græca Latinaque. Inter alia donaria Marcellus Octavia genitus dactyliothecam ibi conſecravit. Ludos etiam Actiacos cum Agrippa tum edidit Cæſar, quibus pueri virique patricii certaminis equeſtris ſimulacrum luſerunt, idque deinceps ludicrum in multas ætates per quinquennia celebratum eſt, quatuor ſacerdotum collegiis, pontificibus, auguribus, ſeptemviris, quindecimviris, per vices curantibus.

LXXXII. Gymnici quoque ludi, cum ſtadium in Campo excitatum e materia eſſet, dati, & in arena capti bellis proximis depugnarunt. Has etiam populi voluptates, queis compluribus diebus exhilaratus eſt, diffindi valetudine ſua non paſſus Cæſar, Agrippæ ſuas quoque vices demandavit. Sumtus ad hæc tanquam ex familiaribus fiſcis præbuit, non ex ærario: quin eo quoque pecuniam ex arca ſua quaſi mutuam ſine uſura daturus intulit. Et quo meliori fide pecunia publica tractaretur, curam ærarii a quæſtoribus urbanis ad prætorios prætoreſque tranſtulit, quorum e collegio binos quotannis ſenatus deligeret; forte propterea duobus ad priorem prætorum numerum additis, ut deni crearentur.

LXXXIII. Ipſe magnitudine opum liberaliter diffundens beneficia, frumentum accipere ſolitæ plebi quadruplum admenſus eſt. & cum frequenter tale munus populo daret, medimnûm nunquam minus quinquaginta & ducenta millia diſtribuit. Senatorum etiam quorundam pau-

§ LXXXI. Dio. Vellej. Serv. ad Æn. 6, 96 & 8, 720. Sueton. in Aug. c. 29. Plin. 36, 5. § LXXXII. Sueton. in Aug. c. 36. Tacit. Vellej.

pertatem juvit, ne, ut sæpe factum erat, ædilitatem petere vererentur. eaque onera prætoribus duobus, majora quidem urbano, ut solebat, cetera ei, qui inter peregrinos jurisdictionem esset sortitus, accrescerent. Urbanum autem prætorem, & tum & postea sæpius ipse sine sorte constituit. Sponsiones etiam reipublicæ factas ante prœlium Actiacum, exceptis, quæ pertinerent ad ædificia, remisit: & præcipuam calumniandi materiam, tabulas veterum ærarii debitorum, exussit.

LXXXIV. Ægyptia sacra quamquam in urbem non reciperet, aliorum tamen religiosus cultor, plurimam templorum curam egit. & conditorum posteros ad majorum recolenda monumenta hortatus, quibus nulli aut parum locupletes curatores erant, ipse refecit: laudabili quidem modestia, sub priorum auctorum titulis, sine ulla inscriptione nominis sui. Post hæc ingenti consilio, ut omnia deinceps meliora sperarentur, & quidquid antea iniquius decretum factumve esset, collegarum improbitati, aut temporum necessitatibus adscriberetur; omnia, quæ ante sextum suum consulatum constituta essent, uno decreto abolevit. Igitur cum ob hæc laudibus omnium in cœlum ferretur, septimo consulato suo, & M. Vipsanii Agrippæ tertio, aliud præbere civitati magnitudinis suæ documentum statuit; per simulationem imperii deponendi hoc agens, ut rogatus, & coacto similis potestatem retinens, eam deinceps, justi regis instar, in volentes exerceret.

LXXXV. Igitur præparatis ex ordine senatorio idoneis, curiam ingressus, hanc de rebus suis orationem de scripto recitavit: *Sat scio, Patres conscripti, vix mihi credituros esse plerosque vestrûm, id nimirum molienti, quod forsan illorum nemo facturus esset; præsertim quia potentiorum fortunam sequi solitus livor, earum de se verbis atque promissis plerumque fidem abrogat. Quapropter ego talia prolaturus metuendum etiam haberem, ne pro vano, ut fit, & impostore traducerer; nisi factis*

§ LXXXIII. Dio. Monum. Ancyr. Sueton. in Aug. c. 32. Tacit. § LXXXIV. Monum. Ancyr. Tacit. Dio.

ſermonem continuo ſecuturis, etiam iniquiſſimas calumnias repellere poſſem vellemque. Idcirco in ſimplici certoque meæ mentis habitu, nullis verborum ambagibus utar. Non dubito, quin præclare intelligatis omnes, ita fundatas opes meas eſſe, ut retinere mihi imperium, quam deponere, ſit facilius. Quidquid unquam adverſus me conſtitit, armis aut manſuetudine mea domitum eſt: adjutores mei mutuis meritis, & communione conſiliorum operumque arctiſſime conjuncti, neminem ſperare res novas, nedum moliri, patiuntur. Sed fac eſſe, qui auſit. quid igitur timebo, maximos pugnaciſſimoſque habens exercitus, eoſdemque fideliſſimos, inſtructus pecunia, ſociis, &, quid multa? veſtra ſubnixus populique Romani benevolentia, qui me præeſſe rebus communibus non ſinitis modo, ſed jubetis?

LXXXVI. *Iſtud igitur imperium, quod invito nulla vis ademerit, ego ecce, quod mihi reipublicæque bene vertat, lætus lubenſque depono. Eant poſtea, qui tot ab annis dimicaſſe pro mea potentia muſſant, quærantque ſibi credituros. Ego enim protinus poteſtatem omnem, urbem, Italiam, exercitus, provincias, quaſque accepi a vobis, quaſque adjeci prioribus a me confectas, veſtrum in arbitrium transferens, validiora mei animi teſtimonia produco, quam ut ulla calumniantium malignitate convellantur. Ne tamen a me tot ærumnas laboreſque, ac diſcrimina, temere ac ſine cauſa ſuſcepta putetis; ulciſci patris mei (fatebor enim) indignam necem volui: ſimul eripere rempublicam ex tam longa malorum ſerie, quæ & diu ante cœperant, neque deſitura unquam, niſi vi ac armis victa, videbantur. Atque utinam vel quieta reipublicæ tempora fuiſſent; vel ea ſaltem mala, quæ curari conſuetis remediis poſſunt: quanto maluiſſem ſub legum imperio adverſus hoſtes experimenta virtutis edere!*

LXXXVII. *Sed quando eo deventum erat, ut ſine adoleſcentuli opera populus Romanus nec imperium ſervare, nec libertatem poſſet: ſuper annos promte alacriterque ſuſcepi negotium, idque Diis faventibus ſupra vires feliciter perfeci. Quo quidem in opere, dum veſtris commodis patriæque conſulerem, nullus me labor, nullæ hoſtium minæ deterruerunt: non amicorum preces, non factionum timor, non adverſario-*

rum amentia me dimovit ab instituto, quo minus corpus animamque perpetuo pro vobis periculo exponerem; eaque facerem ac paterer, quæ apud conscios ac memores referri nihil attinet. Quando igitur & ego propositum tenui, & vos mea opera salvi concordesque agitis; & nunc demum post tot annorum contentiones populus Romanus certa firmaque pace ac consensione fruitur: etiam libertatem atque rempublicam recipite, atque secundum leges more majorum gerite. Hæc a me dici fierique minus mirabimini, ubi recordatione & comparatione præteritorum adverteritis, eodem ab animo hæc proficisci, unde prior profecta est lenitas, & a negotiis, & honoribus, nisi necessariis, abstinentia; unde & ex omnibus, quæ mihi decrevistis, nihil insolens aut publicæ libertati grave recepi.

LXXXVIII. *Sed neque judicium meum accusaveritis, qui tanto imperio, nulla nec re cogente, nec homine, sponte absistam. magnas consilii hujus atque præclaras causas habeo. Nam sive jus respicias; nihil est æquius, quam res vestras arbitrio maxime vestro administrari: sive utilitatem, & mihi conducere arbitror, ut curis invidiæque & insidiis me subtraham; & vobis, quibus jam licet libere temperanterque ac concorditer administrare rempublicam. Quod si gloriam quoque intuemur, (cujus causa multi pericula non sustinent modo, sed expetunt) quidquamne poterit esse honestius, quam ultro abdicanda potestate, quæ meliorem orbis terrarum partem continet, approbare generi humano animum fortuna majorem, qui sui juris & rerum arbiter, & parare magna imperia & regere norit, & suo arbitratu deponere? Igitur si quis forte vestrûm ab alio talia sentiri dicique vere posse non credat, at saltem a me credat posse. Quippe cum enumerare plurima mea patrisque mei merita in promtu esset, propter quæ non injuria supra ceteros quoslibet nos amatis atque extollitis: tamen nihil est, quo æque gloriandum putem, quam quod summam potestatem, a vobis oblatam, & ille non accepit, & acceptam ego dimitto.*

LXXXIX. *Cum hoc enim facto quis aut Galliam subactam comparet, aut Mœsos Ægyptiosque domitos, imperiique fines non Rheni fluentis, non Istri, ne Oceani quidem objectu*

coercitos? Fateor, hæc equidem tanta esse, ut antiquorum gloriam haud dubie vincant: ea tamen huic modestiæ nostræ longissime cedere judico. Cui equidem nec civilia bella confero, cum ex aliis alia magno terrore surgerent, ita feliciter confecta, victoriamque clementia temperatam, ut nihil aut constantius, aut melius in ejusmodi tempore, ne optare quidem liceat. Unum hoc non morem modo, verum etiam ingenium humanum egredi ajo, quod duo Cæsares, cum possemus imperare nolentibus, etiam volentibus imperare noluimus. Si igitur magnis animis & quærere gloriam, & uti quæsita conceditur, quid est, quod mihi præstare mortalitas splendidius celebriusque possit? Ut enim de patre sileam, quis animi magnitudine contendere mecum ausit, qui tanta rerum omnium licentia, tot terrarum, tot marium imperio, firmissimis exercitibus, immota domi pace, studiis procerum, benevolentia populi, tantis opibus cupide caream; majorem in memetipso mihi felicitatem esse repositam sentiens?

XC. *Fuit mihi cum quibusdam superiorum temporum claris viris honesta contentio; nec dignum his temporibus, quæ me genuissent, nec honestum nomini Romano credidi, si olim quidem Horatios, Mutios, Regulosque ac Decios, horumque similes respublica nostra producere potuisset, nunc velut effœta senio, & nullis ad nobilem nisum viribus, nihil proferre posse pristinam gloriam decens crederetur. Ut tamen me non abjicere reipublicæ curam, sed ponere appareret, non ita festinavi decedere, ut improbis hominibus rapiendam potestatem in medio relinquerem. Vobis illa, Patres conscripti, vobis destinatione mea consilioque traditur, quos virtute atque sapientia ceteros excellere cognovi. Priusquam enim insanorum hominum licentia, quam tot laboribus vix depuli, rem Romanam diripi convellique paterer, aut millies morerer, aut, quod minus etiam optandum puto, perpetuo imperarem. Vos igitur hoc a me translatum onus, ut bonis civibus & reipublicæ studiosis dignum est, excipite; mihique hanc veniam date, ut tot exantlatis laboribus defatigatum animum, totque morbis vexatum corpus, aliquando per honestum otium recreem; simul invidiam ac odium*

excutiam, optimis quibusque non nisi cum imperio declinandum.

XCI. *Etiam insidiis me petitum esse scitis: iniquis profecto. Sed tanto magis exire locum propero, tanta pericula ne merentibus quidem afferentem. Hæc igitur ratio probanda erit omnibus, quæ & mihi securitatem cum gloria, & utilitatem imperio affert; quando certe melius est, junctis plurium consiliis, quam unius nutu administrari. Quæ cum ita sint, unam hanc pro tot laboribus ab unoquoque vestrûm gratiam expeto, vosque rogo, ne mihi quietiorem postmodum acturo vitam invideatis. Non imperare tantum, sed & parere (mihi credite) scio: nec enim cuiquam præcepi, nisi quod, imperante alio, mihi quoque faciundum existimassem. Equidem si pro mea conscientia, vestroque favore fingere mihi futuram conditionem licet; sine metu, sine periculo privatam inter vos acturus vitam videor: si quid secus accidat, (nec enim unus homo, tot confectis civilibus bellis, toties afferta contra voluntatem multorum republica, vitare offensas omnium potuerit) bene habet: mori potius ante tempus privatus cupio, quam regium imperium in cives meos diutissime obtinere.*

XCII. *Quid enim evenire mihi ad laudem efficacius posset, quam interfectum me non ob aliud in privata conditione ferri, quam ne in regno quemquam interficere cogerer? Et pro brevi vita sempiterna mihi gloria, cum ultione publica contingent. quemadmodum & pater meus cœlestes honores adeptus est, percussores ejus fuga, morte, infamia pœnas dederunt. Mortales equidem omnes sumus: sed quam natura negavit immortalitatem, bonis factis, vitæque consentanea morte nanciscimur. Hac igitur spe atque fiducia reddo vobis rempublicam, Patres conscripti: quam sic accipiatis velim, ut neque mole curarum terreamini, neque facilem atque perfunctoriam rerum tractationem fore cogitetis. Quid autem vetat me de partibus quoque nobilioribus præcepta vobis quædam tradere, quid fieri expediat, ipso opere usuque, nisi quid fallor, edoctum?*

XCIII. *Principio igitur leges immutabili observantia colite. plurimum in hoc uno utilitatis est, & felicius agunt civitates, quæ leges etiam aliqua parte vitiosas reverentur; quam*

quæ ſemper aliquid mutantes, delectari magis emendandis legibus, quam emendatis uti, videntur. Nec publice tantum auctoritatem earum defenderitis, ſed ipſi quoque domi, ſermonibus, actionibuſque omnibus ſequimini. Provincias pace belloque regendas optimo cuique atque peritiſſimo mandate citra invidiam & privatæ rei ſtudium, quod apud probos & prudentes utilitate publica vincitur. Honores pœnaſque pro merito cujuſque repræſentare meminineritis. familiaria bona, ſi neceſſitas poſtulet, pro publicis habere ne cunctemini: publicis autem haud ſecus atque alienis abſtinete. veſtra gnaviter tuemini: aliena ne concupiſcite: ſociorum ſpoliis ac contumeliis abſtinete: hoſtes injuria ne provocate; provocati ne timete. arma ſemper in manibus ſunto; ſed hæc nec in vos ipſos invicem, nec in quemquam pacatum vertitote. Milites alendi vobis erunt, ne aliis inſidiari neceſſitate adigantur: at iidem & cohibendi, ne quid mali per audaciam laſciviamque cuicunque inferant.

XCIV. *Sed quid ego longo ſermone, quæ ſint facienda, vobis exſequor? ex his enim, quæ dicta ſunt, etiam ceterorum rationem, quæque agenda vobis, quæque vitanda erunt, haud difficulter collegeritis. in hoc igitur uno præceptoque votoque finiam, ut ſic gerentes rempublicam felices ipſi ſitis, & mihi gratiam habeatis, cujus opera ex miſerrimo ſtatu provecti in feliciſſimum fueritis; ne forte (quod abſit, aberitque) gubernationi rerum impares & mihi pœnitentiam injiciatis conſilii mei, & populum Romanum novis iterum periculis & bellis implicetis.* Hæc oratio non aliter, atque pro magnitudine exſpectatæ rei, audientium animos vario motu perculit. pauci mentis ejus conſcii ex compacto adſtipulabantur: ceterorum, credentium dictis, aut diffidentium, a diverſis cauſis par & admiratio & moleſtia fuit; illis animi magnitudinem, his artificia ſtupentibus, & alteris ægre ferentibus calliditatem Cæſaris, alteris eum abire poteſtate dolentibus. jam enim recordatione tot turbarum atque bellorum apud pleroſque tædium popularis ſtatus inceſſerat. hiſque non mutatio tantum reipublicæ, ſed etiam auctor mutationis Cæſar, placebat.

XCV. Ceterum nemo vera proponi putantium hæc promte excipiebat; aliis minime gaudentibus hoc consilio, aliorum gaudium occultante metu: neque fictam hanc atque simulatam modestiam existimantibus, arguendi voluntas aut fiducia aderat; omnium in eundem vultum similesque voces coacta adulatio est. Et orationem quidem laudabat nemo, pars, quia rem non probabat; ceteri, ne cupidius accepisse viderentur. Tantummodo frequenter adhuc recitanti occlamatum est: & ubi peroravit, certamen obtestantium fuit, *ne rempublicam, ut unus ei rector munere Deûm oblatus, destitueret.* Multa etiam passim argumenta suadentium hortantiumque ingerebantur: quibus cum aliquamdiu restitisset, ad extremum proditione sua victus, imperium retinuit. Tunc inter magnam gratulantium lætitiam & alia decreta, & præcipue *duplex prætorianis stipendium, quo alacrius pro salute principis excubarent.* Hac arte Cæsar infamiam potentiæ suæ detraxit, ut volentibus postea, atque etiam obsecrantibus, invitus ipse otiique cupidior imperare videretur.

XCVI. Neque tamen aut res adeo incredibilis est, extitisse, qui pauciora, quam posset, vellet; & præ se ferre perseveravit hanc voluntatem Cæsar, plurimis dictis scriptisque. Nam & in epistola quadam, *otium suum non fore dignitatis expers, neque priori gloriæ inconveniens* pollicitus, hæc ipsa verba posuit: *sed ista fieri speciosius, quam promitti possunt: me tamen cupido temporis optatissimi mihi provexit, ut, cum rerum lætitia moretur adhuc, perciperem aliquid voluptatis ex verborum dulcedine.* Interim, sive ut partem invidiæ declinaret, sive ut curas levaret, negavit, *se provincias omnes suscipere regendas; aut quas suscepisset, retinere perpetuo posse. in decennium tamen operam suam offerre reipublicæ, ea tamen lege, ut si pacare citius omnia posset, celerius ei liceret abire potestate.* Divisis igitur cum senatu provinciis, sibi inquietiores, in quibus bella erant, aut timebantur, recepit; ambigua æstimatione, reipublicæ cura hæc faceret, an ut, relictis inermibus & obnoxiis, quidquid ubique

militum ac armorum eſſet, ſecura potentia complecteretur.

XCVII. Igitur ſenatui populoque Romano permiſſæ ſunt Africa, Numidiaque, & Cyrenaica regio, & cum Epiro Græcia, Dalmatia, Macedonia: præterea Bithynia cum Ponti proxima parte, ac Hiſpania Bætica: tum ex inſulis Sicilia, Sardinia, Creta. Cæſar reliquam Hiſpaniam omnem, itemque Galliam Germaniaſque retinuit, cum Cœleſyria, Phœnice, Cilicia, Cyproque & Ægypto. Sed mox Cyprum populo reddidit Cæſar; Dalmatiam, ubi exortum bellum erat, recepit. ad eandem formam diverſis temporibus aliæ quoque permutatæ provinciæ ſunt, ut ſuis locis referetur. Ceterum tum quidem cenſus utriuſque provincias a ſenatoribus obtineri voluit; Ægypto demta, cui præfectum mittebat ex equeſtri ordine. At in populi provincias annui magiſtratus exibant, ſorte diviſis provinciis; niſi quod extra ordinem multitudinis liberorum habebatur ratio, orbique patribus, & maritis cælibes poſthabebantur.

XCVIII. Hos omnes eſſe ſenatorii ordinis oportebat: eoque habitu ac cultu utebantur, non accincti gladio, non militibus ſtipati. *Proconſules* appellari placuit, latius extenſa ſignificatione vocis, ut non hos modo, qui ex conſulatu iſſent in provinciam, ſed prætores etiam, quique eorum loco haberentur, comprehenderet. lictores his totidem, quot in urbe ſolebant apparere, conceſſi. Et quamvis in ſua tantum provincia poteſtatem exercere poterant, inſignia tamen urbem egreſſi ſumere, eademque, donec in urbem reverterentur, retinere juſſi. Sed initio duæ harum conſulares appellabantur, Africa, demto Jubæ regno; & Aſia, quæ gentes intra Halym ac Taurum continebat: exceptis Gallogræcis, & nationibus Amyntæ parentibus, Bithyniaque ac Propontide. Decem reliquas prætorias fecerat, Bæticam, Narbonenſem, Sardiniam adjuncta Corſica, Siciliam, Illyricum, Macedoniam, Achajam, Cretam cum Cyrene, Cyprum, Bithyniam cum Propontide vicinaque

§ XCVI. Senec. de brev. vit. c. 5. Dio. Strab. l. 17. § XCVII. Sueton. in Aug. c. 47. Dio.

parte Ponti. Suas item provincias a se uno delectis tradidit Cæsar, appellarique legatos, etiamsi forte consulatum gessissent, voluit. His non temporis, sed voluntatis suæ modo finiebat Cæsar potestatem, militari habitu cinctuque conspiciendis, ut quibus in milites animadvertendi concessum jus esset: id enim ejus potestatis insigne est, nec ab aliis usurpatur.

XCIX. Senos autem lictores habebant, quotquot eorum non essent consulatu functi, atque hinc eis apud Græcos nomen fuit. Sæpe autem accidit, ut voluntate Cæsaris etiam consules prætoresque in magistratu suo provincias obtinerent Idem tamen auctor fuit instituti, ne magistratus, deposito honore, statim in provincias mitterentur; sed quinquennium saltem interponeretur. Et initio quidem, quamquam plures essent provinciis, tamen omnes ad sortiendum admittebantur: postea propter quorundam delicta, Cæsar eam quoque rem suæ potestatis fecit hactenus, ut ex omni numero totidem eximeret, quot provinciarum sortes erant, eosque sortiri solos juberet. Postea & hic mos inolevit, ut ejusmodi provincias Cæsar cui vellet daret, & quam vellet diu. quin & equitibus Romanis quarundam gentium aliquando commissa cura fuit. Hæc igitur tum sunt constituta circa officium senatorum, quibus in provinciales capitalis pœnæ potestas erat.

C. Mittebantur enim & alii in populi quidem provincias, quibus id juris non esset, ex quæstoribus sorte ducti, aut proconsulum legati, quos rectius *consiliarios* ab argumento vocaveris. Hos autem sibi quisque deligebat: prætorii quidem singulos æqualis dignitatis, aut inferioris etiam; consulares vero ternos ejusdem loci, quos imperator probavisset. Sed & in Cæsaris provincias, in quibus plus una legione esset, senatores mittebantur, quos legatos legionum appellabant. hos deligebat ipse ex prætoriis plerumque; nonnunquam quæstorios etiam, aut alio mediorum

§ XCVIII. L. 1. de off. Proconf. Dio. Strab. l. 17. § XCIX, Sueton. in Aug. c. 36. Dio.

honorum functos adhibebat. Hæ ferme ſenatorum functiones erant. At ex equitibus, qui eorum tribuni militum, aut nuper in ſenatu fuerant, aut alioqui præſtantiores ceteris habebantur, nonnullos mœniorum Romæ curatores, alios etiam in externis urbibus conſtituit. Ex eodem ordine procuratores, interdum & ex libertis ſuis, in omnes provincias dimiſit, reditibus colligendis certiſque faciendis impenſis; niſi quod a proconſulibus provinciarum, quibus præerant, tributa cogebantur. His etiam procuratoribus, non ſecus atque proconſulibus, mandata princeps dabat: eoſque certis cum ſtipendiis emittebat, idque etiam in ceteris provinciarum rectoribus ſervari placuit. Antiquitus enim redemtores erant, qui proconſulibus mulos & tabernacula, vaſaque, & omne aliud inſtrumentum publice locata præberent.

CI. Tum vero parare hæc e ſtipendiis ſuis omnes juſſi, has inſuper communes omnibus leges acceperunt, *ne quis delectum militum ageret: ne pecunias cogeret, niſi ex præſcripto: ne quis, accepto ſucceſſore, cunctaretur decedere, neve tempus in itinere tereret, ſed intra trimeſtre utique in urbem reverteretur.* Hanc igitur faciem tum quidem temporis iſta receperunt, revera regnum erat, & Cæſar, militibus inſtructus & pecunia, etiam ea, quæ reddidiſſe ſenatui populoque videbatur, imperio obtinebat. Ærarium quidem publicum ab ſuo diſtinctum habebat: ſed par erat ei in utrumvis poteſtas, quæ nec rerum limitibus, nec temporum ſpatiis coerceretur. Nam tametſi dixerat, iſta ſe tantum in decennium recipere, mox in aliud quinquennium, deinde iterum in decennium ei prorogatum imperium eſt, ita ut continuatis decenniis ad finem uſque vitæ in ſumma poteſtate perſiſteret.

CII. Senatus tamen, quaſi adjicere aliquid fortunæ ejus poſſet, jam poſt orationem ab eo habitam, promiſſaque de provinciis dividundis facta, multos ei honores decre-

§ C. Dio. Sueton. in Aug. c. 36. Cic. in. Piſon. § CI. Dio. Tacit. Plin. 16, 4.

verat: in quîs maxime insignes, *ut ante domum ejus in Palatio lauri, quernam coronam sustinentes, statuerentur, eæque quotannis a. d. Kal. Mart. renovarentur, quo simul & in hostes victoriæ, & in cives clementia significarentur.* ejusque rei memoriam temporum eorum triumviri auro, argento, æri flando feriundo tam diuturnam effecerunt, ut hodieque spectentur nummi, quernam coronam cum lauri ramis exhibentes, titulo inscripto, OB. CIVES. SERVATOS. Tum vero redactis in promissam formam provinciis, & ad tutelam imperii distributis quatuor & quadraginta legionibus, ab senatu populoque Romano *Augustus* appellatus est. *Romulum vocari oportere* quidam censuerant, quasi & ipsum conditorem urbis: nec displicebat nomen Cæsari, nisi quod regis illud fuerat, cujus vocabulum studiose fugiebat, cum rem teneret.

CIII. Sed Munatii Planci sententia prævaluit, ut *Augustus* potius diceretur, non tantum novo, sed etiam ampliori cognomine, quod locis consecratis sanctisque rebus antea tribui consueverat. Nam ab *augendo* deductum hoc nomen, sequentibus seculis nequidquam existimatum. Actum id Idibus Januariis, ex Ovidio satis constat: mansitque huic vocabulo per complura secula tanta veneratio, ut solis imperatoribus Romanis relictum ne potentissimi quidem reges affectarent. Etiam mensem Septembrem, quo natus ille esset, *Augustum* appellandum censentibus, ipse Sextilem prætulit, ob causas senatusconsulto comprehensas, quod in hæc verba factum est: *Cum imperator Cæsar Augustus mense Sextili & primum consulatum inierit, & triumphos tres in urbem intulerit, & ex Janiculo legiones deductæ, secutæque sint ejus auspicia & fidem; & Ægyptus hoc mense in potestatem populi Romani redacta sit; finisque hoc mense bellis civilibus impositus sit; atque ob has causas hic mensis huic imperio felicissimus sit, ac fuerit: placere senatui, ut mensis* Augustus *appelletur.*

§ CII. Pigh. annal. Liv. Epit. Sext. Victor. de Cæs. c. 1 & ejus Excerpt. c. 1. Appian. civil. l. 1. § CIII. Sueton. in Aug. c. 74, Hegesipp. 5, 15. Vellej. 2, 91. Flor. 4, 12.

CIV. Eadem de re & plebiscitum factum est, rogante Sex. Pacuvio tribuno plebis. Is inter immodicam omnium gratulationem, eminere suam adulationem cupiens, Hispano Celticoque more se devovit Augusto: &, hoc prohibente, ad circumstantem subsellia populum prosiluit, & persuasis, quos potuit, etiam circum angiportus & vias discurrens sequi suum exemplum obvios coegit. Atque inde mos ortus dicitur, ut imperatorem alloquentes, *se numini ejus majestatique devotos* dicerent. Idem effecit, ut propter decretos Augusto honores passim sacrificaretur: atque pro concione palam professus, *se Augustum ac filium suum heredes instituisse æquis partibus*, cum nihil haberet, eo fecisse existimatus est, ut acciperet; quod etiam contigit. His temporibus Augustus, cum vim summi imperii teneret, omni conatu elaboravit, ut quam posset maximam libertatis speciem efficeret: hoc maxime vaframento usus, ut magistratus etiam capesseret sæpius, aliosque honores, atque nomina eorum antiqua reciperet, quo videlicet non sibi vindicare omnia, sed ex legibus & senatus populique voluntate habere videretur.

CV. Quod exemplum & successores ejus imitati, consules sæpe, & quoties extra pomœrium agerent, proconsulibus gesserunt. *Imperatoris* etiam susceperunt appellationem, vel quibus nulla ex hoste parta victoria esset, ne *regis* aut *dictatoris* nomen assumerent, & tamen proprium aliquod summo fastigio vocabulum haberent. Sub horum nominum antiquo jure conscribere exercitus, cogere pecunias, bellum aut pacem facere, civibusque pariter & sociis imperare consueverunt. etiam, ut equites, atque adeo senatores vel intra pomœrium necare possent; & quidquid unquam ista nomina gerentibus usurpatum potestatis fuit. Censuræ vero præscriptio facultatem dabat in vitam moresque singulorum inquirendi, census agendi, in equitem

§ CIV. Dio. Liv. Epit. Strab. l. 3. Cæs. de B. civil. Tacit.

aut ſenatum legendi, quos vellent, aut contra inde removendi.

CVI. Ne autem ulla pars reipublicæ videretur eorum eximi poteſtati oportere, ſacerdotia capiebant omnia, & pleraque conferebant ipſi, pontificatum maximum ſoli retinentes. Tribunitia deinde poteſtas dabat eis in omnia ſenatus decreta arbitrium, ut liceret eis, quidquid eorum diſpliceret, tollere. præterea ſacroſanctos efficiendo ab omni defendebat injuria: adeo, ut ſi vel leviter ſe læſos verbo factove cujuſquam exiſtimarent, poſſent eum indicta cauſa tanquam impium & nefarium hominem occidere. Et tribunatum quidem, tanquam patriciis haud concedi ſolitum, non ſuſcipiebant: poteſtatem autem, quanta unquam fuit maxima, vindicabant: quam quia quotannis, quoties tribunorum comitia perfecta erant, reſumebant, per annos tribunitiæ poteſtatis imperium eorum dinumerari obtinuit.

CVII. Hæc igitur tanquam a populo accepta, ad imaginem antiquæ reipublicæ, principes habuerunt. Ceterum rem pauciſſimis olim, & tantum certas in cauſas conceſſam, aſſumſerunt in omnia, ut legibus ſolverentur. *Patris* autem appellationem, honoris plus afferentem, quam potentiæ, ſervarunt ominis cauſa: *Cæſares*que & *Auguſti* vocari voluerunt, alterum ſignificandi gratia, quibus ſucceſſiſſent; alterum exprimendæ amplitudini ſuæ dignitatique aptum. Hæc igitur commutatio rerum, cum publice eſſet utiliſſima, (deventum enim eo erat, ut ſalva eſſe Roma non poſſet, niſi ab uno regeretur) rerum geſtarum expoſitioni fraudi fuit, ut anguſtior eſſe inciperet, & incertior.

CVIII. Superioribus enim temporibus, cum quæ fierent omnia ſenatui populoque Romano renuntiarentur, a multis excipi conſignarique potuerunt: & quamquam, ut fit, a nonnullis timori gratiæque aut ſimultatibus aliquid daretur, tamen apud alios, & in publicis commentariis

§ CV. Eutrop. l. 2. Flor. 4, 2. Tacit. Dio. § CVII. Flor. Dio.

reperire integriora fas erat. Poſtquam ad unum omnia referri cœpere, paucis, illa tanquam ex abdito proferentibus, maligne creditum; quod, unde arguerentur, non esſet, omnia ad arbitrium principum compoſuiſſe exiſtimatis: cum etiam Claudium Cæſarem, hiſtoriam, hortante T. Livio, ſcribere aggreſſum, ne vere ac libere, quæ mortem Cæſaris ſecuta erant, traderet, ſæpe caſtigatum ab avia & matre didicerimus.

CIX. Acceſſit ex ipſa imperii magnitudine cuncta accurate tradendi quædam deſperatio. Nam ex eo tempore multa domi bellique geſta ſunt, quorum cauſas atque ſeriem pauci, præter auctores, noſſent; pleroſque totum negotium pertinaciter falleret. Unde nemini vertendum vitio erit, ſi non obvia fide ſine delectu omnia exceperit, præſertim, quoties utcunque tradita, manifeſtioribus rerum indiciis arguuntur. Sed, ut ad ſeriem temporum revertamur, qua die Cæſari cognomentum *Auguſti* eſt impoſitum, Tiberis proxima nocte exundans, plana urbis inundavit. res fortuita vatum interpretationibus in prodigium tracta eſt, incrementumque Cæſari ſignificari creditum, civitatem totam in poteſtate habituro.

CX. At ille non jam potentiam, quæ prius aſſuerat, ſed juſti imperii decus atque bona cogitans, non omnia, ut olim, privato conſilio agebat. de pleriſque Patres conſulebantur: precante ipſos, *ne quis ſibi patriæque, ſi quod haberet conſilium rectius, invideret*: neque difficilem ſe exhibuit, quidquid illi parum apte cogitatum judicaſſent, corrigendo. Maxime autem a conſulibus, aut ſi locum alterum ipſe occuparet, a collega poſtulabat *admoneri*. Sed *& ex aliis magiſtratibus ſingulos, & ex reliquo ſenatu quindecim ſortiri* juſſit, *quibus in proximum ſemeſtre adjutoribus uteretur, de negotiis ad frequentem ſenatum referendis ante tractaturus.*

CXI. Eoſdem etiam aliquando judicaturos adhibuit,

§ CVIII. Sueton. in Claud. c. 41. § CIX. Dio. § CX. Sueton. in Aug. c. 35.

Exercebat tamen & senatus judicia, quemadmodum olim: quin & legationibus interdum regum atque nationum responsa dabat: populus comitiis intererat, nihil tamen nisi de sententia principis constituebatur. Magistratus partim ipse designabat, partim suffragiis sinebat creari; semper animum intendens, ne indigni fierent, aut factionibus ac ambitioni locus esset. His in universum ita ordinatis, deinceps singula, quæ memorari digna occurrent, suis annotata temporibus referentur. Non enim abs re miratus Alexandrum hic princeps, plerisque in adolescentia subactis, ne materiam agendi postea non esset habiturus timentem, majus esse existimavit imperium partum bene constituere, quam, donec defuit, quærere. idque rebus ipsis laudabiliter præstitit.

CXII. Igitur eodem consulatu, vias extra urbem ex manubiali pecunia sternendas triumphalibus viris distribuit; excepta sibi Flaminia, quæ ad Ariminum usque pertinebat, quod per eam ducturus exercitum erat. Celeriter ea permunita est, obque eam causam in duobus capitibus viæ positi sunt arcus cum statuis Augusti, unus in ponte Tiberis, alter Arimini. quorum adhuc in nummis imago visitur, cum hac inscriptione: S. P. Q. R. CÆS. AUGUSTO. QUOD. VIÆ. MUNITÆ. SUNT. In ceteras etiam vias, cunctanter sumtum præbentibus aliis, multum de sua, aut publica pecunia impendit. Ille tamen de sua dedisse malebat videri: eoque & argenteas statuas suas (quo ex metallo nulli antea Romano positæ fuerant) sustulit, & conflavit omnes. & ex ea pecunia cortinas aureas in æde Apollinis Palatini posuit. Perfecto Flaminiæ viæ opere, ac viribus ex morbo, quo circa Non. Maj. correptus fuerat, recuperatis; profectus ab urbe Cæsar, Britannis inferre bellum constituerat. Sed ubi perventum in Galliam est, obvios eorum oratores habuit, pacem petentium. Idcirco deposito priore consilio, in Gallia substitit, quam recens sub-

§ CXI. Dio. Plut. apopht. Rom. c. 46.

actam, fecutis deinde civilibus bellis, nondum bene certa ac ftabilis forma continebat. Igitur Narbonem evocatis populis trium Galliarum, quas pater Cæfar vicerat, cenfum egit: moribufque eorum ac reipublicæ firmius conftituendæ operam dedit; certumque vectigalis modum, & inferendi tempora quibufque ac loca præfcripfit.

§ CXII. Sueton. in Aug. c. 30. & 52. Dio. Strab. l. 5.

JOANNIS FREINSHEMII SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM

LIBER C.

IN LOCUM LIB. CXXXV LIVIANI.

EPITOME

LIBRI CENTESIMI TRICESIMI QUINTI.

Bellum a M. Crasso adversus Thracas, & a Cæsare adversus Hispanos gestum refertur; & Salassi, gens Alpina, perdomiti.

I. EADEM æstate M. Licinius Crassus M. F. M. N. proconsule ex Thracia & Getis, a. d. IV Non. Jul. triumphavit. Bastarnæ nuperæ cladis dolore Dentheletas & Sitam, quibus calamitatis suæ causam imputabant, adorti, excitarunt Romanum, illis gentibus atque regionibus belli minime appetentem. Ceterum, ut inquietas nationes graviore damno castigatas in longius pacaret, diligenter instructis omnibus, operam dedit, ut imparatis superveniret. Juvitque consilium fortuna; & profligatis levi negotio barbaris, leges pacis, quales Romanus voluerat, impositæ. Victis Bastarnis, cum arma semel cepisset, ulcisci Thracas quoque statuit, qui priori expeditione e Mœsia revertentem latrociniis vexaverant, & tum quoque nihil pa-

cati agitare nuntiabantur. Igitur in Merdos Serdosque exercitu inducto, nationes istas prœlio non uno victas, magno labore domuit; amputatis multorum manibus, quod aliter frangi feritas crudelissimorum mortalium non poterat. A Serdis istis vocatam regionem, quam Serdicam & Sardicam, variante scriptura, celebrant historiæ; pro Merdis, quod nescio an usquam præterea occurrat vocabulum, Mædos intelligere malim, vicinos Dentheletis, & a Serdis flumine tantum Nesso separatos.

II. Ceterum subjecta quæque populando, cum ad Odrysas Crassus penetrasset, his in pacis speciem occurrentibus pepercit. *Bacchi se clientes* asseverabant, *neque dignum, ab ejus imperatoris exercitu sacras terras vastari, cujus imperii prædictionem M. Octavio de filio consulenti exhibuissent. Ritu enim loci vinum aris infusum, superato ædis culmine in cœlum emicasse lætissima flamma: quod ostentum nemini post Alexandrum Magnum factum fuerit.* Lucum eum tum temporis Bessi obtinebant: itaque Crassus his ademtum, prioribus cultoribus restituit. Hæc agentem Roles excivit, cui cum alio Getarum regulo (Dapygi erat nomen) bellum inciderat. In hos invectus Romanus, cum equites pulsos in peditum ordines impegisset; non prœlium ultra, sed cædes turbatorum atque diffugientium fuit. Dapyx in castellum munitum se contulit: quod cum obsideret Crassus, quidam de muro Græce salutans eum, colloquium expetivit. per hunc proditi barbari, ne in manus inciderent hostium, mutuis vulneribus semetipsi conciderunt. Dapygis fratri, nisi captus fuisset, par cum aliis fatum sortituro, Crassus salutem & libertatem restituit. His ita gestis, ad Ceiram signa promota.

III. Est in regionibus eis spelunca ejus magnitudinis & munimenti, ut *Titanes a Diis victi eo confugisse* dicerentur. huc omnes opes suas finitimi, &, quod in his pretiosis-

§ I. Liv. Epit. Dio. Flor. 3, 4. § II. Dio. Sueton. in Aug. c. 94.

ſimum erat, armenta ac pecora incluſerant. Craſſus, perquiſitis omnibus ſpeluncæ oſtiis (tortuoſa enim & occulta erant) obſtructiſque, neceſſariorum parandorum facultate excluſos, fame ſubegit. Invitatus hoc ſucceſſu, Zyraxis etiam regionem, licet Dapygis bello ſe nihil immiſcuerat, invaſit. Robuſtiſſimum ejus regionis oppidum Genucla fuit, *ubi ſigna Romana eſſe* dicebantur, *quæ C. Antonio apud Iſtrianos Getæ ademerant.* Ea terra ſimul & ab Iſtro, cui adjuncta fuerant, oppugnata, parvo quidem tempore, ſed non parvo labore cepit, abſente quidem Zyraxe, qui ad primam belli famam, cum pecunia, comparandorum auxiliorum cauſa, in Scythas profectus, nondum redierat. Interea Mœſorum etiam populos, qui defecerant, per legatos recepit. Artacios, *illibatam libertatem nullaque violatam deditione* jactitantes, ipſe aggreſſus, ne vicinis faſtidium conditionis ſuæ facerent, quamquam fortiſſime repugnantes, in poteſtatem redegit, cum partem eorum ſuperaſſet armis, ceteros, captivis ſuis metuentes, accipere conditiones pacis coegiſſet.

IV. Ob eas res triumphum ei conceſſit Auguſtus; itemque M. Valerio Meſſallæ propter Gallorum rebellantium partem domitam. Circa montem Atacem & Pyrenæos ſaltus res geſſerat, Aquitanorum maxime ferocia fracta. Triumphavit igitur proconſule ex Gallia VII Kal. Oct & ex manubiis viam ſilice ſternendam locavit, quam ne fuiſſe Valeriam exiſtimemus, Tibulli poetæ, qui bello Aquitanico ſub Meſſalla meruit, auctoritati damus, per Tuſculanum Albanumque agrum ductam teſtantis, cum Valeria Tibure in Marſos & Pelignos pertineret. Dum hæc aguntur, Auguſtus in Hiſpaniam ex Gallia profectus, eam quoque provinciam pro ratione præſentium ordinavit. Adhuc Tarracone agentem Kalendæ Januariæ deprehenderunt, quibus conſulatum ipſe octavum, T. Statilius Taurus iterum inierunt. Tum Agrippa, cui nulla munienda obtigerat via, aliud non minoris ſumtus opus, ſepta, dedicavit. Locum eum in Martio campo Lepidus antea comitiorum haben-

dorum causa porticibus instruxerat. Agrippa incrustavit, tabulisque & statuis exornavit, adeo pretiosis, ut pro quibusdam capite spondere tutelarii cogerentur. Sed Agrippa, nihil honori suo tribuens, *Septa Julia* vocavit, omnia referre ad Cæsarem solitus, eoque & apud ipsum integra gratia: nec minus in magna gloria apud ceteros, quod optimorum consiliorum auctorem esse Cæsari scirent.

V. Longe diversis moribus Cn. Cornelius Gallus, pro instituti sui vanitate exitum habuit. Is immemor, cujus opus esset, auctori suo obtrectare non verebatur: & inter alia maleficia Thebas, Ægypti nobilissimam urbem, pluribus ornamentis opibusque spoliatam exhauserat. Nec interim defuit statuas sibi per omnem prope dixerim Ægyptum ponere, & acta sua insculpere in pyramides. Nam Heroum urbem deficientem parva manu receperat; domueratque Thebas, propter tributum tumultuantes. Hæc, cum accepto successore Petronio in urbem redisset, Valerius Largus ex familiaribus ejus objecit; factumque est, ut Augustus Gallo amicitia & provinciis suis interdiceret. Sic cadere incipientem, aliæ, ut fit, adortæ accusationes prorsus affixerunt, multorumque criminum, inter quæ & conjurare contra Cæsarem voluisse insimulatus, sententiis Patrum, quibus causam judicandam imperator dederat, *exsulare* jussus est. *bona ejus in fiscum Cæsaris referri* placuit, *& ob hanc vindictam honorem haberi Diis immortalibus; iisque majoribus hostiis senatus nomine fieri.* At Gallus, ignominiam non ferens, ferro incubuit.

VI. Hic casus primum ex Romanis Ægypti præfectum, inter paucos Cæsari carum, poetam nobilem, bello spectatum, quadragesimo ætatis anno sustulit, cum tot egregia naturæ ac fortunæ munera, utendi nescius, inexcusabili vecordia corrupisset. Atque hoc sicuti ad modestiam documentum, sic illud ad cautionem hominibus fuit,

§ IV. Appian. civil. Strab. l. 5. Sueton. in Aug. c. 29. Plin. 36, 5. § V. Euseb. Marcellin. 17, 6. Dio. Strab. l. 17. Sueton. in Aug. c. 66.

quod multorum ſuffragiis adactus ad extrema fuerat, qui proſperitate magna uſum adulationi propioribus officiis impenſe coluerant. at illi, Largum videntes creſcere, ad hunc ſe tranſtulerunt, eundem illum, ſi quando ferret occaſio, haud ſegnius condemnaturi. At apud alios, propter amicum everſum, tanta eſſe in invidia Largus cœperat, ut *C. Proculejum*, Cæſaris amicitia notum equitem, *cum forte factus ei eſſet obviam, manu os atque naſum compreſſiſſe* dicatur; quaſi indicans, tali præſente delatore, ne reſpirare quidem tuto quemquam poſſe. Alius, teſtibus adhibitis, Largum interrogavit, *an ſe cognoſceret?* & negante illo, rem conſignavit in tabulis, quaſi homo improbus calumniari vel ignotum nequiret. *caſu Cornelii cognito, laudatam quidem ab Auguſto Patrum pietatem* ferunt, *tantopere pro ſe indignantium*, ſed & *illacrimaſſe eum, nobilique voce queſtum, ſibi ſoli non licere amicis, quatenus vellet, iraſci.*

VII. Tantum exemplum nihil M. Egnatium Rufum deterruit, (adeo plures aliorum improbitatem æmulari, quam vereri pœnam, didicerunt) quo minus ad ſimilem furorem prolaberetur. Ædilis nuper & alia non inepte fecerat, & oborto forte incendio, per ſervitia ſua & mercenarios opem tulerat laborantibus. Ob iſta populi juſſu pecunia ex publico data, factuſque præter leges ſtatim ex ædilitate prætor, in tantum ſibi placuit, ut Auguſtum contemneret: edictoque propoſito, *ſua opera ſalvam integramque urbem ſucceſſoribus tradi*, gloriaretur. His quamquam offenſus cum nobiliſſimo quoque Patrum Auguſtus, ſatis tamen in præſentia habuit ædilibus injungere, *darent operam, ne qua incendia exſiſterent, aut, ſi exſtitiſſent, in tempore reſtinguerentur.*

VIII. Eodem anno Ponti rex Polemo, inter ſocios ac fœderatos populi Romani adſcriptus, in univerſo regno ſuo *prima in theatris loca ſenatoribus Romanis dari* præcepit. Et Romæ Sex. Apulejus Sex. F. Sex. N. procoſ. ex

§ VI. Dio. Plin. 36, 24. § VII. Sueton. Dio. Vellej. 2, 91.

Hiſpania a. d. VII. Kal. Febr. triumphavit. Sub idem tempus clauſæ nuper Jani portæ denuo patuerunt. Britannos, promiſſa non ſervantes, bello petere Auguſtus deſtinarat, ſed præpeditus Salaſſorum, Cantabrorumque & Aſturum rebellione, ad hos prius pacandos conſilia convertit. Igitur nono conſulatu, cujus collegam M. Junium Silanum habuit, etiam Tarracone inito, ipſe Hiſpanos domiturus Alpina bella Terentio Varroni Murenæ demandavit. Salaſſi nuper Gallico bello M. Meſſallæ, caſtra propinquis locis habenti, ligna ad focum, & haſtilia ad exercitationes, non niſi pretio accepto dederant; & nuper per ſimulationem viarum, aut pontium reficiendorum, cum magnis copiis juga montium inſidentes, ſaxis in ſubjecta devolutis, pecuniam, quæ ad Cæſarem portabatur, interceperant.

IX. Hos igitur diviſis copiis Varro, quo pluribus locis invadens diſtraheret, haud difficulter paucos numeroſo ſuccinctus exercitu ſuperavit. Pacem deinde petentibus cum certam pecuniam imperaſſet, tanquam nihil ultra paſſuris; dimiſit per cauſam exigendi milites, *comprehendique omnes, & adduci Eporædiam*, juſſit. Ibi ſub haſta venierunt omnis ætatis ſexuſque millia ſex & triginta; præterea hominum bello aptorum octo millia, lege addita, *ne aut in vicina regione ſervirent, aut viceſimum intra annum manumitterentur.* Ita perdomitis tandem Salaſſis, Auguſtus tria colonorum millia, maxime ex prætoriis cohortibus in optimam ejus agri partem miſit; &, *quo loco caſtra habuerat Varro, condi oppidum, & muris*, quatenus natura locorum patiebatur, *muniri* juſſit. *Auguſta Prætorianorum* appellata. Difficilior adverſus Cantabros Aſtureſque labor Auguſto fuit, cum aſperi homines, & pari ſitu defenſi, nec pacem amplecterentur, nec in diſcrimen pugnæ ſe darent adverſus validiorem.

X. Cantabrorum præcipua contumacia fuit: qui libertatem uſurpare non contenti, quoties Romanus metus

§ VIII. Faſti Capitol. Sueton. in Aug. c. 26. Strab. l. 4. Dio.
§ IX. Dio. Strab. Sueton. in Aug. c. 2 & 24. Liv. Epit.

aberat, Vaccæos, & Curmogos, & Autrigonas aſſidue depopulabantur. At ubi, Sageſama recepta, caſtriſque ibi poſitis, tripartitas copias immiſit Cæſar; modo altioribus jugis præoccupatis, modo per cava locorum aut ſilveſtria poſitis inſidiis, in has eum difficultates conjecere, ut præ curis laboribuſque, per majorem partem æſtatis exantlatis, in morbum incideret. Sed & frumenti penuria laboratum in caſtris eſt: quod per difficiles vias parce ex Aquitania ſubvectum, incredibilis exorta murium multitudo diripiebat. Ergo & cum hoc tantulo animali belligerandum fuit, hominesque conducendi, pretio in certum captorum numerum conſtituto. Ceterum Auguſtus Tarraconem regreſſus, C. Antiſtium bello præfecerat. eaque res ad celeritatem victoriæ profuit. Quippe barbari, contemto Antiſtio, cum prœlium commiſiſſent ad Belgidam (quod oppidum ab aliis Segidam vocari doctis placet) magna clade victi, Vinnium altiſſimum montem fuga petiverunt.

XI. Ibi tuti loco, neceſſariorum inopes, quam deditionem ferrum extorquere nequiverat, fame ſubigente fecerunt. Alia deinde ſunt ab Antiſtio oppida capta; ſed cujus titulis Arracillum accedere debeat, quando ſub hæc tempora & C. Furnius, & M. Agrippa his in regionibus res geſſerunt. inter ſilentium auctorum parum liquet. Id tantum reperio, cum diu magna vi repugnaſſet, captum ac direptum eſſe. Poſt hæc ulteriora quoque Gallæciæ victores pervaſerunt, claſſe etiam admota ab Oceano. cui præfuiſſe C. Furnium arbitror, qui una cum Antiſtio Medullium montem flumini Minio adjacentem obſedit. Iſthæc obſidio magno labore periculoque Romanis conſtitit: magna hominum multitudo huc confugerat: quæ cum armis reſiſteret, operibus expugnanda fuit. Igitur obducta per quindecim millia paſſuum foſſa, cum aliter captivitatem effugere barbari nequirent, inter epulas ſe certatim igne, ferro, ac veneno peremerunt.

§ X. Flor. 4, 12. Oroſ. 6, 61. Strab. Dio. Vellej. 2, 91. § XI. Flor. Dio. Vellej. 2, 90.

XII. Taxus arbor in Hifpania nafcitur: hujus e baccis venenum exprimebant, cetera quoque tam maleficæ naturæ, ut vafis, ex eo ligno factis, vina diffufa mortem afferant. hinc *taxica* vocata putant, quæ vulgo *toxica* nominantur. Alii, *toxicon ex herba fieri*, *fimilitudinem apii referente*, tradunt; *id*, *quoniam citra dolorem necet*, *affervare Hifpanos in remedium acerbioris cafus: eos maxime, quos gentili more fupervivere poft mortem ejus, cui fe devoverint*, *nefas habetur.* Hoc modo confumtis plerifque, ne quidem fervari magna pars eorum, qui in poteftatem venerant, potuere. annotatum eft, a puero, gladium forte nacto, juffu patris parentes cum fratribus omnibus interemtos: itemque alios una captos, a muliere. Nec enim ille fexus erat mollior: & interfecti funt eo bello a matribus liberi, ne in poteftatem hoftis inciderent. Inter hæc relevatus nonnihil Auguftus ad caftra rediit: fractofque jam hoftes, & in deditionem acceptos, partim in plana deduxit, ne montium fiducia rebellarent: aliis obfides imperavit: ferociffimum quemque fub corona vendidit.

XIII. Sub idem tempus Aftures, montibus fuis digreffi, caftra juxta flumen Afturam (unde nomen genti) pofuerant. Inde trifariam divifis copiis, totidem Romana caftra oppugnaturi, maximum terrorem imparatis periculumque intuliffent, nifi T. Carifius, Trigæcinis fociorum confilia prodentibus, inftructo cum exercitu occurriffet. Cruentum ibi certamen fuit, multis utrinque cadentibus, donec in fugam acti hoftes Lanciam urbium fuarum maximam confugerunt. Eam milites, ab ira pertinacis prœlii, delere incendio cupiebant; donec Carifius non parvo apud utrofque negotio, barbaris deditionem, fuis clementiam perfuafit, ut victoriæ Romanæ ftans potius Lancia, quam incenfa, monumentum effet. Hanc victoriam, omnibus circum exterritis, fecuta gentis eft deditio, conceffis ei ad inhabitandum caftris fuis, quæ in plano effent. Sic man-

§ XII. Plin. 16, 10. Strab. l. 3. Flor.

ſuefacti paulatim Aſtures ſolum exercere & metalla didicerunt; tum demum opibus ſuis cognitis, dum alieno lucro eas eruunt.

XIV. Aurum enim fert Hiſpania, coloreſque, quorum Indico ſimilis ex arena excoquebatur. Miniarium certe metallum, maximi proventus in Bætica fuit: in Gallæcia vero *Minium* flumen inde nominatum putant, quod in eo magna vis ejus pigmenti reperiatur. Hæc extrema fuit Auguſti ductu ſuſcepta expeditio: qua perpacata demum poſt annos ferme ducentos Hiſpania, ſi modicos mox tumultus excipias, provincia facta, Romano jugo ſat patienter aſſuevit. Auguſtus, bello confecto, militibus emerita ſtipendia habentibus ſedem in Luſitania dedit, colonia condita, quam Auguſtam Emeritam appellaverunt. Ibi ex prætoriis legatum conſtituit Cæſar Cariſium, ſive Titus ei prænomen fuit, ſive nummos potius iſtius fuiſſe credimus, (& eſt vero propius) qui, urbem cum turribus & portis præferentes, hunc titulum exhibent: EMERITA, & in ambitu P. CARISIUS. LEG. PRO. PR.

XV. Majori parti Hiſpaniæ conſularis C. Antiſtius impoſitus eſt, cum tribus legionibus, totidemque legatis. Ludos etiam in caſtris Marcellus ac Tiberius ædilium vicem ediderunt. Jubæ deinde regi, quod pleraque paterni ejus regni provinciæ populi Romani adſcripta fuerant, Getuliæ quædam conceſſæ partes, & quidquid Bocchus ac Bogud Mauritaniæ reguli obtinuerant. Per idem tempus Amyntas, multis Cilicum & Piſidarum caſtellis occupatis, ad Homonadenſes progreſſus, interfecto tyranno, dolo muliebri perierat. Ejus regnum, quamquam liberos reliquerat, in provinciæ formam redegit Cæſar, miſſo M. Lollio, qui primus eam proprætore adminiſtravit. Huic *Lycaones cum Gallogræcis parere* juſſi, *tum Sagalenſes, & Selgenſes, & quidquid ſub imperio Amyntæ fuerat.* Pamphyliæ tantummodo partes, nuper eidem attributæ, ſuis legibus

§ XIII. Flor. Oroſ. 6, 21. § XIV. Plin. 23, 7 & 35, 6. Liv. 28, 12. Vellej. 2, 90. Dio. Strab.

redditæ ſunt. Ob hæc, & quia Celtarum quoſdam, ob negotiatores Romanos interfectos, armis ultus, M. Vinicius imperatoris nomen Auguſto & ipſe quæſiverat; triumphos ex provinciis ſubactis Cæſari ſenatus decrevit; eoſque recuſanti tropæum ſuper arcum ſtatui juſſit in Alpibus: id tamen complures poſt annos perfectum arguit inſcriptio, pontificatum Auguſti præferens, quem poſt mortem demum M. Lepidi aſſumſit.

XVI. Talis enim illa fuit: IMPERATORI. CÆSARI. DIVI. FIL. AUG. PONTIFICI. MAXIMO. IMP. XIII. TRIBUNITIÆ. POTESTATIS. XVIII. S. P. Q. R. QUOD. EJUS DUCTU. AUSPICIISQUE. GENTES. ALPINÆ. OMNES. QUÆ. A. MARI. SUPERO. AD. INFERUM. PERTINEBANT. SUB. IMPERIUM. PO. ROM. SUNT. REDACTÆ. GENTES. ALPINÆ. DEVICTÆ. TRIUMPILINI. CAMUCI. VENNONETES. ISARCI. ceterorum deinde populorum longa ſeries ſequitur, quam ob ignota pleraque veteribus etiam monumentis vocabula prætermiſi. Operis reliquiæ prope Monœcum portum viſuntur in Liguria; nam duobus ſupra milliaribus in præruptis collibus adhuc columna cochleata ſupereſt, qua ſpeculæ & arcis loco utuntur incolæ, corrupta nonnihil voce *Torpia* pro Tropæis appellantes. Ob ejuſmodi tam læta, cum oppreſſa ubivis bella viderentur, quorum cauſa nuper apertum Jani templum fuerat, iterum claudi placuit. Ducibus ac legatis Auguſti, quorum opera bella confecta fuerant, jus datum, ſingulis annis uno die Kal. Jan. geſtandæ coronæ cum triumphali habitu.

XVII. Omnibus his annis multus in urbe ſuis ſumtibus exornanda M. Agrippa fuit, plurima & egregia opera molitus. Inter quæ porticum exſtruxit, navalium victoriarum præmium, Neptuno, quem Argonautarum celebri pictura decoravit; in omnibus ſuis operibus exemplo con-

§ XV. Strab. l. 7 & 12. Dio. Flor. § XVI. Sueton. in Aug. c. 31. Dio. Oroſ. 6, 21.

firmare nisus, quod oratione magnifica ſane, & maximo civium digna, de tabulis omnibus ſigniſque publicandis habuit. Igitur & thermarum ſuarum calidiſſima parte marmoribus parvas tabellas incluſit: & ante eas Lyſippi diſtringentem dedicavit: & templum Ultori Jovi poſitum, cum Syracuſanis columnarum capitibus, ſic exornavit, ut propter omnium Deorum conſpicua in eo ſigna *Pantheon* appellaretur; quamquam nominis ejus cauſam alii in ſimulacra Martis & Veneris Deorum icunculis varie exculta conferunt. Dio *ſic dictum a forma rotunda* putat, *quæ cælum, Deorum omnium domicilium, imitetur.* Sequentia tempora, cum Diis omnibus ſacratum fuiſſe exiſtimarent, omnibus Sanctis & Virgini cœlorum reginæ dedicarunt; hodieque durans id opus propter ſolidæ molis firmiſſimam ſtabilitatem, ſub vocabulo Sanctæ Mariæ Rotundæ, in exemplar perfectæ architecturæ cernitur; teſtante titulo, *M. Agrippam L. F. conſulem III feciſſe.*

XVIII. Simulacrum Auguſti collocare ibidem Agrippa voluerat, ejuſque nomen operi præſcribere: ſed utrumque illo recuſante, dictatoris Cæſaris ſtatuam in æde, ſuam & Auguſti in veſtibulo poſuit. Hæc tam magnifica opera, cum proxime contingere principale culmen viderentur, honori tamen Agrippæ potius apud Cæſarem, quam fraudi fuere. Notus enim erat viri animus, Cæſaris reique publicæ cauſa facientis omnia, ut hanc operibus inſtitutiſque præclaris, hunc gloria & benevolentia civium docoraret. Nam ornatui commoditatibuſque Romanæ urbis plurimum ſtudens Auguſtus, per ſe & amicos in tantum eniſus eſt, ut jure gloriaretur, *marmoream ſe relinquere, quam lateritiam accepiſſet.* Igitur & nuptias filiæ ſuæ, quam M. Marcello, vix pueritiam egreſſo, deſponderat, quod per valetudinem Romam venire prohibebatur, Agrippa vices abſentis gerente, celebravit: & ædibus M. Antonii in monte Palatino combuſtis, quas M. Agrippæ & M.

§ XVII. Strab. I, 4. Appian. civil. Dio. Sueton. in Aug. c. 29. Plin. 33, 8.

Meſſallæ conceſſerat, huic quidem pecuniam dono dedit, Agrippam in ſuas ædes recepit. quæ cum maximo honori tanto viro eſſent, nihilo minus alios quoque haudquaquam paribus meritis populus tum celebravit: C. Toranium, tribunum plebis, quod patrem ſuum, quamquam libertum, juxta ſe conſidere in theatro juſſerat; P. Servilium, quod ejus ludis urſi trecenti, totidemque Africanæ confectæ fuerant.

XIX. Proximus deinde annus, quidquid abeſſe poteſtatis Auguſto videri poterat, obvia ſenatus voluntate delatum contulit. Kalendis Januariis, quibus magiſtratum decies conſul, collega C. Norbano Flacco, abſens iniit, ſenatus univerſus in acta ejus juravit: & cum *adventum ſuum* nuntiandum curaſſet, (nam ob valetudinem infirmam diutius abſuerat) *& ob eam cauſam diviſurum populo quadringenos nummos, ſi ſenatui videretur;* legibus ſemel omnibus eum ſolvit, ne quidquam facere, quod nollet, aut quod vellet, prætermittere cogeretur. Hæc abſenti data: poſtquam advenit, & alia propter ſalutem ejus atque reditum facta ſunt; & honoris ejus cauſa propinquis quædam conceſſa: Marcello, dicendæ prætorio loco ſententiæ, petendique conſulatus decem annis maturius, quam per leges liceret; Tiberio, ut quinquennio, priuſquam leges annariæ ſinerent, in petendis honoribus ratio ejus haberetur. Simul etiam hic quidem quæſtor, Marcellus jam pontifex, ædilis curulis deſignatus eſt.

XX. Forte quæſtores ad numerum non erant, qui in provincias mitterentur. idcirco placuit ſenatui, *ut, quotquot proximo decennio magiſtratum eum geſſiſſent, neque in provincias exiſſent, ſortirentur.* Dum hæc in urbe fiunt, Aſtures & Cantabri, ſimulatque deceſſiſſe Hiſpania Cæſarem audiverunt, novæ ſervitutis impatientes arma reſumſerunt. Ceterum, priuſquam conſilia nudarent, arte capere Romanos conati, miſſis nuntiis ad L. Lamiam, (is tum Hiſpa-

§ XVIII. Dio. Strab. l. 5. Sueton. in Aug. c. 3. § XIX. Dio; Sueton. in Aug. c. 41. Tacit.

niensibus legionibus præerat) *frumentum & alia quædam dono se dare exercitui* significarunt. Deinde milites, accipiendi gratia missos, quo quemque voluerant perductos, interemerunt. Sed hujus facinoris haud diuturnum eis gaudium fuit. Quippe vastatione agrorum, & oppidorum incendiis, aliisque belli cladibus celeriter domiti, pœnas turbatæ per insidias pacis dederunt. Alius eques Romanus, Gallus Ælius, in Arabiam Felicem signa Romana primus intulit. quam ex Strabone potissimum, auctore quantivis pretii, qui Gallo amicus sodalisque fuit, exsequemur.

XXI. Miserat hunc Cæsar, ut eas gentes, finitimasque tentaret, simul locorum situm, Æthiopicosque fines, & Troglodytas, Ægypto vicinos, exploraret, qui sinu Arabico minime lato ab Arabibus separantur. Hos quia ditissimos esse sciebat, auro argentoque aromata & lapillos permutantes, nec ementes ab aliis quidquam; aut amicos habiturus opulentos, aut, si hostes esse maluissent, ingentia inde spolia reportaturus videbatur. Spem dabat & Nabatæorum societas, quorum Syllæus fraudulento, ut res docuit, consilio, se ducem itineris, socium periculorum offerebat. Ad Album pagum (id maximum Nabatæorum emporium erat) dirigendum iter cum esset, negavit *pedibus penetrare eo exercitum posse;* cum tamen mercatores, tanto camelorum & hominum numero, commeare inter Petram & Album vicum soleant, ut si multitudinem spectes, differre nihil ab exercitu videantur. Primum in eo peccatum fuit, quod adversus homines minime bellicosos, mari præsertim, naves longas apud Cleopatridem, qua veteri fossæ Nili proxima est, biremes triremesque ac phaselos circiter octoginta construxit.

XXII. Errore dein animadverso, centum triginta onerarias ædificavit: imposuitque militum Romanorum ac sociorum millia ferme decem: in quibus erant cum Syllæo mille Nabatæi. Herodes etiam, in magna fame frumento

§ XX. Plin. 6, 28. Strab. l. 2. § XXI. Plin. Strab.

nuper adjutus a Petronio, quingentos ex prætoria cohorte delectos auxilio miserat. Hi circumducti per anfractus & æstuaria, brevibusque aut occultis saxis insidiosos sinus, (propter quæ magnis navibus in eo mari nemo utebatur) quintodecimo die vicum Album attigerunt, multis amissis navigiis, quamquam nemo dum hostium occurrisset. Id socordia fiebat Nabatæorum regum, præfectis suis, quos *fratres* appellare consuerant, committentium omnia, præsertim quæ ad rem militarem pertinerent. Hoc instituto tum rex Obodas omnem harum rerum curam in Syllæum inclinaverat. Hunc autem id agere suspicio erat, ut, explorata regione, Romanos in subigenda parte ejus adjuvaret: deinde illis morbo, fame, & ceteris, quæ structurus ipse esset, malis absumtis, ipse ab his occupata possideret.

XXIII. Hujus scelere factum, ut per vasta loca & squalentia æstu circumducti, cum aquarum herbarumque malignitas insueta corpora tentaret, quod æstatis reliquum erat, cum secuta hieme, circa vicum Album contererent. Inprimis molesta Stomachace & Scelotyrbe fuit, ignotæ nostro orbi hactenus, sed illis locis familiares. Nam in capita primum incumbens vis mali, dentibus dejectis faciem exsiccabat. Plurimi hoc genere morbi statim peremti: aliis a capite citra noxam mediarum partium ad pedes ea pestis transiit, genuum compagem solvens. nec remedium inveniebatur, nisi quod oleum in vino potum inunctumque paucis profuit. Neutrum enim iis locis nascebatur, neque maximam eorum copiam secum attulerant. Idcirco transacta demum hieme, cum Augustus undecimum consul, collegam Terentium Varronem Murenam, &, hoc celeriter defuncto, Cn. Calpurnium Cn. F. Cn. N. Pisonem ultro ambitum a Cæsare ac rogatum haberet; Ælius Gallus, ex Albo vico copiis eductis, terrestri itinere similem ducum perfidiam expertus, post aliquammultos dies, maxima cum defatigatione hominum animaliumque (nam

§ XXII. Joseph. antiq. Jud. 15, 12. Strab. Appian.

& camelis aquam portari neceſſum fuerat) in Aretæ regnum pervenit.

XXIV. Obodam affinitate contingebat Aretas; eo promtius excepit Romanos, doniſque hoſpitaliter coluit. Nec ideo minus per tam aridam regionem difficilis eis tranſitus Syllæi perfidia & artibus fuit. Triginta dies per devia conſumti: quibus ferme zea, & dactylis raris, & olei loco butyrum præbente regione, vixerunt. Inde penetratum in campos magna parte deſertos, quibus tum Sabus imperabat. vagam ibi vitam paſtoralemque degunt homines, *Arurena* vocatur. Per hanc quinquaginta dierum ſpatio per inculta & invia loca, mitem pacatamque gentem attigerunt Negranorum: quorum rex cum ad gentis ignotæ famam diffugiſſet, oppidum primo impetu captum eſt. Sextis deinde caſtris ad flumen quoddam progreſſi, cum hoſtibus magno magis, quam difficili, prœlio contenderunt. Arcum & gladium, lanceamque, fundas etiam nonnulli, ſed plerique bipennes habebant. his armis quam imperite & trepide ſint uſi, ne dicendum quidem arbitror, cum ea pugna, decem millibus ſuorum amiſſis, tantummodo duos de Galli exercitu interfecerint.

XXV. Hæc victoria eis Aſcam oppidum, itidem ab rege derelictum, aperuit. Hinc Athrullam proceſſum: captaque inſigni, ut iis locis, urbe, copiis oppidanorum, frumento maxime & dactylis refecti, Rhamanitas invaſerunt Naſaro parentes. Horum caput in Calvigiorum natione Mariaba fuit, ſuperba appellatione: nam dominos omnium interpertantur. nec abhorrebat oppidi magnitudo, ſex millia paſſuum circumitu complectens. Nec in poteſtatem Romanorum pervenit, inopia aquæ ſeptimo die ſolvere obſidionem coactis. Præter hæc oppida Neſtum quoque Maguſum, & cum Tammaco Labeciam diruiſſe Gallus traditur, &, quo longiſſime proceſſit, Caripeta. Sed quantum viribus ſuperior erat, tantum eoque amplius morbo-

§ XXIII. Dio. Strab. l. 16. Plin. 23, 3. § XXIV. Dio. Strab. Plin. 6, 28.

rum violentia infestabatur : a quibus ad postremum expulsus est. occupata pristini cultores receperunt. Gallus, cum tantum itinere bidui ab aromatifera absuisset, ut ex captivis est cognitum, sexaginta diebus omne id spatium remensus est, quod fraude ductorum toto semestri vix confecerat. Nonis castris Negrana rediit : undecimis inde Septem puteos, a rebus ipsis denominatum locum. Inde pacata exceperunt. vicus Chaalla deinde Malotha flumini adjacens : hinc per deserta & sitientia Negram itum, maritimum vicum ex Obodæ regno.

XXVI. Inde diebus undecim celeberrimum Ægypti *portum*, quem *Muris* appellant, tenuit. Inde Coptum : a Copto Alexandriam reliquias exercitus reduxit. Nam morbo & fame, tum desperatione ac tædio, major pars interierat; in bello septem omnino desideratis. Hic annus sæpe ægrotantem Augustum decumano quasi morbo propemodum dejecit. omni certe spe salutis abjecta, magistratibus senatoribusque & equitum primoribus domum convocatis, testamentoque facto, annulum Agrippæ, Pisoni consuli rationarium imperii tradidit, quo numerum exercituum, & quid ubique caperet populus Romanus, aut expenderet, conscripserat. Successorem nominavit neminem, admirantibus, qui Marcellum eam in spem educari conjecerant. Antonius autem Musa, cum destillationibus vitiatum jecur calidis fomentis non juvaretur, ancipitem rationem medendi necessario complexus, frigidis eum lavacris potionibusque, & multo lactucæ usu, restituit. Pro hoc merito multam hic Antonius & ab senatu, & ab Augusto pecuniam, cum immunitate, non sibi tantum, sed & aliis medicinam facientibus, in perpetuum decreta, abstulit.

XXVII. Ne tamen artis experimento nimium gloriaretur, non multo post Marcellus ab eodem Musa, simili methodo curatus, in Bajano suo, intra duodevicesimum ætatis annum obiit. Hoc tam acerbum fatum, & prius

§ XXV. Dio. Strab. Plin. § XXVI. Dio. Strab. Sueton. in Aug. c. 28. & 81. Vellej. 2, 93. Plin. 19, 8.

quoque parum conſtans Marcelli valetudo, Plani cujuſdam audaciæ colorem præbuit, ſe Octavia natum aſſerentis. Nam *ſe, propter ſummam corporis imbecillitatem, ab eo, cui datus eſſet nutriendus, retentum, ſubſtituto ſuum in locum illius filio.* Sed hæc diu poſt acciderunt. Tum vero publico funere, ad quod ſexcenti lecti intra civitatem ierunt, ingenti cum gloria pompaque elatum in Campo ſepeliendum curavit Auguſtus; ejuſque laudationem ipſe peregit. Civitas ejus mortem vehementer doluit, quod affabilitatis & ingenuarum virtutum opinionem, frugalitate & continentia in illa ætate & opibus admirabili, haud exiguam ſibi comparaverat. Sane ut Auguſtus eum populo commendaret, præter alias ingentes ſummas, quas ejus nomine inſumſerat, paulo ante in ejus ædilitate celebrandos curaverat magnificentiſſimos ludos, quibus & eques Romanus & matrona nobilis mimum egit: & cum æſtas præfervida incidiſſet, velis inumbrarat forum, ut ſalubrius litigantes conſiſterent.

XXVIII. Memoriæ traditum eſt, *Virgilio carminis ſui partem aliquando recitante, quod Marcello ſepulcrale magno operi inſeruit, Auguſtum & Octaviam præ nimio fletu vix duraſſe, donec locus abſolveretur.* Ad leniendum deinde luctum, colendamque adoleſcentis memoriam, honores ei decreti, *theatrumque* jam cœptum a priore Cæſare, juxta Pietatis ædem, *Marcelli* appellatum: effigies etiam aurea, cum corona ex eodem metallo, facta, quæ ludis Romanis in medio magiſtratuum, qui ludos facerent, curuli ſella poneretur. Ceterum recreatus e morbo Cæſar, teſtamentum ſuum in curiam illatum ne recitaret, reclamante ſenatu prohibitus eſt. Neminem imperii ſucceſſorem a ſe relictum ſciri volebat: quin aliquanto plus Agrippæ, quam Marcello, tributum: ut ſibi de ſe permiſſum populus intelligeret, & tamen, ſi libertatem nollet, Agrippæ notas probataſque virtutes, quam ſpes incertas adoleſcentis, potiore loco habendas. Credo, poſt mortem Marcelli ma-

§ XXVII. Dio. Val. Max. 9, 15. Plin. 19, 1.

gnam ei curam fuiſſe placandi Agrippæ, cujus, Marcellum ſibi putantis anteferri, patientiam deſiderabat.

XXIX. In Syriam eum miſerat, compoſiturum tranſmarinas provincias, ne Marcello, magnitudinem Agrippæ haudquaquam æquis oculis aſpicienti, contentionis occaſio præberetur. Hoc ille pudendam ablegationem, & frigus Auguſti eſſe interpretatus, ne nimium cupidus negotiorum videretur, legatis ſuis in Syriam miſſis, Mitylenen proceſſit. Ibi hibernantem Herodes adiit, qui Cæſaream urbem recens condiderat, cum templo Romæ & Auguſti, quo loco prius turris Stratonis ſteterat. Ob hoc, & quia etiam Agrippæ carus erat, nihil contra eum Gadarenis creditum; vinctique in poteſtatem ejus accuſatores traditi. Auguſtus porro prætoriis comitiis decem iterum creari juſſit, majore numero rempublicam indigere negans; octo enim ſolitis provinciis, duos ærario ſufficere.

§ XXVIII. Dio. Plin. 7, 37. Plut. in Marcell. c. 54. § XXIX. Sueton. in Aug. c. 66. Joſeph. antiq. Jud. 13, 13. Vellej. 2, 93. Plin. 7, 45. Dio.

JOANNIS FREINSHEMII SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM

LIBER CI.

IN LOCUM LIB. CXXXVI LIVIANI.

EPITOME

LIBRI CENTESIMI TRICESIMI SEXTI.

Rhætia a Ti. Nerone & Druſo, Cæſaris privignis, domita. Agrippa, Cæſaris gener, mortuus; & a Druſo cenſus actus eſt.

I. Hoc tempore Cæſar, ſive continuationem tot conſulatuum invidioſam putans, effectiſque, in quæ tetenderat, inutilem, ſive propter frequentes morbos otii cupidior, cum duodecimum deſignaretur, antea quoque reniti ſolitus, conſtanter abnuit, quo ad plures hic pervenire honor poſſet. Et quo magis hoc ſentire crederetur, magiſtratu abdicato, in Albanum profectus eſt. L. Seſtius ſuffectus, Publii filius, qui bello Philippenſi pro quæſtore Bruto fuerat, ejuſque ne tum quidem, licet damnatam vi triumvirali, memoriam laudibus & benigna recordatione, ſervandiſque ejus imaginibus, atque ipſi quondam Auguſto monſtratis, recolere deſinebat. Unde & Auguſto glo-

riæ fuit, honore potius, quam odio, dignam duxiſſe viri fidem & in amicitia conſtantiam.

II. Nec ignarus ille, talibus ſe teſtimoniis animi magnitudinem approbare, laudemque ſine detrimento potentiæ conſequi, bene de præcipuis eorum, quos expertus adverſarios fuerat, & ſentiebat, & loquebatur. Mediolani ſtatua Bruti erat conſpicuo loco poſita. quam ex ære diligenter ac artificioſe factam cum Auguſtus inſpexiſſet, præteriit. moxque ſubſiſtens, multis audientibus vocari magiſtratus juſſit, *animum ſe civitatis ab ſe alienum deprehendiſſe ex eo, quod hoſtem ſuum ſecum haberent.* Perterritis his, ut neceſſum erat, & pernegantibus, ac in mutuo intuitu defixis, converſo ad ſtatuam contracto vultu, *hic ergo*, inquit, *hoſtis noſter non vobiſcum eſt?* Tum vero impenſius illis paventibus arridens laudavit Gallos, quod etiam *infortunatis amici eſſe non deſinerent*, *ſtatuamque moveri loco* prohibuit.

III. Idem ſtudenti aliquando nepotum alicui ſuperveniens, cum puer territus volumen Ciceronis, quod manu tenebat, veſte tegeret; requiſivit, inſpectoque, magnam ejus partem ſtans evolvit: libro deinde reddito, *doctus*, inquit, *hic vir fuit*, *fili*, *doctus*, *& patriæ amans.* Ob has igitur æquiſſimi animi demonſtrationes hoc anno ſenatus ei perpetuum tribunatum plebis decrevit; perpetuum proconſulare imperium, etiam in urbe, neque renovandis auſpiciis indigens; juſque referendi ad Patres, tametſi conſul non eſſet, de uno aliquo negotio, quod ipſe legiſſet, quoties ſenatus convocaretur.

IV. Ab his temporibus inolevit, principes Romanos, & ceteris iis honoribus, & tribunitiæ poteſtatis titulo ac jure uti; quod & priori Cæſari decretum, Auguſtus omnium primus exercuerat, tribuni quidem nunquam uſurpato nomine. Sed hæc neque per adulationem tributa videbantur. dignus erat, qui hæc conſequeretur libera voluntate tribuentium, quos ubique tanquam liberos imperiique

§ I. Vellej. 2, 89. Dio. Appian. civil. l. 4. § II. Plut. in Brut. c. 85. § III. Plut. in Cic. c. 62. Dio.

consortes tractare consueverat. Igitur & Teridaten induxit in curiam & Parthorum legatos, qui adhuc in Hispania agentem accesserant: neque prius cognitionem earum controversiarum, quam ab senatu mandaretur, suscepit. Exitus hic fuit, ut filium Phraati sine pretio remitteret, captivos eo signaque militaria Crassi primo, deinde Antonii cladibus invicem recuperaturus. *Teridaten dedi adversus fidem videri* respondit; eidemque, donec apud Romanos esse vellet, alimenta liberaliter constituit.

V. Eodem anno viam ab Emerita Gadeis perductam, temporis illius verbis, quam meis explicare malo. Lapis est Emeritæ cum inscriptione: IMP. CÆS. DIVI. F. AUGUSTUS. PONT. MAX. COS. XI. TRIBUNIC. POTEST. X. IMP. VIII. ORBE. MARI. ET. TERRA. PACATO. TEMPLO. JANI. CLAUSO. ET. REP. P. R. OPTIMIS. LEGIBUS. ET. SANCTISSIMIS. INSTITUTIS. REFORMATA. VIAM. SUPERIOR. COS. TEMPORE. INCHOATAM. ET. MULTIS. LOCIS. INTERMISSAM. PRO. DIGNITATE. IMPERII. P. R. LATIOREM. LONGIOREMQUE. GADEIS. USQUE. PERDUXIT.

VI. Hæc ejus anni gesta servavit antiquitas: & quod novo exemplo C. Calpurnius, cum antea curulis ædilis fuisset, tum in demortui plebeji locum suffici passus est: quodque feriis bini singulis diebus præfecti fuerunt, & in his quidam puer. Anni intemperies his proximis consulibus tanta fuit, ut vulgatis morbis magna vis hominum interiret. is casus Liviæ patrocinari visus est, quo minus verisimilis ea criminatio videretur, per quam aliqui Marcelli præmaturam mortem artibus ejus mulieris imputabant, amoliri conantis adolescentem, qui suorum filiorum obstaret incrementis. Prodigiis annumeratus intra urbem lupus deprehensus; ignique aut tempestatibus afflicta ædificia: & quod auctu Tiberis pons sublicius fractus est, urbsque sic inundata per triduum, ut navibus transiri posset.

§ IV. Justin. 42, 5. Dio. § V. Justin. § VI. Dio.

VII. Idemque & ſequenti anno factum, quo conſules M. Claudius M. F. Marcellus Æſerninus, L. Arruntius L. F. L. N. fuerunt. Tum etiam fulminibus præter alia ſtatuæ in Pantheo ictæ, & Auguſti ſimulacro haſta, quam manu tenebat, excuſſa. Fames deinde, ut ſolet, ſecuta peſtilentiam, quod ægris aut mortuis cultoribus arva ſqualebant, religionem injecit multitudini, merito ſic laborare rempublicam, quod Auguſtum ſine magiſtratu agere pateretur. Igitur, *dictatorem dicendum*, conclamant: ad curiam pergunt; Patres *lege ſublatam dictaturam* cauſatos includunt; *ni poſtulatis ſuis obſequerentur*, incendium denuntiantes. Mox ad ipſius fores profecti, cum quatuor & viginti faſcibus, *uti dictaturam, & exemplo Pompeji curationem annonæ ſuſciperet*, oraverunt. Ille cum conſtanter excuſando parum moveret vulgus, ſciſſa veſte, ac nudo pectore, genu nixus deprecatus eſt.

VIII. Annonam, licet id quoque invitus, recepit curaturum: conſtituitque, ut ex prætoriis, qui ſortiri provincias deberent, bini quotannis frumento dividundo præeſſent. Interim quæſtori Ti. Neroni curandæ frumentariæ rei negotium datum. Nec dictaturam tantum abnuit Cæſar; ſed cenſuram etiam perpetuam rogatus accipere noluit. ſtatimque deſignavit alios, Paullum Æmilium L. F. M. N. Lepidum, L. Munacium Plancum, quorum alter proſcriptus ipſe fuerat, hic proſcripti frater.

IX. Hi diſcordem cenſuram, parumque reipublicæ utilem egerunt: neque is honor poſtea cuiquam privatorum tributus eſt. ne principes quidem, ante Claudium Cæſarem, receperunt. Id ſignificatum omine credidit vulgus, quod prima magiſtratus die tribunal, in quo cenſores conſederant, fractum fuit. Auguſtus, cum Lepido vis atque induſtria, Planco propter vitam turpiter actam auctoritas cenſoria non ineſſet, pleraſque magiſtratus ejus partes ipſe obiit. Id quam fuerit neceſſarium, vel inde in-

§ VII. Dio. § VIII. Vellej. 2, 89. Sueton. in Aug. c. 52. Dio. Val. Max. 6, 8.

telligas, quod L. Domitius Plancum censorem via sibi decedere ædilis coegit. Tum ergo collegia Augustus antiqua correxit, nova sustulit: ludos curari a prætoribus jussit, sed ita, ut supra certam summam non liceret iis impendere; cetera e publico ærario depromerentur; nec munus gladiatorium injussu senatus, aut sæpius, quam bis, eodem anno, aut pluribus, quam sexaginta paribus, ederetur. Ædilibus curulibus ad arcenda incendia sexcentos attribuit servos. Equites Romanos & feminas illustres scenicas operas facere vetuit.

X. Hæc cum usurparet summæ potestatis munia, ceteris adeo civilem se exhibuit, ut & amicis adesset in judicium vocatis, & adversariorum convicia patienter exciperet. Forte M. Primus, ob illatum in Macedoniæ proconsulatu Odrysiis bellum, causam dicens, modo *mandatum id sibi ab Augusto*, modo *a Marcello*, jactabat. Ea re intellecta, sponte ad judicium Augustus venit, interrogantique prætori negavit se mandasse. Tum L. Varro Murena gravibus maledictis adortus Cæsarem, cum ad extremum adderet, *tu vero, cujus vocatu ades? Reipublicæ*, respondit. Hoc ejus factum dictumque collaudarunt Patres, eique decreverunt jus, quoties vellet, senatum cogendi. nec defuere tamen, qui non modo absolverent Primum suis sententiis; sed etiam, qui perniciem Augusto machinarentur.

XI. Fannius Cæpio conspirationis auctor habebatur; inter socios & Murena nominatus est: fecitque fidem criminationi in homine, cetera non improbo, nimia dicendi libertas, quam in omnes promiscue sine modo stringebat. Igitur a Tiberio, Cæsaris privigno, lege majestatis apud judices postulati fugerunt; nihil aut causa, aut propinquorum potentia confisi. Nam Proculejus, Murenæ frater, & paterno in eum animo, tam carus erat Cæsari, ut de collocanda ei Julia deliberaret; & Mæcenas affinis in flagrantissima Cæsaris gratia, cujus ille & conjugem,

§ IX. Dio. Vellej. 2, 95.

ſororem Murenæ, Terentillam adamabat. Hanc tamen aperuiſſe fratri creditum ſibi a Mæcenate ſecretum compertæ conjurationis; eoque maturius fugiſſe reos Cæſar ſuſpicatus, cum neque defuturos putaret, qui abſolverent, ſi latere potuiſſent, legem tulit de his, qui judicium defugerent, uti hos damnari abſentes fas eſſet, & in talibus cauſis judices palam ſuffragia ferrent. Id utilitatis publicæ cauſa, non a propria ira, feciſſe Cæſarem, argumento fuit, quod ſequitur.

XII. Cum aqua & igni reis interdictum eſſet, Cæpionem ſervus in ciſta detulit ad Tiberim: pervectumque Oſtiam, in Laurentinum patris Cæpionis noctu perduxit. Inde clam pervenere Cumas, conſcenſoque navigio, tempeſtatibus ad Neapolin ejecti, cum proderentur; in ea urbe ſervus Cæpionem abſcondit: exceptuſque a centurione, nec vi, nec minis, ut dominum proderet, expugnari potuit. Hero tamen pietas ea non profuit, quin alterius ſervi ſcelere deprehenſus, pœnas morte daret. In his duobus pater Cæpio liberrime animi ſui judicium exercuit, manumiſſo fideli ſervo; proditore ad ſupplicium crucis per medium forum rapto, & titulum meriti palam præferente. Unde & ipſe non inglorius, & celebrata ſermonibus Auguſti æquitas fuit, hæc omnia civili animo ferentis.

XIII. Neque dubitatur, quin etiam iniquiſſimis ſatiſfacturus fuerit; niſi mox in judicio Caſtricii, per quem de conjuratione cognoverat, exorato coram judicibus accuſatore, reum eripuiſſet. Etiam Murena deprehenſus periit. cui Athenæus philoſophus, Romam deductus, cum fugæ tantum, non etiam ſceleris, ſocius fuiſſe videretur, ab Cæſare dimiſſus eſt. Eodem tempore, Cyprum & Narbonenſem Galliam, pacatas jam provincias, populo reſtituit Cæſar: & ex eo proconſules in has miſſi. Tum & ædem Jovis Tonantis in Capitolio, marmoreis ex ſolida gleba parietibus ſtructam, dedicavit, bello Cantabrico votam, cum per nocturnum iter lecticam ejus fulgur perſtrinxiſ-

§ XI. Vellej. 2, 91. Dio. Sueton. in Aug. c. 66 & 69, & Tib. c. 8. Tacit. § XII. Macrob. Saturnal. 1, 11. Sueton. in Aug. c. 56.

ſet, ſervumque prælucentem exanimaſſet. *Tum quoque inter ipſa ſacra tonuiſſe* memorant*: oblatumque poſtea ſomnium ei, Jovem Capitolinum queri viſum*, *quod cultores ab ſe abducerentur.* Nam propter nominis & formæ novitatem, & quod nobiliſſimum Leocræ opus præſtantia tam artificis, quam dedicantis, commendabatur, præterea fanum illud aſcendentibus in Capitolium proximum erat; ab omnibus frequentari Tonans ille cœperat.

XIV. Ipſe viſus eſt reſpondere Capitolino, *Tonantem ei pro janitore appoſitum.* Orto igitur die, ſomnia neque ſua, neque aliorum de ſe negligere ſolitus, tintinnabulis faſtigium ædis Tonantis redimivit: quibus uti janitores conſueverant, noctu præſertim, ſi quid forte ſignificandum dominis incidiſſet. Sub id tempus iterum mota eſt Hiſpania, defectione Aſturum, quos Cariſius faſtu & crudelitate, tum Aſturum imitatio Cantabros ad arma egerat. Cantabris C. Furnius erat impoſitus. hunc ii tanquam rerum ſuarum rudem ſpernebant. Sed in ipſo opere longe alius apparuit, & per eum maxime, nam & Cariſio ſuppetias tulerat, utraque natio jugum recepit. Cantabrorum tamen plerique, libertatis deſperatione, mortem ſibi conſciverunt. Mitius aliquanto genus Aſtures, ſimul ab obſidione loci, quem adorti fuerant, rejectos C. Furnius prœlio vicit, in deditionem venerunt.

XV. Eodem anno in Æthiopiam primum ſigna Romana penetrarunt, his cauſis. Dum partem copiarum Ælius Gallus Arabico bello occupat; Æthiopes, ſpretis, quæ in Ægypto remanſerant, caſtra cohortium Syene conſtituta ſubito adventu expugnarant. Pari velocitate deinde Elephantina ac Philis potiti, captos in ſervitutem redegerant, ſtatuis Cæſaris ubique dejectis. Igitur Petronius cum peditatu minus decem millium, equitibus octingentis accurrens, triginta hominum millia fugere ipſa adventus ſui fama coegit. Ipſe ſecutus ad Pſelcham, oppidum Æthio-

§ XIII. Vellej. Strab. l. 1[illegible]. Sueton. in Aug. c. 29 & 41. Plin, 34, 8 & 36, 6. Dio. § XIV. Flor. 4, 12, 47 & 51. Dio.

piæ, legatos res repetitum misit. Illi, *se a nomarchis lacessitos justa piaque arma corripuisse*, responderunt. Vicissim Petronius, *Cæsarem esse dominum regionis*, *nomarchas non esse*, regerens, *tridui spatium* petentibus ad deliberandum dedit. Pervenit tamen res ad pugnam, sed propter imperitiam & instruendi, & inepta arma hostium, facilis victoriæ. Scuta ingentia ferentes e crudo bovis corio, securibus alii aut contis rem gerebant, rari gladiis.

XVI. Nec eundem omnes locum fuga petierunt. Pauci in deserta abdiderunt sese: plures vicinum oppidum accepit: fuerunt, qui in proximam insulam nando trajicerent, quod ea parte propter velocitatem amnis minime multi crocodili erant. In his duces etiam fuerunt reginæ Candaces, quæ virili animo mulier Æthiopibus tum imperabat, altero oculo capta. Hos in potestatem statim redactos (nam ratibus & quibusdam navigiis partem armatorum transjecerat) Alexandriam misit. Nec Pselcha moram fecit, tantaque multitudo captivorum fuit, ut addita numero interfectorum, paucos ex illo exercitu evasisse constaret. Ab hoc oppido, per arenæ cumulos, qui Cambysis copias intexerant, profectus, Premnin munitam situ urbem ex itinere oppugnatam cepit. Inde præter Aboccin, Phthurin, Canbusin, Attenam, Stadisin, ubi *Nilus maximo cum fragore se præcipitans auditum accolis auferre* dicitur, captis, quæ memoravimus, oppidis, Napata perventum.

XVII. Regia Candaces hæc erant: & ipsa propinquo se castello tenens, legatos de pace misit, captis ad Syenen hominibus statuisque restitutis. Nec ideo minus filio reginæ puero Napatis profugiente, capta urbs ac diruta. Jam circiter nongenta passuum millia processum ab Syene fuerat: igitur intellecto, ulteriora propter arenam vix adiri posse, cum præda recessit Romanus, relicto Premni præsidio, quod oppidum diligentius permuniverat, copiisque, quantum viris quadringentis in biennium sufficerent, instruxerat. Ca-

§ XV. Strab. l. 17. Dio. § XVI. Dio. Plin. 6, 29. Strab.

ptivorum major pars Alexandriæ vendita: mille delectos ad Cæſarem Petronius miſit, tum recens e Cantabris reverſum, ceteri morbo interierunt ex peregrini cœli impatientia. Dum ad hunc modum præmiis victoriæ Romanus perfruitur, Candacen, numeroſiſſimo exercitu coacto præſidium oppugnaturam, ſumma celeritate uſus antevertit; ipſe Premnin ingreſſus, cum multo rerum neceſſariarum apparatu.

XVIII. Quod ubi erat factum, Candace, deſperans armis, legatos iterum miſit. qui *Cæſarem adire* juſſi, *nec quis eſſet Cæſar*, *nec ubi eſſet*, *ſcire ſe* reſponderunt. Idcirco datis ducibus ad Auguſtum deducti, facilem ad deſideria ſua repererunt; iſque tributum etiam, quod erat imperatum, remiſit. In Samo tum hibernabat Cæſar, ad obeundam imperii partem urbe profectus. Illa peregrinatione patuit, quam neceſſaria Romanis poteſtas unius eſſet, libertatem ultra ferre neſcientibus. Vix in Siciliam Cæſar tranſmiſerat, cum Romæ conſularibus comitiis tanto ambitu certatum eſt, ut parum a tumultu res abeſſet. M. Lollius jam inierat, gerebatque ſolus; quod Auguſto ſervari locum populus voluerat.

XIX. Poſtquam ab illo non ſuſcipi conſulatum innotuit, ſtudia candidatorum miris certaminibus exarſere. Q. Lepidus, L. Silanus petebant, ea magnitudine & vehementia factionum, ut acciri Cæſarem prudentiſſimo cuique placeret. Ille competitores evocare in Siciliam maluit: caſtigatoſque verbis, & *abeſſe, dum comitia peragerentur*, jubens, dimiſit. Ne ſic quidem ſatis quietæ res fuere: poſtque multas turbas vix creari conſul Q. Lepidus potuit. Ergo Cæſar, nec paſſurus talia, nec ſoli vacaturus Romæ, cum in tam diffuſo imperio ſæpe adeundæ provinciæ eſſent, cum Mæcenate deliberavit, *utrumne M. Agrippam*, *quo plus ei ad tantum regendum populum auctoritatis eſſet*, *data in matrimonium filia*, *urbi præficeret?* quo tempore reſponſum a Mæcenate Cæſari ferunt, *Tantum jam Agrippam feciſti*, *ut*

§ XVII. Dio. Strab. Plin. § XVIII. Dio.

aut gener habendus sit, aut occidendus. Id consilium cum dedisset, excivit Agrippam ab Asia Cæsar, misitque Romam, *dimissa Marcella Juliam ducere* jussum, *urbisque curam capessere.* Habeo auctores, Marcellæ matrem Octaviam id consilium dedisse Cæsari, cum videret anxie cogitantem, quemnam amicorum tanta conditione attolleret.

XX. Eadem filiam, ab Agrippa dimissam, Julo Antonio M. F. collocavit. Ceterum minime fefellit Cæsarem opinio: motus urbanos Agrippa mature composuit: præfectum urbi Latinarum causa, cum ea quoque de re certamina exorta non quiescerent, creari vetuit: Ægyptia sacra, iterum in urbem dissimulanter introducta, ultra quingentos passus submovit. Cæsar interim, constitutis Siciliæ rebus, & Syracusis aliisque civitatibus coloniæ Romanæ jure concesso, in Græciam trajectus, Lacedæmoniis, quod Liviam suam, quo tempore cum viro ex Italia profugerat, hospitaliter habuissent, de quatuor & viginti Eleutherolaconum oppidis, Cythera cum aliis quinque dedit; principes civitatis cœnæ suæ adhibuit. Atheniensibus contra, propter Antonii favorem, Æginam ac Eretriam ademit; interdicto etiam, *ne jus civitatis suæ cuiquam venderent.*

XXI. Eam sibi calamitatem fuisse significatam prodigio, Athenienses putavere, quod Minervæ stans in arce simulacrum, ab Oriente se ad Occidentem converterat, sanguinemque exspuerat. His aliisque rebus ita confectis, in Samo hiemem exegit Cæsar. Romæ pontem Fabricium refectum a L. Fabricio C. F. curatore viarum, Q. Lepidus M. F. M. Lollius M. F. coss. ex SC. probaverunt: & L. Sempronius L. F. L. N. Atratinus proconsule ex Africa IV Idus Oct. triumphavit. Jam M. Apulejus Sex. F. P. Silius P. F. Nerva consules erant, cum Samo progressus Cæsar Asiam ac Bithyniam & Syriam invisit. Quamquam enim hæ populi provinciæ dicebantur, non minori curæ

§ XIX. Plut. in Anton. c. 90. Tacit. § XX. Plut. Dio.

erant omnium principi, atque animo regis omnia complectenti.

XXII. His etiam locis, ut meriti quique videbantur, his beneficia dedit, aliis injunxit majora prioribus onera: Trallianos, terræ motu graviter afflictos, gymnasio partibusque aliis ea peste dirutis, pecunia juvit: itemque Laodicenos e Phrygia: pro quibus Thyatirenisque & Chiis senatum Tiberius erat deprecatus. Contra Cyzicenis Tyriisque ac Sidoniis ademta libertas. his ob continuas seditiones: Cyziceni cives Romanos flagris ceciderant. Profectio Cæsaris ad eos imperii fines Phraati suspicionem injecerat, ne propter neglecta pacta bello peteretur. Igitur aquilas & signa militaria, captivosque, præter paucos, qui pudore sibi consciverant necem, aut in Parthis alicubi se occultaverant, ad Tiberium remisit. Major ea lætitia Augusto fuit, res olim amissas citra certamen, sola nominis sui magnitudine recipienti, quam si bello Parthiam superasset. Auctum dein decus, ultro filios suos nepotesque mittente barbaro, ac his obsidibus firmante amicitiæ fidem. Constat tamen, id magis suorum metu, quam Romanæ potentiæ, fecisse, ne Parthis ex Arsacidarum regia stirpe (cui uni erant addictissimi) quemquam relinqueret, quem regem adversus se creare possent. Vocato igitur in colloquium Tiberio, qui tum Syriæ & provinciis Orientis præerat, Sarospadem, Cerospadem, Phraatem, & Vononem, legitimo matrimonio genitos, cum duabus horum uxoribus, filiis quatuor tradidit: quos regio cultu deinceps Augustus, & post hunc Tiberius, Romæ habuerunt.

XXIII. Hæc igitur, sed maxime signa recepta, variis lætitiæ testimoniis celebrata, nummis quoque transmissa ad posteros memoria: quorum nunc quoque supersunt multi. Romæ supplicationes decretæ Diis: ovatio Cæsari, currusque triumphalis. mox & templum Marti structum,

§ XXI. Euseb. Strab. l. 12. § XXII. Euseb. Dio. Justin. 42, 5. Tacit. Sueton. in Aug. c. 21. Vellej. 2, 91 & 94. Strab. l. 6, & 16.

inque eo, tanquam ad exemplum Feretrii Jovis, affixa ſigna recepta cum Parthicis ſpoliis. *Bis ultorem* cognominari placuit, quod jam erat Martis Ultoris ædes, quam bello Philippenſi, pro ultione paterna ſuſcepto, voverat. Sed hæc poſtea facta. Tum vero cum viarum curator conſtitutus Cæſar, duos e prætoriis cum binis lictoribus præfeciſſet; ab his opera multa facta, aut refecta ſunt, in quibus & milliarium aureum nominatur. Sub idem tempus, cum Julia Cajum Agrippam peperiſſet, inter alia natalem ejus ſtato ſacrificio quotannis colendum Patres cenſuerunt.

XXIV. Auguſti quoque natali Circenſes & venationem privato ſumtu ædiles ediderunt. Interim Cæſar paci ornandæ, procul ablegata bellandi cupidine, provincias ſecundum leges & jura conſtituit, liberas civitates amicoſque reges ſuis inſtitutis uti permiſit: atque, hoc ſibi conſilium manere, ſenatui quoque ſcripſit. Jamblicho, & Tarcondimoti filiis, patrum nomina referentibus, quas in Cilicia & Arabia regiones illi habuerant, reddidit: niſi quod maritima quædam Ciliciæ donavit Archelao, cui & minorem Armeniam conceſſerat, poſt mortem Medi Artavaſdis, cujus in poteſtate regnum iſtud fuerat.

XXV. Nec Herodes ſibi defuit, quin commoditate temporis, & Auguſti amicitia ad regnum augendum uteretur. Gadarenos accuſatores ſuos ab Agrippa ſibi traditos impune dimiſerat. Id beneficium, cum animos eorum implere amore tam benigni regis debuiſſet, incitamento fuit, ut iterum auderent de eodem apud Cæſarem queri. Zenodorus his aderat, inter Galilæam & Trachonitidem haud parvæ regionis tetrarcha. Semel auditi delatores, cum purgationem regis accipi viderent; metu, ne iterum dediti crudeliſſimum experirentur, noctu ſemetipſos interfecerunt. Zenodorus Antiochiæ, ruptis morbo aut caſu viſceribus, effudit ſpiritum. ditionem ejus Herodes dono Cæſaris accepit, & ob hæc merita ei templum in eadem

§ XXIII. Dio. Sueton. in Aug. c. 29. § XXIV. Joſeph. antiq. Jud. 15, 3 & 10.

illa regione posuit. Commagenes regnum Mithridati tradidit Cæsar, puero adhuc, quia patrem ejus Antiochus occiderat. Artaxias, majoris Armeniæ rex, qui Parthorum opibus steterat, his Cæsari de Armenia concedentibus, factioni suorum resistere non potuit, fratrem ejus minorem natu Tigranem ad regnum vocantium, quem, Alexandria capta, Cæsar Romam abduxerat. Igitur Cæsar privigno suo Tiberio Neroni negotium id permisit, Archelao quoque monito, ut adjuvaret. Sed priusquam hi quidquam molirentur, Artaxias dolo propinquorum occisus est. Tiberius Tigrani vacuam possessionem regni tradidit, diademate pro tribunali imposito. Supplicationes, ob hæc decretæ, spes adolescentis inflarunt, quas nuper, dum in Syriam exercitum per Macedoniam ducit, apud Philippos conceperat; cum ara, quondam ab Antonio victricibus in castris posita, adolente nemine, subitis ignibus colluxisset. Jamque crescendi facultatem & vitricus dabat, legionibus provinciisque præficiens, & relicta per aliquot annos Orientis cura. quo tempore & Tigranes, Armeniæ rex, & liberi ejus, cum in regnum atque matrimonium Ægyptio more sociati essent, interierant. Tum jussu Augusti Tiberius Artavasdem imposuit: sed ipse quoque paulo post dejectus est, non sine clade Romana. Ceterum hæc postmodum acciderunt.

XXVI. Tum vero Augustus, ex Oriente reversus, iterum hibernavit Sami, libertatemque velut in mercedem hospitii Samiis dedit. Nec ibi per segne otium traductum tempus est, multarum nationum regulis eo legatisve confluentibus. Tanta enim majestas Cæsaris fuit, ut Scythæ, Garamantes & Bactriani oratores de fœdere mitterent. Sed præ ceteris Indica celebrata legatio est, a Pandione missa & Poro regibus; quorum alter utique prius in extremum usque Occidentem amicitiæ petendæ causa ad Augustum, in Hispania belligerantem, legaverat. Nicolaus Damascenus, qui, *se hos vidisse Antiochiæ*, scribit, *tres tantum*

§ XXV. Dio. Joseph. antiq. Jud. 15, 5. Strab. l. 17. Tacit.

pervenisse auctor est, *ceteris in itinere mortuis.* plurium enim mentio fiebat in literis, quas Græco sermone scriptas attulerant in hunc sensum: *a Poro scribi: qui, tametsi regibus sexcentis imperet, plurimi amicitiam faciat Cæsaris, transitum daturus ei, quocunque pergat, & adjuturus in quolibet justo negotio.*

XXVII. Dona quoque per octo servos præter pubem nudos & odoribus conspersos, quæ vocant *diapasmata*, obtulerunt. Hermam, sive hominem sine brachiis genitum, qui pedibus tendebat arcum, emittebat sagittas, tuba canebat: qualia nostra ætate sæpe, & his difficiliora vidimus, Dio vix fide digna judicavit. Fuit inter munera & tigris, tum primum Romanis, &, sicut existimat Dio, Græcis etiam conspecta; & vipera immodicæ magnitudinis, cum angue quinquaginta cubitorum, & testudine fluviatili in tres cubitos porrecta; perdixque vulture major. Gemmas insuper & margaritas & elephantos dono dederunt. Sed præ omnibus longinquitatem itineris imputabant, quod vix quadriennio confecissent. His domum repetentibus, apud Augustum Zarmanus Chegan permansit unus Indiæ sapientum; spectaculum Cæsari exhibiturus, quale Calanus olim Alexandro.

XXVIII. Cum enim Athenas ventum esset, initiari sacris, quamquam, ut ajunt, alieno tempore, voluit; votoque potitus, cum, *se rebus secundis semper usum, priusquam adversæ succederent abiturum vita*, testaretur, nudo unctoque corpore ridens in rogum insiluit. Sepulcrum ei structum est Athenis, nomenque adscriptum genusque mortis, adjecto, *Indum ex Bargosa* fuisse. quæ si ea est, quam auctores alii *Barigarzam* appellarunt, in litore Calecutiensi, non procul ostiis Indi, quærenda creditur. Jam consul in urbe C. Sentius C. F. Saturninus, quod itidem, ut superiore anno erat factum, Augusto reservabatur locus, solus gerebat, fortiter sane & constanter.

§ XXVI. Flor. 4, 12. Strab. l. 15. § XXVII. Flor. 4, 12. Strab. l. 15. § XXVIII. Strab. Dio. Plin. 8, 17. Suoton. in Aug. c. 43.

XXIX. Nam & publicanorum fraude coercita, pecunias publicas in ærarium retulit, & comitiis quæstorum, quos indignos judicabat, profiteri vetuit: & perseverantibus, consularem vindictam, si in Campum descendissent, interminatus est. Consularibus comitiis major etiam moles fuit, postquam Augustum nolle fieri, tum quoque renuntiatum est. Seditiones etiam & cædes factæ, præcipua Rufi Egnatii violentia, qui favore populi subnixus, quamquam vetante Sentio, profiteri perseveravit. Tum pari veteribus consulibus animo juravit Sentius, *si quidem suffragiis populi consul factus esset Egnatius, non renuntiaturum.* Cum finis pugnandi non fieret, senatus præsidium consuli decrevit: eoque repudiante, miserunt ad Augustum legatos, binis additis lictoribus.

XXX. Ille, superioris anni consilio non posse sanari præsentia, putans, Q. Lucretium, qui in numero legatorum erat, quamquam in triumviratu proscriptum, consulem designavit, & ipse quamprimum ire Romam constituit. Advenienti decreta multa: nihil acceptum, præter aram Fortunæ Reduci, & anniversarium eo die sacrum, sub *Augustaliorum* vocabulo, cum ludis solemnibus. Pugnabat tamen senatus populusque Romanus, ut obviam iri pateretur; idcirco declinaturus hanc molestiam, ne se & populum inquietaret, noctu ingressus est.

XXXI. Postridie, cum de rebus in Oriente gestis referret, prætoria insignia Ti. Neroni decernenda curavit; Druso, uti celerius quinquennio, quam sineretur legibus, honores peteret. Ipsi deinde, postquam sibi displicere significabat, quæ absente se per seditiones, & reverso per metum acta erant, præfecturam ei morum cum censoria potestate detulerunt in quinquennium: consulare jus in perpetuum, cum fascibus duodecim, & sella curuli in medio consulum. Censoriam deinde potestatem in perpetuum accepit; quam antea quoque certum ad tempus habuisse constat ex actis ejus, censu præsertim, quem hoc

§ XXIX. Strab. § XXX. Vellej. 2, 92. Dio.

jure egisse in sexto consulatu suo retulimus. Mox etiam legum emendandarum ferendarumque arbitrium senatus ei dedit, in eas & jurare paratus. Jusjurandum remisit Cæsar, servaturos existimans ultro, quæ placuissent; cetera mutaturos esse, simul possent, etiamsi sexcentis sacramentis adigerentur.

XXXII. Dum ista fiunt, ædilis, excusatione paupertatis usus, ultro abdicavit. Virgilius, vatum Romanorum maximus, Augusto & Mæcenate heredibus, decessit, anno vitæ primo & quinquagesimo. Jusserat is testamento cremari Æneidem suam, quod ei summam admovere manum nequivisset. Vetuit Augustus, licet legum alias servantissimus, ne pulcherrimus nobilissimi ingenii fœtus interiret. Sepultus est Neapoli. apud Tarentum exspiraverat. Sub hoc tempus Agrippa, qui rebus urbanis interea præfuerat, in Gallias missus est, discordia principum, & Germanorum incursionibus laborantes.

XXXIII. His celeriter pacatis, in Hispaniam transiit, Cantabrorum ferocia denuo turbatam. Magnus enim numerus sub hasta venditorum, interfectis dominis, in patriam redierant, superstitesque popularium ad arma hortati, castella quædam communiverant. Tantus erat immanis populi terror, ut Agrippa negotium habuerit in coercendis confirmandisque militibus, qui expeditionem metu detrectabant. Neque levius, quam pro opinione, bellum fuit. Multa, dum apud Romanos serviebant, viderant barbari, quorum adversus hostem usus esset. hac peritia, & quia victos nullum non supplicium exspectare norant, plurimum & detrimenti Romanis intulerunt, & ignominiæ. cujus etiam causa legionem, quæ vocabatur Augusta, hoc uti cognomine Agrippa prohibuit.

XXXIV. Sed viribus immensum superior, non ante destitit, quam, juventute propemodum omni occisa Cantabrorum, ceteros, armis ademtis, ex montibus in plana

§ XXXI. Val. Max. 6, 7. Appian. civil. Sueton. § XXXII. Sueton. in Aug. c. 27. Dio. § XXXIII. Plin. 7, 30. Dio.

deduceret. Nec tamen ob hæc gesta aut scripsit senatui, aut triumphum, licet auctore Cæsare decretum, duxit; modestiam, sicut assueverat, servare pergens, cujus & aliud experimentum eodem tempore dedit, cum sententiam consul de fratre rogaret, censere recusans. Idem etiam virginem aquam, in agro Lucullano conceptam, privato sumtu induxit in urbem, Augustam vocans. quod adeo gratum Cæsari fuit, ut in penuria vini, cum populus valde vociferaretur, *satis* dixerit *provisum a genero suo Agrippa*, *perductis pluribus aquis*, *ne homines sitirent.*

XXXV. Talis igitur Agrippa fuit. ceterorum plerique ob res haudquaquam huic comparandas, latrociniis forte compressis, aut seditionibus compositis civitatum, & petierunt triumphos, & impetrarunt. Nec enim parcus in his Cæsar erat, quem super triginta ducibus justos triumphos, & aliquanto pluribus triumphalia ornamenta decernenda curasse, invenio; quamquam ex plerorumque gestis Imperator vocatus non esset. L. tamen Cornelii Balbi P. F. non expers meritorum triumphus fuit: quem proconsule duxit ex Africa VI Kal. April. victis Garamantibus, quos nulla dum Romana arma perculerant. Nec cum hominibus modo, sed magis cum siti dimicandum fuit; quod putei arenis injectis occultabantur. Nec ideo minus Phazaniorum & Garamantum oppida plurima capta, quorum nobilissimum Debris, ob fontem miræ naturæ, & caput gentis Garama.

XXXVI. Nec triumphatæ tantum nationis, sed etiam triumphantis novitas illustriorem hunc ei titulum fecit. Gadibus natus, civitatem Romanam cum majore Balbo patruo suo acceperat. nec quemquam ad ea tempora triumphasse, nisi Romanum natum, meminerant. Ex Kal. Jul. ejus anni M. Vinicius consulatum gessit: ceteri, nam haud dubie suffecti plures fuerunt, ignorantur. At sequens annus, quo duo Cornelii Lentuli, Publius P. F. & Cnæus

§ XXXIV. Flor. 4, 12. Dio. § XXXV. Sueton. in Aug. c. 42.

L. F. conſulatum geſſerunt, Agrippam propemodum in par Cæſari faſtigium receptum ab ipſo vidit. Quippe Auguſtus in optimo propoſito reformandæ reipublicæ inſidias timens, ut ab his eſſet oſtentatione parati vindicis tutior, Agrippam tribunitiæ poteſtatis collegam declaravit in quinquennium. tot enim annos ſufficere dictitabat: cum eandem poteſtatem per decennium jam tenuiſſet; & elapſo hoc quoque quinquennio, in aliud decennium eſſet accepturus.

XXXVII. Tum autem ingentibus curis diſtrictus, quemadmodum citra periculum repurgare curiam poſſet, cum Agrippa agitabat. Nam & numerum juſto putabat ampliorem eſſe, & non tantum infamia vitiorum obrutos, ſed etiam adulatione oneroſos, oderat. At erat res offenſionum plena; nemo enim, ſicut factum erat prius, ſponte cedebat: & tot ſimul ſenatu movendorum invidiam ſuſtinere, niſi pluribus ſociis, cunctabatur. Tandem ea ratio placuit, ut ex omnibus triginta viros optimos ipſe deligeret juratus: qui deinde jurati & ipſi ſcriberent in tabella ſeorſim ſinguli quinque aliorum nomina, quos dignos eo ordine cenſerent: ne tamen inter eos neceſſarius quiſquam ſcribentis eſſet. Hoc ubi factum eſt, ex ſingulis quinariis unum ſorte duxit, qui & ſenator eſſet, & alios quinque, iiſdem, ut priores illi, legibus in tabella nominaret.

XXXVIII. Et oportuerat quidem triginta eſſe, tum qui primi tabellas acceperant, tum etiam qui ſorte fuerant educti: ſed cum ex utroque numero peregre abeſſent, alii delecti ſunt, qui eorum vicem fungerentur. Hoc cum ad aliquot dies factum eſſet, ſuſpicione fraudis motus Cæſar, neque tabulas ultra penes quæſtores eſſe paſſus, neque ſorte uſus eſt; ſed ſuo ac Agrippæ judicio ceteros allegit, donec ſexcenti efficerentur. Trecentos maluiſſet, ut veteris reipublicæ ſpecies redderetur. ſed non audebat tot offendere, bonis quoque in metum adducendis, ſi

§ XXXVI. Sueton. in Aug. c. 38.

plures multo expungerentur, quam manerent. Sic quoque caveri non potuit, quin aliqua parum commode fierent. Livinejus certe Regulus, ſciſſa in ſenatu veſte, cicatrices oſtentans, & ſtipendia ſua exponens, magna cum invidia queſtus eſt, *ſe moveri ſenatu, cum filius ſuus & alii, quibus ſe præſtare non dubitabat, allegantur.*

XXXIX. At Aurunculejus Pætus veniam *exeundi ordinis, locumque ſuum patri*, qui removebatur, oravit. Itaque diligentius inſpectæ ſunt tabulæ; motiſque iterum aliis, alii ſubſtituti. Tum etiam, quia nonnulli cauſis non improbabilibus injuria ſe remotos querebantur, locum his inter ſenatores ludis epuliſque in veſte ſenatoria, & recuperandi ordinis cauſa honores petere conceſſit Cæſar. ita plerique horum iterum in ſenatum allecti: ceteri medio quodam inter populum Patreſque loco ætatem exegerunt. Erat omnino ea res, quæ multorum animos ad cujuslibet facinoris audaciam exaſperaret. eo promtius creditum, Auguſtum & Agrippam inſidiis peti, arguentibus. interfectique ſunt nonnulli, quorum & M. Egnatius Rufus fuit, cujus de vanitate ſupra narravimus.

XL. Exciverant hæc pericula curam ſenatus: multaque prolata, quæ ad ſalutem Auguſti protegendam provideri opus eſſet. Inter quæ cum forte jactaretur, *excubias ei conſtituendas Patrum, quas ſua quiſque vice obirent*, Antiſtius Labeo, non magis ſtudiorum claritudine, quam incorrupta libertate celebratus, ſe *quidem ſomnolentiorem eſſe*, dixit, *& ad excubias agendas ineptum.* Sed Auguſtus, graviter urgens cœpta, coercendo ambitu ſanxit, *ut, qui pecuniam magiſtratus adipiſcendi cauſa dediſſet, promiſiſſet, ejus magiſtratus petitione in quinquennium arceretur.* Majori cura ingenuorum civium augendo numero ſtuduit, præmiis in maritos & patres adauctis, & majoribus pœnis vexato cælibatu; poſtquam priorum legum ſanctiones ſpernebantur.

XLI. Et quando plures mulieribus mares erant, etiam

§ XXXIX. Sueton. in Aug. c. 35. Dio. § XL. Vellej. 2, 92. Sueton. in Aug. c. 19. Tacit.

libertinas permisit duci, præterquam senatoribus. Hæc negotia dum tractantur, senatores quidam de matronarum atque juvenum reprimenda immodestia Cæsarem interpellarunt, quando propter hanc etiam pauciora matrimonia contraherentur. Ipse, suggillari putans, quod multorum uxores corrumperet, hanc quidem sollicitudinem declinabat; *quod fieri potuisset, provisum* inquiens, *non autem posse omnia pari accuratione constitui.* urgentibus dein, *suam cuique conjugem domesticis præceptis formandam esse*, respondit: *quemadmodum ipse moneret Liviam suam.* His excitata potius, quam repressa, quorundam improbitas, orare non destitit, priusquam in hanc rem Cæsar quædam dissereret, de cultu uxoris suæ, egressibusque ejus & comitatu, quibus illa profecto rebus laudabatur.

XLII. Estque nota, sed memorabilis fabula, cum aliquando in spectaculo gladiatorum Livia gravibus viris, Julia luxoriosæ juventutis grege cinctæ consedissent, scripto hanc admonitam a patre, *Videret, quantum inter duas principes feminas interesset.* Cum autem censoriam exercenti potestatem oblatus esset adolescens, qui prius adulterio cognitam duxerat; diu æstuans, cum nec negligere facinus, nec punire auderet, tandem infit: *Talia multa nobis atrocia & pudenda civiles dissensiones attulerunt oblivione sepelienda: sed in posterum prospiciamus, ne tale quid eveniat.* At cum quidam infantes adhuc puellas desponderent, & præmia nihilo minus maritorum ferrent, rem opusque non præstarent, minores decennibus puellas desponderi vetuit: quo intra biennium (quæ legitima nubendi his ætas) ducerentur. Hæc omnia lege Julia maritandis ordinibus comprehensa.

XLIII. Proxima frumenti populo dividundi cura fuit, institutumque, ut magistratus nominarent singulos, qui ante triennium minimum prætura functi essent; & ex eo numero sorte deligerentur quatuor, per quos frumentum

§ XLI. Tacit. Sueton. in Aug. c. 34. Dio. Lips. in Tacit. l. 3.
§ XLII. Dio. Lips. Sueton. in Aug. c. 69.

plebi daretur, additis binis lictoribus, servorumque publicorum, & scribarum ac librariorum, accensorumque & præconum ministeriis. Per hos sæpe levissimo, interdum nullo pretio, menstrua fiebat frumentatio, ut in orbem ad omnes hæc cura rediret. Nam Augustus, cum ter in annum quaternûm mensium tesseras dare constituisset, ne frequentius a negotiis homines avocarentur, plebi veterem consuetudinem desideranti cesserat. Alia quoque sub id tempus constituta: ne plus uno feriarum Latinarum causa quotannis præfectus urbis fieret: Sibyllini libri, vetustate exolescentes, ab sacerdotibus describerentur, ne quis alius eos inspiceret.

XLIV. Honores petere permisit omnibus, qui legibus non prohiberentur, haberentque senatorium censum, quem prius quadringentis sestertiis definierat, deinde auxit ad sestertiûm decies: & utroque tempore pauperibus, sed honestis viris, quod eo minus habebant, dono dedit. Prætoribus indulsit, ut in ludos triplum ejus, quod a publico præbebatur, insumere liceret volentibus. His ac similibus gratiam apud hos etiam iniit, quos priorum aliquot legum severitas alienabat. In provinciis quoque res feliciter procedebant; & Germanos, Melone quodam duce, in arma versos M. Lollius superasse nuntiabatur. Neque minore omnium lætitia exceptum, quod Pyladem pantomimum revocavit; quem propter spectatorem, a quo exsibilabatur, digito demonstratum fautoribus suis, urbe atque Italia submoverat.

XLV. Atque ille castiganti eum Cæsari, *quod, cum Bathyllo Mæcenatis familiari contendens, seditiones vulgo concitaret*, profundioris prudentiæ dicto, quam ab hoc exspectaretur, respondit: *Atqui expedit tibi, Cæsar, circa nos occupatum populum habere.* Dum ista Romæ geruntur, Herodes templum demolitus, majore spatio atque specie instaurare incipit, quod opus vix multis inde annis perfici

§ XLIII. Macrob. Saturnal. 2, 5. Sueton. in Aug. c. 34. § XLIV. Sueton. in Aug. c. 41 & 45. Dio. Strab. Euseb.

potuit. Cajo deinde Furnio, C. F. C. Junio Silano confulibus, fub Apennino in villa Liviæ ingenti motu terra tremuit. Fax in cœlo, a meridie ad Boream tranfcurrens, ad fimilitudinem diurnæ lucis noctem illuftravit. Turris hortorum Cæfaris ad portam Collinam fulmine percuffa eft. Quibus haud perinde commotus fuit, quam recreatus incremento domus fuæ. Tum enim alterum Agrippæ filium Julia peperit, qui Lucius eft appellatus. Hunc cum fratre Cajo ftatim adoptavit Cæfar, per æs & libram a patre emtos, veteri more; tutiorem fe futurum ab infidiis ratus, fi pluribus munimentis infifteret. Virtutis inde & Honoris folemnibus, quod incommodo tempore celebrabantur, alium exinde diem conftituit. Viris triumphalibus auctor fuit operis alicujus excitandi de manubiis, quo cum urbis ornatu geftorum memoriam perpetuarent: multaque a multis exftructa funt.

XLVI. Eodem anno ludos feculares ingenti apparatu fecit, quos centefimo quoque anno (his enim terminis feculum terminatur) fieri mos. Sane hos inter ludos, & quartos feculares, five L. Cenforino, M. Manilio confulibus, five triennio poft, celebrati fuerant, (nam inter auctores diffentitur) circiter centum triginta anni intererant. Sed quindecimvirorum diligentiæ creditum, qui ex Sibyllinis libris tempus ludorum inveftigaverant, ritus eorundem exponente Atejo Capitone, qui tum divini humanique juris confultiffimus habebatur. Præfuerunt magiftri quindecimvirûm facris faciundis, imp. Cæfar D. F. Auguftus, C. Sentius C. F. C. N. Saturninus, M. Claudius M. F. M. N. Marcellus, M. Fufius M. F. Strico, D. Lælius D. F. D. N. Balbus. Zofimus Græcus auctor *L. Cenforino, C. Sabino confulibus ludos feculares actos* narrat. id fi verum eft, fuffecti fuerint oportet: nam nec par illud inter majores confules, qui nomen anno dabant, reperias: & hoc quidem anno factos ex prifcorum monumentorum fide fatis conftat. His ludis, Augufti juffu, fecu-

§ XLV. Jul. Obfeq. Dio. Sueton. in Aug. c. 14 & 29. Tacit.

lare carmen Horatius poeta condidit. Ullum eo tempore nocturnum ſpectaculum a juvenibus utriuſque ſexus frequentari prohibuit Cæſar, niſi cum aliquo majore natu propinquorum.

XLVII. Tum quoque Germanos, vindictæ magis, quam cautioni intentos, M. Lollius legatus Cæſaris circumvenit inſidiis, gravique clade vexavit. At in urbe legis Cinciæ caput, ne quis ob cauſam orandam, pecuniam donumve accipiat, revocari placuit; addito, ut quadruplum perderent, qui accepiſſent: judices, in quem annum ſortiti eſſent, domos litigantium non ingredi: ſenatoribus etiam infrequentibus augeri mulctam, & qui ſine probabili cauſa in curiam ſerius acceſſiſſent. L. Domitio Cn. F. L. N. Ahenobarbo, P. Cornelio P. F. P N. Scipione conſulibus, in Gallias profectus Cæſar, templum Quirini refectum a ſe dedicavit; in quo cum ſex & ſeptuaginta columnas poſuiſſet, poſtquam totidem annos vivendo expleverat, non temere feciſſe exiſtimatus eſt.

XLVIII. Inde per Tiberium & Druſum privignos, quibus hunc honorem decernendum ab ſenatu curaverat, munus gladiatorium edidit. Itineris cauſam, qui ſecretas principis cogitationes rimantur, &, niſi reperiant, fingunt, nunquam vel evidentibus contenti, partim in leges nuper latas referebant, *quas aut exerceri cum offenſa, aut negligi cum dedecore opus eſſet; ideo Solonis exemplo ſibi peregrinationem indixiſſe.* Nec deerant, qui, *ut amore Terentiæ ſecurius frueretur, neque ſermonibus in urbe non vitandis ſeque & illam traduci ſineret, id conſilii cepiſſe* dicerent. Hanc enim Mæcenati nuptam ſic deperibat, ut eam aliquando certare de forma cum Livia compelleret. Ceterum in propatulo Galliarum erat fortuna, quæ variis a nationibus vexabatur, & Germanorum magnis acta terroribus curam Auguſti deſiderabat. Sicambri, Uſipetes, Tenchteri, non tam fracti

§ XLVI. Plin. 7, 43. § XLVII. Sueton. in Aug. c. 31. Jul. Obſeq. Tacit. Dio.

prioribus prœliis, quam irritati, comprehenfos in ripa fua Romanos in crucem egerant.

XLIX. Hoc veluti facramento collecta ingens manus Rhenum mox tranfierat; vaftataque proxima parte Galliarum, ne Germanis quidem jamdudum incolentibus parcentes, equitatum Romanorum aftu circumventum fuderunt, ad ipfa ufque Lollii caftra, dum fugientibus inftant, præter propofitum deducti. Tum vero, poftquam perniciofum fibi futurum errorem videre, fi faterentur; eodem impetu Lollium occurrentem aggreffi, majore tamen ignominia, quam clade, repulerunt, aquila legionis quintæ potiti. Igitur Auguftus, fua præfentia opus effe exiftimans, quem interim urbi Italiæque præficeret, dubitabat. M. Valerius Meffalla præfecturæ nomen, fibi primo delatum, poft paucos dies depofuerat, poteftatem nimiam & incivilem exercere nefcius. M. Agrippam in Syriam remittebat, C. Mæcenatem comitem erat habiturus ob Terentiam, fed & Tiberium, quamquam urbanum prætorem, ducturus in Galliam erat; eoque per Drufum impleri magiftratum illum, fenatufconfulto interpofito, voluerat.

L. Idcirco Statilium Taurum, fenem triumphalem, dignum eo loco cenfuit, cujus minifterio in graviffimis negotiis ufus fuerat: nec judicii falfus eft. Quæ nox prima profectionem Cæfaris fecuta eft, incendio urbem exterruit: quo Juventatis in Velia templum arfit: & paulo ante, præter ea, quæ fupra memoravimus, lupus via Sacra in forum procurrerat, hominibus aliquot occifis. nec procul foro magna vis formicarum, in fpeciem agminis ad prœlium euntis fe conglobaverat. Hæc prodigia aliorum pietatem, aliorum adulationem adverterunt, fenatufque confultum factum, *uti pro reditu Augufti vota fufciperentur.* Interim & quinquennales ludos, propter principatum ejus votos, M. Agrippa fecit, recens in collegium quindecim, cujus tum vices curandi ludos eos erant, virorum

§ XLIX. Sueton. in Aug. c. 23. Vellej. 2, 97. Dio.

cooptatus. Circum hæc tempora contra gentes Inalpinas bene pugnatum eſt a P. Silio, Camunique & Vennonetes ſub imperium populi Romani redacti.

LI. Idem Silius & Pannonios, aſſumtis Noricis Hiſtriam incurſantes, per ſe & legatos ſuos ita domuit, ut pacis conditiones accipere utrique cogerentur. Dalmatæ quoque ſub idem tempus, Hiſpanique moti; ſed modico, nec diuturno tumultu. Macedoniam Dentheletæ & Scordiſci infeſtavere. Beſſi Cotyos regnum adorti, quod, eo mortuo, liberorum ejus avunculus & tutor Rhymetalces defendebat; ab Romanis, auxilium ei ferentibus, ſubacti ſunt. Sarmatas, eadem tentantes, Cn. Cornelius Lentulus pugna victos trans Iſtrum recedere coegit. Ab eodem Daci Getæque per concretum gelu Danubium vicina infeſtantes repulſi, ſubmotique. Pari felicitate Germanicum bellum, quod præ ceteris erat formidabile, compoſitum. Quippe intellecto, non modo Lollium ſtrenue parare arma, ſed ipſum cum exercitu adventare Cæſarem; ad ſua regreſſi, miſſis obſidibus quietem ſpoponderunt. Nec tamen adeo aut credita hæc, aut præſtita pax fuit, quin aliqui ſubinde motus exſiſterent. quorum cauſa & hunc annum in Gallia & ſequentem contrivit. quo conſules M. Livius L. F. Druſus Libo, L. Calpurnius L. F. Piſo fuerunt.

LII. Sed & ipſa Gallia non ſatis quieta erat, propter hominis libertini tantam improbitatem, ut ſignificata prodigio ſit credita; cum maxima bellua, viginti pedum latitudine, longa ſexaginta, & præter caput mulieri ſimilis, ex Oceano irruens, in vado hæſiſſet. L Licinius is fuit, Gallus natione, qui captus iis bellis dictatori Cæſari ſervierat. Sed hunc in honore & uſu maximo Auguſtus habere ſolitus, procuratorem ſuum in Gallia conſtituerat. Is igitur ad explendam ingenitam avaritiam majeſtate Romani nominis abuſus, hoc agebat, ut, quotquot ſe potiores ipſo ferrent, deprimerentur. nec contentus exegiſſe ad

§ L. Tacit. Dio. Plin. 3, 20. § LI. Flor. 4, 12. Dio.

præſcriptum ſibi modum, magnam inſuper pecuniam ſibi ſuiſque extorquebat: tam impudenter quidem, ut, quoniam in ſingulos menſes aliqua debebantur, quatuordecim penſiones eodem anno exigeret; veteribus menſium nominibus *Julium & Auguſtum* annumerans. Sane poſtquam Cæſar advenit, tanta vis in eum coorta accuſatorum eſt, tamque acerba, ut patrocinio potius apud principem, quam periculo eſſet.

LIII. Namque partim moleſte tulit id Cæſar, in nonnullis excuſavit Licinium, quædam ignorare ſe, alia non credere ſimulans: quin & occultabat haud pauca, pudore etiam ductus, quod tali procuratore uteretur. Sed maxime Licinio calliditas ſua profuit, qui alias quoque ad novorum operum impenſas conferre patrono grandes ſummas ſolitus, irato pœnaſque minitanti magnam vim auri argentique, & ceterarum rerum ingentes acervos oſtendit; *ea non ſibi, nec avaritiæ cauſa, congeſta* dicens, *ſed in Cæſaris, populique Romani uſus; & ne Galli, gens ad res novas mobilis, his inſtructa copiis facilius ad rebellionem prolaberetur.* Sic effectum, ut Licinius in Gallia multos annos veluti regnum continuaret. Hoc tempus eſſe crediderim Auguſtoduni in Æduis conditæ, quæ caput gentis eſſet, liberalibuſque ſtudiis, quorum ibi præſtantiſſimos magiſtros collocavit Cæſar, nobiliſſimam Gallorum juventutem ad mitiorem vitam erudiret.

LIV. Inde Tiberium, cujus opera ferme per integrum annum in regenda Gallia uſus erat, in Rhætiam cum exercitu miſit. Rhæti, circum Alpes Tridentinas inter Noricos Galloſque poſiti, & hos & Italiam latrocinio vexaverant, diu lateque graſſati; & tranſeuntes negotiorum cauſa Romanos ſocioſque interfecerant: tamque crudelis his erat animus, ut omnes mares captos protinus occiderent, ne his quidem, qui eſſent in utero, exceptis, quos neſcio qua divinatione deprehendebant. Hos jam Druſus, ab Au-

§ LII. Sueton. in Aug. c. 67. Dio. § LIII. Macrob. Saturnal. 2, 28. Tacit.

gusto missus, pugna vicerat ad Alpes Tridentinas, ideo prætoriis insignibus honoratus. Ab eodem finibus Italicis submoti, ubi Galliæ infesti incubuerunt, etiam Tiberius in eos missus, quando & Vindelici cum Rhætis se conjunxerant. Hi, divisis partibus, per se & legatos pluribus locis hostem aggressi, multis urbium & castellorum oppugnationibus, Tiberius etiam per lacum navigiis subvectus, carpserunt. Justis quoque prœliis dimicatum, a Tiberio præcipue.

LV. Nec occurrere locis omnibus barbari cum magna multitudine poterant; & quidquid ubique intercipiebatur, & animos ceterorum & vires minuebat. Igitur eo deducta res est, ut victi a fratribus, in populi Romani ditionem concederent. Victores, frequentiæ hominum feritatique diffisi, quidquid ætate ac robore validum fuit, abduxerunt, relictis, qui agro colendo magis, quam turbandis rebus, sufficerent. Sic in provinciæ formam redacti, unius æstatis bello, sed fida victoria, & multos in annos quietem ab his gentibus & tributa præstante. Coloniæ, vincula domitarum gentium, in Rhætia Drusomagus, Augusta in Vindelicis excitatæ. Inter tot hujus anni gesta Vedii quoque Pollionis mors invenit locum, divitiarum tantum & sævitiæ nomine noti; sed in quo memorabile factum Augusti non immerito celebratur.

LVI. Libertinus homo, deinde receptus in equestrem ordinem, murænas alebat in piscina; quod iis temporibus divites affectabant. Sed ceteris innocentior luxus erat: hic iisdem ad crudelitatem abutebatur, servos, in quos animadvertere volebat, objiciens, ut pariter totius hominis distracti, tanquam egregio spectaculo frueretur. Hoc supplicio perire jussus puer, qui forte crystallinum calicem fregerat, ad Augusti accubantis pedes provolvit sese, non mortem, sed fœditatem pœnæ deprecatus. Susceperat miseri patrocinium Cæsar; nec homo superbus & truculentus exorari patiebatur. Igitur Cæsar, afferri jubens cetera,

§ LIV. Sueton. in Tib. c. 9. Dio. Strab. l. 14. Flor. 4, 12. Vellej. 2, 95. § LV. Dio. Liv. Epit. Strab. l. 4.

quæ haberet, cryſtallina, tanquam uſurus, omnia ſua manu confregit, miſſumque fieri puerum, & piſcinam compleri præcepit, poteſtate ſua bene uſus.

LVII. Hic tum Pollio mortuus, heredem ex magna parte Cæſarem reliquit, in qua & Pauſilypum fuit, inter Neapolim & Puteolos villa; cujus in vivariis (ut hoc obiter annotetur) poſitum a Pollione piſcem poſt ſexageſimum annum exſpiraſſe, Annæus Seneca memoriæ prodidit. Admiſit judicium Auguſtus, & quia teſtamento juſſus erat opus inſigne facere publice, abuſus hac occaſione paulo poſt ad obliterandam Pollionis memoriam, cujus ipſum amicitiæ ſuppudebat, domo ejus maxima & ſplendidiſſima ad ſolum diruta, porticum inædificavit, non Pollionis nomine, ſed Liviæ inſcripto, eamque decoravit priſcorum artificum tabulis.

LVIII. Interim in Gallia ac Hiſpania multæ coloniæ deductæ, quas a ſe cognominari ad memoriam ætatis ſuæ Auguſtus voluit. De Auguſtoduno jam diximus. præter hanc in Gallia fuere Auguſta Tricaſtinorum, Trevirorum, Rauracorum, Veromanduorum, Auſciorum, Nemetum, Sueſſionum. Tum Auguſtobona, Auguſtomagum, Auguſtoritum. At Hiſpaniæ Auguſtam Firmam, & Gemellam, & Novam, & Juliam Gaditanam, Braccarumque habuerunt. Præterea Auguſtobrigam, & Cæſarauguſtam: itemque Auguſtanos Setubitanos, & Aſtures, & Cerretanos, qui plerique ſub hæc tempora cum novis aut adauctis urbibus hæc nomina receperunt. Sed & Cypriis terræ motu, familiari malo, vehementer afflictis ſubventum, indultumque, ut Paphum urbem, quam ea peſtis præ ceteris perculerat, *Auguſtam* cognominarent.

LIX. Nondum enim mos inoleverat, ut ſibi quot & qualia vellent vocabula civitates aſciſcerent, ſed in beneficii loco ſenatus hæc imponebat. Cyzicenis interea Cæſarem deprecantibus, quam nuper amiſerant, libertas

§ LVI. Plin. 9, 23. Dio. § LVII. Dio. Plin. 9, 53. Sueton. in Aug. c. 29. § LVIII. Plin. 3, 3 & 4, 10. Dio.

reddita. M. Licinius M. F. Craſſus, Cn. Cornelius Cn. F. Lentulus augur conſules ſequuntur. Hoc anno curules ædiles, cum vitio creati abdicaſſent, ſtatim aliis comitiis refecti, exemplo prius inaudito, magiſtratum geſſere. Porticus Paulli conflagravit, incendio etiam Veſtæ ædem adflante: propter quem metum, quod maximam Virginem cæcitas arcebat eo officio, per ceteras in domum Dialis flaminis, tum vacantem, delata ſacra ſunt. Porticus refecta Cæſaris & amicorum Paulli pecunia; nam filii ejus, quorum nomine fiebat opus, ob paternam calamitatem modicis facultatibus erant.

LX. Ab externis bellis nec quies omnino, nec periculum fuit. Pannonicorum celeriter coercita rebellio: & Ligures, quos Comatos appellant, cum maritimis Alpibus, quas hactenus liberi poſſederant, in poteſtatem venerunt. Major aliquanto motus ad Boſporum exortus Scribonii dolo, qui ſe miſſum ab Auguſto defenſorem regni mentitus, Aſandrum ad necem voluntariam compulerat. Ille enim, licet nonagenario major, ſed viribus nondum abſumtis, ob eam injuriam cibo abſtinuit. Scribonius nepotem ſe Mithridatis Magni ferens, Dynamin Aſandri filiam, neptem ejuſdem Mithridatis e Pharnace, cui moriens Aſander regnum reliquerat, in matrimonium, unaque Boſporum quaſi dotalem accepit.

LXI. His rebus cognitis, Agrippa Polemoni regi Pontico mandavit hoc bellum. Ipſe rogatu Herodis, qui ad eum in Aſiam venerat, in Judæam profectus, urbes ab rege recens conditas inſpexit, ubique magnifice habitus. Hieroſolymas etiam inter occurrentium feſtas voces ingreſſus, hecatomben obtulit Deo, epulumque populo dedit. Inde poſt paucos dies, ne hieme navigandum eſſet, in Joniam trajecit, negotiis provinciæ vocantibus: Beryto interim colonia deducta, quæ *Auguſtana* appellata eſt. Per hæc tempora Polemon, ducto in Boſporanos exerci-

§ LIX. Dio.

tu, Scribonium quidem nullum ultra reperit, quem, comperta hominis fraude, ipsi necaverant: ceterum cum his pugnandum Polemoni fuit, metu, ne illi traderentur, arma capientibus. &, quamquam prœlio victi, ferociam retinebant.

LXII. Hæc anno superiore acta cum Agrippa didicisset, ipse proficisci ad bellum decrevit. Igitur ubi commodum navigationi tempus rediit, Sinopen, & inde in Paphlagoniam profectus, propinquo metu Bosporanos arma ponere, signa Romana Mithridatico bello capta reddere, regemque accipere Polemonem coegit, Dynami etiam in matrimonium ei tradita. Hæc agenti Herodes ad omnia promtus ac diligens aderat, magnam super antiquam familiaritatem gratiam adeptus, quod, relicto regno suo, in Asia quæsitum Agrippam, Sinope consecutus, auxilium operamque non admonitus obtulerat. Iliensibus ea res plurimum profuit, quibus Romanus, propter uxoris periculum iratus, centum millium drachmarum mulctam dixerat.

LXIII. Quippe Julia, noctu Ilium petens, dum Scamandrum in lectica transit, subito fluminis auctu magnum vitæ discrimen adierat. Ergo legati ad deprecandum missi, cum Amisum venissent, nec agentem ibi Agrippam auderent compellare, Nicolaum Damascenum orarunt, ut sibi regis Herodis, cui erat ille familiarissimus, patrocinium compararet. Suscepit rex, & culpa ab Iliensibus, ignaris rei, translata in casum, Agrippam alioqui proniorem ad clementiam placavit: cum illi jam, desperato negotio, in patriam renavigassent. Agrippa, postquam præsentia satis composita ratus est, per Paphlagoniam & Cappadociam, Phrygiamque majorem Ephesum rediit. inde trajecit Samum, Herode semper eum comitante.

LXIV. Hæc res animum Judæis addidit, qui jus civitatis in Jonicis urbibus, beneficio regis Antiochi, cui cognomentum Deus fuit, adepti, *trahi se ad judicia festis suis*,

§ LXI. Joseph. antiq. Jud. 16, 2. § LXII. Joseph. antiq. Jud. Dio. Oros. 6, 21. Euseb. § LXIII. Joseph.

&, quam mittere Hierosolymam solerent pecuniam, sibi adimi, querebantur, *quamquam & Romani suis se legibus degere jussissent.* Horum causam agente Nicolao, cum & Herodes Agrippæ assideret, *æquum* censentibus Jonibus, *civium loco non esse apud se, qui alienis sacris uterentur;* Agrippa nihil mutandum censuit, scripsitque ad Ephesios aliosque, jubens *injuriis Judæorum abstineri.* Sed & Cyrenensium magistratibus injunxit eadem, Judæis illius etiam provinciæ paria questis. Hinc Bosporani belli ad Augustum perscripto exitu, (nam ad senatum scribere, sicut priscis imperatoribus solitum, modestiæ causa supersederat) acta rata habuit Augustus, supplicationesque & triumphum ei decernendum curavit.

LXV. Jam & Galliæ Hispaniæque res reductæ in tranquilliorem statum erant: Germani adhuc tumultuabantur. Igitur ad hos coercendos, agendumque censum Galliarum, Druso relicto, Cæsar Romam rediit, cum jam Tiberius Claudius Ti. F. Nero, P. Quinctilius Sex. F. Varus consulatum inissent. Forte iisdem diebus nuntius de reditu Cæsaris advenerat, quibus theatri sui dedicationem Cornelius Balbus sumtuosis spectaculis celebrabat: vir maximis opibus magnifice usus, qui & in natali solo Gaditanis novam urbem, cum navali in opposita continente suis impensis ædificavit. Is igitur Augustum redire, tanquam huic lætitiæ interesse cupientem, egregium sibi ducebat: & ab Tiberio quoque consule in honorem exstructi theatri sententiam rogatus est primus.

LXVI. Quippe senatus, adventu Augusti audito, habebatur, ad honores ei decernendos. Inter alia placuit, *aram reditus in curia poni: neque supplicium sumi de his, qui supplices intra pomœrium Augusto facti essent.* Neutrum ab illo acceptum: & ne populus obviam iret, quamquam Tiberis inundaverat urbem, ita quidem, ut Balbi theatrum nisi navigio adiri non posset, more suo noctu introiit.

§ LXIV. Joseph. antiq. Jud. 2, 2 & 16, 4. Tacit. Dio. § LXV. Liv. Epit. Sueton. in Aug. c. 29. Tacit. Strab. l. 3.

Poſtridie, cum populum, qui in Palatium confluxerat, perſalutaſſet, in Capitolium aſcendit demtamque de faſcibus lauream in genibus Jovis repoſuit. Eodem die, balneo gratuito tonſoribuſque plebi præbitis, ſenatum convocandum curavit, de geſtis ſuis relaturus. Gravedine laborabat: ideo libellum quæſtori recitandum dedit, quo acta ſua poſt profectionem ab urbe comprehenderat; addito, *conſultum videri, prætorianos, expleto duodecimo ſtipendio, ceteros ſexto decimo dimitti: & quia jam in morem venerat, agros aſſignari veteranis, pro his certam pecuniam dari.*

LXVII. Nec dubie acceptum, quod petierat, militibus quidem nec indignationem conſpicuam, nec lætitiam movit, qui neque nihil eorum, quæ poſtularant, neque omnia conſequebantur: poſſeſſoribus gratiſſimum fuit, ita futurum cernentibus, ut timere perniciabiles illas agrorum diviſiones aliquando deſinerent. Cornelii Balbi ludos alii paulo poſt exceperunt, Auguſti natalem prætore Julo Antonio Circenſibus & venatione celebrante: qui & epulum ei ac ſenatui in Capitolio ex ſenatuſconſulto dedit. Inde reverſus ad curam reipublicæ Cæſar, quædam per abſentiam ſuam utcunque conſtituta mutavit in melius. Poſt civilia bella quadringentis tantum ſeſtertiis cenſum ſenatorium definiri placuerat, plerorumque re familiari valde acciſa, aut turbata. Nuper idem, quod ſatis jam refecti diuturna pace videbantur, auctus erat ad ſeſtertiûm decies. ſed eum adhuc modum habebant non multi: unde rari affectabant ſenatorium locum; & ex conſcriptis quidam, quorum patres quique ejuſdem ordinis fuerant, ob veram aut ſimulatam paupertatem ejurabant.

LXVIII. Idcirco ſenatus loco ſex & viginti virorum, qui ad minores magiſtratus quotannis ex ſenatoribus eligi conſueverant, decreverat, *uti viginti ex equitibus nominarentur: unde triumviri rerum capitalium, & auro argento æri flando feriundo, tum quatuorviri curandis in urbe viis, denique*

§ LXVI. Sueton. in Aug. c. 37. Dio.

decemviri ad judicia centumviralia fierent. nam duumviros viarum extra urbem curandarum, & quatuorviros in Campaniam mitti solitos, abrogari placuerat. Nec tamen hi senatores fiebant, nisi quem alium magistratum, qui more majorum id jus conferret gerenti, adipiscerentur. Decretum erat præterea, *quando tribunitiis comitiis candidati deessent, uti ex quæstoriis, qui quadragesimum ætatis annum non explessent, sorte ducerentur.* Augustus autem, parum hæc efficacia remedia tot incommodis ratus, totum senatum recensuit: neque veniam cuiquam quinque & triginta annis minori dedit ponendi ordinis, præter qui manco corpore, aut inferiore censu essent.

LXIX. Et quo minus aliqui fallerent, valetudinem excusantes inspexit ipse: de facultatibus nemini, nisi jurato, credidit, ac ne testibus quidem injuratis. exegit præterea vitæ rationes paupertatisque causas, ut subveniret his, qui nulla sua culpa facti inopes fuissent. Nec minori sollicitudine domestica moderabatur, increpito etiam Tiberio, *quod ludis votivis*, quos Augusti reditu consules fecerant, *Cajum juxta se collocasset*: populo quoque castigato, qui puero assurrexerat, stansque plauserat, laudibusque prosecutus eum fuerat. Sub hæc demum tempora pontificatum maximum a. d. pr. Non. Martias assumsit Cæsar, non sustinens vivo extorquere Lepido, quod Romanis moribus sacerdotia ne exsilio quidem amittebantur. Ceterum satis eum per tot annos contemtim habuerat, præter alias causas propter adolescentis Lepidi conjurationem infestior. Nam in agris amissæ potentiæ pudorem obtegere cupientem migrare in urbem, venire in senatum coegerat, quo plurium derisui exponeretur.

LXX. Sed & ultimum ei locum dicendæ inter consulares sententiæ dedit, cum alios secundum tempora gesti magistratus, aut singularem quandam præstantiam, collocaret. Nec adversus hæc nitendi vis erat ulla Lepido, qui

§ LXIX. Dio. Sueton. in Aug. c. 56. Plin. 18, 2.

equidem, si pontificis maximi tanta poteſtas fuiſſet, ut imperium adimere cui vellet poſſet, quod nuper aſſeri cœptum eſt, adverſus has injurias in promtu telum acerrimum habuiſſet. Eodem anno Auguſtus tribunitia poteſtate duodecimum, quadringenos nummos viritim populo dedit. honores ab ſenatu delatos, pontificatu accepto, abnuit. inſiſtentibus ſurrexit, & e curia ſe proripuit.

LXXI. Ædes ſibi publice præberi non eſt paſſus: ſed quia pontificem maximum in publica domo habitare neceſſum erat, ſuarum ædium in Palatio partem publicavit. Domum autem, quam rex ſacrorum olim obtinuerat, Veſtalibus, quarum ab habitatione communi tantum pariete diſtinguebatur, tradidit. Et ne per iram quid faceret, aut diceret incivilius, cum in ſenatu propter uxoris ſuæ vitam accuſatus Cornelius Siſenna, *ductam ſibi Auguſto auctore* confirmaret; exſiluit e ſede ſua, &, ſpatio temporis interpoſito, rediit: *hoc, licet non concinnum, admittere maluiſſe, quam aliquid forte gravius*, inter amicos poſtea confeſſus eſt. Nec ſubtrahenda memoriæ vel principis eſt patientia, vel libertas ingerentium diſcedenti aliquando, *licere oportere ſenatoribus de republica loqui.* Ferunt, Auguſtum hujus vitii conſcium, gratanter amicorum admonitiones excepiſſe. Nam & Athenodorum Tarſenſem a ſe digredientem, cum, rogatus utile præceptum relinquere, dixiſſet, *uti, cum cœpiſſet iraſci, quatuor & viginti Græcas literas memoria recenſeret, priuſquam aliquid faceret, aut loqueretur*, retentum ab eo, dicente, *ſibi adhuc ejus præſentia opus eſſe.*

LXXII. Ceterum Agrippa, reverſus in urbem, decretum ſibi triumphum ducere noluit: exemplumque dedit, ne quis poſtea privatorum aut ex provinciis ſcriberet ad ſenatum, aut victis hoſtibus triumpharet. Igitur ſimul ob virtutis & modeſtiæ ſingularem præſtantiam, ſummos in

§ LXX. Dio. § LXXI. Sueton. in Aug. c. 54. Plut. apoph. Rom. c. 42. Dio.

eum honores Augustus haud maligne contulit, prorogata ei in aliud quinquennium tribunitia potestate, in Pannonios mittens, cum majore, quocunque extra Italiam venisset, imperio, quam eorum esset, qui provinciam obtinerent. Nec ille cunctanter, quamquam imminebat hiems, profectus, solo terrore nominis præsentiæque suæ coercuit hostem; nihilque abnuenti, veniam præteritorum dedit. Sed inde revertens, cum jam M. Valerius M. F. Messalla Barbatus, P. Sulpicius P. F. Quirinus consules essent, in Campania morbo correptus exspiravit, priusquam eo pervenire Augustus posset; qui ad nuntium valetudinis ejus, quamquam forte Quinquatribus nomine filiorum ludos exhiberet, festinanter excurrerat.

LXXIII. Corpus ejus in urbem perlatum est, ac in foro propositum, dum Augustus laudationem peragit, velo interposito, quod aspectum arceret. Id utrumne fecerit, quia censor erat, an quia pontifex maximus, quod his, summorum apud Judæos sacerdotum more, cadaver videre nefas esset, parum liquet: præsertim cum utramque opinionem Dio arguat, non ignorans istorum, bis consul, semel etiam pontificis maximi collega. Ceterum Agrippam in suo monumento condi jussit Cæsar, ubi & Marcellum sepelierat: quamquam & illi datus in campo Martio sepulturæ locus fuerat. Hunc ad modum Agrippa finiit vitam, fama, quam genere, nobilior, amicitiaque Cæsaris Octaviani & virtutibus suis provectus, quibus domi bellique immensum claruit; cetera quoque, si quisquam eo tempore Romanorum, vir bonus, & omnino dignus, quem pronepos Caligula non agnosceret: summum haud dubie locum, si rempublicam liberam nactus esset, occupaturus; in regno unius, & communi ceterorum obsequio, ita medius, ut tamen imperio, quam servitio, propior esset: cujus magnitudinem ne Augustus quidem princeps obumbrare totam potuit.

LXXII. Liv. Epit. Dio. § LXIII. Joseph. antiq. Jud. 3, 10. Dio. Vellej. 2, 96.

LXXIV. Moriens balneum populo legavit, quod *Agrippæ* dictum est, ubi gratis lavaretur; ob hoc prædia quædam Augusto adscribens, quorum e reditibus impensæ præstarentur. At hic pecuniam insuper divisit populo, tanquam & hoc Agrippa jussisset. Cherronesus etiam ad Hellespontum e bonis Agrippæ ad Cæsarem pervenit. Nam deinde Postumum nominari *Agrippam* voluit, quo patris ejus memoria diuturnior & recentior esset; cujus & Cæsarem & populum ex æquo ingens desiderium ceperat. Summa enim prudentia se maximis in negotiis gesserat, ut Cæsaris imperium acceptum civibus faceret: & cum vigiliis laboribusque suis præcipuum ejus regni firmamentum esset; comitate, mansuetudine, liberalitate popularis haberi meruerat.

LXXV. Ergo & ejus mortem prodigiis, qualia magnas calamitates præcedere soleant, prænuntiatam esse crediderant; quia bubones in urbe conspecti, fulmine tacta domus in Albano, ubi divertere Latinis consules consueverant, & cometa per complures dies super urbem conspectus, in faces divisus fuerat. Incendia quoque multa tum exstiterunt. & inter alia, corvis ex ara quadam cum carne rapta prunas inferentibus, Romuli casa conflagravit. Inter hæc cum luctus causa spectacula solemnia negligerentur, primoribus Patrum interesse nolentibus, nihil ex patrio more remittendi auctor iis Cæsar fuit; & quo minus dubitarent, gladiatorio munere ipse præsedit: quo exemplo etiam ab aliis mox, absente ipso, ludi facti sunt; pristinamque per omnia speciem civitas recepit.

§ LXXIV. Dio.

JOANNIS FREINSHEMII SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM

LIBER CII.

IN LOCUM LIB. CXXXVII LIVIANI.

EPITOME

LIBRI CENTESIMI TRICESIMI SEPTIMI.

Civitates Germaniæ, cis Rhenum & trans Rhenum positæ, oppugnantur a Druso; & tumultus, qui ob censum exortus in Gallia erat, compositus. Ara D. Cæsari ad confluentem Araris & Rhodani dedicata, sacerdote creato C. Julio Verecondaridubio Æduo.

I. JAM exibat Augusto quinquennium, in quod præfecturam morum receperat. igitur alterum in quinquennium prorogata ei potestas, similiter ut imperium, cum certum ad finem data videretur, rebus ipsis perpetua fuit. Tum institutum, *ut, quoties senatus haberetur, singuli Patrum, priusquam assiderent, ture & mero supplicarent ad altare ejus Dei, cujus in templo coiretur: neque prius domum Augusti ventitarent, sed in senatu sedentes salutem acciperent redderentque, quo & religiosius, & minore cum molestia partibus suis fungerentur.*

Tribunatum plebis, propter vim ejus magistratus enervatam, pauci petebant. Idcirco constitutum est, *uti a magistratibus equites Romani singuli nominarentur, quibus haud minus decies sestertiûm res esset. Ex his denique deligeret populus in loca, quæ senatores non occupassent. His deinde post magistratum gestum optio esset, utrius ordinis haberi mallent.*

II. Asiam deinde, terræ motibus misere conflictatam, levaturus, *annuum ejus tributum de sua pecunia inferri in ærarium* jussit: & loco proconsulis legatum ei ex prætoribus sortito in biennium dedit. Cum paulo ante hæc tempora in judicio quodam Mæcenatem & Agrippam vehementer exagitari ab accusatore comperisset, quod adulterii reo patrocinium præstabant, venit in judicium & ipse, & in tribunali considens, nihil fecit gravius, quam quod suis propinquis amicisque non placere conviciari accusatorem effatus, abiit. Ob hæc atque talia popularia facta, statuæ ei ex collatitia pecunia sunt positæ: decretumque, *ut in honorem ejus, natalitiis Augusti ludis etiam cælibes spectare permitterentur.*

III. Ceterum mors Agrippæ Tiberium Cæsarem propius admovit socio laborum indigenti, & infirma adhuc ætate nepotum. Igitur habenti in matrimonio Vipsaniam, Agrippæ filiam ex priore matrimonio, dimittere uxorem, & despondere sibi Juliam præcepit. Nuntiabatur interim, *tumultuari Pannonios, audita morte Agrippæ*, cujus metu quieverant. Idcirco missus in hos Tiberius, egregia Scordiscorum opera, qui vicini Pannoniis & armatura totaque reliqua ratione belli similes sunt, evastatis late omnibus, gentem ad repetendam, quam abjecerat, pacem coegit. Arma victis ademta, magnusque juniorum numerus *ea lege* divenditus, *ne in propinquis patriæ suæ regionibus haberentur.* Triumphum ob hæc Tiberio decreverant Patres: Augustus ejus loco, triumphalia ei ornamenta dedit, novo nec antea cuiquam tributo genere honoris.

§ I. Sueton. in Aug. c. 87. Dio. § II. Dio. § III. Vellej. 2, 96. Dio. Sueton. in Aug. c. 21, & Tib. c. 9.

IV. Dum ita Tiberius ſucceſſu præmiiſque operum ac laborum attollitur, haud minus fratri ejus Druſo quæſitum decus eſt, Gallorum conſilia & Germanorum arma ſollerter fortiterque coercenti. Cenſus nuper actus a Druſo, quem in Galliam Auguſtus ideo miſerat, tanquam haud incertum ſervitutis argumentum, Gallorum animos deſiderio rerum novarum compleverat: paſſim, ut ſolet, erumpentibus indiciis. Ea fiducia, & quod Auguſtus diſceſſerat, Sicambri eorumque ſocii, ad utramque Rheni ripam incolentes, arma, neglectis, quos dederant, obſidibus, reſumſerant. At Druſus, tum rectius in hoſtes impetum verti ratus, ubi ſociorum res compoſitæ forent, eo curam intendere cœpit. Commodam fortuna occaſionem præbuit omnia circumſpicienti, quod abſolutum Auguſti templum Gallis communiter præſentibus fuerat.

V. Hujus ad dedicationem evocati principes, cum prætextus honeſtiſſimus eſſet, neque detecta ſua conſilia ſentirent, plerique omnes Lugdunum convenerunt: ibi ad confluentes Araris & Rhodani, ubi nunc cœnobium Athenacenſe eſt, delubrum excitatum erat, cum inſigni ara, inſcriptionem habente ſexaginta gentium, a quibus etiam ſingulæ ſtatuæ in eodem templo dedicatæ viſebantur. ſpatioſus deinde lacus circumjectus claudebat locum. Hunc annuis ludis, atque rhetorum etiam certaminibus celebrari placuit. Sacerdos e principibus Æduorum C. Julius Vercondaridubius creatus. Inter hanc remiſſionem animorum, cum operam dediſſet Druſus, ut, quos ſuſpicio novorum conſiliorum contigerat, pleroſque omnes in poteſtate haberet, motus, qui timebatur e Gallia, mira repente tranquillitate conſedit.

VI. Suetonius Lugdunenſis aræ dedicationem ad ſequentes conſules Julum Antonium, C. Fabium, & Kalendas Auguſtas ejus anni retulit: quo & natum Druſo filium narrat, qui multos poſt annos imperator factus eſt. Ego

§ IV. Dio. Liv. Epit. Strab. l. 4 & 7. § V. Dio. Liv. Epit. Strab.

hunc annum ex mente, non Dionis modo, ſed etiam Livii, nam & hunc ita tradidiſſe, non obſcura indicia ſunt, tradere malui. Tum demum remoto provinciali metu, totus in bellum verſus, ad Rheni ripam adducto clam exercitu, Germanos, quorum eruptio exſpectabatur, aggreſſus; cum trajectos in Gallicam ripam improviſus circumveniſſet, cecidit. Ipſe deinde, tranſito amne, qua Batavorum inſula venientibus e Gallia placido flumine faciles appulſus præſtat, mox in ulteriora tendit. Uſipetum gens maxime petebatur, Cattis proxima, jam ſuperioris Cæſaris ætate Gallos incurſare ſolita.

VII. Horum pervaſtatis finibus, in Sicambros tranſitum: eademque & horum agris illata vaſtitas. Inde ſecundo Rheno in Oceanum Germanicum primus Romanorum ducum navigavit, in Friſios expeditione ſumta: obiterque ſubactis inſulis, quarum Byrchanis, cum non ſegniter defenderetur, vi expugnata eſt. eam Romani a frugis ſimilitudine ſponte provenientis *Fabariam* appellarunt. Gleſuria quoque & Actania inter domitas eo bello memorantur, antea Romanis incognitæ. Ulterius ire cupientem ignoti vaſtique maris opinio deterruit. Satis tamen magnum operæ pretium credebantur ſuper cetera victi in Amiſia flumine navali pugna Bructeri: nec propinquis litoribus abſtenta arma, donec natio Friſiorum, pace petita, facturam imperata polliceretur.

VIII. Per immenſos deinde lacus acta claſſe, in Chaucos penetratum, ſumma ope tuentes libertatem, quam ferme ſolam humanorum bonorum habebant, tota vitæ ratione inſigniter miſera. Nam in æſtuariis dubiæ poſſeſſionis ſolum per ſingulos dies noctesque vindicante Oceano, non agriculturam, non venatum exercebant, manſuetis etiam animalibus carentes. piſcibus maxime vivebatur. ne arbores quidem fructum aut ligna præbebant: bituminoſo luto, quod manibus compreſſum ſiccant, ad

§ VI. Liv. Epit. Dio. Tacit. Flor. 4, 12. § VII. Dio. Strab. l. 7.

coquendos cibos, & fovenda corpora ignis alebatur. In magno ibi difcrimine Drufus fuit, cum recedens ftato tempore Oceanus ignaros locorum in ficco deftituiffet. Frifiorum fide factum, ne quid detrimenti acciperetur, qui, nuper inita focietate, cum pedeftribus copiis aderant.

IX. Has ob difficultates, quas immenfum auctura imminens jam hiems videbatur, Drufus, reductis in pacata copiis, Romam rediit; exceptufque multis honoribus, & in annum fequentem prætor urbanus defignatus eft, cum antea jam infignia prætoria accepiffet. Q. deinde Ælio Q. F. Tuberone, Paullo Fabio Q. F. Maximo confulibus, idem Drufus, fimul per tempus anni potuit, Rheno iterum fuperato, in Ufipetes & Tenchteros ingreffus, non ante deftitit, quam, pofita ferocia, leges pacis acciperent. Lupia deinde pontibus juncto, per Sicambros ad Cherufcorum fines & Vifurgin ufque proceffit. Sicambri tum forte cum omnibus copiis domo aberant, Cattis inferentes bellum, qui foli finitimorum focietatem illorum afpernati fuerant.

X. Hæc occafio pacatum Drufo tranfitum dedit. Superabat & Vifurgim, ni fuper neceffariorum inopiam hiems propinqua vetuiffet. Etiam religio injecta reditum fuafit, quia in caftris examen apum in tabernaculo Hoftilii Rufi præfecti caftrorum confederat, ita ut funem prætendentem præfixamque tentorio lanceam amplecteretur. Sed recedenti non eadem a Germanis quies, quæ venienti fuerat, fuit. Exciti Romanorum irruptione, paffim locis idoneis infidias redeuntibus ftruxerant, ut magna cum difficultate pergerent. Semel circa Arbelonem per angufta & cava loca progreffis, parum ab exitio res abfuit: magifque hoftium imprudentia, quam virtute fua, fervati funt. Quippe facilem de circumventis victoriam rati, cupiditate cædium prædæque fimul omnes confufis ordinibus incurrerunt.

XI. Inde Romanis ex minaci & plena periculi pugna profperrima facta. Nec exinde manum aufi conferere, tantum eminus laceffentes, majorem fibi, quam hofti, mole-

§ IX. Dio. Liv. Epit. § X. Jul. Obfeq. Dio. Plin. 11, 17.

ſtiam exhibuerunt. Viciſſim igitur hos contemnens Druſus, quo loco Lupiæ & Aliſonis confluentes erant, caſtellum excitavit: atque aliud in Cattis, ad ipſam Rheni ripam. Foſſam quoque, ab auctore *Druſianam* vocatam, (nunc Iſalæ fluminis pars eſt) immenſo opere effecit: quo facilius in hoſtiles terras iter exercitibus eſſet. His Romæ cognitis, *ornamenta ei triumphalia* decreta, *utque ovans urbem iniret, præturæque conſulatum jungeret. Imperatoris* nomen, quamquam ex merito exercitus acclamaverat, Auguſtus ei non conceſſit; quemadmodum nec fratri ejus Tiberio tum adhuc dederat: cum ex utriuſque geſtis hujus appellationis numerum in ſuis titulis adauxiſſet.

XII. Dum iſta geruntur, Auguſtus familiam omnem aquæductuum tutelæ deſtinatam, a M. Agrippa teſtamento ſibi relictam, publicavit: & aquarum jus certum, ex ſenatuſconſulto lege lata, edictoque ſuo promulgato, conſtituit. Verba ſenatuſconſulti hæc fuerunt: *Quod Q. Ælius Tubero, P. Fabius Maximus coſſ. Q. F. de iis, qui curatores aquarum publicarum ex ſenatuſconſulto a Cæſare Auguſto nominati eſſent, ordinandis D. E. R. Q. F. P. D. E. R. I. C. placere huic ordini, eos, qui aquis publicis præeſſent, cum ejus rei cauſa extra urbem eſſent, lictores binos, & ſervos publicos ternos, architectos ſingulos, & ſcribas & librarios, accenſos præconeſque totidem habere, quot habent ii, per quos frumentum plebei datur. Cum autem in urbe ejuſdem cauſa aliquid agerent, ceteris apparitoribus iiſdem, præterquam lictoribus, uti.*

XIII. *Utique quibus apparitoribus ex hoc ſenatuſconſulto curatoribus aquarum uti liceret, eos diebus X proximis, quibus S. conſult. factum eſſet, ad ærarium deferrent: quique ita delati eſſent, iis prætores ærarii mercedem ac cibaria, quanta præfectis frumento dando dare deferreque ſolent, annua darent & attribuerent, iiſque eas pecunias ſine fraude ſuas facere liceret. Utique tabulas, chartas, ceteraque, quæ ejus curationis cauſa opus eſſet, iis curatoribus præbenda Q. Ælius, P. Fabius coſſ.*

§ XI. Plin. 4, 12. Tacit.

ambo alterve, ſi iis videbitur, adhibitis prætoribus, qui ærario præſunt, præbenda locent. Primum ejus rei curatorem Auguſtus Meſſallam Corvinum fecit, cui adjutores dati Poſtumus Sulpicius prætorius, & L. Cominius.

XIV. Eodem anno ludi, quos ab urbano prætore curari ſolemne erat, nomine Druſi magnificentiſſimi facti ſunt. Etiam natalis Auguſti per circum & alia urbis loca venationibus celebratus: idque, licet nullo ſenatus decreto, fieri quotannis a prætoribus obtinuit: quemadmodum & equites Romani natalem ejus ſponte atque conſenſu biduo quotannis celebrarunt. Sed & Auguſtalia, ſic propter reditum ejus appellatus dies, tum primum ex ſenatuſconſulto publicis ſpectaculis tranſacta. Ceterum ab ipſo Cæſare facti, ceteros, ut æquum eſt, ſumtu ac ſplendore vicerunt, cum theatrum Marcelli, locorum triginta millium capax, a. d. IV Nonas Majas dedicaretur. Iſtorum ludorum commiſſione evenit, ut, laxatis ſellæ curulis compagibus, Cæſar ſupinus caderet. Nec ideo minus Trojam patricii pueri luſerunt, inter quos & Cajus, Auguſti nepos, octavo ætatis anno. Africanæ etiam quadringentæ viginti (ſexcentas alii ſcripſerunt) interfectæ. In ſcenam quoque manſuefacta tigris in cavea invecta eſt; idque animal tum primum Romæ publice ſpectatum.

§ XIII. Dio.

JOANNIS FREINSHEMII SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM

LIBER CIII.

IN LOCUM LIB. CXXXVIII LIVIANI.

EPITOME

LIBRI CENTESIMI TRICESIMI OCTAVI.

Thraces domiti a L. Pifone: item Cherufci, Tenchtheri, Catti, aliæque Germanorum trans Rhenum gentes fubactæ a Drufo referuntur. Octavia, foror Augufti, defuncta, antea amiffo filio Marcello: cujus monumenta funt theatrum & porticus, nomine ejus dedicata.

I. SUB idem tempus ingens in Thracia bellum finem accepit. quod triennio geftum a L. Pifone, his caufis exarferat. Vologæfes, natione Beffus, facerdos Bacchi, & ob præcipuum ejus numinis cultum magna inter populares auctoritate, fpecie religionum animos ad rerum novarum cupiditatem inflammaverat. Coacta igitur magna, & propter Deorum creditum favorem projecta ad audendum manu, occurrentem ad initia motuum exftinguenda Cotyis filium Rhafcyporim prœlio vicit occiditque. mox tutorem ejus ac avunculum Rhæmetalcen ne prœlio quidem, fed

ſuperſtitione perculſis mentibus, exercitu nudat; omnibus eum, ne contra Deum pugnare viderentur, relinquentibus. Fugientem inde perſecutus in Cherroneſum, iis quoque locis aperta vaſtando, expugnando munita, plurimum malorum intulit.

II. Hæc nuntiata, ſimul & Solletarum nationem incurſiones in Macedoniam facere, Cæſar L. Piſonem, qui Pamphyliæ præerat, exercitum eo tranſportare juſſit, quod propinquiores Aſia ac Bithynia, populi Romani provinciæ, ſine legionibus erant. Hujus advenientis fama retrocedere Beſſos ad ſua coegit. Idcirco Piſo, in illorum regionem impetum faciens, non leve bellum expertus eſt; cum ferox populus etiam rei militaris uſu ac ratione adjuvaretur, diſciplina armiſque Romanis aſſuefactus. Primum prœlium improſperum Piſoni fuit: ſequente victor, omnem circa Beſſorum atque ſociorum agrum, ab ira cladis acceptæ violentius depopulatus, ſpatium recolligendi vires non permiſit, quin aliis voluntate, pluribus metu, quibuſdam acie victis, univerſum eum tractum armis ſubigeret.

III. Tanta erat feritas, ut captivi catenas morſibus perfringere conarentur: quo minus mirere, quoſdam nuper deditos, ſimul occaſio brevis apparuit, arma retractaſſe. Ceterum & his infelix auſum, iterum domitis, in adſtrictius ſervitium ceſſit. Piſoni ob rem bene geſtam ſupplicatio, cum triumphalibus inſigniis, decreta. Dum hæc aguntur, Auguſtus Romæ, cenſu rurſus acto, ſuas quoque facultates, deſcriptis, quæ uſquam haberet in poteſtate, ad privati modum cenſui ſubjecit. Senatu deinde lecto, ad levandam Patribus moleſtiam, cum ſenatuſconſultum fieri, quoties minus quadringentis affuiſſent, non liceret; ita moderatus eſt, *ut Septembri ac Octobri menſibus nullos adeſſe neceſſum eſſet, præter ſorte ductos, per quorum numerum, antiquo minorem, decreta confici poſſent.*

§ I. Dio. § II. Plin. 4, 11. Dio. Flor. 4, 12. § III. Flor. Tacit. Sueton. in Aug. c. 35.

IV. Pecuniam autem, iterum ad ſtatuas oblatam a ſenatu populoque, in ſigna publicæ Sanitatis Concordiæque ac Pacis impendit; ſuam exinde ſtatuam nullam fecit. Sæpe enim, & qualibet occaſione dona talia afferebant. ad extremum etiam Kalendis Januariis, non in commune conferentes, ſed accedentes ſinguli pro modo facultatum porrigebant. quibus ipſe tantundem, aut aliquanto amplius reddere ſolebat. Quod ſi forte abeſſet eo tempore, ſtrena in Capitolio ponebatur; qua ex ſumma pretioſiſſima Deorum ſimulacra mercatus, vicatim dedicabat: ut Apollinem Sandaliarium, & Jovem Tragœdum, aliaque. Sed ex nocturno viſu ſtipem quotannis die certo emendicabat a populo, cavam manum aſſes porrigentibus præbens.

V. Idem annus duarum principum feminarum, alterius nuptias, alterius exſequias vidit. Julia in Tiberii domum deducta eſt. Octavia poſt Marcelli obitum nunquam exhilarata, perpetuum luctum morte finivit. cujus de pudicitia modeſtiaque prioribus libris multa expoſui. Hujus cadaver pro æde Cæſaris propoſitum eſt, dum laudes ſororis Auguſtus, interpoſito iterum velo, exſequitur. Sed & a Druſo (nondum is profectus urbe fuerat) pro roſtris, ut in publicis funeribus ſolet, veſtitu mutato laudata eſt.

VI. Generi ejus (Marcellam Antonius Julus habebat; Antoniarum altera Druſo, altera L. Domitio Ahenobarbo nupſerat) humeros ſubjecere lecticæ, cum ad ſepulcrum in campum Martium efferretur. Senatus pro more temporum in decernendis ei honoribus liberalior fuit, quam ut omnia, licet in germana ſorore cariſſima & probatiſſima, recipienda Cæſar exiſtimaret. quantos tamen convenire putabat maximos, tribuit. Et ne celeriter exſtingui memoria ejus Romæ poſſet, ſatis proviſum ædificata porticu, quam vocaverat Octaviæ, rebatur. Sub idem tempus & vetera quædam inſtituta reſumta, & excogitata nova ſunt. Flamen Dialis poſt Merulæ cædem, C. Cæſar creatus, adi-

§ IV. Sueton. in Aug. c. 57 & 91. Dio. § V. Dio. Plut. in Anton. c. 110.

mente Sulla, ſacerdotium, priuſquam exerceret, amiſerat. ex eo tempore cum per annos amplius ſexaginta nemo factus eſſet, hoc tempore iterum id flaminium inſtauratum eſt. Cura aſſervandorum ſenatuſconſultorum ad quæſtores ab tribunis & ædilibus translata; quia apparitoribus demandata hac officii parte, cauſam erroribus & confuſioni dederant. Decretum etiam erat, ut Janus Geminus denuo clauderetur: ſed interceſſere bella, Dacis ſimul Dalmatiſque & Pannoniis rebellantibus; & commota validius, quam unquam, Germania, ingentis hiſtoriæ materia, niſi veterum munumenta omnium, quibus eæ res fuerant expoſitæ, præter exiguos velut indices, univerſa deperiſſent.

§ VI. Dio. Sueton. in Aug. c. 31 & 61. Liv. Epit. Tacit.

JOANNIS FREINSHEMII SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM

LIBER CIV.

IN LOCUM LIB. CXXXIX LIVIANI.

EPITOME

LIBRI CENTESIMI TRICESIMI NONI.

Bellum adversus Transrhenanas gentes a Druso gestum refertur. In quo inter primores pugnaverunt Senectius & Anectius, tribuni, ex civitate Nerviorum. Dalmatas & Pannonios Nero, frater Drusi, subegit. Pax cum Parthis facta est, signis a rege eorum, quæ sub Crasso, & postea sub Antonio capta erant, redditis.

I. QUANTÆ molis per hoc tempus Germanica bella fuerint, vel hinc intelligi potest, quod per ea plerumque Cæsar Augustus Lugduni morabatur, ne Drusi quidem, magni profecto imperatoris, fortunæ consiliisque satis confisus. Ille, tum resumta adversus Transrhenanas gentes expeditione, majus prope bellum, quam nuper confecerat, invenit. Nam & Catti, spreto, quem Romanus assignaverat, agro, Sicambris ceterisque populi Romani hostibus se

conjunxerant. At Drusus, universum bellum acriter complexus, quosdam populos vi coegit ad obsequium, alios, multis illatis detrimentis, repressit; Gallorum etiam ingentibus auxiliis usus, quorum Senectius & Anectius, tribuni Nerviorum, ante prima signa memorabile certamen ediderunt. Ad ceterarum gentium coercendam rebellionem Tiberium occurrere Cæsar jussit, quem & ipsum, Aquilejam progressus, secum adduxerat, ne longius abesset Germanicis ac Pannonicis bellis. Per Istrum, glacie concretum, ad populanda proxima ripæ excurrere, Dacis in consuetudinem venerat. Dalmatæ, propter exacta tributa irati, obsequium exuerant.

II. Pannonii, nuper ab Tiberio domiti, præter insitam genti ferociam, discessu ejus & majoris partis copiarum, ac vicinarum nationum defectionibus turbabantur. Idcirco Tiberius, omnibus simul illato bello, & ad exorientes ubique motus arma circumferens, Dacos, cæsis cum duce copiis, repulit; Pannonios ac Dalmatas ad priorem tributorum imperiorumque patientiam revocavit. Annotatum est, Tiberium, cum, deleto cruentissima cæde Pannonum exercitu, arma more belli cremanda poscerentur, abjici in profluentem jussisse, quo conspecta ab hostibus infra colentibus, pertinaciam spectaculi horrore & similium metu frangerent. Ob hæc gesta eidem, quos fratri diximus decretos, honores tributi sunt. Dalmatia, quæ prius inter populi provincias censebatur, quod, propter ingenium gentis & vicinorum, sine exercitu tuto haberi nequibat, ad curam Cæsaris translata est.

III. Hæc Julo Antonio, Q. Fabio Maximo consulibus acta. & Herodes, qui liberos suos accusatum venerat Aquilejam, reconciliata per Augustum inter eos gratia, honorifice dimissus: mutuaque cum eo benevolentia, & adversus eximios ejus honores, digna principe Romano magnificentia certatum. Sub idem enim forte tempus Cæ-

§ I. Joseph. antiq. Jud. 16, 7. Sueton. in Aug. c. 10. Flor. 4, 12. § II. Sueton. in Aug. c. 21. Oros. 6, 21. Flor. 4, 12.

ſaream, in honorem Auguſti ſic appellatam urbem, Herodes perfecerat, ejuſque encænia ſumtuoſiſſimis ludis, quos in ejuſdem honorem per quinquennia volebat repeti, celebrabat. Eum omnem ſumtum a ſe præberi voluit Cæſar: ſed & uxor ejus Livia miſit eximia dona, ita ut omnium pretium talentis circiter quingentis æſtimaretur.

§ III. Joſeph. antiq. Jud. 16, 9.

JOANNIS FREINSHEMII SUPPLEMENTORUM LIVIANORUM

LIBER CV.

IN LOCUM LIB. CXL LIVIANI.

EPITOME

LIBRI CENTESIMI QUADRAGESIMI.

Bellum adversus Germanorum trans Rhenum civitates, gestum a Druso, refertur. Ipse ex fractura, equo super crus ejus collapso, tricesimo die, quam id acciderat, mortuus est. Corpus a Nerone fratre, qui, nuntio valetudinis evocatus, raptim accurrerat, Romam pervectum, & in C. Julii tumulo conditum. Laudatus est a Cæsare Augusto vitrico, & supremis ejus plures honores additi.

I. Extremus hinc Druso vitæ annus, sed idem honore & gloria præcipuus sequitur. Nam & consulatum, collega T. Quinctio T. F. Crispino, gessit: & egregias de Germanis victorias reportavit. Fatum ei prodigiis prænuntiatum antiqua superstitio credidit; quod turbinibus & flumine concussa pleraque fuerant, in quibus & multæ Deorum ædes, ut ne Capitolino quidem Jovi, consortiumque Deorum cellis parceretur. Quo terrore nil tardatus juvenis, in Transrhenanas civitates iterum inducta

exercitu, per Cattos ad Suevorum usque fines magno labore iter aperuit: haud incruenta victoria superatis, qui occurrerant.

II. Inde tres simul validissimas nationes, Cheruscos, Suevosque & Sicambros adortus, nimiam hostium fiduciam calamitosam ipsis atque lacrimabilem effecit. Nam illi, centurionibus viginti barbaro more mactatis ad aras, concrematisque tam certam victoriæ spem conceperant, ut, divisa in antecessum præda, Cherusci equos, Suevi aurum & argentum, Sicambri captivos sibi despondement. Sed ipsi, magna pugna victi, seque & sua cum uxoribus liberisque perdiderunt, qui more Germano secuti suos in prœlium exeuntes fuerant. Res fœda dictu, sed ad demonstrandam illarum gentium incredibilem feritatem efficax, traditur, mulieres eorum, cum ad plaustra sua victores venissent, deficientibus telis, infantes liberos humi collisos in adversa hostium ora misisse.

III. At Drusus, cedentes in penitiora gnaviter insecutus, inter Visurgim & Albim omnia populabatur; Albim quoque transiturus, ni res eum mira quædam & minax oblata deterruisset. Barbaræ mulieris humana amplior species obviam facta, *tendere eum ultra* Latinis verbis prohibuit: *hunc enim & operum ejus & vitæ terminum fata statuisse.* Nec aliter evenit. continuo regressus, priusquam Rhenum attingeret, inter hunc & Salam fluvios, in æstivis, quæ *Scelerata* inde vocata sunt, mortem obiit. *quo tempore & lupos circa castra vagos ululasse* tradunt, *& juvenes duos per media munimenta equitare visos: muliebrem etiam ejulatum auditum, & speciem in cœlo transcurrentium stellarum apparuisse.*

IV. De genere mortis haud similia traduntur. *Ex lapsu equi crus fregisse*, quidam scribunt; *inde tricesimum ante diem decessisse. Morbo solutum*, alii narrant; qualis ille fuerit, aut unde profectus, reticentes. Nec defuerunt, qui scelus vitrici suspicarentur: quod mira comitate juvenis, si repe-

§ I. Flor. 4, 12. Oros. 6, 21. Dio. § II. Flor. Tacit. Oros. Sueton. § III. Dio. Sueton. Strab. l. 7.

riſſet occaſionem, redditurum populo rempublicam non diſſimulabat. ferebantque, *proditam ejus epiſtolam ab fratre, quem de cogendo ad libertatem reſtituendam Auguſto ſollicitarat. Revocatum igitur e provincia, at quia cunctatus erat decedere, veneno occupatum* putarunt. Sed ego rem tantam, cum neque credere ſatis, neque refellere poſſim, in medio relinquam; cetera, quæ certioribus teſtimoniis nituntur, traditurus.

V. Ad famam ægrotantis Druſi Auguſtus cum Livia, quam alioquin itinerum ſuorum comitem habere conſueverat, Ticinum procurrerat. Eodem forte Tiberius, ex recenti victoria redux, ad ſalutandos parentes acceſſit. Ergo cognita fratris valetudine, juſſu Auguſti & ſua pietate, ſive ne in hoſtili ſolo ſine duce exercitus eſſet, rapidiſſimo curſu, & incredibili celeritate, ni certis auctoribus traderetur, advolavit. *Cum enim tranſeundæ Alpes, tranſeundum Rheni flumen eſſet, die ac nocte, mutatis ſubinde jumentis, ducenta paſſuum millia, per devictas modo feras nationes, uno tantum comite, confeciſſe* fertur.

VI. Certe ſpirantem adhuc fratrem reperit: iſque, adventu illius cognito, legiones extremo jam imperio obviam procedere cum ſignis & aquilis comtis, & ſalutare imperatorem juſſit, prætoriumque ei dextra parte ſtatui. Nec multo poſt exſtinctus eſt, inter ſuprema fratris oſcula. Corpus, invito prope exercitu, qui cremari in armis, inter quæ ceciderat, voluiſſet, a Tiberio primum per centuriones & tribunos militum ad hiberna deportatum eſt. Inde municipiorum coloniarumque primores exceperunt, ſuſcipientibus ſcribarum decuriis, & effuſa per officium multitudine, rogiſque accenſis. Sic Romam perlatum, pedibus antecedente Tiberio, nec uſquam ab eo, poſtquam Ticinum advenerat, diſcedentibus vitrico & matre Livia.

VII. Lictores quoque, verſis, ut in luctu, faſcibus, ſequebantur. Tum in foro, circumfuſis Claudiorum Livio-

§ IV. Liv. Epit. Dio. Tacit. Sueton. in Tib. & Claud. § V. Dio. Tacit. Val. Max. 5, 5. Plin. 7, 20. § VI. Val. Max. Dio.

rumque imaginibus, propofitum, defletumque funus. Tiberius defunctum laudavit pro roftris, Auguftus, nec fine lacrimis, in circo Flaminio: quod nefcio quam ob fuperftitionem ingredi pomœrium fas non effe rebatur. Ea in laudatione precatus dicitur Deos, *fimiles Drufo Cæfares fuos facerent; fibique tam honeftum quandoque exitum darent, quam illi dediffent.* Cadaver equitum Romanorum illuftrium humeris in Campum perlatum, ibique concrematum eft: cineres in Augufti conditorium illati.

VIII. Fortior in hujus obitu Livia fuit, quam in Marcello nuper Octavia fuerat: five quod adhuc alter filiorum fupererat, five aliis caufis. *Profuiffe fibi fapientia Arei monita* dicebat, *ne nimio luctu mergeretur.* Honores deinde cumulatim memoriæ ejus additi. nec per adulationem magis, quam jure merito: Germanici cognomen ipfi pofterifque, ftatuæ, arcus marmoreus cum tropæis via Appia, & ad ipfum Rhenum honorarius tumulus Moguntiaci, adhuc veftigiis ejus monumenti durantibus. Eum exercitus excitavit; decretumque, *ut circa eum deinceps ftato die quotannis miles decurreret, Galliarumque civitates publice fupplicarent.* Auguftus elogium ejus tumulo verfibus a fe compofitis infculpfit, vitæque memoriam profa oratione confecravit.

IX. Nec dubitari poteft, omnibus dignum honoribus humanis fuiffe, ac nefcio, an quifquam poftea Romanorum Drufo comparari debeat, præter Germanicum, qui huic patri fuo virtutibus & gloria, fed & fortunæ fatique fimilitudine, proximus fuit. Ad bellica & civilia negotia pariter promtus, fuavis omnibus, fibi amicos æquans benevola æftimatione, quantum ipfe erat opibus fuperior, corporis etiam infigni decore, & commendante omnia flore ætatis. quippe tricefimum agens annum interiit. Manu quoque ftrenuus, qui fæpe maximo cum difcrimine Germanorum duces tota acie fequeretur, opima referendi avi-

§ VII. Tacit. Liv. Epit. § VIII. Liv. Epit. Flor. Sueton. Dio.

dus. Nec adipiſci tantum victoriam, ſed & firmare conſilio idoneus, in tutelam provinciarum præſidia paſſim diſpoſuit, fluviorum maxime opportunitatem ſecutus.

X. Præcipue Rhenum, communi in Gallos Germanoſque tutela, quinquaginta circiter caſtellis communivit. ex quibus enatas eſſe pleraſque omnes civitates ſatis conſtat, quarum ſplendore hodie Gallica ripa inſigniter illuſtratur. Pontes in eodem amne duos ædificavit, ad Bonnam & Moguntiacum, ut expeditus in Germaniam trajectus eſſet: Hercynium ſaltum inacceſſum ad id tempus, frequentibus victoriis percurrens, patefecit. Ejus denique reverentia non pacatæ modo gentes, ſed etiam hoſtiles ferocius agere deſierunt: per totum adeo morbi tempus velut tacitis induciis quietæ. Juſtis Druſo redditis, ad publica munia reditum, voluptateſque reſumtæ. Tiberio decretam ex Dalmatico viciniſque bellis ovationem, diximus. hanc ille tanto peregit magnificentius, quod apparatus etiam Druſi cauſa facti, poſt mortem hujus in unum omnes ceſſerant.

XI. Equo invectus, ſtratis in Capitolio & per alias urbis partes menſis, epulum populo præbuit: mulieribus etiam a Livia ac Julia epulum datum. Liviæ mox in ſolatium amiſſi Druſi ſtatuæ decretæ, cum jure trium liberorum. & ab hoc exemplo cœpta conſuetudo, jus iſtud, priſcis temporibus ab ſenatu, mox ab imperatore petendi: quorum indulgentia, quibus natura tot liberos non conceſſerat, pœnam orborum vitabant, & præmia multos liberos habentium, præter pauca, conſequebantur. Sub idem tempus Herodes Cæſareæ templum Auguſti & Romæ dedicavit, cum magnificentiſſimis utriuſque ſimulacris: turrim etiam pulcherrimam, in portu poſitam, memoriæ Druſi cauſa nominavit *Druſionem.* Nec unius Herodis hæc adulatio fuit. alii quoque reges Cæſareas urbes con-

§ IX. Vellej. 2, 97. Sueton. Flor. 4, 12. § X. Tacit. Flor. Euſeb. Vellej. Dio.

diderunt: Artavafdes in Armenia, & Juba in Mauritania.

XII. *Hoc tempore* ferunt *ab Augufto conftitutum, ne fenatus legitimus plus, quam bis quot menfibus haberetur, Kalendis & Idib. ut tamen Idus Martiæ, propter necem Cæfaris, pro damnatis & atris exciperentur.* Numerum fenatorum, intra quem fenatufconfulta fieri non poffent, pro modo negotiorum finiit. mulctas fine jufta caufa abfentium intendit. & quia fæpe multitudo delinquentium impunitatem hujufmodi culpis pepererat; quoties hoc contigiffet, quintum quemque forte ductum mulctari voluit. Utque promtius abfentium ratio iniretur; album, in quo fenatoria femper annotata erant nomina, publice propofuit. Quod fi forte ad numerum fenatores non fuiffent, auctoritas perfcribebatur. quod idem obtinebat, quoties loco aut tempore alieno, aut alias non legitimo edicto Patres celeriter effent evocati, aut cum tribunus plebis interceffiffet.

XIII. Hæc auctoritas deinde fecundum leges moresque alio fenatu confirmata, nomen vimque fenatufconfulti accipiebat. Prætoribus inter hæc querentibus, *deteriore fe loco effe, quam minorem magiftratum tribunos;* Auguftus decrevit, *uti prætoribus jus effet dicendæ in fenatu fententiæ.* Hæc & alia non tanquam imperans & cogens conftituebat, fed in tabulis perfcripta legi finebat ab ingredientibus curiam; poteftate facta monendi, fi quid melius inveniffent. Nec in fenatu tantum & adverfus nobiles modeftus, ne clientibus quidem triftem fefe aut fuperciliofum exhibebat. Evocatus quondam ejus fcutarius injuriarum poftulatus patronum Auguftum defiderabat. Is cum effet occupatior, quendam ex cohorte amicorum dedit. tum ira correptus litigator, *atqui*, inquit, *quoties tu auxilio habebas opus, ego locis omnibus affui, meumque corpus pro tua incolumitate periculis objeci.*

§ XI. Jofeph. de B. Jud. 1, 16. Sueton. in Aug. c. 6-. § XII. Plin. 6,-3. Eutrop. Dio. Sueton. in Aug. c. 34. § XIII. Sueton. in Aug. c. 56. Dio.

XIV. Leniſſimum diceres principem, qui tantam impudentiam impunitam eſſe pateretur. At ille, ſepoſitis etiam negotiis, in judicium venit, cauſamque hominis egit: quaſi nec rogatus inverecunde, & objurgatus merito foret. Sed cum Nonius Aſprenas, propinquitate ſibi innexus, cauſam veneficii diceret; conſuluit ſenatum, *quid officii ſui putaret? Se enim angi, ne aut deſtitueret amicum, aut eripere nocentem crederetur.* Univerſis deinde aſſentientibus, per horas aliquot aſſedit in ſubſelliis rei, ſed tacitus, ne translatitia quidem laudatione data. Sic quoque non effugit accuſatoris convicia. Nam Caſſius Severus, amariſſimæ libertatis, idemque non vulgaris facundiæ, & ab utroque notiſſimus, acerbiſſime queſtus eſt, *ejus adventu reum ſibi eripi, cujus una patina centum triginta convivæ interiſſent.*

XV. Id quoque civili animo Cæſar tulit, ne cenſoriæ quidem poteſtatis præſcriptione hominem ultus, cum ille poſt paulo propter maleficam vitam deferretur; in civitate vitiorum plena neceſſariam eſſe ſermonis libertatem dictitans. Circa id tempus etiam quæſtores circa maritima Italiæ loca provincias ſortiri juſſit, Oſtiam, Ariminum, Cales. Sequente demum anno, C. Marcio C. F. C. N. Cenſorino, C. Aſinio C. F. Gallo conſulibus, Auguſtus urbem introiit, quod facere prius propter obitum Druſi diſtulerat. Et lauream quidem in Feretrii Jovis templum (cum in Capitolium ferri ſoleret) intulit: ſed nulla victoriam Germanicam alia lætitia celebravit; plus damni rempublicam cepiſſe morte Druſi, quam commodi ſuperatis hoſtibus, præferens.

XVI. Conſules tamen & alia curarunt proſperis bellis decerni ſolita, & captivorum multitudinem inter ſe armis infeſtis coegerunt concurrere. Pulcherrimum eo tempore inſtitutum excogitavit Cæſar, ambitu reprimendo. Nam *& conſules, & ceterorum magiſtratuum plerique, largitionibus honorem conſecuti* ferebantur. Igitur Auguſtus, nec pu-

§ XIV. Sueton. Dio. Tacit. Plin. 35, 12. § XV. Tacit. Dio.

niri claros viros cupiens, neque convictis sustinens parcere, tota re dissimulata, in posterum a candidatis certam pecuniam pignoris loco depoposcit, quam, qui largitionum factarum esset condemnatus, amitteret. Hoc universi multa laude tulerunt. non idem omnium sensus in eo fuit, quod vetus senatusconsultum, quo de servo in caput domini quæri vetabatur, excogitata fraude circumscripsit; *si e republica videretur, actori publico, aut Cæsari mancipari* jubens.

XVII. Hoc alii *calliditatem* appellabant, *quæ legum verba calumniando, jus dominorum iniqua & crudeli simulatione tolleret.* prudentiores *necessitatem* excusabant, *nec aliter iri obviam insidiis potuisse, quas in illum atque magistratus multi, hac ipsa celandorum consiliorum fiducia, frequentius cupidiusque intentassent.* Inter hæc cum decennium resumtæ postremo tribunitiæ potestatis exisset, *imperium* Augustus se velle *deponere* dixit, satis certus futurum, ut recipere illud nulla interposita mora cogeretur. Nam & omnia firmamenta reipublicæ sic habebat in manu, ut prorsus non possent extorqueri: & imperio ita per aliquammultos annos præfuerat, ut publice gloria, privatim opulentia populus Romanus cumularetur.

XVIII. Argumento sit hominis libertini testamentum, factum hisdem consulibus a. d. VI Kalend. Februar. quo C. Cæcilius Claudius Isidorus professus est, *quamvis multa civili bello perdidisset, tamen relinquere servorum quatuor millia centum sedecim, juga boum tria millia sexcenta, reliqui pecoris ducenta quinquaginta septem millia, innumerato sestertiûm sexcenties.* Ita Cæsar, potestate resumta, Tiberium ad bellum Germanicum mittit: ubi interim L. Domitius cum irato propter interitum Drusi exercitu, dolorem hunc cladibus hostium ulturus, Albim primus Romanorum armata manu transcenderat. Ab eodem aggeratus secundum

§ XVI. Tacit. Dio.

Amisiam trames est, vastas inter paludes: *pontes longi* appellati.

XIX. Ob hæc & talia triumphales quidem honores Domitio decreti: ceterum Augusto posthac irritari nationes Transalbinas minime placuit. Satis negotii susceptum cum citerioribus sentiebat. Idcirco ne Tiberius quidem longius processit, quamquam ejus adventu pleræque nationes inter Albim & Rhenum habitantes, Tiberio permittente, legatos de pace miserant. Sed irritæ horum preces fuere; negante suscepturum Augusto, *nisi & Sicambri rogarent: iidemque in satisfaciendo ceteris essent comites, quibus belli suscipiendi auctores exstitissent.* Hoc cum in Germania percrebuisset, sociorum rogatu profecti ex ea gente multi principum, postquam Augusti jussu per municipia in custodias mittebantur, sibi manus intulerunt.

XX. Pace infecta, Tiberius nulla re majori gesta, ex Germania discessit. Hostes multo post acceptas clades Romanis ubere vindicta regesserunt. Tiberio tamen, quod sine detrimento magnam Germaniæ partem peragrasset, *Imperatoris* cognomentum Augustus addidit; sibique tum etiam recepit: militibus quoque distributa pecunia, non victoriæ causa, quæ nulla insignis parta fuerat, sed propter tirocinum Caji, tum primum profecti in militiam. Tiberio interim alter consulatus cum altero triumpho decernitur. Augustus, cum & ipsi triumphus decerneretur, natali suo solemnes Circenses ludos maluit. Pomœrium eodem anno prolatum est, quod non nisi augentibus imperium concedebatur.

XXI. Etiam Pannonios hoc tempore victos ab Sex. Apulejo reperio, cum impatientia quietis post Tiberii discessum ad arma redissent. Tum & Augustum mensem de Sextili factum, quidam auctores tradiderunt; qua de re tamen septimo ejus consulatu cautum esse plebiscito annotavimus. Fortean intermissam, ut fit, appellationem,

§ XVIII. Plin. 33, 20. Vellej. 2, 97. Tacit. § XIX. Strab. l. 7. Dio. § XX. Tacit. Dio. Vellej.

& quaſi cum antiqua luctantem, hoc anno ab omnibus uſurpari, antiqua penitus exploſa, placuerit Inter hæc tam læta ac ſplendida rurſus Auguſtum infirmitatis humanæ C. Mæcenatis obitus admonuit, viri inter paucos memorabilis. Nam per plurimos annos amiciſſimus Cæſari, dignuſque tanto honore vixerat, utilibus ſubinde miniſteriis majoris amici benevolentiæ vicem reddens.

XXII. Et publice quidem obitas partes ſuis plerumque locis retulimus: hic omnino commemoranda libertas eſt, qua ſæpiſſime Cæſarem ea facere prohibuit, quorum poſtea pœnitere eum debuiſſet. At merebatur inſigni lenitate prudentiaque princeps, ut rariſſimum illi fortunæ bonum poſſideret, benevolum candidumque monitorem. Utriuſque maximum experimentum ab uno exemplo capias licet. Sedebat Auguſtus pro tribunali, damnaturus multos, ut omnes oculorum geſtuumque & vocis notæ, quas diu ante perdidicerat Mæcenas, ei ſignificabant.

XXIII. Igitur cum per confertam turbam pervadere ad eum nequiſſet, tabellam in ſinum ejus miſit, his inſcriptam verbis, *ſurge, carnifex.* Surrexit ille, nulla in quemquam lata triſtiore ſententia, tantumque abfuit ab offenſa hominis probatiſſimi libertas, ut potius, cum illa morte Mæcenatis defeciſſet, ſerio deſideraretur. Certe cum biennio poſt filiam ſuam propter adulteria relegaſſet, atque, decedente mox ira, pudore ac pœnitentia corriperetur, ſæpe exclamaſſe fertur: *Horum nihil mihi accidiſſet, ſi aut Agrippa, aut Mæcenas vixiſſent.* Virtutis autem optimique animi perſpicuum documentum in Mæcenate fuit, quod in maxima apud principem gratia poſitus, non invidiam ceterorum, non odia perſenſit.

XXIV. Scilicet modeſtia ac comitate fortunam temperans, cum aliis ab Auguſto ſæpe ſummos honores impetraret, in equeſtri loco conſenuit. Non mirum igitur, ſi morte hujus ingentem dolorem concepit Cæſar, etiam

§ XXI. Tacit. Dio.

ex teſtamento Mæcenatis perſpecto, nihil eum ſibi propter Terentiam ſuccenſere. Paucis enim nec maximis rebus exceptis, omnia ei reliquit; ſi quid inde diſtribuere defuncti amicis vellet, illius in arbitrium conferens. Erat quippe mos Cæſari, quamquam hereditatum minime cupido, judicia amicorum penſitare moroſius, neque dolorem aut gaudium diſſimulare, prout in teſtamentis neglectum ſe, aut honoratum reperiſſet. Poſt hæc Ti. Claudius Ti. F. ſecundum iniit conſulatum, cum Cn. Calpurnio Cn. F. Piſone, cujus item alter hic conſulatus fuiſſe, a quibuſdam traditur. quod argumento eſt, inter ſuperiorum annorum ſuffectos fuiſſe.

XXV. Nam ſi quis eundem eſſe putet, qui cum Auguſto undecimum conſule geſſit, illum patrem hujus Piſonis fuiſſe diſcat: quod ex probatiſſimis auctoribus abunde conſtat. Tum igitur Tiberius, Kal. Januariis ſenatu in Octaviæ gentis fano extra pomœrium habito, (nam triumphans initurus urbem erat) ædem Concordiæ inſtaurandam ſibi ſumſit, ut in eo ſuum & Druſi nomen inſcriberet. Acto deinde triumpho, una cum matre Liviæ gentis ſacrarium dedicavit, atque ipſe ſenatoribus in Capitolio, mulieribus Livia ſeorſim epulum præbuit.

XXVI. Idem *Ti. Claudius T. F. Nero pontifex, conſul iterum ludos votivos pro reditu Imp. Cæſaris Divi F. Auguſti pontificis maximi Jovi optimo maximo fecit*, ut hodieque baſis marmoreæ inſcriptio prodit: quamquam eo Germanicis motibus evocato, C. Cæſar & conſul Piſo pro eo fecerunt. In Germania tamen nihil ad memoriam inſigne geſtum. At Romæ Diribitorium eodem anno perfectum eſt, quod Agrippa inchoaverat. *Maximum id ædificium fuiſſe* dicitur *eorum, quæ uſquam poſita ſint ſub uno tecto: adeoque poſtquam vetuſtate collapſum tectum eſt, inſtaurari potuiſſe* negant. Sub idem tempus Agrippæ funebres ludi facti, eoque die omnes, ne filiis quidem Cæſaris exceptis, præter ipſum,

§ XXIV. Sueton. in Aug. c. 66. Dio. § XXV. Tacit. Dio.

in pulla veste fuerunt. Spectatum est in septis, tum in honorem Agrippæ, cujus ibi monumenta visebantur, tum quia multa circa forum ædificia arserant. Incendii culpa in ipsos dominos conferebatur, qui, ære alieno gravati, futurum sperassent, ut misericordia accepti detrimenti onere levarentur. Igitur nemini succursum.

XXVII. Adversus incendia spatium urbis in regiones quatuordecim, & has iterum in vicos divisit. Regionibus præesse magistratus annuos, prætores, tribunos plebis, & ædiles sortito jussit. Vicorum magistris, qui antiquitus de plebe constituebantur, præter prætextam, quæ & olim concedebatur, binos lictores addidit, quibus in suo quisque spatio certisque diebus uterentur. Ab his familia publica circa portas & muros dispolita, ubi necessum esset, evocabatur: donec post aliquot annos præfecto vigilum constituto, diligentius etiam ab Augusto provisum est. Adolescebant interim Cajus & Lucius Cæsares pari voluptate ac sollicitudine principis, qui munimenta domus corroborari lætabatur; insolentiam puerorum suspectabat, quippe gnari, quam ad fortunam educarentur, mores avitos haud curabant usquequaque æmulari.

XXVIII. Lucius utique, vix undecim natus annos, cum in theatro plausu & acclamationibus populi exceptus magnos spiritus sumsisset, eo progressus est temeritatis, ut Cajo fratri, eo quoque adhuc prætextato, petere consulatum auderet. Tum vero non premens iram Cæsar, *absit*, inquit, *a republica, qualis meis temporibus evenit calamitas, ut quemquam annis viginti minorem consulem fieri oporteat!* Sic etiam insistentibus, *tum satis mature magistratum eum capturum* respondit, *ubi & semet cohibere a peccando, & populi compescere cupiditates didicisset.* Interim, ut indulgentia præferoces animos retineret, sacerdotium Cajo dedit, & designari consulem passus est, ut post quinquennium, anno ætatis vicesimo, magistratum iniret.

§ XXVI. Sueton. in Aug. c. 30. § XXVII. Dio. § XXVIII. Tacit. Sueton. in Aug. c. 64.

XXIX. Interim ex ea die deductus in forum, ut interesset consiliis publicis, locoque senatorio spectaret & epularetur. Hæc honoris Augusti causa senatusconsulto decreta. Equites autem Romani universi *Principem juventutis* Cajum hastis argenteis donatum appellaverunt. Hæc ajunt Augustum vix admisisse, cum intime gauderet factis; ne speciem civilis animi amitteret. Eodem anno (tum enim D. Lælius D. F. Balbus, C. Antistius C. F. Vetus consules erant) Tiberio tribunitiam potestatem Cæsar in quinquennium dedit: Armeniamque deficientem ei demandavit. At ille inter tot prospera, incertum quibus causis, repente statuit e medio se quam longissime abducere: nec enim studiorum causa Rhodi secessum petisse crediderim, quamquam id prætulisse traditum.

XXX. Veriorem fuisse stimulum ex intemperantia uxoris putant, quam neque repudiare auderet, neque perferre ultra posset. Certe reliquit eam Romæ, sed cum filio, quem sibi Vipsania pepererat. Quidam existimant, & ipse sic videri, sed postea, voluit, Agrippæ exemplo, qui Marcello cesserat, abire voluisse, ne præstantia sua & rerum gestarum gloria obstare adolescentibus Augusti liberis videretur. Et quemadmodum in dissidiis principalium domuum, omnes in partes aliquorum velox suspicio est; non deerant, qui offensum judicarent, quod ipse ab Augusto non esset adoptatus. Contra alii ab illo ejectum sibi persuadebant, ut liberorum ejus insidiatorem. Minus absurda opinio est, vitato assiduitatis tædio, auctoritatem absentia tueri voluisse, atque etiam augere, si, quod futurum rebatur, ad subeunda reipublicæ onera, quibus nemo præterea par esset, revocaretur.

XXXI. Ipse nihil horum, sed honorum laborumque parem satietatem, & quietis desiderium obtendit. Quacunque causa, tam pertinaciter certe propositum ursit, ut neque matris precibus, nec querelis Augusti moveretur, cui

§ XXIX. Vellej. 2, 93. Dio. Tacit. Sueton. in Tib. c. 9.
§ XXX. Sueton. Dio. Vellej.

contumeliofus hic feceffus futurus erat: ciboque, poftquam fe detineri videbat, quatriduo abftineret. Rhodus ei revertenti prius ex Armenia falubritatis & amœnitatis nomine maxime placuerat. Huc igitur concedens, modicis ædibus diu ingentes virtutes, nec minora vitia abdidit; reliquo etiam cultu officiorumque cum Græcis pariatione, privato fimilior.

XXXII. Ceterum præfenti labori meo in his temporibus actifque finem facio, circa quæ Livianam etiam hiftoriam defiiffe indicio Epitomarum deprehenditur; toto animo verfus in majoris & conftantioris imperii auctorem dominumque Jefum Chriftum, quem fub hofce annos (de natali enim ejus haud levibus argumentis inter doctos difputatur) hominem natum fuus afpexit potius, quam agnovit orbis. Hujus beneficio, fi quid utiliter elaboravi, debere me totum profiteor: eumque fuppliciter oro, ut porro mentem eam mihi fervet, omnia, de quibus hic fcripfi, regna, victorias, triumphos, nullo modo digna reputantem, ob quæ illius fanctiffima fecta, aut quidquid ea facere ac pati jubet, ulla ex parte negligatur.

§ XXXI. Plin. 7, 45. Sueton.

TITI LIVII
FRAGMENTA.

TITI LIVII FRAGMENTA.

LIBRI XIV.

Ex Prisciani Grammaticæ Lib. XV. col. 1009. *Ed. Putschii.*

MULTA autem ex supra dictis nominibus ipsa terminatione Dativi pro adverbiis accipiuntur, ut falso, postremo, sedulo, auspicato, augurato, manifesto, privato, precario, merito. — *Livius in XIV*, Privato nos tenuissemus.

LIBRI XVII.

Priscian. Lib. XIV. col. 992.

Pridie *quoque more præpositionis Accusativo jungitur. Cicero in* I *Invent.* Pridie Kalendas Jan. Pridie Nonas. Pridie Idus. *Liv. ab urbe cond. XVII.*

LIBRI XVIII.

Priscian. Lib. IX. col. 865.

Livius in XVIII. Adversus interfectores C. Cæsaris ultoribus manum comparans concibat.

LIBRI XX.

Priscian. Lib. X. col. 901.

Livius in XX ab urbe condita : & si ferocius procucurrissent.

LIBRI XCI.

TAMENINSEQVENTI
IPSO PERVIGILANTE
EODEMLOCOALIAEXCI
TATATVRRISPRIMALV
CE MIRACVLO HOSTIB
FVIT SIMVLET OPPIDI
TVRRIS QVAEMAXIMVS
PROPVGNACVLVMFVE
RATSVBRVTISFVNDA
MENTISDEHISCEREIN
GENTIBVSRIMIS ETTV
: : : : : : : : :
IVS : : : VMIGNICOE
PITINCENDIIQVESIMV —
ET RVINAE METV TER
RITI CONTREBIENSES
DEMVROTREPIDIEFFV
GERVNTETVTLEGATIMIT
TERENTVRADDEDENDAM
VRBEM AB VNIVERSA
MVLTITVDINECONCLA
MATVM EST EADEMVIR
TVS QVAEINRITANTES
OPPVGNAVERATVICTO
REM PLACABILIOREM
FECITOBSIDIBVSACCEP
TIS PECVNIAE MODICA
EXEGITSVMMAMARMA
QVEOMNIAADEMITTRAN
: VGASLIBEROS VIVOS

ADSEADDVCIIVSSITETFVGI
TIVOS QVORVM MAIOR
MVLTITVDOERATIPSIS
IMPERAVITVTINTERFI
CERENT IVGVLATOSDE
MVRO DEIECERVNT CVS
MAGNAIACTVRAMILI
TVM QVATTVORET QVA
DRAGINTADIEBVS CON
R .
TERBIAEXPVGNATA RE
LICTOQVEIBI·L·INSTEIO
: : : : : : : : :
AD HIBERVM FLVMES
COPIASADDVXITIBIHIBER
NACVLIS SECVNDVM OP
PIDVMQVODCASTRA AE
LIAVOCATVRAEDIFICA
TIS IPSEINCASTRIS MA
NEBAT INTERDIVCON
VENTVM SOCIARVM CI
VITATIVM INOPPIDOA
N
GEBATARMA VT FIERET
PRO COPIISCVIVSQ POPV
LIPERTOTAMPROVINCI
AM E: : IXERATQVIBVS IS
SPECTISREFERRECETERA
ARMAMILITESIVSSITQVAE
AVTITINERIBVS CREBRIS
AVT OPPV

F : : : AN : : : : QVAEQ IN OPPVGNAN
: : : : : : : : : : DIS VRBIBVS HOSTIVM
: : : : : : : : : : GESSISSETEXPOSVIT ET
: : : : : : : : : : ADRELIQVABELLICOHOR
: : : : : : : : : : TATVSESTPAVCIS EDOC
: : : : : : : : : : TOS QVANTVMHISPANI
: : : : : : : : : : AEPROVINCIAEINTER
: : : : : : : : : : ESSET SVAS PARTES SV
: : : : : : : : : : PERIORES ESSE DIMIS
: : : : : : : : : : SODEINDE CONVENTV
: : : : : : : : : : IVSSISQ : EOMNIB
TIONEINITA QV : DI : : : IBI : : : : : : : :
CVLO EFFICIPOSSIT : : : : : : : : : :
ITAQ·OMNESSIMVLINSTA : RESVASPRINCIPIOVE
M : : : : : : : : : RIS M PERPERNAM
TVRNEQVE MATERIAAR CVM VIGINTI MILIB·
TIFICIBVS PRAEPARATIS PEDITVM EQVITIBVS
ANTE OMNIBVS : : NIXO MILLE QVINGENTIS
CIVITIVM : : : IDIO NEC INILVRCAONVMGEN
SVO QVISQ OPERI ARTI TEM MISITAD TVENDA
FEX DEERAT : : : : : REGIONIS EIVS MARI
: : : : : : : : : : TIMAM ORAM DATIS
: : : : : : : : : : PRAECEPTISQVIBVSITI
: : : : : : : : : : NERIBVSDVCERETAD
: : : : : : : : : : DEFENDENDASSOCIAS
: : : : : : : : : : VRBES QVAS PONPEIV
: : : : : : : : : : OPPVGNARET QVIB·
: : : : : : : : : : QVE IPSVM AGMEN
: : : : : : : : : : PONPEI EX INSIDIIL
: : : : : : : : : : ADGREDERETVR

EODEM TEMPORE ET
AD HERENNVLEIVM
QVI IN ISDEM LOCIS E
RAT LITTERAS MISIT
ETINALTERAMPROVIN
CIAMAD L· HERTVLEIV[S]
PRAECIPIENS QVEMAD
MODVM BELLVM ADMI
NISTRAREVELLET ANTE
OMNIAVTITASOCIASCI
VITATESTVERETVRNEA
CIECVMMETELLODIMI
CARETCVINEQ AVCTORI
TATENEQVIRIBVSPARES
SET : : : : : S : : : : : M
CONSILIVM: : : : : : : : : :
: VERSVM : : : : : : : : : : :
NEQVEINACIEMDESCEN
SVRVM EVM CREDEBAT
SITRAHERETVR BELLV[S]
HOSTICVMMAREAB TER
GOPROVINCIASQ OMNES
INPOTESTATEHABERET
NAVIBVS VNDIQCOM
MEATVS VENTVROSIPSI
AVTEMCONSVMTISPRIO
REAESTATEQVAEPRAEPA
RATA FVISSENTOMNIV[S]
RERVM INOPIAMFORE
PERPERNAMINMARITIMA[S]

REGIONEM SVB : : : ITV[S]
: : : : : : : : : :
: : : : : : : : : :
: : : : : : : : : :
: : : : : : : : : :
: : : : : : : : : :
: : : : : : : : : :
AGERICVM ABSE OPPVG
NARENTVR CEL : IBER : :
VR : : : : : ARMIS
: : : : : : : : : :
: : : : : : : : : :
: : : : : : : : : :
: : : : : : : : : :
: : : : : : : : : :
: : : : : : : : : :
: : : : : : : : : :
: : : : : : : : : :
: : : : : : : : : :
: : : : : : : : : :
: : : : : : : : : :
: : : : : : : : : :
: : : : : : : : : :
: : : : : : : : : :
: : : : : : : : : :
: : : : : : : : : :
: : : : : : : : : :
: : : : : : : : : :
: : : : AEMV : : : :
: : : : : : : : : :

MARITIMAMNEORAM
VTPONPEIVMABILERGA
ONIA ET CONTESTANIA
ARCEATVTRAQSOCIAGE
TEANADMETELLVMET
RVSITANIAMSECONVER
TAT HAECSECVMAGI
TANS SERTORIVS PRAE
TER HIBERVM AMNEM
R
PERPACATOSAGOSQVIE
TVMEXERCITVM SINE
VLLIVSNOXADVXITPRO
FECTVSINDEINBVRSAO
NVMETCASVANTINORV S
ET GRAÇCVRITANORVM
FINESẸVASTATISOMNIB.
PROCVLCATISQVESEGITI
BVS AD CALAGVRIMNA
SICAM SOCIORVM VRBE S
BENIT TRANSGRESSVS
Q AMNEM PROPINQVM
VRBIPONTEFACTOCASTRA
POSVIT POSTERODIE M
MASIVM QVAESTOREM
INARVACOSETCERINDO
NES MISITAD CONSCRI
BENDOSEXIISGENTIBV,
MILITES FRVMENTVM
QVEINDECONTREBIAM
: : : ELEVCADAAPPELLA

TVRCONPORTANDVMPRAE
TERQVAM VRBEMOPPOR
TVNISSIMVS EX BERO
NIBVSTRANSITVSERAT
INQVAMCVMQVE REGIO
NEMDVCEREEXERCITV S
STATVISSETET· C· INSTE
LVMPRAEFECTVMEQVI
TVM SEGOVIAM ET IN
VACREORVM GENTEM
AD EQVITVM CONQVI
SITIONEMMISIT IVSSV S
CVMEQVITIBVSCONTRE
BIAE SESEOPPERIRIDI
MISSISIIS IPSEPROFEC
TVS PER VMCONVM A
GRVMDVCTO EXERCI
TVINCONFINIO VIRO
NVMPOSVITCASTRAPOS
TERODIECVMEQVITIB·
PRAEGRESSVS ADITINE
RAEXPLORANDAIVSSO
PEDITEQVADRATOAGMI
NE SEQVI AD VAREIAM
VALIDISSIMAMREGIO
NISEIVSVRBEMVENIT
HAVD INOPINANTIB·
· : : : : ADVENERAT
VNDIQ· EQVITIBVSET
SVAEGENTISETAVTRIC

IDEM fragmentum, literarum & interpunctionum notis, quales nunc in communi consuetudine sunt, quam diligentissime expressum ac distinctum.

TAMEN insequenti ipso pervigilante eodem loco alia excitata turris prima luce miraculo hostib*us* fuit, simul & oppidi turris, quæ maximum propugnaculum fuerat, subrutis fundamentis, dehiscere ingentibus rimis, & tu . . . . jus . . . . . um igni cœpit : incendiique simul, & ruinæ metu territi Contrebienses de muro trepidi effugerunt, & ut legati mitterentur ad dedendam urbem, ab universa multitudine conclamatum est. Eadem virtus, quæ inritantes oppugnaverat, victorem placabiliorem fecit. Obsidibus acceptis, pecuniæ modica*m* exegit summam, armaque omnia ademit; trans*f*ugas liberos vivos ad se adduci jussit, & fugitivos, quorum major multitudo erat. ipsis imperavit, ut interficerent. jugulatos de muro dejecerunt. Cum magna jactura militum quattuor & quadraginta diebus Contrebia expugnata, relictoque ibi L. Instejo . . . . ad hiberum flumen copias adduxit. Ibi hibernaculis secundum oppidum, quod Castra Ælia vocatur, ædificatis, ipse in castris manebat, interdiu conventum sociarum civitatium in oppido agebat. Arma ut fierent pro copiis cujusq*ue* populi per totam provinciam e*d*ixerat, quibus inspectis, referre cetera arma milites jussit, quæ aut itineribus crebris, aut oppu . . . . f . . .

an . . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
tione inita qu . . di . . culo effici poſſit.

Itaq*ue* omnes ſimul inſta . . m . . . . tur, neque materia artificibus præparatis ante omnibus . nixo civitium . . idio, nec ſuo quiſq*ue* operi artifex deerat . . . . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. quæq*ue* in oppugnandis urbibus hoſtium geſſiſſet expoſuit, & ad reliqua belli cohortatus eſt paucis edoctos, quantum hiſpaniæ provinciæ intereſſet ſuas partes ſuperiores eſſe. Dimiſſo deinde conventu, juſſiſq*ue* omnibus ibi . . . .
. . . .
re ſuas principio veris M. Perpernam cum viginti millib*us* peditum, equitibus mille quingentis in Ilurcaonum gentem miſit ad tuenda*m* regionis ejus maritimam oram, datis præceptis, quibus itineribus

duceret ad defendendas socias urbes, quæ Ponpeju*s* oppugnaret, quib*us*que ipsum agmen Ponpei ex insidii*s* aggrederetur.

Eodem tempore & ad Herennulejum, qui in isdem locis erat, literas misit, & in alteram provinciam ad L. Hertulejum, præcipiens, quemadmodum bellum administrare vellet: ante omnia ut ita socias civitates tueretur, ne acie cum Metello dimicaret, cui neq*ue* auctoritate, neq*ue* viribus par esset . . . . s . . . . m consilium . . . . versum . . . . neque in aciem descensurum eum credebat, si traheretur bellum. hosti, cum mare ab tergo, provinciasq*ue* omnes in potestate haberet, navibus undiq*ue* commeatus venturos; ipsi autem, consumtis priore æstate quæ præparata fuissent, omnium rerum inopiam fore.

Perpernam in maritimam regionem sub . . . . . itum . . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
a geri cum ab se oppugnarentur Cel*ti*ber*i* ur . . . . armis . . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . . . . æmu . . . . mariti-

mamne oram, ut Ponpejum ab Ilercaonia & Conteſtania arceat, utraq*ue* ſocia ge*n*te, an ad Metellum, & Ruſitaniam ſe convertat. Hæc ſecum agitans Sertorius præter hiberum amnem per pacatos agros quietum exercitum ſine ullius noxa duxit. Profectus inde in Burſaonûm & Caſuantinorum & Graccuritanorum fines, evaſtatis omnib*us*, proculcatiſque ſegitibus, ad Calagurim Naſicam ſociorum urbem venit; tranſgreſſuſq*ue* amnem propinquum urbi, ponte facto, caſtra poſuit. Poſtero die M. Maſium quæſtorem in Arvacos & Cerindones miſit ad conſcribendos ex iis gentibus milites, frumentumque inde Contrebiam, *qua*e Leucada appellatur, comportandum, præter quam urbem opportuniſſimus ex Beronibus tranſitus erat, in quamcunque regionem ducere exercitum ſtatuiſſet; & C. Inſtelum præfectum equitum Segoviam, & in Vacreorum gentem ad equitum conquiſitionem miſit, juſſum cum equitibus Contrebiæ ſeſe opperiri. Dimiſſis iis, ipſe profectus, per Umconum agrum ducto exercitu, in confinio Vironum poſuit caſtra. Poſtero die cum equitib*us* prægreſſus ad itinera exploranda, juſſo pedite quadrato agmine ſequi, ad Varejam, validiſſimam regionis ejus urbem, venit.

Haud inopinanti*bus* . . . . advenerat, undi-*que* equitibus & suæ gentis, & Autric . . . . . .

LIBRI CVII.

Priſcian. Lib. XVIII. col. 1198.

Livius CVII ab urbe condita : Qui Pompejum morbum excuſaſſe ferunt, ne, cum intereſſet deditioni, animos Numantinorum irritaret.

LIBRI CXII.

Priſcian. Lib. VI. col. 686.

Inveni tamen apud Livium in CXII ab urbe condita, in D deſinens barbarum regis Maurorum nomen Bogud, *cujus Genitivum, ſecundum tertiam declinationem,* Bogudis *protulit, ut:* Caſtra quoque diverſis partibus Caſſius & Bogud adorti, haud multum abſuere, quin opera perrumperent. *In eodem :* Quo tempore firmandi regni Bogudis cauſa exercitum in Africam velociter trajicere conatus ſit. *Idem in eodem :* Caſſius geſſiſſet cum Trebonio bellum, ſi Bogudem trahere in ſocietatem furoris potuiſſet.

LIBRI CXIII.

Priſcian. l. eod. col. 687.

Livius in CXIII ab urbe condita oppido nomen in D deſinens per Accuſativum caſum neutro genere protulit: Et ipſe circa Pulpud oram tuebatur.

LIBRI CXX.

Ex Senecæ patris Suaſoria ſexta.

M. Cicero, ſub adventum Triumvirorum ceſ-

ſerat urbe, pro certo habens, id quod erat, non magis Antonio eripi ſe, quam Cæſari Caſſium & Brutum, poſſe. Primo in Tuſculanum fugit: inde tranſverſis itineribus in Formianum, ut ab Cajeta navim conſcenſurus, proficiſcitur. Unde aliquoties in altum provectum cum modo venti adverſi retuliſſent, modo ipſe jactationem navis, cæco volvente fluctu, pati non poſſet, tædium tandem eum & fugæ & vitæ cepit. regreſſuſque ad ſuperiorem villam, quæ paulo plus mille paſſibus a mari abeſt, *Moriar*, inquit, *in patria ſæpe ſervata.* Satis conſtat, ſervos fortiter fideliterque paratos fuiſſe ad dimicandum: ipſum deponi lecticam, & quietos pati, quod ſors iniqua cogeret, juſſiſſe. Prominenti ex lectica, præbentique immotam cervicem, caput præciſum eſt. Nec ſatis ſtolidæ crudelitati militum fuit. manus quoque, ſcripſiſſe in Antonium aliquid exprobrantes, præciderunt. Ita relatum caput ad Antonium, juſſuque ejus inter duas manus in roſtris poſitum, ubi ille conſul, ubi ſæpe conſularis, ubi eo ipſo anno adverſus Antonium, quanta nulla unquam humana vox cum admiratione eloquentiæ, auditus fuerat. Vix attollentes lacrimis oculos homines, intueri trucidata membra ejus poterant.

Ibidem.

Vixit tres & ſexaginta annos: ut, ſi vis abfuiſſet, ne immatura quidem mors videri poſſit. Ingenium & operibus, & præmiis operum felix. Ipſe fortunæ diu proſperæ, & in longo tenore felici-

tatis, magnis interim ictus vulneribus, exſilio, ruina partium, pro quibus ſteterat, filiæ morte, exitu tam triſti atque acerbo omnium adverſorum, nihil, ut viro dignum erat, tulit, præter mortem. quæ, vere æſtimanti, minus indigna videri potuit, quod a victore inimico nihil crudelius paſſurus erat, quam quod, ejuſdem fortunæ compos, ipſe feciſſet. Si quis tamen virtutibus vitia penſarit, vir magnus, acer, memorabilis fuit, & in cujus laudes perſequendas Cicerone laudatore opus fuerit.

LIBRI CXXVII.

Ex Acronis Comm. in Horatii Serm. Lib. I, Sat. V, 29.

— averſos ſoliti componere amicos) *Quoniam inter Auguſtum & Antonium reliquiæ adhuc erant diſſenſionis; Coccejus Nerva, proavus Nervæ, qui poſtea imperavit Romæ, mandavit Auguſto, ut mitteret, qui de ſumma rerum tractarent. Ergo miſſus eſt Mæcenas cum Agrippa, qui utrumque exercitum in una caſtra coegerunt, ut ait Livius in CXXVII. Intelligendum autem, quod, Fontejo miſſo ab Antonio, Auguſtus Mæcenatem & ceteros ad eundem locum emiſerit.*

LIBRI CXXXVI.

Ex Cenſorini Lib. de die Natali c. 17.

Titus Livius Libro CXXXVI: Eodem anno ludos ſeculares ingenti apparatu fecit, quos centeſimo quoque anno (is enim terminus ſeculi) fieri mos.

LIBRORUM INCERTORUM.

Ex Servii Comm. ad Virgilii Georgic. Lib. I, 472.

Vidimus undantem ruptis fornacibus Ætnam) *Malum enim omen est, quoties Ætna mons Siciliæ non fumum, sed flammarum egerit globos: &, ut dicit Livius*, tanta flamma ante mortem Cæsaris ex Ætna monte defluxit, ut non tantum vicinæ urbes, sed etiam Rhegina civitas afflaretur.

Ex Prisciani Lib. VI. col. 685.

Quod autem Jovis, & Didonis, Calypsonis *dicitur, ostendit hoc etiam Cesellius Vindex in Stromateo, his verbis:* Calypsonem ita declinatum esse apud antiquos. *Livius:* Apud nympham Atlantis filiam Calypsonem.

FASTI CONSULARES.

FASTI CONSULARES.

A. U. C.	A. N. C.	
245	509	Lucius Junius Brutus.
		Hoc occiſo in e. l. ſuff.
		Spurius Lucretius Tricipitinus.
		Hoc mort. in e. l. ſuff.
		M. Horatius Pulvillus.
		Lucius Tarquinius Collatinus.
		Quo expulſo, magiſtratuque ſe abdicante in e. l. ſuff.
		Publius Valerius Publicola.
		Liv. I, 60. *II*, 2 & 8. *Eutrop. I*, 8, 9. *Dionyſ. Hal. V*, 1, 12, 13. *Serv. ad Virg. Æn. VI*, 818.
246	508	Publius Valerius Publicola II.
		T. Lucretius Tricipitinus.
		Liv. II, 8. *Dion. Hal. V*, 20.
247	507	M. Horatius Pulvillus II.
		P. Valerius Publicola III.
		Dion. Hal. V, 21. *Apud Liv. II*, 15 *primo loco occurrit* P. Lucretius, *loco* M. Horatii.
248	506	Spurius Lartius Flavus.
		T. Herminius Aquilinus.
		Dion. Hal. V, 35. *Hos conſules omittit Livius.*
249	505	M. Valerius.
		P. Poſtumius Tubertus.
		Liv. II, 16. *Dion. Hal. V*, 36.
250	504	P. Valerius Publicola IV.
		T. Lucretius Tricipitinus II.
		Liv. II, 16. *Dion. Hal. V*, 39.
251	503	P. Poſtumius Tubertus II.
		Agrippa Menenius Lanatus.
		Liv. II, 16. *Dion. Hal. V*, 43.
252	502	Opiter Virginius Tricoſtus.
		Spurius Caſſius Viſcellinus.
		Liv. II, 17. *Dion. Hal. V*, 48.

A. U. C.	A. N. C.	
		Poſtumus Cominius Auruncus.
253	501	T. Lartius Flavus.
		Liv. II, 18. *Dion. Hal. V*, 49. *Gruter. Inſcript. p.* 1302. *n.* 5.
254	500	Servius Sulpicius Camerinus.
		Manius Tullus Longus.
		Moritur in magiſtr. Liv. II, 19. *Dion. Hal. V*, 51.
255	499	T. Æbutius Elva.
		P. Vetuſius Geminus.
		Liv. II, 19. *Dion. Hal. V*, 59.
256	498	Q. Clœlius Siculus.
		T. Lartius Flavus II.
		Liv. II, 21. *Dion. Hal. V*, 70. *Gruter. Inſcr. p.* 1031. *n.* 7.
257	497	A. Sempronius Atratinus.
		M. Minucius Augurinus.
		Liv II, 21. *Dion. Hal. VI*, 1.
258	496	A. Poſtumius Albus Regillenſis.
		T. Virginius Tricoſtus.
		Liv. II, 21. *Dion. Hal. VI*, 2.
259	495	Appius Claudius Sabinus Regillenſis.
		P. Servilius Priſcus.
		Liv. II, 21. *Dion. Hal. VI*, 20.
260	494	A. Virginius Tricoſtus Cœlimontanus.
		T. Vetuſius Geminus Cicurinus.
		Liv. II, 28. *Dion. Hal VI*, 31.
261	493	Spurius Caſſius Viſcellinus II.
		Poſtumus Cominius Auruncus II.
		Liv. II, 33. *Dion. Hal. VI*, 43.
262	492	T. Geganius Macerinus.
		P. Minucius Augurinus.
		Liv. II, 34. *Dion. Hal. VII*, 1.
263	491	M. Minucius Augurinus II.
		A. Sempronius Atratinus II.
		Liv. II, 34. *Dion. Hal. VII*, 19.
264	490	Q. Sulpicius Camerinus.
		Spurius Lartius Flavus II.
		Dion. Hal. VII, 63. *Deſiderantur in Liv. II*, 35.
265	489	Cajus Julius Julus.
		P. Pinarius Rufus Mamercinus.

A. U. C.	A. N. C.	
		Dion. Hal. VIII, 1. *Desiderantur in Liv. II*, 37.
266	488	Spurius Nautius Rutilus.
		Sextus Furius Fusus.
		Liv. II, 39. *Dion. Hal. VIII*, 16.
267	487	T. Sicinius Sabinus.
		C. Aquillius Tuscus.
		Liv. II, 40. *Dion. Hal. VIII*, 73.
268	486	Sp. Cassius Viscellinus III.
		Proculus Virginius Tricostus Rutilus.
		Liv. II, 41. *Dion. Hal. VIII*, 79.
269	485	Ser. Cornelius Maluginensis Cossus.
		Q. Fabius Vibulanus.
		Liv. II, 41. *Dion. Hal. VIII*, 79.
270	484	L. Æmilius Mamercinus.
		Cæso Fabius Vibulanus.
		Liv. II, 42. *Dion. Hal. VIII*, 96.
271	483	M. Fabius Vibulanus.
		L. Valerius Publicola Potitus.
		Liv. II, 42. *Dion. Hal. VIII*, 100.
272	482	Q. Fabius Vibulanus II.
		C. Julius Julus.
		Liv. II, 43. *Dion. Hal. VIII*, 105.
273	481	Cæso Fabius Vibulanus II.
		Sp. Furius Fusus.
		Liv. II, 43. *Dion. Hal. IX*, 1.
274	480	M. Fabius Vibulanus II.
		Cn. Manlius Cincinnatus.
		(*in prœlio occisus*)
		Liv. II, 43. *Dion. Hal. IX*, 5.
275	479	Cæso Fabius Vibulanus III.
		T. Virginius Tricostus Rutilus.
		Liv. II, 48. *Dion. Hal. IX*, 14.
276	478	L. Æmilius Mamercinus II.
		C. Servilius Structus Ahala.
		Hoc in mag. mort. in e. l. suff.
		C. Cornelius Lentulus Esquilinus.
		Liv. II, 49. *Dion. Hal. IX*, 19.
277	477	Cajus Horatius Pulvillus.
		T. Menenius Lanatus.
		Liv. II, 51. *Dion. Hal. IX*, 23.
278	476	A. Virginius Tricostus Rutilus.

A. U. C.	A. N. C.	
		Sp. Servilius Structus.
		Liv. II, 51. *Dion. Hal. IX*, 31.
279	475	C. Nautius Rutilus.
		P. Valerius Publicola.
		Liv. II, 52. *Dion. Hal. IX*, 35.
280	474	L. Furius Medullinus Fusus.
		A. Manlius Vulso.
		Liv. II, 54. *Dion. Hal. IX*, 44.
281	473	L. Æmilius Mamercinus III.
		Vopiscus Julius Julus.
		Dion. Hal. IX, 45. *Apud Liv. II*, 54 *pro Vopisco Julio*, *alius occurrit*, *nempe* Opiter Virginius.
282	472	L. Pinarius Rufus Mamercinus.
		P. Furius Fusus.
		Liv. II, 56. *Dion. Hal. IX*, 48.
283	471	Appius Claudius Sabinus Regillensis.
		T. Quinctius Barbatus Capitolinus.
		Liv. II, 56. *Dion. Hal. IX*, 53.
284	470	L. Valerius Publicola Potitus II.
		Tiberius Æmilius Mamercinus.
		Liv. II, 61. *Dion. Hal. IX*, 61.
285	469	†T. Numicius Priscus.
		A. Virginius Tricostus Cœlimontanus II.
		Liv. II, 63. *Dion. Hal. IX*, 68.
286	468	T. Quinctius Barbatus Capitolinus II.
		Q. Servilius Priscus.
		Liv. II, 64. *Dion. Hal. IX*, 70.
287	467	Tiberius Æmilius Mamercinus II.
		Q. Fabius Vibulanus.
		Liv. III, 1. *Dion. Hal. IX*, 74.
288	466	Sp. Postumius Albus Regillensis.
		Q. Servilius Priscus II.
		Liv. III, 2. *Dion. Hal. IX*, 75.
289	465	Q. Fabius Vibulanus II.
		T. Quinctius Barbatus Capitolinus III.
		Liv. III, 2. *Dion. Hal. IX*, 77.
290	464	A. Postumius Albus Regillensis.
		Sp. Furius Medullinus Fusus.
		Liv. III, 4. *Dion. Hal. IX*, 79.

A. U. C.	A. N. C.	
291	463	L. Æbutius Elva. } *Ambo in magistr.*
		P. Servilius Priscus. } *mortui.*
		Liv. III, 6. Dion. Hal. IX, 84.
292	462	L. Lucretius Tricipitinus.
		T. Veturius Geminus Cicurinus.
		Liv. III, 8. Dion. Hal. IX, 86.
293	461	P. Volumnius Amintinus Gallus.
		Ser. Sulpicius Camerinus.
		Liv. III, 10. Dion. Hal. X, 1.
294	460	C. Claudius Sabinus Regillensis.
		In ejus locum mense Decembr. suffect.
		L. Quinctius Cincinnatus.
		P. Valerius Publicola II.
		Liv. III, 15 & 19. Dion. Hal. X, 19.
295	459	Q. Fabius Vibulanus III.
		L. Cornelius Maluginensis Cossus.
		Liv. III, 22. Dion. Hal. X, 23.
296	458	L. Minucius Augurinus.
		Hic ob res male in Algido gestas coactus abdicavit, in e. l. suffectus
		Q. Fabius Vibulanus.
		C. Nautius Rutilus II.
		Liv. III, 25 & 29. Dion. Hal. X, 26.
297	457	Q. Minucius Augurinus.
		C. Horatius Pulvillus II.
		Liv. III, 30. Dion. Hal. X, 31.
298	456	M. Valerius Maximus.
		Sp. Virginius Tricostus Cœlimontanus.
		Liv. III, 31. Dion. Hal. X, 37.
299	455	T. Romilius Rocus Vaticanus.
		C. Veturius Cicurinus.
		Liv. III, 31. Dion. Hal. X, 39.
300	454	Sp. Tarpejus Montanus Capitolinus.
		A. Haterius Fontinalis.
		Liv. III, 31, 65. Dion. Hal. X, 55.
301	453	P. Horatius Tergeminus.
		Sextus Quinctilius Varus.
		Hoc peste mortuo in e. l. suffect.
		Spurius Furius.
		Liv. III, 32. Dion. Hal. X, 60.
302	452	T. Menenius Lanatus.

A.U.C.	A.N.C.	
		P. Seſtius Capitolinus.
		Liv. III, 32. qui tamen pro T. *ponit* C. *Dion. Hal. X,* 54. *& pro* T. *legit* L.
303	451	Appius Claudius Craſſinus.
		T. Genucius Augurinus.
		Hi abdicarunt, ut decemviri crearentur conſulari poteſtate legum ferendarum cauſa.
		Hi autem fuerunt:
		Appius Claudius Craſſinus.
		T. Genucius Augurinus.
		P. Seſtius Capitolinus.
		L. Veturius Craſſus Cicurinus.
		C. Julius Julus.
		A. Manlius Vulſo.
		S. Sulpicius Camerinus.
		P. Curatius Tergeminus.
		T. Romulius Rocus Vaticanus.
		Sp. Poſtumius Albus Regillenſis.
		Liv. III, 33. Dion. Hal. X, 56.
304	450	Appius Claudius Craſſinus II.
		M. Cornelius Maluginenſis.
		M. Sergius.
		L. Minucius Augurinus.
		Q. Fabius Vibulanus.
		Q. Pœtilius Libo.
		T. Antonius Merenda.
		Cæſo Duilius.
		Sp. Oppius Cornicen.
		Manius Rabulejus.
		Liv. II, 35. Dion. Hal. X, 67.
305	449	Appius Claudius Craſſinus III.
		Q. Fabius Vibulanus II.
		Manius Rabulejus.
		Q. Pœtilius Libo Viſolus.
		M. Cornelius Maluginenſis.
		L. Minucius Augurinus.
		T. Antonius Merenda.
		Cæſo Duilius.
		M. Sergius.
		Sp. Oppius Cornicen.

DECEMVIRI COS. POT.

DECEMVIRI COS. POT.

A. U. C.	A. N. C.	
		Coacti abdicarunt ob facinus Appii Claudii. in eorum locum facti sunt consules:
		L. Valerius Publicola Potitus.
		M. Horatius Barbatus.
		Liv. III, 55, 70. Dion. Hal. XI, 50.
306	448	Lar Herminius Aquilinus.
		T. Virginius Tricostus Cœlimontanus.
		Liv. III, 65. Dion. Hal. XI, 56.
307	447	M. Geganius Macerinus.
		C. Julius Julus.
		Liv. III, 65. Dion. Hal. XI, 56.
308	446	T. Quinctius Capitolinus Barbatus IV.
		Agrippa Furius Fusus.
		Liv. III, 66.
309	445	M. Genucius Augurinus.
		C. Curtius Philo.
		Liv. IV, 1. Dion. Hal. XI, 57.
310	444	A. Sempronius Atratinus. } *Primi Trib. mil. cos. pot.*
		L. Atilius Longus.
		T. Clœlius Siculus.
		Vitio facti abdicarunt, & in eorum locum facti sunt consules:
		L. Papirius Mugillanus.
		L. Sempronius Atratinus.
		Liv. IV, 7. Dion. Hal. XI, 66.
311	443	M. Geganius Macerinus II.
		T. Quinctius Capitolinus Barbatus V.
		Liv. IV, 8. Dion. Hal. XI, 67.
312	442	M. Fabius Vibulanus.
		Postumius Æbutius Cornicen.
		Liv. IV, 11.
313	441	C. Furius Pacilus Fusus.
		M. Papirius Crassus.
		Liv. IV, 12.
314	440	Proculus Geganius Macerinus.
		L. Menenius Lanatus.
		Liv. IV, 12.
315	439	T. Quinctius Capitolinus VI.
		Agrippa Menenius Lanatus.
		Liv. IV, 13.

A. U. C.	A. N. C.		
316	438	Mamercus Æmilius Mamerci-nus.	*Trib. mil. cos. pot.*
		L. Quinctius Cincinnatus.	
		L. Julius Julus.	
		Liv. IV, 16.	
317	437	M. Geganius Macerinus III.	
		L. Sergius Fidenas.	
		Liv. IV, 17.	
318	436	M. Cornelius Maluginensis.	
		L. Papirius Crassus.	
		Liv. IV, 21.	
319	435	C. Julius Julus II.	
		L. Virginius Tricostus.	
		Liv. IV, 21.	
320	434	C. Julius Julus III.	
		L. Virginius Tricostus II.	
		Liv. IV, 23.	
321	433	M. Fabius Vibulanus.	*Trib. mil. cos. pot.*
		M. Foslius Flaccinator.	
		L. Sergius Fidenas.	
		Liv. IV, 25.	
322	432	L. Pinarius Rufus Mamercinus.	*Trib. mil. cos. pot.*
		L. Furius Medullinus.	
		Sp. Postumius Albus Regillen-sis.	
		Liv. IV, 25.	
323	431	T. Quinctius Pennus Cincinnatus.	
		C. Julius Mento.	
		Liv. IV, 26.	
324	430	L. Papirius Crassus.	
		L. Julius Julus.	
		Liv. IV, 30.	
325	429	L. Sergius Fidenas II.	
		Hostus Lucretius Tricipitinus.	
		Liv. IV, 30.	
326	428	A. Cornelius Cossus.	
		T. Quinctius Pennus Cincinnatus II.	
		Liv. IV, 30.	
327	427	C. Servilius Structus Ahala.	
		L. Papirius Mugillanus II.	
		Liv. IV, 30.	

A.U.C.	A.N.C.		
328	426	T. Quinctius Pennus Cincinnatus. C. Furius Pacilus. M. Postumius Albus Regillensis. A. Cornelius Cossus. *Liv. IV*, 31.	*Trib. mil. cos. pot.*
329	425	A. Sempronius Atratinus. L. Quinctius Cincinnatus II. L. Furius Medullinus II. L. Horatius Barbatus. *Liv. IV*, 35.	*Trib. mil. cos. pot.*
330	424	Ap. Claudius Crassus Regillensis. Sp. Nautius Rutilus. L. Sergius Fidenas III. Sex. Julius Julus. *Liv. IV*, 35.	*Trib. mil. cos. pot.*
331	423	C. Sempronius Atratinus. Q. Fabius Vibulanus. *Liv. IV*, 37.	
332	422	L. Manlius Vulso Capitolinus. Q. Antonius Merenda. L. Papirius Mugillanus. L. Servilius Structus. *Liv. IV*, 42.	*Trib. mil. cos. pot.*
333	421	Numerius Fabius Vibulanus. T. Quinctius Capitolinus Barbatus. *Liv. IV*, 43.	
334	420	T. Quinctius Pennus Cincinnatus II. L. Furius Medullinus III. M. Manlius Vulso Capitolinus. A. Sempronius Atratinus II. *Liv. IV*, 44.	*Trib. mil. cos. pot.*
335	419	Agrippa Menenius Lanatus. P. Lucretius Tricipitinus. Sp. Nautius Rutilus. C. Servilius Axilla. *Liv. IV*, 44.	*Trib. mil. cos. pot.*

A.U.C.	A.N.C.		
336	418	L. Sergius Fidenas III. M. Papirius Mugillanus. C. Servilius Axilla II. *Liv. IV*, 45.	*Trib. mil. cos. pot.*
337	417	Agrippa Menenius Lanatus II. L. Servilius Structus II. P. Lucretius Tricipitinus II. Sp. Veturius Crassus Cicurinus. *Liv. IV*, 47.	*Trib. mil. cos. pot.*
338	416	A. Sempronius Atratinus III. M. Papirius Mugillanus II. Sp. Nautius Rutilus II. Q. Fabius Vibulanus. *Liv. IV*, 47.	*Trib. mil. cos. pot.*
339	415	P. Cornelius Cossus. C. Valerius Potitus Volusus. Quinctius Cincinnatus. N. Fabius Vibulanus. *Liv. IV*, 49.	*Trib. mil. cos. pot.*
340	414	Cn. Cornelius Cossus. L. Valerius Potitus. Q. Fabius Vibulanus II. P. Postumius Albus Regillensis. *Liv. IV*, 49.	*Trib. mil. cos. pot.*
341	413	M. Cornelius Cossus. L. Furius Medullinus. *Liv. IV*, 51.	
342	412	Q. Fabius Ambustus. C. Furius Pacilus. *Liv. IV*, 52.	
343	411	M. Papirius Mugillanus. C. Nautius Rutilus. *Liv. IV*, 52.	
344	410	M'. Æmilius Mamercinus. C. Valerius Potitus Volusus. *Liv. IV*, 53.	
345	409	Cn. Cornelius Cossus. L. Furius Medullinus II. *Liv. IV*, 54.	

A.U.C.	A.N.C.		
346	408	C. Julius Julus. P. Cornelius Coſſus. S. Servilius Ahala. *Liv. IV, 56.*	*Trib. mil. coſ. pot.*
347	407	L. Furius Medullinus. C. Val. Voluſin. Potit. Voluſus II. N. Fabius Vibulanus II. C. Servilius Ahala II. *Liv. IV, 57.*	*Trib. mil. coſ. pot.*
348	406	P. Cornelius Rutilus Coſſus. Cn. Cornelius Coſſus. L. Valerius Potitus II. N. Fabius Ambuſtus. *Liv. IV, 58.*	*Trib. mil. coſ. pot.*
349	405	T. Quinctius Capitolinus Barbatus. Q. Quinctius Cincinnatus. C. Julius Julus II. A. Manlius Vulſo Capitolinus. L. Furius Medullinus II. M'. Æmilius Mamercinus. *Liv. IV, 61.*	*Trib. mil. coſ. pot.*
350	404	C. Valerius Potit. Voluſus III. M'. Sergius Fidenas. P. Cornelius Maluginenſis. Cn. Cornelius Coſſus II. Cæſo Fabius Ambuſtus. Sp. Nautius Rutilus III. *Liv. IV, 61.*	*Trib. mil. coſ. pot.*
351	403	M'. Æmilius Mamercinus II. L. Valerius Potitus III. Appius Claudius Craſſus. M. Quinctilius Varus. L. Julius Julus. M. Poſtumius. M. Furius Camillus. M. Poſtumius Albinus. *Liv. V, 1.*	*Trib. mil. coſ. pot.*
352	402	C. Servilius Ahala III. Q. Servilius Priſcus Fidenas. L. Virginius.	*Trib. mil. coſ. pot.*

A.U.C.	A.N.C.	
		Q. Sulpicius Camerinus Cornutus. A. Manlius Tricoſtus Cœlimontanus II. M'. Sergius Fidenas II. — *Trib. mil. coſ. pot.* *Hi duo abdicarunt. Liv. V*, 8.
353	401	L. Valerius Potitus IV. M. Furius Camillus. M'. Æmilius Mamercinus III. Cn. Cornelius Coſſus II. Cæſo Fabius Ambuſtus II. L. Julius Julus. — *Trib. mil. coſ. pot.* *Liv. V*, 10.
354	400	P. Licinius Calvus. P. Mænius. L. Titinius. P. Mælius Capitolinus. Sp. Furius Medullinus. L. Publilius Philo Volſcus. — *Trib. mil. coſ. pot.* *Liv. V*, 12.
355	399	M. Veturius Craſſus Cicurinus. C. Duillius. L. Atilius Longus. Cn. Genutius Aventinenſis. M. Pomponius. Volero Publilius Philo. — *Trib. mil. coſ. pot.* *Liv. V*, 13.
356	398	L. Valerius Potitus V. M. Valerius Maximus. M. Furius Camillus II. L. Furius Medullinus III. Q. Servilius Priſcus Fidenas II. Q. Sulpicius Camerinus Cornutus. — *Trib. mil. coſ. pot.* *Liv. V*, 14.
357	397	L. Julius Julus II. L. Furius Medullinus IV. L. Sergius Fidenas. A. Poſtumius Albinus Regillenſis. — *Trib. mil. coſ. pot.*

A.U.C.	A.N.C.		
		P. Cornelius Maluginensis II. A. Manlius Vulso Capitolinus III. *Liv. V, 16. Vitio facti abdicarunt.*	*Trib. mil. cos. pot.*
358	396	P. Licinius Calvus. L. Titinius II. P. Mænius II. Cn. Genucius Aventinensis II. L. Atinius Longus II. P. Mælius Capitolinus II. *Liv. V, 18.*	*Trib. mil. cos. pot.*
359	395	P. Cornelius Cossus. P. Cornelius Scipio. M. Valerius Maximus II. Cæso Fabius Ambustus III. L. Furius Medullinus V. Q. Servilius Priscus Fidenas III. *Liv. V, 24.*	*Trib. mil. cos. pot.*
360	394	M. Furius Camillus III. L. Furius Medullinus VI. C. Æmilius Mamercinus. L. Valerius Publicola. Sp. Postumius Albus Regillensis. P. Cornelius Scipio II. *Liv. V, 26.*	*Trib. mil. cos. pot.*
361	393	L. Lucretius Flavus. Ser. Sulpicius Camerinus. *Liv. V, 29.*	
362	392	L. Valerius Potitus. M. Manlius Capitolinus. *Liv. V, 31. Magistr. se abdicarunt.*	
363	391	L. Lucretius Flavus. Ser. Sulpicius Camerinus. M. Æmilius Mamercinus. L. Furius Medullinus VII. Agrippa Furius. C. Æmilius Mamercinus II. *Liv. V, 32.*	*Trib. mil. cos. pot.*

A.U.C.	A.N.C.		
364	390	Q. Fabius Ambuftus. Cæfo Fabius Ambuftus. C. Fabius Ambuftus. Q. Sulpicius Longus. Q. Servilius Prifcus Fidenas IV. Ser. Cornelius Maluginenfis.	*Trib. mil. cof. pot.*
		Liv. V, 36.	
365	389	M Furius Camillus. *Dictator.* L. Valerius. *Magifter equitum.*	
366	388	L. Valerius Publicola II. L. Virginius Tricoftus. P. Cornelius Coffus. A. Manlius Capitolinus. L. Æmilius Mamercinus. L. Poftumius Albus Regillenfis.	*Trib. mil. cof. pot.*
		Liv. VI, 1.	
367	387	T. Quinctius Cincinnatus. Q. Servilius Prifcus Fidenas II. L. Julius Julus. L. Aquillius Corvus. L. Lucretius Tricipitinus. Ser. Sulpicius Rufus.	*Trib. mil. cof. pot.*
		Liv. VI, 4.	
368	386	L. Papirius Curfor. C. Sergius Fidenas. L. Æmilius Mamercinus II. L. Menenius Lanatus. L. Valerius Publicola III. C. Cornelius Coffus.	*Trib. mil. cof. pot.*
		Liv. VI, 5.	
369	385	M. Furius Camillus IV. Ser. Cornelius Maluginenfis II. Q. Servil. Prifcus Fidenas VI. L. Quinctius Cincinnatus. L. Horatius Pulvillus. P. Valerius Potitus Publicola.	*Trib. mil. cof. pot.*
		Liv. VI, 6.	
370	384	A. Manlius Capitolinus II. P. Cornelius Coffus II. T. Quinctius Capitolinus.	*Trib. mil. cof. pot.*

A. U. C.	A. N. C.		
		L. Quinctius Capitolinus. L. Papirius Curfor II. C. Sergius Fidenas II. *Liv. VI*, 11.	*Trib. mil. cof. pot.*
371	383	Ser. Cornelius Maluginenfis III. P. Val. Potitus Publicola II. M. Furius Camillus V. Ser. Sulpicius Rufus II. C. Papirius Craffus. T. Quinctius Cincinnatus II. *Liv. VI*, 18.	*Trib. mil. cof. pot.*
372	382	L. Valerius Publicola IV. A. Manlius Capitolinus III. Ser. Sulpicius Rufus III. L. Lucretius Tricipitinus II. L. Æmilius Mamercinus III. M. Trebonius Flavus. *Liv. VI*, 21.	*Trib. mil. cof. pot.*
373	381	Sp. Papirius Craffus. L. Papirius Craffus. Ser. Cornelius Maluginenfis IV. Q. Servilius Prifcus Fidenas. Ser. Sulpicius Prætextatus. L. Æmilius Mamercinus IV. *Liv. VI*, 22.	*Trib. mil. cof. pot.*
374	380	M. Furius Camillus VI. A. Poftumius Albin. Regillenfis. L. Poftumius Albin. Regillenfis. L. Furius Medullinus. L. Lucretius Tricipitinus III. M. Fabius Ambuftus. *Liv. VI*, 22.	*Trib. mil. cof. pot.*
375	379	L. Valerius Publicola V. P. Valerius Potitus Publicola III. L. Menenius Lanatus II. C. Sergius Fidenas III. Sp. Papirius Curfor. Ser. Cornelius Maluginenfis V. *Liv. VI*, 27.	*Trib. mil. cof. pot.*

A. U. C.	A. N. C.		
376	378	P. Manlius Capitolinus. C. Manlius Capitolinus. L. Julius Julus II. C. Sextilius. M. Albinius. L. Antiſtius. *Liv. VI*, 30.	*Trib. mil. coſ. pot.*
377	377	Sp. Furius Medullinus. Q. Servilius Priſcus Fidenas II. C. Licinius Calvus. P. Clœlius Siculus. M. Horatius Pulvillus. L. Geganius Macerinus. *Liv. VI*, 31.	*Trib. mil. coſ. pot.*
378	376	L. Æmilius Mamercinus V. P. Valerius Potitus Publicola IV. C. Veturius Craſſus Cicurinus. Ser. Sulpicius Prætextatus II. L. Quinctius Cincinnatus II. C. Quinctius Cincinnatus. *Liv. VI*, 32.	*Trib. mil. coſ. pot.*
379	375	L. Sextius Sextinus Lateranus. C. Licinius Calvus Stolo II. *Liv. VI*, 35.	*Trib. pleb.*
380	374	C. Sextius Sextinus Lateranus II. C. Licinius Calvus Stolo III. *Liv. VI*, 35.	*Trib. pleb.*
381	373	L. Sextius Sextinus Lateranus IV. C. Licinius Calvus Stolo IV. *Liv. VI*, 35.	*Trib. pleb.*
382	372	L. Sextius Sextinus Lateranus V. C. Licinius Calvus Stolo V. *Liv. VI*, 35.	*Trib. pleb.*
383	371	L. Furius Medullinus II. A. Manlius Capitolinus IV. Ser. Sulpicius Prætextatus III.	*Trib. mil. coſ. pot.*

A.U.C.	A.N.C.		
		Ser. Cornelius Maluginensis VI. P. Valerius Potitus Publicola. V. C. Valerius Potitus. *Liv. VI*, 36.	*Trib. mil. cos. pot.*
384	370	Q. Servilius Priscus Fidenas III. C. Veturius Crassus Cicurinus II. A. Cornelius Cossus. M. Cornelius Maluginensis. Q. Quinctius Cincinnatus. M. Fabius Ambustus II. *Liv. VI*, *36*.	*Trib. mil. cos. pot.*
385	369	L. Quinctius Capitolinus. Ser. Cornelius Maluginensis VII. Ser. Sulpicius Prætextatus IV. Sp. Servilius Structus. L. Papirius Crassus. L. Veturius Crassus Cicurinus. *Liv. VI*, 38.	*Trib. mil. cos. pot.*
386	368	M. Furius Camillus. *Dictator.* L. Æmilius Mamercinus. *Mag. equit.* *Ob edictum in milites ex S. C. abdicarunt. In eorum loc. suffect.* P. Manlius Capitolinus. *Dictator.* C. Licinius Calvus. *primus e plebe Mag. equit.*	
387	367	A. Cornelius Cossus II. M. Cornelius Maluginensis II. M. Geganius Macerinus. P. Manlius Capitolinus II. L. Veturius Crassus Cicurinus II. P. Valerius Potitus Publicola VI. *Liv. VI*, 42.	*Trib. mil. cos. pot.*

A. U. C.	A. N. C.	
388	366	L. Sextius Sextinus Lateranus. *Primus e plebe.* L. Æmilius Mamercinus. *Liv. VI*, 42.
389	365	L. Genucius Aventinenſis. Q. Servilius Ahala. *Liv. VII*, 1.
390	364	C. Sulpicius Peticus. C. Licinius Calvus. *Liv. VII*, 2.
391	363	Cn. Genucius Aventinenſis. L. Æmilius Mamercinus II. *Liv. VII*, 3.
392	362	Q. Servilius Ahala II. L. Genucius Aventinenſis II. *Liv. VII*, 4.
393	361	C. Sulpicius Peticus II. C. Licinius Calvus II. *Liv. VII*, 9.
394	360	C. Pœtilius Libo Viſolus. M. Fabius Ambuſtus. *Liv. VII*, 11.
395	359	M. Popillius Læнas. Cn. Manlius Capitolinus Imperioſus. *Liv. VII*, 12.
396	358	C. Fabius Ambuſtus. C. Plautius Proculus. *Liv. VII*, 12.
397	357	C. Martius Rutilus. Cn. Manlius Capitolinus Imperioſus II. *Liv. VII*, 16.
398	356	M. Fabius Ambuſtus II. M. Popillius Lænas II. *Liv. VII*, 17.
399	355	C. Sulpicius Peticus III. M. Valerius Publicola. *Liv. VII*, 18.
400	354	M. Fabius Ambuſtus III. T. Quinctius Pennus Capitolinus Criſpinus. *Liv. VII*, 18.
401	353	C. Sulpicius Peticus IV.

A. U. C.	A. N. C.	
		M. Valerius Publicola II.
		Liv. VII, 19.
402	352	P. Valerius Publicola.
		C. Martius Rutilus II.
		Liv. VII, 21.
403	351	C. Sulpicius Peticus V.
		T. Quinctius Cincinnatus Capitolinus.
		Liv. VII, 22. *T. Quinctius Pennus.*
404	350	M. Popillius Lænas III.
		L. Cornelius Scipio.
		Liv. VII, 23.
405	349	L. Furius Camillus.
		Appius Claudius Craſſus.
		In magiſtr. obiit. Liv. VII, 24.
406	348	M. Valerius Corvus.
		M. Popillius Lænas IV.
		Liv. VII, 26.
407	347	T. Manlius Imperioſus Torquatus.
		C. Plautius Hypſæus.
		Liv. VII, 27.
408	346	M. Valerius Corvus II.
		C. Pœtilius Libo Viſolus II.
		Liv. VII, 27.
409	345	M. Fabius Dorſo.
		Ser. Sulpicius Camerinus.
		Liv. VII, 28.
410	344	C. Martius Rutilus III.
		T. Manlius Imperioſus Torquatus II.
		Liv. VII, 28.
411	343	M. Valerius Corvus III.
		A. Cornelius Coſſus Arvina.
		Liv. VII, 28.
412	342	C. Martius Rutilus IV.
		Q. Servilius Ahala III.
		Liv. VII, 38.
413	341	C. Plautius Hypſæus II.
		L. Æmilius Mamercinus.
		Liv. VIII, 1.
414	340	T. Manlius Imperioſus Torquatus III.
		P. Decius Mus.
		Liv. VIII, 3.
415	339	Ti. Æmilius Mamercinus.

A. U. C.	A. N. C.	
		Q. Publilius Philo.
		Liv. VIII, 12.
416	338	L. Furius Camillus II.
		C. Mænius.
		Liv. VIII, 13.
417	337	C. Sulpicius Longus.
		P. Ælius Pætus.
		Liv. VIII, 15.
418	336	L. Papirius Craſſus.
		Cæſo Duillius.
		Liv. VIII, 16.
419	335	M. Valerius Corvus IV.
		M. Atilius Regulus.
		Liv. VIII, 16.
420	334	T. Veturius Calvinus.
		Sp. Poſtumius Albinus.
		Liv. VIII, 16.
421	333	L. Papirius Curſor.
		C. Pœtilius Libo Viſolus.
		Hos ignorat Livius, & alii.
422	332	A. Cornelius Coſſus Arvina II.
		Cn. Domitius Calvinus.
		Liv. VIII, 17.
423	331	M. Claudius Marcellus.
		C. Valerius Potitus Flaccus.
		Liv. VIII, 18.
424	330	L. Papirius Craſſus II.
		L. Plautius Venno.
		Liv. VIII, 19.
425	329	L. Æmilius Mamercinus Privernas II.
		C. Plautius Decianus.
		Liv. VIII, 20.
426	328	C. Plautius Proculus.
		P. Cornelius Scapula.
		Liv. VIII, 22.
427	327	L. Cornelius Lentulus.
		Q. Publilius Philo II.
		Liv. VIII, 22.
428	326	C. Pœtilius Libo Viſolus II.
		L. Papirius Mugillanus.
		Liv. VIII, 23.
429	325	L. Furius Camillus III.

A. U. C.	A. N. C.	D. Junius Brutus Scæva.
		Liv. VIII, 29.
430	324	L. Papirius Curſor. *Dictator.*
		L. Papirius Craſſus. *Magiſter equit.*
431	323	C. Sulpicius Longus II.
		Q. Aulius Cerretanus.
		Liv. VIII, 37.
432	322	Q. Fabius Maximus Rullianus.
		L. Fulvius Curvus.
		Liv. VIII, 38.
433	321	T. Veturius Calvinus II.
		Sp. Poſtumius Albinus II.
		Liv. IX, 1.
434	320	Q. Publilius Philo III.
		L. Papirius Curſor II.
		Liv. IX, 7.
435	319	L. Papirius Curſor III.
		Q. Aulius Cerretanus II.
		Liv. IX, 15.
436	318	M. Foslius Flaccinator.
		L. Plautius Venno.
		Liv. IX, 20.
437	317	C. Junius Bubulcus Brutus.
		Q. Æmilius Barbula.
		Liv. IX, 21.
438	316	Sp. Nautius Rutilus.
		M. Popillius Lænas.
		Liv. IX, 21.
439	315	Q. Publilius Philo IV.
		L. Papirius Curſor IV.
		Omiſſ. Liv. IX, 22.
440	314	M. Pœtilius Libo.
		C. Sulpicius Longus III.
		Liv. IX, 24.
441	313	L. Papirius Curſor V.
		C. Junius Bubulcus Brutus II.
		Liv. IX, 28.
442	312	M. Valerius Maximus.
		P. Decius Mus.
		Liv. IX, 29.
443	311	C. Junius Bubulcus Brutus III.

A. U. C.	A. N. C.	
		Q. Æmilius Barbula II.
		Liv. IX, 30.
444	310	Q. Fabius Rullianus II.
		C. Martius Rutilus, *postea* Censorius *dictus*.
		Liv. IX, 33.
445	309	L. Papirius Cursor II. *Dictator.*
		C. Junius Bubulcus Brutus *Mag. equit.*
		Pigh. annal. T. II, pag. 369.
446	308	Q. Fabius Maximus Rullianus III.
		P. Decius Mus II.
		Liv. IX, 41.
447	307	Appius Claudius Cæcus.
		L. Volumnius Flamma Violensis.
		Liv. IX, 42.
448	306	P. Cornelius Arvina.
		Q. Martius Tremulus.
		Liv. IX, 42.
449	305	L. Postumius Megellus.
		Ti. Minucius Augurinus.
		In prælio occisus est, inque e. l. sufficitur
		M. Fulvius Curvus Pætinus.
		Liv. IX, 44.
450	304	P. Sulpicius Saverrio.
		P. Sempronius Sophus.
		Liv. IX, 45.
451	303	L. Genucius Aventinensis.
		Ser. Cornelius Lentulus.
		Liv. X, 1.
452	302	M. Livius Denter.
		M. Æmilius Paullus.
		Liv. X, 1.
453	301	M. Valerius Maximus Corvus II. *Dictator.*
		M. Æmilius Paullus. *Mag. equit.*
		Liv. X, 3.
		Q. Fabius Maximus Rullianus II. *Dictator.*
		P. Sempronius Sophus. *Mag. equit.*
454	300	M. Valerius Corvus V.
		Q. Apulejus Pansa.
		Liv. X, 6.

A.U.C.	A.N.C.	
		M. Fulvius Pætinus.
455	299	T. Manlius Torquatus.
		In magiſtr. mort. in ejus locum factus eſt
		M. Valerius Corvus VI.
		Liv. X, 9.
456	298	L. Cornelius Scipio.
		Cn. Fulvius Centumalus.
		Liv. X, 11.
457	297	Q. Fabius Maximus Rullianus IV.
		P. Decius Mus III.
		Liv. X, 13.
458	296	L. Volumnius Flamma Violenſ. II.
		Ap. Claudius Cæcus II.
		Liv. X, 16.
459	295	Q. Fabius Maximus Rullianus V.
		P. Decius Mus IV.
		Liv. X, 24.
460	294	L. Poſtumius Megellus II.
		M. Atilius Regulus.
		Liv. X, 32.
461	293	L. Papirius Curſor.
		Sp. Carvilius Maximus.
		Liv. X, 38.
462	292	Q. Fabius Maximus Gurges.
		D. Junius Brutus Scæva.
		Liv. X, 47.
463	291	L. Poſtumius Megellus III.
		C. Junius Brutus Bubulcus.
464	290	P. Cornelius Rufinus.
		M. Curius Dentatus.
465	289	M. Valerius Corvinus VI.
		Q. Cædicius Noctua.
466	288	Q. Marcius Tremulus II.
		P. Cornelius Arvina II.
467	287	M. Claudius Marcellus.
		C. Nautius Rutilus.
468	286	M. Valerius Potitus.
		C. Ælius Pætus.
469	285	C. Claudius Canina.
		M. Æmilius Lepidus.
470	284	C. Servilius Tucca.

A. U. C.	A. N. C.	
471	283	L. Cæcilius Metellus.
		P. Cornelius Dolabella.
		Cn. Domitius Calvinus.
472	282	C. Fabricius Luſcinus.
		Q. Æmilius Papus.
473	281	L. Æmilius Barbula.
		Q. Marcius Philippus.
474	280	P. Valerius Lævinus.
		Ti. Coruncanius.
475	279	P. Sulpicius Saverrio.
		P. Decius Mus.
		In prœlio occiſus eſt.
476	278	C. Fabricius Luſcinus II.
		Q. Æmilius Papus II.
477	277	P. Cornelius Rufinus II.
		C. Junius Brutus Bubulcus II.
478	276	Q. Fabius Maximus Gurges II.
		C. Genucius Clepſina.
479	275	M'. Curius Dentatus II.
		L. Cornelius Lentulus, *dict.* Caudinus.
480	274	M'. Curius Dentatus III.
		Ser. Cornelius Merenda.
481	273	C. Fabius Dorſo Licinus.
		C. Claudius Canina II.
482	272	L. Papirius Curſor II.
		Sp. Carvilius Maximus II.
483	271	C. Quinctius Claudus.
		L. Genucius Clepſina.
484	270	C. Genucius Clepſina II.
		Cn. Cornelius Blaſio.
485	269	Q. Ogulnius Gallus.
		C. Fabius Pictor.
486	268	Appius Claudius Craſſus.
		P. Sempronius Sophus.
		Liv. XXXI, 1.
487	267	M. Atilius Regulus.
		L. Julius Libo.
488	266	N. Fabius Pictor.
		D. Junius Pera.
489	265	Q. Fabius Maximus Gurges III.
		Q. Mamilius Vitulus.
490	264	Appius Claudius Caudex.

A.U.C.	A.N.C.	M. Fulvius Flaccus.
491	263	M. Valerius Maximus, *dictus* Messalla.
		M. Otacilius Crassus.
492	262	L. Postumius Megellus.
		Q. Mamilius Vitulus II.
493	261	L. Valerius Flaccus.
		T. Otacilius Crassus.
494	260	Cn. Cornelius Scipio Asina.
		C. Duillius.
		Liv. Epit. XVII.
495	259	L. Cornelius Scipio.
		C. Aquillius Florus.
		Liv. Epit. XVII.
496	258	A. Atilius Calatinus.
		Q. Sulpicius Paterculus.
		Liv. Epit. XVII.
497	257	C. Atilius Regulus.
		Cn. Cornelius Blasio II.
498	256	L. Manlius Vulso Longus.
		Q. Cædicius.
		In magistr. mort. in e. l. fact. est
		M. Atilius Regulus II.
499	255	Ser. Fulvius Pætin. Nobilior.
		M. Æmilius Paullus.
		Polyb. L. I, pag. 53. ed. Amst.
500	254	Cn. Cornelius Scipio Asina II.
		A. Atilius Calatinus II.
501	253	Cn. Servilius Cæpio.
		Cn. Sempronius Blæsus.
502	252	C. Aurelius Cotta.
		P. Servilius Geminus.
503	251	L. Cæcilius Metellus.
		C. Furius Pacilus.
504	250	C. Atilius Regulus II.
		L. Manlius Vulso Longus II.
505	249	P. Claudius Pulcher.
		L. Junius Pullus.
506	248	C. Aurelius Cotta II.
		P. Servilius Geminus II.
507	247	L. Cæcilius Metellus II.
		M. Fabius Buteo.
508	246	M. Otacilius Crassus II.

A.U.C.	A.N.C.	
		M. Fabius Licinus.
509	245	M. Fabius Buteo II.
		C. Atilius Bulbus.
510	244	A. Manlius Torquatus Atticus.
		C. Sempronius Blæſus II.
511	243	C. Fundanius Fundulus.
		C. Sulpicius Gallus.
512	242	L. Luctatius Catulus.
		A. Poſtumius Albinus.
513	241	A. Manlius Torquat. Atticus II.
		Q. Luctatius Cerco.
514	240	C. Claudius Cento.
		M. Sempronius Tuditanus.
415	239	C. Mamilius Turinus.
		Q. Valerius Falto.
516	238	Ti. Sempronius Gracchus.
		P. Valerius Falto.
517	237	L. Cornelius Lentulus Caudinus.
		Q. Fulvius Flaccus.
518	236	P. Cornelius Lentulus Caudinus.
		C. Licinius Varus.
519	235	T. Manlius Torquatus.
		C. Atilius Bulbus II.
520	234	L. Poſtumius Albinus.
		Sp. Carvilius Maximus.
521	233	Q. Fabius Maximus Verrucoſus.
		M. Pomponius Matho.
522	232	A. Æmilius Lepidus.
		M. Publicius Malleolus.
523	231	M. Pomponius Matho II.
		C. Papirius Maſo.
524	230	M. Æmilius Barbula.
		M. Junius Pera.
525	229	L. Poſtumius Albinus II.
		Cn. Fulvius Centumalus.
526	228	Sp. Carvilius Maximus II.
		Q. Fabius Maximus Verrucoſus II.
527	227	P. Valerius Flaccus.
		M. Atilius Regulus.
528	226	M. Valerius Meſſalla.
		L. Apuſtius Fullo.
529	225	L. Æmilius Papus.

A.U.C.	A.N.C.	
530	224	C. Atilius Regulus.
		T. Manlius Torquatus II.
		Q. Fulvius Flaccus II.
531	223	C. Flaminius Nepos.
		P. Furius Philus.
532	222	Cn. Cornelius Scipio Calvus.
		M. Claudius Marcellus.
		Liv. Epit. XX.
533	221	P. Cornelius Scipio Afina.
		M. Minucius Rufus.
534	220	Lucius Veturius Philo.
		C. Luctatius Catulus.
		Vitio facti abdic. in e. l. f. f.
		M. Æmilius Lepidus II.
		M. Valerius Lævinus.
535	219	M. Livius Salinator.
		L. Æmilius Paullus.
536	218	P. Cornelius Scipio.
		T. Sempronius Longus.
		Liv. XXI, 6.
537	217	Cn. Servilius Geminus.
		C. Flaminius Nepos II.
		In prœl. occif. in e. l. f.
		M. Atilius Regulus II.
		Liv. XXI, 57. Polyb. Lib. I, p. 355.
538	216	C. Terentius Varro.
		L. Æmilius Paullus II.
		In prœlio occifus eft. Liv. XXII, 35. Polyb. Lib. I, p. 370. Forte fuffectus fuit
		L. Flaccus, *quem Varronis collegam facit Frontin. Strat. IV, 1, 4.*
539	215	L. Poftumius Albinus III.
		Hoc, antequam honorem iniret, a Gallis occifo, in e. l. fuff. eft.
		M. Claudius Marcellus II.
		Qui vitio factus abdic. & in e. l. fact. eft.
		Q. Fabius Maximus Verrucofus III.
		Ti. Sempronius Gracchus.
		Liv. XXIII, 24.
540	214	Q. Fabius Maximus Verrucofus IV.
		M. Claudius Marcellus III.
		Liv. XXIV, 9.

A. U. C.	A. N. C.	
541	213	Q. Fabius Maximus. Ti. Sempronius Gracchus II. *Liv. XXIV, 43.*
542	212	Q. Fulvius Flaccus III. Ap. Claudius Pulcher. *Liv. XXV, 2.*
543	211	Cn. Fulvius Centumalus II. P. Sulpicius Galba Maximus. *Liv. XXV, 41.*
544	210	M. Claudius Marcellus IV. M. Valerius Lævinus II. *Liv. XXVI, 22. XXVII, 34.*
545	209	Q. Fulvius Flaccus IV. Q. Fabius Maximus Verrucoſus V. *Liv. XXVII, 6.*
546	208	M. Claudius Marcellus V. *In prœlio occiſ. eſt.* T. Quinctius Criſpinus. *In magiſtr. ex vulnere mort. eſt. Liv. XXVII, 21 ſq.*
547	207	C. Claudius Nero. M. Livius Salinator II. *Liv. XXVII, 35. Front. Strat. I, 1, 9.*
548	206	L. Veturius Philo. Q. Cæcilius Metellus. *Liv. XXVIII, 10.*
549	205	P. Cornelius Scipio Africanus. P. Licinius Craſſus Dives. *Liv. XXVIII, 38.*
550	204	M. Cornelius Cethegus. P. Sempronius Tuditanus. *Liv. XXIX, 11.*
551	203	Cn. Servilius Cæpio. C. Servilius Geminus. *Liv. XXIX, 38.*
552	202	M. Servilius Pulex Geminus. Ti. Claudius Nero. *Liv. XXX, 26.*
553	201	Cn. Cornelius Lentulus. P. Ælius Pætus Catus. *Liv. XXX, 40.*

A. U. C.	A. N. C.	
554	200	P. Sulpicius Galba Maximus II. C. Aurelius Cotta. *Liv. XXXI*, 4.
555	199	L. Cornelius Lentulus. P. Villius Tappulus. *Liv. XXXI*, 49.
556	198	Sex. Ælius Pætus Catus. T. Quinctius Flamininus. *Liv. XXXII*, 7.
557	197	Cn. Cornelius Cethegus. Q. Minucius Rufus. *Liv. XXXII*, 27.
558	196	L. Furius Purpureo. M. Claudius Marcellus. *Liv. XXXIII*, 10.
559	195	L. Valerius Flaccus. M. Porcius Cato. *Liv. XXXIII*, 28.
560	194	P. Cornelius Scipio Africanus II. Ti. Sempronius Longus. *Liv. XXXIV*, 41.
561	193	L. Cornelius Merula. Q. Minucius Thermus. *Liv. XXXIV*, 53.
562	192	L. Quinctius Flamininus. Cn. Domitius Ahenobarbus. *Liv. XXXV*, 10.
563	191	P. Cornelius Scipio Nasica. M. Acilius Glabrio. *Liv. XXXV*, 24.
564	190	L. Cornelius Scipio Asiaticus. C. Lælius. *Liv. XXXVI*, 45.
565	189	M. Fulvius Ser. Nobilior. Cn. Manlius Vulso. *Liv. XXXVII*, 47.
566	188	M. Valerius Messalla. C. Livius Salinator. *Liv. XXXVIII*, 35.
567	187	M. Æmilius Lepidus. C. Flaminius. *Liv. XXXVIII*, 42.

A. U. C.	A. N. C.	Sp. Poſtumius Albinus.
568	186	Q. Marcius Philippus.
		Liv. XXXIX, 6.
569	185	Appius Claudius Pulcher.
		M. Sempronius Tuditanus.
		Liv. XXXIX, 23.
570	184	C. Claudius Pulcher.
		L. Porcius Licinus.
		Liv. XXXIX, 32 ſq.
571	183	M. Claudius Marcellus.
		Q. Fabius Labeo.
		Liv. XXXIX, 45.
572	182	Cn. Bæbius Tamphilus.
		L. Æmilius Paullus.
		Liv. XXXIX, 56.
573	181	P. Cornelius Cethegus.
		M. Bæbius Tamphilus.
		Liv. XL, 18.
574	180	A. Poſtumius Albinus Luſcus.
		C. Calpurnius Piſo.
		In magiſtr. mort. ſuffect.
		Q. Fulvius Flaccus.
		Liv. XL, 35, 37.
575	179	L. Manlius Acidinus Fulvianus.
		Q. Fulvius Flaccus.
		Fratres germani. Liv. XL, 43.
576	178	M. Junius Brutus.
		A. Manlius Vulſo.
		Liv. XL, 59.
577	177	C. Claudius Pulcher.
		Ti. Sempronius Gracchus.
		Liv. XLI, 8.
578	176	Cn. Cornelius Scipio Hiſpalus.
		In magiſtr. mort. in e. l. ſuffect.
		C. Valerius Lævinus.
		P. Petillius Spurinus.
		In magiſtr. occidit. Liv. XLI, 14, 17, 18.
579	175	P. Mucius Scævola.
		M. Æmilius Lepidus II.
580	174	Sp. Poſtumius Albinus Paullulus.
		Q. Mucius Scævola.

A.U.C.	A.N.C.	
581	173	L. Postumius Albinus. M. Popillius Lænas. *Liv. XLI, 28.*
582	172	C. Popillius Lænas. P. Ælius Ligur. *Liv. XLI, 9 sq.*
583	171	P. Licinius Crassus. C. Cassius Longinus. *Liv. XLII, 28.*
584	170	A. Hostilius Mancinus. A. Atilius Serranus. *Liv. XLIII, 4.*
585	169	Q. Marcius Philippus. Cn. Servilius Cæpio. *Liv. XLIII, 11.*
586	168	L. Æmilius Paullus II. C. Licinius Crassus. *Liv. XLIV, 17.*
587	167	Q. Ælius Pætus. M. Junius Pennus. *Liv. XLV, 16.*
588	166	M. Claudius Marcellus. C. Sulpicius Gallus. *Liv. XLV, 44.*
589	165	T. Manlius Torquatus. Cn. Octavius.
590	164	A. Manlius Torquatus. Q. Cassius Longinus. *In magistr. mortuus est.*
591	163	Ti. Sempronius Gracchus II. M. Juventius Thalna.
592	162	P. Cornelius Scipio Nasica. C. Marcius Figulus. *Liv. Epit. XLVII. Suffect.* P. Cornelius Lentulus. Cn. Domitius Ahenobarbus. *Pigh. annal. T. II, p. 406.*
593	161	M. Valerius Messalla. C. Fannius Strabo.
594	160	L. Anicius Gallus. M. Cornelius Cethegus. *Liv. Epit. XLVI.*

A. U. C.	A. N. C.	
		Cn. Cornelius Dolabella.
595	159	M. Fulvius Nobilior.
596	158	M. Æmilius Lepidus.
		C. Popillius Lænas II.
597	157	Sex. Julius Cæsar.
		L. Aurelius Orestes.
598	156	L. Cornelius Lentulus Lupus.
		C. Marcius Figulus II.
599	155	P. Cornelius Scipio Nasica II.
		M. Claudius Marcellus II.
600	154	Q. Opimius.
		L. Postumius Albinus.
		In magistr. mort. in e. l. f. e.
		M. Acilius Glabrio.
601	153	Q. Fulvius Nobilior.
		T. Annius Luscus.
602	152	M. Claudius Marcellus III.
		L. Valerius Flaccus.
		In magistr. mortuus est.
603	151	L. Licinius Lucullus.
		A. Postumius Albinus.
		Liv. Epit. XLVIII.
604	150	T. Quinctius Flamininus.
		M. Acilius Balbus.
605	149	L. Marcius Censorinus.
		Man. Manilius.
606	148	Sp. Postumius Albinus Magnus.
		L. Calpurnius Piso Cæsonius.
607	147	P. Cornelius Scipio African. Æmilian.
		C. Livius Mamilianus Drusus.
608	146	Cn. Cornelius Lentulus.
		L. Mummius.
609	145	Q. Fabius Æmilianus.
		L. Hostilius Mancinus.
610	144	Ser. Sulpicius Galba.
		L. Aurelius Cotta.
611	143	Appius Claudius Pulcher.
		Q. Cæcilius Metellus Macedonicus.
612	142	L. Cæcilius Metellus Calvus.
		Q. Fabius Maximus Servilianus.
613	141	Cn. Servilius Cæpio.
		Q. Pompejus Rufus.

A. U. C.	A. N. C.	
		C. Lælius Sapiens.
614	140	Q. Servilius Cæpio.
615	139	Cn. Calpurnius Piso.
		M. Popillius Lænas.
616	138	P. Cornelius Scipio Nasica Serapio.
		D. Junius Brutus Callaicus.
		Liv. Epit. LV, LVI. Front. Strat. IV, 1, 20.
617	137	M. Æmilius Lepidus Porcina.
		C. Hostilius Mancinus.
		Abdic. Liv. Epit. LV.
618	136	P. Furius Philus.
		S. Atilius Serranus.
619	135	Ser. Fulvius Flaccus.
		Q. Calpurnius Piso.
620	134	P. Cornelius Scipio African. Æmilian. II.
		C. Fulvius Flaccus.
		Liv. Epit. LVI.
621	133	P. Mucius Scævola.
		L. Calpurnius Piso Frugi.
622	132	P. Popillius Lænas.
		P. Rupilius.
623	131	P. Licinius Crassus Mucianus.
		L. Valerius Flaccus.
624	130	M. Claudius Pulcher.
		C. Perperna.
625	129	C. Sempronius Tuditanus.
		Man. Aquillius.
626	128	Cn. Octavius.
		T. Annius Luscus Rufus.
627	127	L. Cassius Longinus.
		L. Cornelius Cinna.
628	126	M. Æmilius Lepidus.
		L. Aurelius Orestes.
		Liv. Epit. LX.
629	125	M. Plautius Hypsæus.
		M. Fulvius Flaccus.
630	124	C. Cassius Longinus.
		C. Sextus Calvinus.
631	123	Q. Cæcilius Metellus Balearicus.
		T. Quinctius Flamininus.
632	122	Cn. Domitius Ahenobarbus.

A.U.C.	A.N.C.	
		C. Fannius Strabo.
633	121	L. Opimius.
		Q. Fabius Maximus Allobrogic.
634	120	P. Manilius.
		C. Papirius Carbo.
635	119	L. Cæcilius Metellus Dalmaticus.
		L. Aurelius Cotta.
636	118	M. Porcius Cato.
		In magistr. mort. in e. l. f. e.
		Q. Ælius Tubero.
		Q. Marcius Rex.
637	117	L. Cæcilius Metellus.
		Q. Mucius Scævola.
638	116	C. Licinius Geta.
		Q. Fabius Maximus Eburnus.
639	115	M. Æmilius Scaurus.
		M. Cæcilius Metellus.
640	114	M'. Acilius Balbus.
		C. Porcius Cato.
641	113	C. Cæcilius Metellus Caprarius.
		Cn. Papirius Carbo.
642	112	M. Livius Drusus.
		L. Calpurnius Piso Cæsoninus.
643	111	P. Cornelius Scipio Nasica.
		In magistr. mort.
		L. Calpurnius Piso Bestia.
644	110	M. Minucius Rufus.
		Sp. Postumius Albinus.
645	109	Q. Cæcilius Metellus Numidicus.
		M. Junius Silanus.
646	108	Ser. Sulpicius Galba.
		Q. Hortensius.
		Aggress. mag. non est, in e. l. f. e.
		M. Aurelius Scaurus.
647	107	L. Cassius Longinus.
		In præl. occis. in e. l. f. e.
		M. Æmilius Scaurus II.
		C. Marius.
648	106	C. Atilius Serranus.
		Q. Servilius Cæpio.
649	105	P. Rutilius Rufus.
		Cn. Mallius Maximus.

A. U. C.	A. N. C.	
		C. Marius II.
650	104	C. Flavius Fimbria.
651	103	C. Marius III.
		L. Aurelius Oreftes.
		In magiftr. mort. Plutarch. in Mario.
652	102	C. Marius IV.
		L. Luctatius Catulus.
653	101	C. Marius V.
		M. Aquillius.
654	100	C. Marius VI.
		L. Valerius Flaccus.
655	99	M. Antonius.
		A. Poftumius Albinus.
656	98	Q. Cæcilius Metellus.
		Tullius Didius.
657	97	Cn. Cornelius Lentulus.
		P. Licinius Craffus.
658	96	Cn. Domitius Ahenobarbus.
		C. Caffius Longinus.
659	95	P. Licinius Craffus.
		Q. Mucius Scævola.
660	94	C. Cælius Caldus.
		L. Domitius Ahenobarbus.
661	93	C. Valerius Flaccus.
		M. Herennius.
662	92	C. Claudius Pulcher.
		M. Perpenna.
663	91	L. Marcius Philippus.
		Sex. Julius Cæfar.
		Eutrop. V, 2.
664	90	L. Julius Cæfar.
		P. Rutilius Lupus.
		In præl. occif. Eutrop. V, 2.
665	89	Cn. Pompejus Strabo.
		L. Porcius Cato.
		In præl. occif. eft.
666	88	L. Corn. Sulla Felix.
		Q. Pompejus Q. F. Rufus.
		In mag. occif. eft. Patin. famil. Rom. p. 222.
667	87	Cn. Octavius.
		Occifus eft.

A.U.C.	A.N.C.	
		L. Cornelius Cinna.
		Coact. abdicare; in. e. l. f. e.
		L. Cornelius Merula.
		Postea quam abdic. occis. est. Eutrop. V, 3. Vellej. II, 20.
668	86	L. Cornelius Cinna II.
		C. Marius VII.
		In magistr. mort. in e. l. f. e.
		L. Valerius Flaccus II.
669	85	L. Cornelius Cinna III.
		Cn. Papirius Carbo.
670	84	Cn. Papirius Carbo II.
		L. Cornelius Cinna IV.
		In magistr. mort. est. Vellej. II, 24.
671	83	L. Corn. Scipio Asiaticus.
		C. Junius Norbanus.
		Eutrop. V, 5.
672	82	C. Marius.
		Cn. Papirius Carbo III.
		Ambo in magistr. occisi sunt. Eutrop. V, 5.
673	81	M. Tullius Decula.
		Cn. Cornelius Dolabella.
674	80	L. Cornelius Sulla Felix II.
		Q. Cæcilius Metellus Pius.
675	79	P. Servilius Vatia Isauricus.
		Appius Claudius Pulcher.
676	78	M. Æmilius Lepidus.
		Q. Lutatius Catulus.
		Eutrop. VI, 1.
677	77	D. Junius Brutus Julianus.
		M. Æmilius Mamercus Lepidus.
678	76	Cn. Octavius.
		C. Scribonius Curio.
679	75	L. Octavius.
		C. Aurelius Cotta.
680	74	L. Licinius Lucullus.
		M. Aurelius Cotta.
		Eutrop. VI, 5.
681	73	M. Terentius Varro Lucullus.
		C. Cassius Varus.
682	72	L. Gellius Publicola.

A.U.C.	A.N.C.	
		Cn. Cornelius Lentulus Clodianus.
683	71	Cn. Aufidius Oreſtes.
		P. Cornelius Lentulus Sura.
		Eutrop. VI, 7.
684	70	M. Licinius Craſſus.
		Cn. Pompejus Magnus.
685	69	Q. Hortenſius.
		Q. Cæcilius Metellus Creticus.
686	68	L. Cæcilius Metellus.
		In magiſtr. mort. eſt.
		Q. Marcius Rex.
687	67	C. Calpurnius Piſo.
		M'. Acilius Glabrio.
688	66	M'. Æmilius Lepidus.
		L. Volcatius Tullus.
689	65	L. Aurelius Cotta.
		L. Manlius Torquatus.
690	64	L. Julius Cæſar.
		C. Marcius Figulus.
691	63	M. Tullius Cicero.
		C. Antonius.
		Eutrop. VI, 12.
692	62	D. Junius Silanus.
		L. Licinius Murena.
		Eutrop. VI, 13.
693	61	M. Pupius Piſo Calpurnianus.
		M. Valerius Meſſalla Niger.
694	60	L. Afranius.
		Q. Cæcilius Metellus Celer.
695	59	C. Julius Cæſar.
		M. Calpurnius Bibulus.
696	58	L. Calpurnius Piſo Cæſonius.
		A. Gabinius.
697	57	P. Cornelius Lentulus Spinther.
		Q. Cæcilius Metellus.
698	56	Cn. Cornelius Lentulus Marcellinus.
		L. Marcius Philippus.
699	55	Cn. Pompejus Magnus II.
		M. Licinius Craſſus II.
		Eutrop. VI, 15.
700	54	L. Domitius Ahenobarbus.
		Appius Claudius Pulcher.

A. U. C.	A. N. C.	
		Cn. Domitius Calvinus.
701	53	M. Valerius Meſſalla.
702	52	Cn. Pompejus Magnus III.
		Primus ſine collega.
		ex Kal. Sext. Q. Cæcilius Metellus Pius Scipio.
703	51	Ser. Sulpicius Rufus.
		M. Claudius Marcellus.
704	50	L. Æmilius Paullus.
		C. Claudius Marcellus.
705	49	C. Claudius Marcellus.
		L. Cornelius Lentulus Cruſcellus.
706	48	C. Julius Cæſar II.
		P. Servilius Vatia Iſauricus.
707	47	C. Julius Cæſar. *Dictator* II.
		M. Antonius. *Mag. equit. Suffect.*
		Q. Fuſius Calenus.
		P. Vatinius.
		Eutrop. VI, 18.
708	46	C. Julius Cæſar III.
		M. Æmilius Lepidus.
		Eutrop. VI, 18.
709	45	C. Julius Cæſar IV. *ſolus. Suffect.*
		Q. Fabius Maximus.
		Eo mort. in e. l. ſ. e.
		C. Trebonius Aſper.
		Caninius Rebilus.
		Pagio in Apparat. chronolog. ad Annal. Baron. § 65, p. 13. hoc anno ſunt
		C. Julius Cæſar IV. &
		M. Lepidus. *Mag. equit.*
		Hoc etiam anno incipit annus Julianus.
710	44	C. Julius Cæſar V.
		Suffect.
		P. Cornelius Dolabella.
		M. Antonius. *Mag. equit.*
711	43	C. Vibius Panſa.
		In magiſtr. occiſ. in e. l. ſ. e. ex XIV. Kal. Sept.
		C. Julius Cæſar Octavianus.
		Hoc abdic. ſuff.

A.U.C.	A.N.C.	
		C. Carrinas.
		A. Hirtius.
		In magistr. occis. suffect.
		Q. Lepidus.
		In magistr. mort. suffect.
		P. Ventidius.
		Vellej. II, 65.
712	42	L. Munatius Plancus.
		M. Æmilius Lepidus II.
713	41	L. Antonius.
		P. Servilius Vatia Isauricus II.
		Forte h. a. Octavianus *primum cos. fuit.*
714	40	Cn. Domitius Calvinus II.
		Abdic. suffect.
		L. Cornelius Balbus.
		C. Asinius Pollio.
		Abdic. suffect.
		P. Canidius Crassus.
		Dio Cass. Hist. XLVIII, p. 365.
715	39	L. Marcius Censorinus.
		C. Calvisius Sabinus.
		Zosim. I, 4.
716	38	Appius Claudius Pulcher.
		C. Norbanus Flaccus.
717	37	M. Vipsanius Agrippa.
		L. Caninius Gallus.
		Abdic. suffect.
		T. Statilius Taurus.
718	36	L. Gellius Publicola.
		Abdic. suffect.
		L. Munatius Plancus II.
		M. Coccejus Nerva.
		Abdic. suffect.
		P. Sulpicius Quirinus.
719	35	L. Cornificius.
		Sextus Pompejus, Sex. F.
720	34	M. Antonius II.
		Kal. Jan. abdic. suffect.
		L. Sempronius Atratinus.
		L. Scribonius Libo.
		ex Kal. Jul. Paullus Æmilius Lepidus. C. Memmius.

A. U. C.	A. N. C.	
		ex Kal. Nov. M. Herennius.
721	33	C. Julius Cæfar Octavianus II. *Kal. Jan. abdic. in. e. l. f. e.*
		P. Autronius Pætus.
		ex Kal. Mai. L. Flavius.
		ex Kal. Jul. C. Fontejus Capito. M'. Acilius Aviola.
		ex Kal. Sept. L. Vinucius.
		ex Kal. Oct. L. Laronius.
		L. Volcatius Tullus.
722	32	Cn. Domitius Ahenobarbus.
		C. Sofius.
		ex Kal. Jul. L. Cornelius.
		ex Kal. Nov. M. Valerius.
723	31	C. Julius Cæfar Octavianus III.
		M. Valerius Meffalla Corvinus.
		ex Kal. Mai. M. Titius.
		ex Kal. Oct. C. Pompejus.
724	30	C. Julius Cæfar Octavianus IV.
		M. Licinius Craffus.
		ex Kal. Jul. C. Antiftius Vetus.
		ex Id. Sept. M. T. M. F. Cicero.
		ex Kal. Nov. L. Sænius.
725	29	C. Julius Cæfar Octavianus V.
		Sextus Apulejus.
		ex Kal. Jul. Potitus Valerius Meffalla.
		ex Kal. Nov. C. Furnius. C. Cluvius.
726	28	C. Julius Cæfar Octavianus VI.
		M. Vipfanius Agrippa L. F. II.
727	27	C. Julius Cæfar Octavianus Auguftus VII. *Ex hoc honore appellatus Auguftus.*
		M. Vipfanius Agrippa III.
728	26	C. Jul. Cæfar Octavian. Aug. VIII.
		T. Statilius Taurus II.
729	25	C. Jul. Cæfar Octavian. Aug. IX.
		M. Junius Silanus.
730	24	C. Jul. Cæfar Octavian. Aug. X.
		C. Norbanus Flaccus.
731	23	C. Jul. Cæfar Octavian. Aug. XI. *Abdic. in e. l. f. e.*

A.U.C.	A.N.C.	
		L. Seſtius.
		A. Terentius Varro Murena.
		In mag. mort. e. ſuff.
		Cn. Calpurnius Piſo.
732	22	M. Claudius Marcellus Æſerninus II.
		L. Arruntius.
733	21	M. Lollius.
		Q. Æmilius Lepidus.
734	20	M. Apulejus.
		P. Silius Nerva.
		Dio. Caſſ. Hiſt. LIV, p. 527.
735	19	Cn. Sentius Saturninus.
		Q. Lucretius Veſpillo.
		ex Kal. Jul. M. Vinucius.
		Vipſanius Agrippa.
736	18	P. Cornelius Lentulus Marcellinus.
		Cn. Cornelius Lentulus.
		Dio Caſſ. LIV, p. 529.
737	17	C. Furnius.
		C. Junius Silanus.
		Dio Caſſ. LIV, p. 533.
738	16	L. Domitius Ahenobarbus.
		P. Cornelius Scipio.
		ex Kal. Jul. L. Tatius Rufus.
		Dio Caſſ. LIV, p. 533.
739	15	M. Livius Druſus Libo.
		L. Calpurnius Piſo.
		Dio Caſſ. LIV, p. 535.
740	14	M. Licinius Craſſus.
		Cn. Cornelius Lentulus.
		Dio Caſſ. LIV, p. 537.
741	13	Ti. Claudius Nero.
		P. Quinctilius Varus.
		Dio Caſſ. LIV, p. 539.
742	12	M. Valerius Meſſalla Barbatus Æmilianus.
		Hoc in mag. mort. in e. l. ſuff. e.
		C. Valgius Rufus.
		Abdic. in e. l. ſuff.
		C. Caninius Rebilus.
		In mag. mort. eſt.

A. U. C.	A. N. C.	
		P. Sulpicius Quirinus.
		Dio Caſſ. LIV, p. 541.
743	11	Q. Ælius Tubero.
		Paullus Fabius Maximus.
		Dio Caſſ. LIV, p. 544.
744	10	Julius Antonius.
		Q. Fabius Maximus Africanus.
		Dio Caſſ. LV, p. 546.
745	9	Nero Claudius Druſus.
		In mag. mort. eſt.
		T. Quinctius Criſpinus.
746	8	C. Marcius Cenſorinus.
		C. Aſinius Gallus.
747	7	Ti. Claudius Nero II.
		Cn. Calpurnius Piſo II.
748	6	D. Lælius Balbus.
		C. Antiſtius Vetus.
		Suffect. ex Kal. Jul.
		L. Manlius.
		Q. Nonius Aſprenas Torquatus.
749	5	Cæſar Octavianus Auguſtus XII.
		Abdic. in e. l. ſuffect.
		——— ——— ———
		L. Cornelius Sulla.
		Plin. Hiſt. nat. VII, 13. Hiſce Coſſ. Chriſtum natum fuiſſe, ſcribit Noriſ. Cenotaph. Piſan. Diſſ. II, cap. 5, p. 131.
750	4	C. Calviſius Sabinus.
		L. Patienus Rufus.
751	3	L. Cornelius Lentulus.
		M. Valerius Meſſalinus.
		Hiſce Coſſ. natum Chiſtum ait M. Velſer. Opp. p. 62.
752	2	Cæſar Octavianus Auguſtus XIII.
		Abdic. in e. l. f.
		ex Kal. Sept. Q. Fabricius.
		M. Plautius Silvanus.
		Abdic. in e. l. f.
		ex Kal. Jul. C. Caninius Gallus.
		Hoc anno — A. — Cæcina ſuffectus conſul fuit, cujus meminit Vellej. II,

A. U. C.	A. N. C.	
		112. vid. Patin. Famil. Rom. p. 53.
753	1	Cossus Cornelius Lentulus Isauricus.
		L. Calpurnius Piso Augur.

A. U. C.	P. N. C.	
754	1	C. Julius Cæsar Vipsanianus,
		Aug. fil. adopt.
		L. Æmilius Paullus.
755	2	P. Vinucius Nepos.
		P. Alfinius Varus.
756	3	L. Ælius Lamia.
		M. Servilius Geminus.
757	4	Sextus Ælius Catus.
		C. Sentius Saturninus.
758	5	Cn. Cornelius Cinna Magnus.
		L. Valerius Messalla Volusus.
759	6	M. Æmilius Lepidus.
		L. Arruntius Nepos.
		Suffect. ex Kal. Jul.
		C. Ætius Capito.
		C. Vibius Postumius.
760	7	A. Licinius Nerva Silianus.
		Q. Cæcilius Metellus Creticus Silanus.
		Suffect. ex Kal. Jul.
		P. Cornelius Lentulus Scipio.
		T. Quinctius Crispinus Valerianus.
761	8	M. Furius Camillus.
		Sextus Nonius Quinctilianus.
		Suffect. ex Kal. Jul.
		L. Apronius.
		A. Vibius Habitus.
762	9	C. Poppæus Sabinus.
		Q. Sulpicius Camerinus.
		Suffect. ex Kal. Jul.
		M. Papius Mutilus.
		Q. Poppæus Secundus.
763	10	P. Cornelius Dolabella.
		C. Junius Silanus.
		In e. l. suff. ex Kal. Jul.

A. U. C.	P. N. C.	
		Serv. Corn. Lentulus Maluginensis.
		Suffect.
		Lucius Silanus.
		C. Vellejus Tutor.
		Gruter. Inscript. p. 440, num. 7.
		M. Silanus.
		C. Vellejus Tutor.
764	11	M. Æmilius Lepidus.
		Abdic. in e. l. f.
		ex Kal. Jul. L. Cassius Longinus.
		T. Statilius Taurus.
765	12	Germanicus Cæsar, *Tib. fil.*
		C. Fontejus Capito.
		In e. l. f. ex Kal. Jul.
		C. Visellius Varro.
766	13	C. Silius Nepos.
		L. Munacius Plancus.
767	14	Sextus Pompejus Nepos.
		Sextus Apulejus Nepos.
		Huc usque Golzii ex numismatibus Fasti.
768	15	Drusus Cæsar, *Tib. Aug. fil.*
		C. Norbanus Flaccus.
		Incipiunt Fasti in perpetuis columnis, ut vocant.
769	16	T. Statilius Sisenna Taurus.
		L. Scribonius Libo.
		In e. l. suff. ex Kal. Jul.
		Jul. Pomponius Græcinus.
		Dio Cass. LVII, 612.
770	17	C. Cæcilius Rufus.
		L. Pomponius Flaccus Græcinus.
		Dio Cass. LVII, 613.
771	18	Cl. Tiberius Nero August. III.
		Abdic. in e. l. f.
		L. Sejus Tubero.
		Germanicus Cæsar II. *Suff.*
		Rubellius Blandus.
772	19	M. Junius Silanus.
		L. Norbanus Balbus.
		Dio Cass. LVII, 615.
773	20	M. Valerius Messalla.
		M. Aurelius Cotta.

A.U.C.	P.N.C.	
774	21	Cl. Tiberius Nero Augustus IV.
		Abdic. in e. l. f.
		ex Kal. April. — — —
775	22	Drusus Cæsar, *Tib. Aug. fil.* II.
		Decius Haterius Agrippa.
		C. Sulpicius Galba.
		Suffect. ex Kal. Jul.
		M. Coccejus Nerva.
		C. Vibius Rufinus.
		Lydiat. p. 43. Patin. Fam. R. p. 79.
776	23	C. Asinius Pollio. *Forte suff. e.*
		L. Marcius.
		C. Antistius Vetus.
777	24	Sextus Cornelius Cethegus.
		L. Visellius Varro.
778	25	M. Asinius Agrippa.
		Cossus Cornelius Lentulus.
779	26	C. Calvisius Sabinus.
		Cn. Cornelius Lentulus Getulicus.
		Suffect. ex Kal. Jul.
		Q. Marcius Barea.
		T. Rustius Nummius Gallus.
780	27	M. Licinius Crassus.
		L. Calpurnius Piso.
781	28	Appius Junius Silanus.
		P. Silius Nerva.
782	29	C. Rubellius Geminus.
		C. Fusius Geminus.
		Suffect. ex Kal. Jul.
		Q. Pomponius Secundus.
		M. Sanquinius Maximus.
		Gruter. inscript. p. 1087, num. 1. Sed pro hisce in Epistola consulari Norisii leguntur
		A. Plautius.
		L. Nonius Asprenas.
783	30	M. Vinicius Quartinus.
		C. Cassius Longinus.
		Suffect.
		C. Cassius Longinus.
		L. Nævius Surdinus.
784	31	Cl. Tiberius Nero Cæsar Aug. V.

A. U. C.	P. N. C.	
		L. Ælius Sejanus.
		Suffect.
		VII Id. Mai. Fauſtus Cornelius Sulla. Sextidius Catullinus.
		Kal. Jul. L. Fulcinius Trio.
		Kal. Oct. P. Memmius Regulus.
		Tacit. Ann. V, 11. Gruter. Inſcr. p. 1087, num. 1. Noriſ. Epiſt. conſ. p. 404.
785	32	Cn. Domitius Ahenobarbus.
		A. Vitellius Nepos.
		In mag. mort. in e. l. f. ex Kal. Jul.
		M. Furius Camillus Scribonianus.
		Tacit. Ann. VI, 1. Gruter. l. c. p. 1087, num. 1.
786	33	Serg. Sulpicius Galba.
		In e. l. ſuff.
		ex Kal. Jul. L. Salvius Otho.
		L. Cornelius Sulla.
787	34	L. Vitellius.
		Paullus Fabius Perſicus.
788	35	C. Ceſtius Gallus Camerinus.
		M. Servilius Geminus Nonianus.
		Plin. Hiſt. nat. XXXVII, 6.
789	36	Sex. Papinius Gallienus.
		Q. Plautius Nepos.
		In e. l. ſuff.
		ex Kal. Jul. P. Petronius.
790	37	Cn. Acerronius Proculus.
		C. Pontius Nigrinus.
		Suffect. ex Kal. Jul.
		Tiberius Claudius.
		Cajus Caligula.
		Sueton. Caligul. c. 15. Dio Caſſ. LIX, 644. Pagius Diſſ. hypat. c. 11.
791	38	M. Aquillius Julianus.
		P. Nonius Aſprenas.
792	39	Cajus Cæſar Caligula Auguſtus Germanicus II.
		Abdic. in e. l. f.
		prid. Kal. Febr. Sabinus Maximus.
		L. Apronius Cæſianus.

A.U.C.	P.N.C.	
		Abdic. in e. l. f.
		ex Kal. Jul. Cn. Domitius Corbulo.
		Ambobus suffect. ex Non. Sept.
		Sex. Domitius Afer.
		Q. Curtius Rufus.
793	40	C. Cæsar Caligula Aug. Germanic. III.
		Sine collega. Abdic. in e. l. f. prid. Id. Jan.
		L. Gellius Publicola.
		M. Coccejus Nerva.
		Ex Kal. Jul.
		Sex. Junius Celer.
		Sex. Nonius Quinctilianus.
794	41	C. Cæsar Caligula Aug. Germanic. IV.
		Abdic. in e. l. f.
		ad VII Id. Jan. Q. Pomponius Secundus II.
		Cn. Sentius Saturninus.
		Suffect. incertum in cujus locum
		ex Kal. Jul. — — Venustus.
795	42	Tiberius Claudius Nero Augustus II.
		Abdic. in e. l. f.
		prid. Kal. Mai. C. Vibius Crispus.
		C. Cæcina Largus Germanicus.
796	43	Tiberius Claudius Nero Augustus III.
		Abdic. in e. l. f.
		pr. Kal. Mart. P. Valerius Asiaticus.
		L. Vitellius II.
		Suffecti sunt forsan ex Kal. Jul.
		Q. Curtius Rufus.
		Vipsanius Lænas.
		Pigh. annal. T. III, p. 573.
797	44	C. Vibius Crispinus.
		T. Statilius Taurus II.
798	45	M. Vinicius Quartinus II.
		M. Statilius Corvinus.
		Suffect. ex Kal. Jul.
		M. Cluvius Rufus.
		Pompejus Silvanus.
799	46	C. Valerius Asiaticus II.
		M. Junius Silanus.
		Suffect. ex Kal. Jul.

A. U. C.	P. N. C.	
		P. Sullius Rufus.
		P. Ostorius Scapula.
800	47	——— ———
		In magistr. mort. suffect.
		Tiberius Claudius Nero Aug. Germ. IV.
		Abdic. in e. l. f. ex Kal. Mart.
		Ti. Plautius Silvanus Ælianus.
		L. Vitellius III.
		Dio Cass. LX, 684.
801	48	A. Vitellius.
		L. Vipsanius Publicola.
		Suffect. ex Kal. Jul.
		L. Vitellius.
		C. Calpurnius Piso.
802	49	C. Pompejus Longinus Gallus.
		Q. Veranius Nepos.
		Suffect. ex Kal. Mai.
		L. Memmius Pollio.
		Q. Allius Maximus.
803	50	C. Antistius Vetus.
		M. Suillius Rufus Servilianus.
804	51	Tiberius Claudius Cæsar Aug. Germ. V.
		Ser. Cornelius Scipio Orfitus.
		Suffect. ex Kal. Jul.
		C. Minucius Fundanus.
		C. Vetennius Severus.
		ex Kal. Nov.
		T. Flavius Vespanianus.
		——— ———
805	52	P. Cornelius Sulla Faustus.
		L. Salvius Otho Titianus.
		Suffect. ex Kal. Jul.
		Servilius Barea Soranus.
		M. Licinius Crassus Mucianus.
		ex Kal. Nov.
		L. Cornelius Sulla.
		T. Flavius Sabinus Vespasianus.
806	53	Dec. Junius Silanus.
		Q. Haterius Antoninus.
807	54	M. Asinius Marcellus.
		M'. Acilius Aviola.
		Videtur suffect. ex Kal. Nov.

A. U. C.	P. N. C.	
		L. Annæus *ſive* Junius Gallio.
		Lydiat. pag. 60.
808	55	Nero Claudius Cæſar.
		Abdic. in e. l. f.
		prid. Kal. Mart. — —
		L. Antiſtius Vetus.
		Forte ſuff.
		Pompejus.
809	56	Q. Voluſius Saturninus.
		P. Cornelius Scipio.
		Suffect.
		ex Kal. Jul. —— ——
810	57	Nero Claudius Cæſar II.
		L. Calpurnius Piſo.
		Suffect. ex Kal. Jul.
		Ducennius Geminus.
		Pompejus Paullinus.
		Tacit. ann. XV, 18. Lydiat. Ser. ſumm. mag. p. 62.
811	58	Nero Claudius Cæſar III.
		Abdic. in e. l. f.
		prid. Kal. Mai. C. Suetonius Paullinus.
		M. Valerius Meſſalla.
812	59	C. Vipſanius Apronianus.
		C. Fontejus Capito.
813	60	Nero Claudius Cæſar IV.
		Coſſus Cornelius Lentulus.
		Suffect.
		ex Kal. Jul. —— ——
814	61	C. Cæſonius Pætus.
		C. Petronius Turpilianus.
		Forte ſuffect.
		P. Calviſius Ruſo. *Suffect.*
		ex Kal. Jul. —— ——
		Forſan Vectius Bolanus.
815	62	P. Marius Celſus.
		L. Aſinius Gallus. *Suffect.*
		ex — — Junius Marullus.
		ex Kal. Jul.

A. U. C.	P. N. C.	L. Annæus Seneca.
		Trebellius Maximus.
816	63	L. Memmius Regulus.
		P. Virginius Rufus.
		Senec. Quæſt. nat. VI, 1.
817	64	C. Lecanius Baſſus.
		M. Licinius Craſſus Frugi.
818	65	P. Silius Nerva.
		C. Julius Atticus Veſtinus.
		In magiſtr. occiſ. Suffect. ex Kal. Jul.
		Plautius Lateranus.
		Anicius Cerealis.
		Pagius Critic. Baron. p. 50. conſules ordinarios ita ponit:
		A. Licinius Nerva Silianus.
		M. Veſtinus Atticus.
		Verum conſules ordinarii h. a. a Cuſpiniano feruntur:
		— — Celſinus.
		— — Apulejus.
819	66	C. Suetonius Paullinus.
		L. Pontius Teleſinus.
820	67	L. Fontejus Capito.
		C. Julius Rufus.
		Suffect. ex Kal. Jul.
		Nero Claudius Cæſar Aug. V. *ſine collega.*
821	68	Catius Silius Italicus.
		M. Galerius Trachalus Turpillianus.
		Suffect.
		Ciconius Varro.
		Is Kal. Jul. deſignatus erat, ſed antequam iniret, occiſus eſt.
		ex Kal. Jul. C. Bellicius Natalis.
		P. Cornelius Scipio Aſiaticus.
		Verum Lydiat. Ser. ſumm. magiſtr. p. 68 ponit: ex Kal. Jul.
		M. Plautius Silvanus.
		M. Salvius Otho.
		ex Kal. Sept.
		C. Bellicius Natalis.
		P. Cornelius Scipio Aſiaticus.

A. U. C.	P. N. C.	
822	69	Ser. Sulpicius Galba II.
		T. Vinius Rufinus.
		Ambo in mag. occisi sunt. Suffect. ex a. d. XVI Kal. Febr.
		Imp. M. Salvius Otho Cæsar Aug.
		L. Salvius Otho Titianus II.
		ex Kal. Mart.
		T. Virginius Rufus.
		Vopiscus Pompejus Silvanus.
		ex Kal. Mai.
		M. Cælius Sabinus.
		T. Flavius Sabinus.
		ex Kal. Jul.
		T. Arrius Antoninus.
		P. Marius Celsus II.
		ex Kal. Sept.
		C. Vabius Valens.
		A. Licinius Cæcina.
		Perduell. damn. suffect. ex pr. Kal. Nov.
		Roscius Regulus.
		ex Kal. Nov.
		Cn. Cæcilius Simplex.
		C. Quinctius Atticus.
823	70	Imp. T. Flavius Vespasianus II.
		Titus Vespasianus.
		Suffect. ex Kal. Jul.
		T. Flavius Domitianus.
		M. Licinius Crassus Mucianus II.
		ex Kal. Sept.
		P. Valerius Asiaticus.
		ex Kal. Nov.
		L. Annius Bassus.
		C. Cæcina Pætus.
824	71	Imp. T. Flavius Vespasianus III.
		M. Coccejus Nerva.
		Suffect. ex Kal. Mart.
		T. Flavius Domitianus.
		Cn. Pedius Castus.
825	72	Imp. T. Flavius Vespasianus IV.
		T. Flavius Vespasianus II. (*Imp. fil.*)
826	73	T. Flavius Domitianus II.
		M. Valerius Messalinus.

A. U. C.	P. N. C.	
		Imp. T. Flavius Vespasianus V.
827	74	T. Flavius Vespasianus III.
		Suffect. ex Kal. Jul.
		T. Flavius Domitianus III.
828	75	T. Flavius Vespasianus Aug. VI.
		T. Flavius Vespasianus IV.
		Suffect. ex Kal. Jul.
		T. Flavius Domitianus IV.
		M. Licinius Mucianus III.
		Plin. Hist. nat. VII, 3.
829	76	T. Flavius Vespasianus Aug. VII.
		T. Flav. Vespasianus V.
		Suffect. ex Kal. Jul.
		T. Flavius Domitianus V.
		T. Plautius Silvanus Ælianus II.
830	77	Imp. T. Fl. Vespasianus VIII.
		T. Flav. Vespasianus VI.
		Suffect. ex Kal. Jul.
		T. Flavius Domitianus VI.
		Cn. Julius Agricola.
831	78	L. Cejonejus Commodus Verus.
		C. Cornelius Priscus.
832	79	Imp. T. Fl. Vespasianus IX.
		T. Flav. Vespasianus VII.
833	80	Imp. T. Fl. Vespasianus VIII. (*Vespas. fil.*)
		T. Flav. Domitianus VII.
834	81	M. Plautius Silvanus.
		M. Annius Verus Pollio.
		Phil. a Turre in Monum. vet. Ant. p. 96 consules hos ponit :
		L. Flavius Silva Nonius Bassus.
		Asinius Pollio Verrucosus.
		Suffect. ex Kal. Mai.
		L. Vettius Paullus.
		T. Junius Montanus.
		Suffect.
		L. Ælius Plautius Lamia.
		Q. Pactumejus Fronto.
835	82	Imp. T. Flav. Domitianus VIII.
		T. Flavius Sabinus.
		Suffectus forte

A. U. C.	P. N. C.	
		P. Valerius Patruinus.
		Gruter. Inscr. p. 1081, num. 2.
836	83	Imp. T. Flav. Domitianus IX.
		T. Virginius Rufus II.
837	84	Imp. T. Flav. Domitianus X.
		Appius Junius Sabinus.
838	85	Imp. T. Flav. Domitianus XI.
		T. Aurelius Fulvus.
839	86	Imp. T. Flav. Domitianus XII.
		Ser. Cornelius Dolabella.
840	87	Imp. T. Flav. Domitianus XIII.
		A. Volusius Saturninus.
841	88	Imp. T. Flav. Domitianus XIV.
		L. Minucius Rufus.
842	89	T. Aurelius Fulvus II.
		A. Sempronius Atratinus.
843	90	Imp. T. Flav. Domitianus XV.
		M. Coccejus Nerva II.
844	91	M. Ulpius Trajanus Crinitus.
		M'. Acilius Glabrio.
845	92	Imp. T. Flav. Domitianus XVI.
		A. Volusius Saturninus II.
846	93	Sex. Pompejus Collega.
		Cornelius Priscus.
		Suffect. ex Kal. Jul.
		M. Lollius Paullinus.
		Valer. Asiaticus Saturninus.
		ex Kal. ———
		C. Antius.
		A. Julius Quadratus.
847	94	L. Nonius Asprenas Torquatus.
		M. Arricinius Clemens.
		Suffect. ex Kal. Jul.
		Sextilius Lateranus.
		C. Silius Italicus III.
848	95	Imp. T. Flav. Domitianus XVII.
		T. Flavius Clemens.
849	96	C. Fulvius Valens.
		C. Antistius Vetus.
		Suffect. ex Kal. Nov.
		T. Flavius Sabinus.
		T. Arrius Antonius.

A. U. C.	P. N. C.	
850	97	Imp. Coccejus Nerva III.
		T. Virginius Rufus III.
		Mort. in magistr. suffect.
		Cornelius Tacitus, *Historicus.*
		Suffect. ex Kal. Jul.
		Domitius Apollinaris.
		Q. Fabius Vejento.
		ex Kal. ———
		M. Cornelius Fronto.
		Q. Fabius Postumus.
		ex Kal. Nov.
		C. Publicius Certus.
		Vitio fact. in e. l. s.
		S. Pompejus Collega II.
		Vettius Proculus.
851	98	Imp. Coccejus Nerva IV.
		Cæs. M. Ulpius Trajanus II.
		Suffect. ex Kal. Jul.
		C. Sosius Senecio.
		L. Licinius Sura.
		ex Kal. Octobr.
		Afranius Dexter.
		In mag. occisus est. Vid. Plin. Ep. VIII, 14.
852	99	C. Sosius Senecio II.
		A. Cornelius Palma.
853	100	Imp. M. Ulpius Trajanus III.
		M. Cornelius Fronto III.
		Suffect. ex Kal. Mart.
		Sex. Pomponius Collega III.
		ex Kal. Sept.
		C. Plinius Cæcilius Secundus.
		Sp. Cornelius Tertullus.
		ex Kal. Nov.
		Julius Ferox.
		Acutius Nerva.
		Et post hos denique
		L. Roscius Ælianus.
		Ti. Claudius Sacerdos.
854	101	Imp. M. Ulpius Trajanus IV.
		Sex. Ar[illegible]jus Pætus.
		Suffect. ex Kal. Mart.

A.U.C.	P.N.C.	
		Cornelius Scipio Orfitus.
		ex Kal. Mai.
		Bæbius Macer.
		M. Valerius Paullinus.
		ex Kal. Jul.
		C. Rubrius Gallus.
		Q. Cælius Hiſpo.
855	102	C. Soſius Senecio III.
		L. Licinius Sura II.
		Suffect. ex Kal. Jul.
		Man. Acilius Rufus.
		C. Cæcilius Claſſicus.
856	103	Imp. M. Ulpius Trajanus V.
		L. Appius Maximus II.
857	104	Suranus.
		P. Neratius Marcellus.
858	105	Ti. Julius Candidus II.
		A. Julius Quadratus II.
859	106	L. Cejonejus Commodus Verus.
		L. Tutius Cerealis.
860	107	C. Soſius Senecio IV.
		L. Licinius Sura III.
		Suffect. ex Kal. Jul.
		Suranus II.
		C. Servilius Urſus Servianus II.
861	108	Ap. Annius Trebonius Gallus.
		M. Atilius Metilius Bradua.
		Suffect. ex Kal. Mart.
		C. Julius Africanus.
		Clodius Criſpinus.
862	109	A. Cornelius Palma II.
		C. Calviſius Tullus II.
		Suffect.
		P. Ælius Hadrianus.
		L. Publilius Celſus.
863	110	Clodius Criſpinus.
		Solenus Orfitus.
864	111	C. Calpurnius Piſo.
		Vettius Ruſticus Bolanus.
		Suffect. ex Kal. Mart.
		C. Julius Urſus Servilius Servianus II

A.U.C.	P.N.C.	
		L. Fabius Justus.
865	112	Imp. Nerva Trajanus VI.
		C. Julius Africanus.
866	113	L. Publilius Celsus II.
		C. Clodius Crispinus.
867	114	Q. Ninnius Hasta.
		P. Manilius Vopiscus.
868	115	M. Valerius Messalla.
		C. Popilius Carus Pedo Vergilianus.
869	116	Æmilius Ælianus.
		L. Antistius Vetus.
870	117	Quinctius Niger.
		T. Vipsanius Apronianus.
		Suffect. ex Kal. Jul.
		M. Erucius Clarus.
		Ti. Julius Alexander.
871	118	Imp. Cæsar Hadrianus II.
		Ti. Claud. Fuscus Salinator.
872	119	Imp. Cæsar Hadrianus III.
		Q. Junius Rusticus.
873	120	L. Catilius Severus.
		L. Aurelius Fulvus.
874	121	M. Annius Verus II.
		L. Augur.
875	122	Man. Acilius Aviola.
		C. Corellius Pansa.
876	123	Q. Arrius Pætinus.
		C. Ventidius Apronianus.
877	124	Man. Acilius Glabrio.
		C. Bellicius Torquatus.
878	125	P. Cornelius Scipio Asiaticus II.
		Q. Vettius Aquilinus.
879	126	Vespronius Candidus Verus II.
		Ambiguus Bibulus.
880	127	Gallicanus.
		D. Cælius Titianus.
881	128	L. Nonius Asprenas Torquatus.
		M. Annius Libo.
882	129	P. Juventius Celsus II.
		Q. Julius Balbus.
		Suffect. ex Kal. Mart.
		T. Aufidius Fronto.

A.U.C.	P.N.C.	
		Arrius Severianus.
		ex Kal. Nov.
		C. Neratius Marcellus.
		Cn. Lollius Gallus.
883	130	Q. Fabius Catullinus.
		M. Flavius Aper.
884	131	Ser. Octavius Lænas Pontianus.
		M. Antonius Rufinus.
885	132	Sentius Augurinus.
		Arrius Severianus II.
886	133	Hiberus.
		Junius Silanus Sisenna.
887	134	C. Julius Servilius Ursus Servianus III.
		C. Vibius Juventius Varus.
888	135	Pompejus Lupercus.
		L. Julius Atticus Licinianus.
889	136	L. Cejonejus Commodus Verus.
		Sex. Vetulenus Civica Pompejanus.
890	137	L. Ælius Verus Cæsar II.
		P. Cælius Balbinus Vibullius.
891	138	Sulpicius Camerinus.
		Quinctius Niger Magnus.
892	139	Imp. T. Ælius Hadrianus Antoninus Pius II.
		Cajus Bruttius Præsens.
893	140	Imp. T. Ælius Hadrianus Antoninus Pius III.
		M. Ælius Aurelius Cæsar.
894	141	M. Peducæus Syloga Priscinus.
		T. Hœnius Severus.
895	142	L. Cuspius Rufinus.
		L. Statius Quadratus.
896	143	C. Bellicius Torquatus.
		Ti. Claud. Atticus Herodes.
897	144	P. Lollianus Avitus.
		C. Gavius Maximus.
898	145	Imp. T. Ælius Hadr. Antoninus Pius IV.
		M. Ælius Aurelius Verus Cæsar II.
899	146	Sextus Erucius Clarus II.
		Cn. Claudius Severus.
900	147	M. Valerius Largus.

A. U. C.	P. N. C.	
901	148	M. Valerius Mesallinus.
		C. Bellicius Torquatus II.
		M. Salvius Julianus.
902	149	Ser. Cornelius Scipio Orfitus.
		Q. Nonius Priscus.
903	150	Romulus Gallicanus.
		Antistius Vetus.
904	151	Sex. Quintilius Gordianus.
		Sex. Quintilius Maximus.
905	152	Sex. Acilius Glabrio.
		C. Valerius Omollus Verianus. *Reines. Inscr. p. 371.*
906	153	C. Bruttius Præsens II.
		Antonius Rufinus.
907	154	L. Ælius Aurel. Commodus Verus Cæsar. *Abdic. suffect.*
		Aquillius Orfitus.
		Sextilius Lateranus.
908	155	C. Julius Severus.
		M. Rufinius Sabinianus. *Suffect. ex Kal. Nov.*
		Antius Pollio.
		Opimianus.
909	156	M. Plautius Silvanus.
		L. Sentius Augurinus.
910	157	Vetulenus Barbarus.
		Regulus.
911	158	Tertullus.
		Licinius Sacerdos.
912	159	Plautius Quintillus.
		M. Statius Priscus.
913	160	T. Clodius Vibius Varus.
		Ap. Annius Atilius Bradua.
914	161	M. Ælius Aurel. Antonin. Verus Cæsar III.
		L. Ælius Aurelius Commodus Verus Cæsar II.
915	162	Q. Junius Rusticus.
		C. Vettius Aquilinus. *Suffect. ex Kal. Jul.*
		Q. Flavius Tertullus.
916	163	L. Papirius Ælianus.

A. U. C.	P. N. C.	
		M. Aurelius.
		Suffect.
		Junius Paſtor.
917	164	C. Julius Macrinus,
		L. Cornelius Celſus.
918	165	Servilius Pudens.
		L. Cornelius Scipio Orfitus,
919	166	Servilius Pudens II.
		T. Vitraſius Pollio.
920	167	Imp. Lucius Aurelius Verus III.
		T. Numidius Quadratus.
921	168	T. Junius Montanus.
		L. Vettius Paullus.
922	169	Q. Soſius Priſcus.
		P. Cælius Apollinaris.
923	170	M. Aurelius Severus Cethegus,
		L. Junius Clarus.
924	171	L. Septimius Severus II.
		Herennianus.
925	172	Claudius Maximus.
		Cornelius Scipio Orfitus.
926	173	Cn. Claudius Severus II.
		M. Aurelius Claudius Pompejanus.
927	174	Ap. Annius Trebonius Gallus,
		Fulvius Flaccus.
928	175	Calpurnius Piſo.
		M. Salvius Julianus.
929	176	T. Vitraſius Pollio II.
		M. Flavius Aper II.
930	177	Imp. L. Ælius Aurelius Commodus.
		Plautius Quintillus.
931	178	Vettius Rufus.
		Cornelius Scipio Orfitus.
932	179	Imp. L. Ælius Aurelius Commodus II,
		Veſpronius Candidus Verus.
		Suffect. ex Kal. Jul.
		P. Helvius Pertinax.
		M. Didius Severus Julianus.
933	180	L. Fulvius Bruttius Præſens II.
		Sex. Quintilius Condianus.
934	181	Imp. L. Ælius Aurelius Commodus III.
		Antiſtius Burrus II.

A. U. C.	P. N. C.	Petronius Mamertinus.
935	182	M. Vettius Trebellius Rufus.
		Suffect. ex Kal. Jul.
		Æmilius Juncus.
		Atilius Severus.
936	183	Imp. L. Ælius Aurelius Commodus IV.
		M. Aufidius Victorinus II.
937	184	M. Eggius Marullus.
		Numer. Papirius Ælianus.
938	185	Triarius Maternus.
		M. Atilius Metilius Bradua.
		Suffect. ex Kal. Jul.
		C. Pescennius Niger II.
		L. Septimius Severus.
		Apulejus Rufinus.
		& viginti alii h. a.
939	186	Imp. L. Ælius Aurelius Commodus V.
		Man. Acilius Glabrio II.
940	187	Tullius Crispinus.
		Papirius Ælianus.
941	188	C. Allius Fuscianus II.
		Duillius Silanus II.
942	189	Junius Silanus.
		Q. Servilius Silanus.
943	190	Imp. L. Ælius Aurelius Commodus VI.
		Petronius Septimianus.
944	191	Cassius Apronianus.
		M. Atilius Metilius Bradua.
945	192	Imp. L. Ælius Aurelius Commodus VII.
		P. Helvius Pertinax II.
946	193	Q. Sosius Falco.
		C. Julius Fructus Clarus.
		Suffect. ex Kal. Mart.
		Flavius Claudius Sulpicianus.
		Fabius Cilo Septiminus.
		ex Kal. Mai.
		Silius Messalla.
		ex Kal. Jul.
		Ælius.
		Probus.
		Lamprid. vit. Commod. c. 20. Lydiat. Ser. summ. mag. p. 106 sq.

A. U. C.	P. N. C.	
		Imp. Septimius Severus II.
947	194	D. Clodius Albinus Cæſar II.
948	195	Q. Flavius Tertullus.
		T. Flavius Clemens.
949	196	Cn. Domitius Dexter II.
		L. Valerius Meſſalla Thraſia Priſcus.
950	197	Appius Claudius Lateranus.
		M. Mauritius Rufinus.
		Gruter. Inſcr. p. 300.
951	198	Ti. Haterius Saturninus.
		C. Annius Trebonius Gallus.
952	199	P. Cornelius Anuilinus II.
		M. Aufidius Fronto.
953	200	Ti. Claudius Severus III.
		C. Aufidius Victorinus.
954	201	L. Annius Fabianus.
		M. Nonius Mucianus.
955	202	Imp. L. Septimius Severus III.
		Imp. M. Aurelius Antoninus Caracalla.
		Gruter. Inſcript. p. 300, num. 1.
956	203	P. Septimius Geta.
		L. Septimius Plautianus II.
957	204	L. Fabius Cilo Septiminus II.
		M. Annius Libo.
958	205	Imp. M. Aurelius Antoninus Caracalla II.
		P. Septimius Geta Cæſar.
959	206	M. Nummius Annius Albinus.
		Fulvius Æmilianus.
960	207	M. Flavius Aper.
		Q. Allius Maximus.
961	208	Imp. M. Aur. Antoninus Caracalla III.
		P. Septimius Geta Cæſar II.
962	209	M. Aurelius Pompejanus.
		Lollianus Avitus.
963	210	Manius Acilius Fauſtinus.
		C. Cæſonius Macer Rufinianus.
964	211	Q. Epidius Rufus Lollianus Gentianus.
		Pomponius Baſſus.
965	212	M. Pompejus Aſper.
		P. Aſper.
966	213	Imp. M. Aur. Antoninus Caracalla IV.

A. U. C.	P. N. C.	
		P. Cælius Balbinus II.
		Suffect.
		ex Kal. Mart. M. Antonius Gordianus.
		ex Kal. Mai. P. Helvius Pertinax.
967	214	Silius Meſſalla.
		Q. Aquillius Sabinus.
968	215	Æmilius Lætus II.
		Anicius Cerealis.
969	216	Q. Aquillius Sabinus II.
		Sex. Cornelius Anullinus.
970	217	C. Bruttius Præſens.
		T. Meſſius Extricatus II.
		Gruter. Inſcr. p. 300.
971	218	Imp. M. Opelius Antoninus Diadumenus II.
		Nomine ejus e faſtis eraſo, ei ſucceſſit
		Imp. M. Aurelius Antoninus Heliogabalus.
		Adventus.
972	219	Imp. M Aurelius Antoninus Heliogabalus II.
		Licinius Sacerdos II.
		Gruter. Inſcr. p. 300.
973	220	Imp. M. Aurelius Antoninus Heliogabalus III.
		M. Aurel. Eutychianus Comazon II.
974	221	Gratus Sabinianus.
		Claudius Seleucus.
975	222	Imp. M. Aurel. Antoninus Heliogabalus IV.
		M. Aur. Severus Alexander Cæſar.
976	223	L. Marius Maximus II.
		Papirius Ælianus.
977	224	Claudius Julianus.
		Clodius Criſpinus.
978	225	L. Turpilius Dexter.
		M. Mæcius Rufus.
979	226	Imp. M. Aur. Severus Alexander II.
		C. Quintilius Marcellus.
980	227	D. Cælius Balbinus.
		M. Clodius Pupienus Maximus.
981	228	Vettius Modeſtus.

A. U. C.	P. N. C.	
		Sergius Calpurnius Probus.
982	229	Imp. M. Aur. Severus Alexander III.
		Caſſius Dio II.
		Suffect.
		——— M. Antonius Gordianus II.
983	230	Calpurnius Agricola.
		C. Catius Clementinus.
984	231	M. Aurelius Claudius Pompejanus.
		Felicianus.
985	232	Julius Lupus.
		Maximus.
986	233	Maximus.
		Ovinius Paternus.
987	234	Maximus II.
		P. Urinatius Urbanus.
988	235	L. Catilius Severus.
		L. Ragonius Urinatius Quintianus.
989	236	Imp. C. Julius Maximinus.
		C. Julius Africanus.
990	237	P. Titius Perpetuus.
		L. Ovinius Ruſticus Cornelianus.
		Suffect. ex Kal. Mai.
		Junius Silanus.
		Cn. Meſſius Gallicanus.
		In hujus locum ſ.
		L. Septimius Valerianus.
		ex —— Jul.
		Ti. Claudius Julianus.
		Celſus Ælianus.
991	238	M. Ulpius Crinitus.
		Proculus Pontianus.
992	239	Imp. M. Antonius Gordianus.
		Man. Acilius Aviola.
993	240	Vettius Sabinus II.
		Venuſtus.
994	241	Imp. M. Antonius Gordianus II.
		M. Aur. Claudius Pompejanus.
995	242	C. Aufidius Atticus.
		C. Aſinius Prætextatus.
996	243	C. Julius Arrianus.
		Æmilius Papus.
997	244	Peregrinus.

A. U. C.	P. N. C	
		Fulvius Æmilianus.
998	245	Imp. M. Julius Philippus.
		Ti. Fabius Titianus.
999	246	Bruttius Præſens.
		Nummius Albinus.
1000	247	Imp. M. Julius Philippus II.
		M. Julius Philippus (*fil.*) Cæſar.
1001	248	Imp. M. Julius Philippus III.
		Imp. M. Julius Philippus (*fil.*) II.
1002	249	Fulvius Æmilianus II.
		Vettius Aquilinus.
1003	250	Imp. M. Meſſius Decius II.
		Annius Maximus Gratus.
1004	251	Imp. M. Meſſius Decius III.
		Q. Herennius Etruſcus Meſſius Decius.
1005	252	Imp. C. Vibius Trebonianus Gallus II.
		Imp. C. Vibius Voluſianus.
1006	253	Imp. C. Vibius Voluſianus II.
		M. Valerius Maximus.
1007	254	Imp. P. Licinius Valerianus II.
		Imp. P. Licinius Gallienus.
1008	255	Imp. P. Licinius Valerianus III.
		Imp. P. Licinius Gallienus II.
1009	256	M. Valerius Maximus.
		M'. Acilius Glabrio.
		Suffect. ex Kal. Jul.
		Antoninus.
		Gallus.
1010	257	Imp. P. Licinius Valerianus IV.
		Imp. P. Licinius Gallienus III.
		Suffect. ex die XI Kal. Jun.
		M. Ulpius Crinitus II.
		L. Domitius Aurelianus.
		Vopiſc. Aurelian. c. 11.
1011	258	M. Aurelius Memmius Tuſcus.
		Pomponius Baſſus.
1012	259	Fulvius Æmilianus.
		Pomponius Baſſus II.
1013	260	L. Cornelius Secularis II.
		Julius Donatus.
1014	261	Imp. P. Licinius Gallienus IV.
		Petronius Voluſianus.

A. U. C.	P. N. C.	
1015	262	Imp. P. Licinius Gallienus V.
		Ap. Pompejus Fauftinus.
1016	263	M. Nummius Albinus II.
		Maximus Dexter.
1017	264	Imp. P. Licinius Gallienus VI.
		Amulius Saturninus.
1018	265	P. Licin. (*Valer. fil.*) Valerianus Cæfar II.
		L. Cæfonius Lucillus Macer Rufinianus.
1019	266	Imp. P. Licinius Gallienus VII.
		Sabinillus.
1020	267	Ovinius Paternus.
		Arcefilaus.
1021	268	Ovinius Paternus II.
		Marinianus.
1022	269	Imp. M. Aurelius Claudius II.
		Ovinius Paternus.
1023	270	Flavius Antiochianus.
		Furius Orfitus.
1024	271	Imp. L. Domitius Aurelianus A. II.
		Pomponius Baffus.
1025	272	Quietus.
		Voldumianus.
		Suffect. ex Kal. Jul.
		Q. Falfonius Nicomachus.
		Lydiat. p. 136.
1026	273	M. Claudius Tacitus.
		M. Mœcius Furius Placidianus.
1027	274	Imp. L. Domitius Aurelianus III.
		C. Julius Capitolinus.
1028	275	Imp. L. Domitius Aurelianus IV.
		T. Nonius Marcellinus.
		Suffect. circa Kal. Febr.
		M. Aurelius Gordianus.
		Kal. Jul. Vettius Cornificus Gordianus.
1029	276	Imp. M. Claudius Tacitus II.
		Fulvius Æmilianus.
		Suffect. ex Kal Febr.
		Ælius Scorpianus.
1030	277	Imp. M. Aurelius Probus.
		Anitius Paullinus.
1031	278	Imp. M. Aurelius Probus II.
		M. Furius Lupus.

A. U. C.	P. N. C.	
		Imp. M. Aurelius Probus III.
1032	279	Ovinius Paternus.
1033	280	Gratus.
		Junius Messalla.
1034	281	Imp. M. Aurelius Probus IV.
		C. Junius Tiberianus.
1035	282	Imp. M. Aurelius Probus V.
		Pomponius Victorinus.
1036	283	Imp. M. Aurelius Carus II.
		M. Aur. (*Car. fil.*) Carinus Cæsar.
		Suffect. ex Kal. Jul.
		M. Aur. (*Cari fil.*) Numerianus Cæsar.
		Matronianus.
1037	284	Imp. M. Aurelius Carinus II.
		M. Aurelius Numerianus.
		Suffect. ex Kal. Mai. vel Oct.
		Diocletianus.
		Annius Bassus.
		ex Kal. Sept. vel Nov.
		M. Aurelius Valerius Maximianus.
		M. Junius Maximus.
1038	285	Imp. C. Valerius Diocletianus II.
		Aristobulus.
1039	286	M. Junius Maximus II.
		Vettius Aquilinus.
1040	287	Imp. C. Aurelius Diocletianus III.
		Imp. M. Aur. Valer. Maximianus Herculius.
1041	288	Imp. M. Aur. Valer. Maximianus Hercul. II.
		Pomponius Januarius.
1042	289	Annius Bassus II.
		L. Ragonius Quintianus.
1043	290	Imp. C. Valer. Diocletianus IV.
		Imp. M. Aur. Valer. Maximian. Hercul. III.
1044	291	C. Junius Tiberianus.
		Cassius Dio.
1045	292	Afranius Hannibalianus.
		M. Aurelius Asclepiodotus.
1046	293	Imp. C. Valer. Diocletianus V.

A.U.C.	P.N.C.	
		Imp. M. Aur. Valer. Maximian. Hercul. IV.
1047	294	Fl. Valer. Constantius Chlorus Cæsar;
		Q. Galerius Maximianus Cæsar.
1048	295	Nummius Tuscus.
		Annius Gornelius Anullinus.
1049	296	Imp. C. Valer. Diocletianus VI.
		Fl. Constantius Chlorus Cæsar II.
1050	297	Imp. M. Aur. Valer. Maximian. Herculius V.
		Q. Galerius Maximianus Cæsar II.
1051	298	Anicius Faustus II.
		Severus Gallus.
1052	299	Imp. C. Valer. Diocletianus VII.
		Imp. M. Aur. Valer. Maxim. Hercul. VI.
1053	300	Fl. Valer. Constant. Chlorus Cæsar III.
		Q. Galerius Maximianus Cæsar III.
1054	301	Postumius Titianus II.
		Fl. Popillius Nepotianus.
1055	302	Fl. Valer. Constant. Chlorus Cæsar IV.
		Q. Galerius Maximianus Cæsar IV.
1056	303	Imp. C. Valer. Diocletianus VIII.
		Imp. M. Aur. Valer. Maximian. Hercul. VI.
1057	304	Imp. C. Valer. Diocletianus IX.
		Imp. M. Aurel. Valer. Maximian. Hercul. VIII.
1058	305	Imp. C. Galer. Valer. Maximian. V.
		Imp. Fl. Valer. Constantius Chlorus V.
1059	306	Imp. C. Galer. Valer. Maximian. VI.
		Imp. Fl. Valer. Constantius Chlorus VI.
		Suffect. ex Kal. Mart.
		Maximinus.
		Severus.
		ex Kal. Jul.
		P. Cornelius Anullinus,
		In mag. occisus est.
1060	307	Fl. Valerius Constantinus.
		M. Aurel. Valer. Maxim. Hercul. IX.
		Suffect. ex Kal. Jul.
		Maxentius.
		Maximinus.

A. U. C.	P. N. C.	
1061	308	C. Valerius Diocletianus X.
		Imp. C. Galerius Maximianus VII.
		Suffect. VII Kal. Mai.
		Maxentius II.
		Romulus.
1062	309	*poſt con-* C. Valer. Diocletiani X.
		ſulatum C. Galerii Maximiani VII.
		Suffect.
		Imp. Maxentius III.
		Junius Maximus.
1063	310	*II. poſt con-* C. Galerii Maximiani VII.
		ſulatum C. Valer. Diocletiani X.
		Suffect. ex Kal. Sept.
		Flavius Heraclius Rufinus.
		Flavius Euſebius.
		ex Kal. Nov.
		C. Cejonejus Rufinus Anullinus.
		Lydiat. p. 156.
1064	311	Imp. C. Galer. Valer. Maximianus VIII.
		Sine collega. Suffect. ex XI Kal. Mai.
		C. Valerius Licinianus Licinius.
		ex Kal. Sept.
		Statius Vettius Rufinus.
		C. Cejonejus Rufius Voluſianus.
		Lydiat. p. 157. Reineſ. Inſcr. p. 183.
1065	312	Imp. Fl. Valerius Conſtantinus II.
		Imp. C. Valerius Licinius II.
1066	313	Imp. Fl. Valerius Conſtantinus III.
		Imp. C. Valerius Licinius III.
1067	314	C. Cejonejus Rufius Voluſianus II.
		Annianus.
1068	315	Imp. Fl. Valer. Conſtantinus IV.
		Imp. C. Valerius Licinius IV.
1069	316	Fl. Rufius Cejonejus Sabinus.
		Q. Aradius Rufinus Proculus.
1070	317	Ovinius Gallicanus.
		Septimius Baſſus.
		Suffect. —
		Adrianus Sabinus.
		Rufinus.
		Lydiat. p. 160.
1071	318	Imp. C. Valerius Licinius V.

A.U.C.	P.N.C.	Fl. Valerius Crifpus Cæfar.
1072	319	Imp. Fl. Valer. Conftantinus V.
		Licinius Junior Cæfar.
1073	320	Imp. Fl. Valer. Conftantinus VI.
		Fl. Conftantinus Junior Cæfar.
1074	321	Fl. Valerius Crifpus Cæfar II.
		Fl. Valer. Conftantin. Junior Cæfar II.
1075	322	Fl. Petronius Probianus.
		Anicius Julianus.
1076	323	Acilius Severus.
		Junius Rufinus.
1077	324	Fl. Valerius Crifpus Cæfar III.
		Fl. Conftantinus Junior Cæfar III.
		Hos omifit Calvifius.
1078	325	Anicius Fauftus Paullinus.
		Publius Cejonejus Julianus.
1079	326	Imp. Fl. Val. Conftantinus VII.
		Fl. Junius Conftantius Cæfar.
1080	327	Fl. Valerius Conftantinus.
		Fl. Val. Maximus Bafilius.
1081	328	Fl. Magnus Januarius.
		Fabius Juftus.
1082	329	Imp. Fl. Val. Conftantinus VIII.
		Fl. Val. Conftantinus Filius Cæfar.
1083	330	Ovinius Gallicanus.
		L. Aurelius Symmachus.
		Creditur fuffectus
		Fl. Conftantius.
1084	331	Annius Baffus.
		Ablavius Ægyptius.
1085	332	Ovinius Pacatianus.
		Mæcilius Hilarianus.
1086	333	Fl. Val. Julius Dalmatius.
		M. Aurelius Zenophilus.
1087	334	L. Ravius Acontius Optatus.
		Anicius Paullinus Junior.
1088	335	Fl. Valerius Conftantius.
		C. Cejonejus Rufus Albinus.
1089	336	Fl. Popilius Nepotianus.
		Facundus.
1090	337	Ti. Fabius Titianus.
		Felicianus.

A. U. C.	P. N. C.	
		Polemius. *Orient.*
1091	338	Urſus. *Occident.*
1092	339	Imp. Fl. Conſtantius II.
		Imp. Fl. Conſtans.
1093	340	Fl. Septimius Acyndinus. *Orient.*
		L. Aradius Valer. Proculus. *Occident.*
1094	341	Fl. Antonius Marcellinus. *Orient.*
		Cælius Probinus. *Occident.*
1095	342	Imp. Fl. Conſtantius III.
		Imp. Fl. Conſtans II.
1096	343	M. Mœcius Memmius Furius Placidus.
		Fl. Piſidius Romulus.
		Uterque Occident.
1097	344	Salluſtius.
		Domitius Leontius.
1098	345	Poſtum. Amantius. *Orient.*
		Cejonejus Rufius Albinus. *Occid.*
1099	346	Imp. Fl. Conſtantius IV.
		Imp. Fl. Conſtans III.
1100	347	Fl. Rufinus. *Occident.*
		Fl. Euſebius. *Orient.*
1101	348	Fl. Philippus. *Orient.*
		Fl. Salia.
1102	349	Aco Fabius Catullinus Philonianus.
		Ulpius Limenius.
		Ambo in Occident. creati.
1103	350	Sergius } Nigrinianus } *uterque occidentalis.*
1104	351	*poſt conſulatum* Sergii & Nigriniani.
		in imperio Magnentiano.
		Imp. Magnentius.
		Fl. Gaiſo.
		Sed non in orbe Romano Pag. Diſſ. hyp. h. a. & Crit. Baron. T. I, p. 473.
1105	352	Imp. Fl. Conſtantius V.
		Conſtantius Gallus Cæſar.
1106	353	Imp. Fl. Conſtantius VI.
		Fl. Conſtantius Gallus Cæſar II.
1107	354	Imp. Fl. Conſtantius VII.
		Fl. Conſtantius Gallus Cæſar III.

A. U. C.	P. N. C.	
		Arbetio.
1108	355	Mavortius Lollianus. *Uterque Occid.*
1109	356	Imp. Fl. Conſtantius VIII.
		Fl. Claudius Julianus Cæſar.
1110	357	Imp. Fl. Conſtantius IX.
		Fl. Claudius Julianus Cæſar II.
1111	358	Ti. Fabius Datianus.
		Neratius Cerealis. *Uterque Occid.*
1112	359	Flavius Euſebius.
		Hypatius.
1113	360	Imp. Flavius Conſtantius X.
		Fl. Claudius Julianus Cæſar III.
1114	361	Fl. Taurus. *Occid.*
		Fl. Florentius. *Orient.*
1115	362	Fl. Mamertinus.
		Fl. Nevitta. *Uterque Occid.*
1116	363	Imp. Fl. Claudius Julianus IV.
		Secundus Salluſtius Promotus. *Occid.*
1117	364	Imp. Fl. Jovianus.
		Fl. Joviani F. Varronianus N. P.
1118	365	Imp. Fl. Valentinianus.
		Imp. Fl. Valens.
1119	366	Fl. Gratianus (*Valentin. fil.*) N. P.
		Fl. Dagalaiphus. *Uterque Occid.*
1120	367	Fl. Lupicinus. *Orient.*
		Fl. Valens Jovinus. *Occid.*
		Ammian. Marcellin. XXVIII, 1.
1121	368	Imp. Fl. Valentinianus II.
		Imp. Fl. Valens II.
1122	369	Sex. Aurelius Victor.
		Jul. Felix Valentinianus N. P.
		Uterque Orient.
1123	370	Imp. Fl. Valentinianus III. *Occid.*
		Imp. Fl. Valens III. *Orient.*
1124	371	Imp. Fl. Gratianus II.
		Sex. Anicius Petronius Probus.
		Uterque Occid. vid. Pag. Crit. Baron. T. I, p. 526.
1125	372	Fl. Arintheus.
		Fl. Modeſtus. *Uterque Orient.*
1126	373	Imp. Fl. Valentinianus IV.
		Imp. Fl. Valens IV.

A.U.C.	P.N.C.	
		Imp. Fl. Gratianus III.
1127	374	Fl. Equitius V. C. *Uterque Occid.*
1128	375	*post con-* Imp. Fl. Gratiani III.
		fulatum Fl. Equitii V. C.
		vid. Cod. Theod. L. VII. tit. 13. leg. 7.
1129	376	Imp. Fl. Valens. *Orient.*
		Imp. Fl. Valentinianus Junior. *Occid.*
1130	377	Imp. Fl. Gratianus IV.
		Fl. Merobaudes V. C. *Uterque Occid.*
1131	378	Imp. Fl. Valens VI. *Orient.*
		Imp. Fl. Valentinianus Junior II. *Occid.*
1132	379	Decius Aufonius, *Poeta.*
		Q. Clodius Hermogenianus Olybrius. *Uterque Occid.*
1133	380	Imp. Fl. Theodofius. *Orient.*
		Imp. Fl. Gratianus V. *Occid.*
1134	381	Poftumius Syagrius. *Occid.*
		Fl. Annius Eucherius. *Orient.*
1135	382	Fl. Antonius. *Orient.*
		Afranius Syagrius. *Occid.*
1136	383	Fl. Saturninus. *Orient.*
		Fl. Merobaudes II. *Occid.*
1137	384	Fl. Clearchus. *Orient.*
		Fl. Richomeres. *Occid.*
1138	385	Imp. Fl. Arcadius. *Orient.*
		Fl. Bauto. *Occid.*
1139	386	Fl. Honorius (*Theodof. fil.*) N. P. *Orient.*
		Fl. Evodius. *Occid.*
1140	387	Imp. Fl. Valentinianus III. *Occid.*
		Fl. Eutropius Valerianus. *Orient.*
1141	388	Imp. Fl. Theodofius II.
		Fl. Cynegius. *Uterque Orient.*
1142	389	Fl. Timafius.
		Fl. Promotus.
1143	390	Imp. Fl. Valentinianus Junior IV. *Occid.*
		Fl. Neoterius. *Orient.*
1144	391	Ti. Fabius Titianus. *Orient.*
		L. Aurelius Avianus Symmachus. *Occid.*
1145	392	Imp. Fl. Arcadius II.
		Fl. Rufinus. *Uterque Orient.*
1146	393	Imp. Fl. Theodofius III.

A.U.C.	P.N.C.	
		Fl. Abundantius. *Uterque Orient.*
		In Occidente Eugenius *fuit, qui occurrit ap. Reines. Inscr. p. 1021.*
1147	394	Imp. Fl. Arcadius III.
		Imp. Fl. Honorius II. *Uterque Orient.*
1148	395	Sex. Anicius Hermogenianus Olybrius.
		Sex. Anicius Probinus. *Ambo Occid.*
		Hi fuerunt fratres germani.
1149	396	Imp. Fl. Arcadius IV. *Orient.*
		Imp. Fl. Honorius III. *Occid.*
1150	397	Fl. Cæsarius. *Orient.*
		Pontius Atticus. *Occid.*
1151	398	Imp. Fl. Honorius IV.
		Fl. Eutychianus V. C. *Orient.*
1152	399	Fl. Manlius Theodorus V. C. *Occid.*
		Fl. Eutropius. *Orient.*
1153	400	Fl. Aurelianus. *Orient.*
		Fl. Stilicho. *Occid.*
1154	401	Fl. Travitta. *Orient.*
		Ragonius Vincentius Celsus. *Occid.*
1155	402	Imp. Fl. Arcadius V.
		Imp. Fl. Honorius V.
1156	403	Imp. Fl. Theodosius Junior.
		Fl. Rumoridus. *Occid.*
1157	404	Imp. Fl. Honorius VI.
		Fl. Aristænetus. *Orient.*
1158	405	Fl. Anthemius. *Orient.*
		Fl. Stilicho II. *Occid.*
1159	406	Imp. Fl. Arcadius VI.
		Sex. Anicius Petronius Probus V. C. *Occid.*
1160	407	Imp. Fl. Honorius VII.
		Imp. Theodosius Junior II.
1161	408	Fl. Philippus. *Occid.*
		Anicius Bassus. *Orient.*
1162	409	Imp. Fl. Honorius VIII.
		Imp. Fl. Theodosius Junior III.
1163	410	Fl. Varanes. *Solus in Orient. creat.*
		Fl. Tertullus.
1164	411	Imp. Theodosius Junior IV. *Orient. Sine collega.*
1165	412	Imp. Fl. Honorius IX.

A. U. C.	P. N. C.	
1166	413	Imp. Fl. Theodosius Junior V.
		Fl. Lucius. *Solus in Orient. creat.*
		Fl. Heraclianus, *l.* Herodianus. *Occid. Sed perduellionis damnatus, nomen ejus est erasum, ipseque occisus est.*
1167	414	Fl. Constans V. C. *Orient.*
		Fl. Constantius V. C. *Occid.*
1168	415	Imp. Fl. Honorius X.
		Imp. Fl. Theodosius Junior VI.
1169	416	Imp. Fl. Theodosius Junior VII.
		Junius Quartus Palladius V. C. *Orient.*
1170	417	Imp. Fl. Honorius XI.
		Fl. Constantius II. V. C. *Uterque Occid.*
1171	418	Imp. Fl. Honorius XII.
		Imp. Fl. Theodosius Junior VIII.
1172	419	Fl. Monaxius. *Orient.*
		Fl. Plinta. *Occid.*
1173	420	Imp. Fl. Theodosius Junior IX. *Orient.*
		Fl. Constantius III. *Occid.*
1174	421	Fl. Agricola. *Occid.*
		Fl. Eustachius. *Orient.*
1175	422	Imp. Fl. Honorius XIII.
		Imp. Fl. Theodosius Junior X.
1176	423	Fl. Asclepiodotus. *Orient.*
		Rufius Prætextatus Marinianus. *Occid.*
1177	424	Fl. Victor V. C. *Orient.*
		Fl. Castinus. *Occid.*
1178	425	Imp. Fl. Theodosius Junior XI.
		Fl. Placidius Valentinianus Cæsar.
1179	426	Imp. Fl. Theodosius Junior XII.
		Imp. Fl. Placidius Valentinianus II.
1180	427	Fl. Hierius.
		Fl. Ardaburius. *Uterque Orient.*
1181	428	Fl. Taurus. *Orient.*
		Fl. Felix. *Occid.*
1182	429	Fl. Dionysius.
		Fl. Florentius. *Uterque Orient.*
1183	430	Imp. Fl. Theodosius Junior XIII. *Orient.*
		Fl. Placidius Valentinianus III. *Occid.*
1184	431	Fl. Antiochus. *Orient.*
		Anicius Bassus. *Occid.*
1185	432	Fl. Valerius. *Orient.*

A. U. C.	P. N. C.	
		Fl. Ætius. *Occid.*
1186	433	Imp. Fl. Theodofius Junior XIV.
		Fl. Anicius Petronius Maximus. *Occid.*
1187	434	Fl. Afper. *Orient.*
		Fl. Areobindus. *Occid.*
1188	435	Imp. Fl. Theodofius Junior XV.
		Imp. Fl. Placidius Valentinianus IV.
1189	436	Fl. Anthemius Ifidorus.
		Fl. Senator. *Uterque Orient.*
1190	437	Fl. Sigivultus.
		Fl. Ætius II. *Uterque Occid.*
1191	438	Imp. Fl. Theodofius Junior XVI.
		Anicius Acilius Glabrio Fauftus. *Occid.*
1192	439	Imp. Fl. Theodofius Junior XVII.
		Fl. Feftus. *Occid.*
1193	440	Imp. Fl. Placidius Valentinianus V.
		Fl. Anatolius. *Orient.*
1194	441	Fl. Cyrus Panopelites. *Orient.*
		Sine collega.
1195	442	Fl. Eudoxius.
		Fl. Diofcorus. *Uterque Orient.*
1196	443	Fl. Anicius Petronius Maximus II.
		Fl. Paterius. *Uterque Occid.*
1197	444	Imp. Fl. Theodofius Junior XVIII.
		Cæcina Decius Albinus. *Occid.*
1198	445	Imp. Fl. Placidius Valentinianus VI.
		Fl. Nomus. *Orient.*
1199	446	Fl. Ætius III.
		Q. Aurelius Symmachus. *Uterque Occid.*
1200	447	Fallonius Probus Alypius. *Occid.*
		Fl. Ardaburius. *Orient.*
1201	448	Fl. Zenon.
		Rufius Prætextatus Poftumianus.
1202	449	Fl. Protogenes.
		Turcius Secundus Afterius.
1203	450	Imp. Fl. Placidius Valentinianus VII.
		Gennadius Valer. Corvinus Avienus.
		Uterque in Oriente.
1204	451	Imp. Fl. Marcianus.
		Clodius Adelphius. *Occid.*
1205	452	Fl. Afporatius.
		Fl. Herculanus. *Occid.*

A. U. C.	P. N. C.	
		Fl. Vincomalus.
1206	453	Fl. Opilio. *Occid.*
1207	454	Fl. Studio. *Orient.*
		Fl. Ætius.
1208	455	Imp. Fl. Placidius Valentinianus VIII.
		Fl. Anthemius.
1209	456	Fl. Varari. *Orient.*
		Fl. Joannes. *Occid.*
1210	457	Fl. Conſtantinus. *Occid.*
		Fl. Rufus. *Orient.*
1211	458	Imp. Fl. Leo Thrax.
		Imp. Majorianus.
1212	459	Fl. Patritius.
		Fl. Ricimer. *Occid.*
1213	460	Apollonius.
		Magnus. *Occid.*
1214	461	Fl. Severinus. *Occid.*
		Fl. Dagalaiphus.
1215	462	Imp. Fl. Leo Thrax II.
		Imp. Fl. Vibius Severus.
1216	463	Fl. Vivianus.
		Cæcina Decius Baſilius. *Occid.*
1217	464	Fl. Ruſticus.
		Fl. Anicius Olybrius.
1218	465	Fl. Baſiliſcus.
		Fl. Herminericus. *Uterque Orient.*
1219	466	Imp. Fl. Leo Thrax III.
		Ti. Fabius Tatianus. *Uterque Orient.*
1220	467	Fl. Puſæus.
		Fl. Joannes.
1221	468	Imp. Fl. Anthemius II. *ſine collega.*
1222	469	Fl. Zeno Iſauricus.
		Fl. Martianus.
1223	470	Fl. Jordanes. *Orient.*
		Fl. Severus. *Occid.*
1224	471	Imp. Fl. Leo Thrax IV.
		Fl. Probianus.
1225	472	Fl. Feſtus. *Occid.*
		Fl. Marcianus. *Orient.*
1226	473	Imp. Fl. Leo Thrax V. *ſine collega.*
1227	474	Imp. Fl. Leo Junior. *ſine collega.*
1228	475	Imp. Fl. Zeno Iſauricus II. *ſine collega.*

A.U.C.	P.N.C.	Fl. Baſiliſcus II.
1229	476	Fl. Armatus. *Uterque Orient.*
1230	477	*poſt con-* Fl. Baſiliſci II.
		ſulatum Fl. Armati.
1231	478	Fl. Illus. *Orient. Sine collega.*
1232	479	Imp. Fl. Zeno III. *ſine collega.*
1233	480	Fl. Baſilius Junior. *Occid. Sine collega.*
1234	481	Fl. Placidus. *ſine collega.*
1235	482	Fl. Severinus.
		Fl. Trocondus.
1236	483	Anicius Fauſtus. *ſine collega.*
1237	484	Theodoricus Amalus, rex Gothorum.
		Fl. Venantius Decius.
1238	485	Q. Aurelius Symmachus. *Occid. Sine collega.*
1239	486	Fl. Longinus.
		Cæcina Maurus Decius. *Occid.*
1240	487	Anicius Manlius Severinus Boetius. *Occid. Sine collega.*
1241	488	Claudius Dynamius.
		Fl. Sifidius. *Uterque Occid.*
		Hos omiſit Calviſius.
1242	489	Anicius Probinus. *Occid.*
		Euſebius Chronio.
1243	490	Avienus Fauſtus Junior. *Occid.*
		Fl. Longinus II.
1244	491	Fl. Olybrius Junior. *Occid. Sine collega.*
1245	492	Imp. Fl. Anaſtaſius.
		Fl. Rufinus.
1246	493	Euſebius Chronio II. *Orient.*
		Decius Albinus. *Occid.*
1247	494	Turcius Secundus Aſterius. *Occid.*
		Fl. Præſidius. *Orient.*
1248	495	Fl. Æmilius.
		Fl. Viator. *Occid.*
1249	496	Fl. Paullus. *Orient. Sine collega.*
1250	497	Imp. Fl. Anaſtaſius II. *ſine collega.*
1251	498	Joannes Scytha. *Orient.*
		Decius Paullinus. *Occid.*
1252	499	Fl. Aſclepiades.
		Fl. Joannes Gibbus. *Occid.*
1253	500	Fl. Patricius.

A. U. C.	P. N. C.	
		Fl. Hypatius. *Uterque Orient.*
1254	501	Fl. Pompejus. *Orient.*
		Rufius Magnus Fauſtus Avienus Senior. *Occid.*
1255	502	Fl. Probus. *Orient.*
		Rufius Magnus Fauſtus Avienus Junior. *Occid.*
1256	503	Fl. Dexicratus. *Orient.*
		Fl. Voluſianus. *Occid.*
		Reineſ. Inſcript. p. 1024.
1257	504	Fl. Cætheus. *Orient. Sine collega.*
1258	505	Fl. Sabinianus. *Orient.*
		Fl. Manlius Theodorus. *Occid.*
1259	506	Fl. Areobinda. *Orient.*
		Fl. Meſſalla. *Occid.*
1260	507	Imp. Fl. Anaſtaſius III.
		Venantius Decius. *Occid.*
1261	508	Baſilius Venantius Decius.
		Fl. Celer.
1262	509	Importunus Decius Junior. *ſine collega.*
1263	510	Fl. Eutharicus. *Orient.*
		Anicius Manlius Severinus Boetius. *Occid.*
1264	511	Secundinus. *Orient.*
		Felix Gallus. *Occid.*
1265	512	Fl. Muſchianus.
		Fl. Paullus.
1266	513	Fl. Clementinus. *Orient.*
		Anicius Probus.
1267	514	M. Aurelius Caſſiodorus Senator. *ſine collega.*
1268	515	Fl. Anthemius. *Orient.*
		Fl. Florentius. *Occid.*
1269	516	Fl. Petrus. *Occid. Sine collega.*
1270	517	Imp. Fl. Anaſtaſius IV.
		Agapetus.
1271	518	Fl. Magnus. *Orient.*
		Fl. Florentinus. *Occid.*
1272	519	Imp. Fl. Anicius Juſtinus.
		Fl. Eutharicus Amalus. *Occid.*
1273	520	Fl. Vitalianus. *Orient.*
		Fl. Ruſticus.

A.U.C.	P.N.C.	
		Fl. Anicius Juſtinianus. *Orient.*
1274	521	Fl. Valerius. *Occid.*
1275	522	Q. Aurelius Anicius Symmachus.
		Anicius Manlius Severinus Boetius, *Uterque Occid.*
1276	523	Fl. Anicius Maximus. *Occid. Sine collega.*
1277	524	Imp. Fl. Anicius Juſtinus II.
		Fl. Opilio.
1278	525	Fl. Philoxenus. *Orient.*
		Anicius Probus Junior. *Occid.*
1279	526	Anicius Olybrius Junior. *Occid. Sine collega.*
1280	527	Fl. Mavortius. *Occid. Sine collega.*
1281	528	Imp. Fl. Anicius Juſtinianus II. *ſine collega.*
1282	529	Cæcina Decius Baſilius Junior. *Occid. Sine collega.*
1283	530	Poſtumius Lampadius.
		Fl. Oreſtes. *Uterque Occid.*
1284	531	*I. poſt conſulatum* Lampadii & Oreſtis.
1285	532	*II. poſt conſulatum* Lampadii & Oreſtis.
1286	533	Imp. Fl. Anicius Juſtinianus III. *ſine collega.*
1287	534	Imp. Fl. Anicius Juſtinianus IV.
		Decius Theodorus Paullinus. *Hic ultimus fuit conſulum occidentalium.*
1288	535	Fl. Beleſarius V. C. *Solus in Oriente. Novell. XV, XVII.*
1289	536	*I. poſt conſulatum* Beleſarii.
1290	537	*II. poſt conſulatum* Beleſarii. *Novell. XVIII.*
1291	538	Fl. Joannes.
		Fl. Voluſianus. *Novell. LXIV ſqq. Reineſ. Inſcr. p. 1024.*
1292	539	Fl. Apio Ægyptius. *ſine collega.*
1293	540	Fl. Juſtinus Junior. *ſine collega.*

A. U. C.	P. N. C.	
1294	541	Fl. Basilius Junior. *sine collega.* *Novissimus privatorum fuit, qui consulatum ordinarium gesserit, annoque dederit nomen. Pag. Diss. hyp. h. a.*
1295	542	*post consulatum* Basilii.
1296	543	*P. C.* Basilii II. *Novell. LIV.*
1297	544	*P. C.* Basilii III. *Novell. LVII.*
1298	545	*P. C.* Basilii IV.
1299	546	*P. C.* Basilii V.
1300	547	*P. C.* Basilii VI.
1301	548	*P. C.* Basilii VII. *Novell. XXXVIII.*
1302	549	*P. C.* Basilii VIII.
1303	550	*P. C.* Basilii IX.
1304	551	*P. C.* Basilii X.
1305	552	*P. C.* Basilii XI.
1306	553	*P. C.* Basilii XII.
1307	554	*P. C.* Basilii XIII.
1308	555	*P. C.* Basilii XIV.
1309	556	*P. C.* Basilii XV.
1310	557	*P. C.* Basilii XVI.
1311	558	*P. C.* Basilii XVII.
1312	559	*P. C.* Basilii XVIII.
1313	560	*P. C.* Basilii XIX.
1314	561	*P. C.* Basilii XX.
1315	562	*P. C.* Basilii XXI.
1316	563	*P. C.* Basilii XXII.
1317	564	*P. C.* Basilii XXIII.
1318	565	*P. C.* Basilii XXIV.
1319	566	*P. C.* Basilii XXV.

